

Badanie ewaluacyjne współfinansowane przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 – 2013

Badanie ewaluacyjne pt.

Ocena skuteczności i użyteczności projektów realizowanych w ramach komponentu regionalnego PO KL Województwa Mazowieckiego w realizacji celów Programu oraz identyfikacja problemów i barier w kontekście poszczególnych obszarów wsparcia z EFS

Raport końcowy

Zamawiający

Województwo Mazowieckie
ul. Jagiellońska 26,
03-719 Warszawa

Wykonawca

Agrotec Polska Sp. z o.o.
ul. Dzika 19/23, lok. 55
00-172 Warszawa

Raport przygotowany na zlecenie Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Wykonawca:

Agrotec Polska Sp. z o.o.
Ul. Dzika 19/23 lokal nr 55
00-172 Warszawa
tel.: + 48 22 403-80-26
fax: + 48 22 403-80-25
e-mail: agrotec@agrotec.pl

Badanie ewaluacyjne współfinansowane przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 – 2013

Resume

Głównym celem zrealizowanego badania była ocena skuteczności i użyteczności poszczególnych typów realizowanych operacji (typów projektów) wobec rzeczywistych potrzeb grup docelowych i projektodawców w kontekście programowania wsparcia z EFS w ramach perspektywy finansowej na lata 2014-2020. Badaniem ilościowym zostali objęci uczestnicy i realizatorzy zakończonych projektów, zaś badaniami jakościowymi wybrane projekty w ramach studiów przypadku oraz przedstawiciele projektodawców, Instytucji Zarządzającej oraz Instytucji Pośredniczących.

W ramach komponentu regionalnego PO KL w województwie mazowieckim do dn. 31.08.2012 r. zakończyła się realizacja 1684 projektów. 1/3 wszystkich zakończonych projektów była realizowana przez NGO, 41% przez JST lub jej jednostkę organizacyjną. W 22% projektodawcami byli przedsiębiorcy, a co dwudziesty projekt realizowany był przez uczelnię lub szkołę. Analiza liczby wniosków składanych w ramach konkursów w latach 2007-2011, wskazała na dużą użyteczność projektów przejawiającą się w znacznym zainteresowaniu projektodawców poszczególnymi typami projektów realizowanymi w ramach regionalnego komponentu POKL - o ile średnio połowa wniosków z oceny formalnej przechodziła pozytywnie ocenę merytoryczną, to umowy na realizację projektów były podpisywane średnio z co czwartym wnioskodawcą. Koncentracja zainteresowania projektodawców miała najczęściej miejsce wokół jednego typu interwencji, co można tłumaczyć ogólnością zapisów SzOP PO KL w zakresie definiowania typów interwencji, brakiem konieczności monitorowania typu projektu oraz możliwością łączenia różnych form wsparcia w celu zapewnienia większej kompleksowości. Również zainteresowanie poszczególnych grup docelowych uczestnictwem w projektach było wysokie - trudności z rekrutacją pojawiły się głównie w priorytecie VII, co było związane ze specyfiką grup docelowych oraz w działaniach 9.3 i 9.4.

Badanie wskazało na wysoką użyteczność i skuteczność poszczególnych typów interwencji dla ich uczestników oraz wysoki stopień zaspokajania ich potrzeb. Uczestnictwo w projekcie pozwalało uczestnikom m.in. na łatwiejsze znalezienie pracy (2/5 uczestników badania), osiągnięcie większych zarobków (22% odpowiedzi), zmianę pracy na atrakcyjniejszą (14%), awans (16%). Analiza skuteczności projektów w ujęciu terytorialnym (w tym powiatowym) wskazała, że pomoc trafiała tam gdzie była najbardziej potrzebna, co zostało potwierdzone statystycznymi analizami korelacji. Zarówno w obszarze zatrudnienia, jak i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu pomoc skierowana została w miejsca i do osób, które pomocy tej najbardziej potrzebują. W zakresie upowszechniania edukacji przedszkolnej również można wskazać pozytywny efekt, do którego przyczyniło się wsparcie z EFS. Jest nim wzrost wskaźnika dotyczącego odsetka dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym - wskaźnik ten w 2006 wynosił niecałe 38%, zaś w roku 2011 osiągnął wartość 55%.

W ramach badania podjęto też próbę określenia przyszłego scenariusza rozwoju dla województwa mazowieckiego oraz identyfikację wsparcia, które będzie w największym stopniu odpowiadać jego rozwojowi i potrzebom grup docelowych. Programowanie przyszłych interwencji w ramach EFS powinno uwzględniać wystąpienie przynajmniej dwóch wskazanych scenariuszy: realistycznego oraz pesymistycznego. W przypadku wystąpienia scenariusza realistycznego można przyjąć, że dominantą działań wspieranych w ramach EFS powinny być: działania na rzecz kumulacji potencjału naukowo-badawczego Warszawy, wzmocnienie potencjału produkcyjnego regionu w branżach gwarantujących mu konkurencyjność, działania na rzecz wzmocnienia więzi subregionów ze stolicą. W przypadku wariantu pesymistycznego, zakłada się wzrost zapotrzebowania na usługi pomocy społecznej i instytucji rynku pracy. W przypadku tego scenariusza działania powinny mieć na celu wsparcie adaptacyjności do zmienionych warunków na rynku pracy takich osób. Innym ważnym obszarem wsparcia powinno być działanie na rzecz adaptacji na rynku pracy i w społeczeństwie grup imigrantów oraz przeciwdziałanie peryferyzacji subregionów i zwiększanie się dystansu między nimi a stolicą. Zidentyfikowane w badaniu szanse i bariery wystąpią zarówno w przypadku urzeczywistnienia się scenariusza realistycznego/optymistycznego, jak i scenariusza pesymistycznego, zatem strategia konkurencyjna jest strategią właściwą w przypadku obu wariantów rozwoju.

Streszczenie

Cele ewaluacji

Niniejsze badanie zostało zrealizowane na zlecenie Samorządu Województwa Mazowieckiego w celu oceny skuteczności i użyteczności poszczególnych typów projektów realizowanych w ramach komponentu regionalnego PO KL w województwie mazowieckim. Ewaluacja została dokonana w kontekście identyfikacji problemów i barier związanych z poszczególnymi obszarami wsparcia EFS, którymi były:

- rynek pracy i zatrudnienie oraz adaptacyjności MSP,
- integracja społeczna i przeciwdziałanie wykluczeniu,
- jakość edukacji oraz dostosowanie zakresu kształcenia formalnego i pozaformalnego do oczekiwań rynku pracy.

Dokonano także oceny skuteczności wsparcia dla zaspokojenia rzeczywistych potrzeb grup docelowych i projektodawców. Ostatnim elementem badania była analiza trendów i zmian zachodzących w woj. mazowieckim, w celu określenia scenariuszy rozwoju regionu oraz wskazania kierunków wsparcia adekwatnych w kontekście programowania wsparcia z EFS w ramach perspektywy finansowej na lata 2014-2020.

Metodologia i zakres badania

Ewaluacja została przeprowadzona na obszarze całego województwa mazowieckiego. Metodologia i proces badawczy została zorganizowana zgodnie z przyjętym partycypacyjnym modelem badania, polegającym na zaangażowaniu w ewaluację wszystkich istotnych interesariuszy, którymi w ramach przedmiotowej ewaluacji byli przede wszystkim:

- beneficjenci (projektodawcy),
- uczestnicy projektów,
- przedstawiciele Instytucji Zarządzającej PO KL, Instytucji Pośredniczącej PO KL WM oraz Instytucji Pośredniczącej drugiego stopnie PO KL WM.

Badanie wykorzystało kryteria ewaluacyjne dotyczące skuteczności, użyteczności i trafności. W celu zapewnienia triangulacji metodologicznej, w ramach badania wykorzystano ilościowe i jakościowe metody zbierania danych oraz prognostyczne, statystyczne i eksperckie metody analizy danych. Analizie desk research poddane zostały dokumenty i projekty, których realizacja zakończyła się do 31.12.2011 r. Natomiast badaniami ilościowymi i jakościowymi zostali objęci beneficjenci i uczestnicy tych projektów, które zostały zakończone i rozliczone do 31.08.2012 r.

Wyniki badania

Do dn. 31.08.2012 r. w województwie mazowieckim zakończyła się realizacja 1684 projektów. Co piąty projekt z tej puli (364) pochodził z priorytetu VI, a niemal połowa (43%) z priorytetu IX. W ramach priorytetu VIII zakończyła się realizacja 256 projektów, a w ramach priorytetu VII 434 (23%). Analiza liczby zakończonych projektów w ujęciu terytorialnym wykazała zróżnicowanie w proporcjach projektów wg podregionów. Zbliżony rozkład liczby projektów do tego w skali województwa występował w północnej i wschodniej części województwa: podregionie ciechanowsko-płockim oraz podregionie ostrołęcko-siedleckim (najwięcej projektów w priorytecie IX, najmniej w VIII). W podregionie m.st. Warszawa najwięcej projektów realizowanych było w ramach priorytetu VII i VIII PO KL. W podregionie warszawskim zachodnim niemal połowa projektów realizowanych jest w ramach priorytetu IX PO KL. Liczba projektów w podregionie warszawskim wschodnim w poszczególnych priorytetach była zbliżona do ogólnowojevodzkiej, ale z nieco mniejszą proporcją projektów z priorytetu VIII PO KL. W podregionie radomskim najwięcej projektów zrealizowanych zostało w ramach priorytetu VI PO KL, jednak struktura liczbowa projektów według priorytetów była najbardziej równomierna.

Użyteczność projektów przejawiała się m.in. w znacznym zainteresowaniu projektodawców poszczególnymi typami projektów realizowanymi w ramach regionalnego komponentu POKL –

liczba wniosków składanych do oceny formalnej, zazwyczaj kilkakrotnie przewyższała zakładaną w konkursie alokację (za wyjątkiem niektórych działań, np. 9.2, 9.3. 7.2.2). O ile średnio połowa wniosków z oceny formalnej przechodziła pozytywnie ocenę merytoryczną, to umowy na realizację projektów były podpisywane średnio z co czwartym wnioskodawcą. Koncentracja zainteresowania projektodawców miała najczęściej miejsce wokół jednego typu interwencji w ramach działania. Ponadto 75% ankietowanych projektodawców zgodziło się ze stwierdzeniem, że liczba projektów takich jak prowadzili jest mała i w związku z tym zachodzi potrzeba ich realizacji. W opinii beneficjentów potrzeba realizacji projektów wynika także z potrzeb zgłaszanych przez uczestników – aż 91% ankietowanych zgodziło się, że na te projekty grupy docelowe zgłaszają zapotrzebowanie.

Zainteresowanie poszczególnych grup docelowych uczestnictwem w projektach było wysokie – trudności z rekrutacją pojawiły się głównie w priorytecie VII, co było związane ze specyfiką grup docelowych (osoby zagrożone wykluczeniem o niskiej wewnętrznej motywacji do udziału w projektach) oraz w działaniach 9.3 i 9.4 (w przypadku nauczycieli na brak motywacji do udziału w studiach czy kursach wpływ miały ograniczenia systemowe, powodujące brak możliwości awansu czy uzyskania większej pensji wobec określonej z góry ścieżki kariery).

Zainteresowanie poszczególnych grup docelowych uczestnictwem w projektach było wysokie – trudności z rekrutacją pojawiły się głównie w priorytecie VII, co było związane ze specyfiką grup docelowych (osoby zagrożone wykluczeniem o niskiej wewnętrznej motywacji do udziału w projektach) oraz w działaniach 9.3 i 9.4 (w przypadku nauczycieli na brak motywacji do udziału w studiach czy kursach wpływ miały ograniczenia systemowe, powodujące brak możliwości awansu czy uzyskania większej pensji wobec określonej z góry ścieżki kariery).

Uczestnicy projektów w zdecydowanej większości decyzję o uczestnictwie w projekcie podejmowali samodzielnie – takiej odpowiedzi udzieliło 84% uczestników priorytetu VI, 79% priorytetu VIII, 73% respondentów z priorytetu VII oraz 65% z IX. Największy odsetek osób, które zadeklarowały, że do udziału w projekcie zostali skierowani przez pracodawcę lub inną instytucję, dotyczył priorytetu VII. Ich zdaniem głównymi potrzebami związanymi z projektami były: nabycie nowych, podniesienie lub zmiana umiejętności, aktywizacja zawodowa oraz utrzymanie pracy, chęć założenia działalności gospodarczej. Skuteczność projektów w zakresie realizacji potrzeb uczestników najkorzystniej została oceniona w priorytecie VI. Ponad połowa ankietowanych (51%) odpowiedziało, że w dużym bądź bardzo dużym stopniu projekty były skuteczne. Uczestnicy projektów bardzo wysoko ocenili wszechstronność i komplementarność form wsparcia - w zależności od priorytetu pomiędzy 89% a 96% wskazało, że wszystkie zastosowane w projekcie formy były użyteczne. Najwięcej negatywnych odpowiedzi zanotowano w związku z formami wsparcia z priorytetu VII – co dziesiąty badany wskazał, że nie wszystkie formy wsparcia były dla niego użyteczne, co związane było z oczekiwaniami uczestników dotyczącymi wąskich, konkretnych form wsparcia (staż, zatrudnienie subsydiowane) przekładających się w prosty sposób na zatrudnienie, które jednak nie stanowią głównego elementu działań w ramach priorytetu VII.

Według projektodawców, szczególnie w priorytecie VI należy rozróżnić rzeczywistą użyteczność form wsparcia i użyteczność postrzeganą przez uczestników. Rozbieżności występowały przede wszystkim w przypadku szkoleń. Dla osób pozostających bez pracy, szkolenie jest nie tylko możliwością zdobycia kwalifikacji, ale i okazją na wypełnienie czasu, spotkania się z ludźmi, a także – co nie najmniej ważne – skorzystania z cateringu. Warto zwrócić uwagę na fakt, że aż 54% ogółu uczestników, będących respondentami badania CATI wskazało możliwość spotkania z ludźmi jako potrzebę, której zaspokojeniu miał służyć projekt.

W zakresie wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem, zwrócono uwagę na brak współpracy instytucji działających w zakresie pomocy społecznej (OPS/PCPR) i aktywizacji zawodowej (PUP). Pomimo, że synergia działań instytucji z tych dwóch obszarów jest pożądana, to w opinii pracowników OPS, nie ma na nią większych szans - jeśli nie będzie wynikała z realnych potrzeb, nie zostanie stworzona w wyniku kryteriów niezbędnych do realizacji projektu. I chociaż, jak wynika z IDI w IP2, były projekty partnerskie PUP i OPS, to współpraca w nich miała ograniczoną wartość i

skuteczność W opinii uczestników FGI jednym z powodów zaistniałej sytuacji jest rywalizacja o klienta jaka ma miejsce w przypadku funkcjonowania PUP i OPS.

Projekty z zakresu tworzenia spółdzielni socjalnych zostały ocenione jako bardzo użyteczne, jednak nie były popularne w badanym okresie, co było spowodowane w dużej mierze brakiem precyzyjnych wytycznych dotyczących realizacji tego typu projektów. Zwrócono też uwagę na zróżnicowanie regionalne kwestii dotyczących funkcjonowania spółdzielni socjalnych – znacznie łatwiej jest im funkcjonować w Warszawie i większych miastach, niż regionach peryferyjnych, gdzie mają mniejsze szanse przetrwania z powodu braku zleceń, które są kluczowe dla funkcjonowania oraz z powodu znikomej wiedzy społeczeństwa nt. ekonomii społecznej. Zidentyfikowano też brak doświadczenia przedstawicieli PUP i JST w zakresie współpracy i wspierania podmiotów ekonomii społecznej, które przekładały się na trudności w zakładaniu spółdzielni socjalnych.

W odniesieniu do typów projektów z priorytetu IX bezsprzecznie największą użyteczność miały projekty dotyczące upowszechnienia edukacji przedszkolnej na terenach wiejskich. Pewne trudności w zakresie rekrutacji i oferowanego wsparcia występowały w ramach działań 9.3 i 9.4, bowiem projektodawcy napotykali na niechęć grup docelowych w zakresie uczestnictwa w szkoleniach.

Dużą użytecznością charakteryzowały się projekty edukacyjne w ramach działania 9.5. Jak wynika z badania projekty te odpowiadają w szczególności na potrzeby uczniów z terenów wiejskich, którzy z różnych przyczyn (niedostatek materialny w rodzinie, bariery społeczno-mentalne) mają ograniczony dostęp do uczestniczenia w zajęciach pozalekcyjnych, które zazwyczaj są dodatkowo płatne. Realizacja projektów daje im możliwość równego uczestniczenia w edukacji, co zapobiega dysproporcjom w procesie kształcenia. Projekty te odpowiadają też na potrzebę kontaktu z innymi ludźmi (szczególnie w przypadku osób niepełnosprawnych).

Badanie CATI z uczestnikami projektów realizowanych w woj. mazowieckim wskazuje, że uczestnictwo w projektach przyczynia się do realizacji zakładanych celów. Zdaniem ogółu dwóch piątych uczestników badania ich udział w projekcie przyczynił się do łatwiejszego znalezienia pracy. W ocenie uczestników projektów ich udział przyczynił się do lepszego radzenia sobie w życiu zawodowym niż przed przystąpieniem do projektu. Z taką opinią zgodziło się dwie trzecie badanych. Przeciwnego zdania była jedna trzecia respondentów. Dla 92% ankietowanych pomoc zaoferowana w projekcie była wystarczająca. Nie było zróżnicowania odpowiedzi w zależności od priorytetów ani miejsca zamieszkania. Warto podkreślić znaczenie wsparcia dla zmiany zachowania i poprawy aktywności zawodowej osób bezrobotnych, które zakończyły uczestnictwo w projektach. Badanie wskazuje, że bezrobotni po udziale w projekcie aktywniej szukali pracy - przeglądali ogłoszenia o pracę, wysyłali aplikację, odbywali rozmowy kwalifikacyjne, zamieszczali ogłoszenia o poszukiwaniu pracy.

Skuteczność w ujęciu powiatowym i rozkład terytorialny zakończonych projektów wskazuje, że pomoc trafiała tam gdzie była najbardziej potrzebna, co zostało potwierdzone statystycznymi analizami korelacji. Zarówno w obszarze zatrudnienia, jak i przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu pomoc została skierowana w miejsca i do osób, które pomocy tej najbardziej potrzebują. W zakresie upowszechniania edukacji przedszkolnej również można wskazać pozytywny efekt, do którego przyczyniło się wsparcie z EFS. Jest nim wzrost wskaźnika dotyczącego odsetka dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym – wskaźnik ten w 2006 wynosił niecałe 38%, zaś w roku 2011 osiągnął wartość 55%.

Za najbardziej skuteczne typy projektów należy uznać te, które oferują wsparcie najbardziej użyteczne z punktu widzenia przyszłej pracy, a zatem staże, praktyki, zatrudnienie subsydiowane, jednorazowe dotacje, spółdzielnie socjalne – są to typy projektów, których związek z zatrudnieniem po ich zakończeniu jest wysoki i dlatego są pożądane przez uczestników projektów. Warto jednak zwrócić uwagę, iż uzyskane w ten sposób zatrudnienie nie zawsze jest trwałe – przykład niskiej żywotności firm powstałych w ramach wsparcia EFS czy zatrudnienia subsydiowanego, które nie podnosi zazwyczaj wskaźnika zatrudnienia, ale zmienia jego strukturę. Warto pamiętać, też o zróżnicowaniu tych form wsparcia w zależności od działań. Zaobserwowane np. w działaniu 6.1.1 i 7.2.1 wysokie oceny skuteczności staży mają nieco inny wymiar niż oceny tej samej formy wsparcia w działaniach 9.2 i 8.2.1. W ramach działań 9.2 i 8.2.1 celem stażu jest poszerzenie

wiedzy, zdobycie doświadczenia i tą funkcję pełnią, w zakresie zaś staży z działania 6.1.1 czy 7.2.1, oczekiwania uczestników wiążą się zazwyczaj bezpośrednio z pozyskaniem zatrudnienia.

W zakresie 8.2.1 warto zwrócić uwagę na niewykorzystany potencjał tego działania w zakresie pogłębiania współpracy sektora nauki i przedsiębiorstw. W badanym okresie niewiele było projektów, które zakładałyby wzmocnienie takiej współpracy, natomiast będą one istotne z punktu widzenia rozwoju regionu w przyszłości.

Dokonana diagnoza woj. mazowieckiego i analizowane scenariusze rozwoju wskazują, że rozwój w najbliższych latach będzie przebiegał w warunkach kryzysu i/lub trudnej do przewidzenia sytuacji pokryzysowej. W tych warunkach propozycje rozwiązań dla wykorzystywania środków EFS w przyszłej perspektywie finansowej w regionie muszą uwzględniać tę zmienioną sytuację i zwiększony stopień niepewności co do jej dalszego rozwoju.

Planowanie interwencji współfinansowanych w ramach EFS w przyszłym okresie programowania powinno uwzględniać wystąpienie przynajmniej dwóch scenariuszy: określonego jako realistyczny oraz pesymistycznego. W przypadku wystąpienia scenariusza realistycznego możemy przyjąć, że dominantą działań wspieranych w ramach EFS powinny być działania na rzecz kumulacji potencjału naukowo-badawczego Warszawy oraz wzmocnienie potencjału produkcyjnego regionu w branżach, gwarantujących mu globalną i europejską konkurencyjność. Z uwagi na stołeczność Warszawy, co wiąże się z rolą ważnego centrum kultury, ważne będzie wsparcie przemysłów kreatywnych i klasy kreatywnej, co, notabene, jest zgodne z globalnym trendem wysokorozwiniętych gospodarek i stanowi jeden z ważnych warunków rozwoju GOW. Drugą dominantą powinny być działania na rzecz wzmocnienia więzi subregionów ze stolicą. W przypadku wariantu pesymistycznego, nawet w łagodniejszej formie - niezakładającej silnego pogłębienia globalnego kryzysu i upadku strefy Euro - należy liczyć się ze wzrostem zapotrzebowania na usługi pomocy społecznej i instytucji rynku pracy, nakierowane na działania aktywizujące bezrobotnych i osoby zagrożone bezrobociem. Należy liczyć się z poszerzaniem obszaru wykluczenia społecznego poprzez wzrost zagrożenia utratą pracy w tych grupach społecznych, w których dotychczas nie stanowiło to problemu, w tym również wśród osób o wysokich kwalifikacjach oraz pracujących, ale uzyskujących niesatysfakcjonujące dochody. Działania w warunkach tego scenariusza powinny mieć na celu wsparcie adaptacyjności do zmienionych warunków na rynku pracy takich osób. Innym ważnym obszarem wsparcia powinno być działanie na rzecz adaptacji na rynku pracy i w społeczeństwie grup imigrantów z państw przeżywających silne trudności gospodarcze lub niestabilnych politycznie. Kolejnym ważnym obszarem interwencji dofinansowanej z EFS powinno być przeciwdziałanie peryferyzacji subregionów i zwiększaniu się dystansu między nimi a stolicą.

Spis treści

Resume	3
Streszczenie	4
Spis treści	8
Wykaz skrótów	9
1 Wprowadzenie	10
1.1 Cele badania	10
1.2 Zakres badania	10
1.3 Koncepcja badania.....	11
2 Opis zastosowanej metodologii	13
2.1 Syntetyczne zestawienie metod badawczych i analitycznych	13
2.2 Okoliczności towarzyszące procesowi badawczemu.....	15
3 Wyniki ewaluacji.....	17
3.1 Użyteczność	17
3.1.1 Obszar: zatrudnienie i rynek pracy (Priorytet VI/VIII).....	30
3.1.2 Obszar: integracja społeczna i zawodowe (Priorytet VII)	34
3.1.3 Obszar: jakość edukacji i dostosowanie do potrzeb rynku pracy (Priorytet IX)	38
3.1.4 Wnioski cząstkowe	42
3.2 Skuteczność	44
3.2.1 Obszar: zatrudnienie i rynek pracy (Priorytet VI/VIII).....	50
3.2.2 Obszar: integracja społeczna i zawodowe (Priorytet VII)	53
3.2.3 Obszar: jakość edukacji i dostosowanie do potrzeb rynku pracy (Priorytet IX)	54
3.2.4 Wnioski cząstkowe	55
3.3 Wsparcie PO KL w woj. mazowieckim w przyszłości	57
3.3.1 Wdrażanie regionalnego komponentu PO KL – czynniki sukcesu osiągnięcia wskaźników	57
3.3.2 Przyszłe trendy w województwie	72
3.3.3 Przyszłe wsparcie w ramach PO KL.....	79
3.3.4 Wnioski cząstkowe	82
4 Wnioski i rekomendacje	89
5 Załączniki	94
5.1 Lista projektów wybranych do studiów przypadku	94
5.2 Sprawozdania z realizacji studiów przypadku.....	94
5.3 Zestawienie wniosków składanych w ramach konkursów ogłaszanych w woj. mazowieckim	
w ramach PO KL	107
5.4 Zestawienie zakończonych projektów.....	107
5.5 Lista typów projektów i form wsparcia	108
5.6 Ranking województw w zakresie osiągnięcia wartości wskaźników komponentu regionalnego	
PO KL	111
6 Aneks	115
6.1 Lista dokumentów wykorzystanych podczas analizy danych	115
6.2 Narzędzia badawcze.....	115
6.2.1 Scenariusze do FGI kreatywnych.....	115
6.2.2 Scenariusze do IDI z IZ/IP.....	115
6.2.3 Scenariusze do studium przypadku (IDI/TDI).....	115
6.2.4 Kwestionariusze CATI	115
6.3 Zapis wywiadów jakościowych	115
6.4 Bazy danych CATI	115
6.5 Matryca analizy wielokryterialnej.....	115

Wykaz skrótów

BO	Beneficjent ostateczny
CATI	Wywiad kwestionariuszowy realizowany telefonicznie (ang. <i>Computer Assisted Telephone Interview</i>)
CIS	Centrum Integracji Społecznej
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
FGI	Zogniskowany wywiad grupowy (ang. <i>Focus Group Interview</i>)
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IDI	Indywidualny Wywiad Pogłębiony (ang. <i>Individual In-Depth Interview</i>)
IP2	Instytucja Pośrednicząca drugiego stopnia
IZ	Instytucja Zarządzająca
JB-R	Jednostka badawczo-rozwojowa
JST	Jednostka Samorządu Terytorialnego
MJWPU	Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych
OMW	Obszar metropolitalny Warszawy
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013
PES	Podmiot Ekonomii Społecznej
PSZ	Publiczne służby zatrudnienia
SIWZ	Specyfikacja Istotnych Warunków Zamówienia
SOPZ	Szczegółowy Opis Przedmiotu Zamówienia
SzOP	Szczegółowy Opis Priorytetów
UE	Unia Europejska
UM	Urząd Marszałkowski
WM	Województwo Mazowieckie

1 Wprowadzenie

1.1 Cele badania

Głównym celem zrealizowanego badania była **ocena skuteczności i użyteczności poszczególnych typów realizowanych operacji (typów projektów) wobec rzeczywistych potrzeb grup docelowych i projektodawców w kontekście programowania wsparcia z EFS w ramach perspektywy finansowej na lata 2014–2020**. Cele szczegółowe dotyczyły:

1. Oceny skuteczności poszczególnych typów realizowanych operacji (typów projektów) stosowanych w ramach projektów z komponentu regionalnego PO KL Województwa Mazowieckiego w realizacji celów Priorytetów i Działań z komponentu regionalnego PO KL województwa mazowieckiego;
2. Oceny użyteczności poszczególnych typów realizowanych operacji (typów projektów) stosowanych w ramach projektów z komponentu regionalnego PO KL województwa mazowieckiego wobec rzeczywistych potrzeb grup docelowych oraz projektodawców;
3. Identyfikacji problemów w realizacji celów Priorytetów i Działań z komponentu regionalnego PO KL WM oraz istniejących aktualnie potrzeb grup docelowych w kontekście zapewnienia jak najbardziej trafnych typów projektów w przyszłym okresie programowania (2014–2020);

1.2 Zakres badania

W czasie badania dokonana została analiza interwencji udzielonej dotychczas w województwie mazowieckim w ramach regionalnego komponentu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Ewaluacja miała na celu ocenę wsparcia dedykowanego poszczególnym grupom docelowym oraz identyfikację problemów i potrzeb pojawiających się w głównych obszarach wsparcia:

- rynku pracy i zatrudnienia oraz adaptacyjności MSP,
- integracji społecznej,
- jakości edukacji oraz dostosowania zakresu kształcenia formalnego i pozaformalnego do oczekiwań rynku pracy.

Istotnym elementem badania była także analiza przyszłych trendów rozwoju w województwie mazowieckim dokonana w kontekście możliwości programowania w okresie 2014–2020.

Ewaluacja była realizowana na obszarze całego województwa mazowieckiego. Zgodnie z przyjętym partycypacyjnym modelem badania, w proces ten zaangażowano wszystkich istotnych interesariuszy, którymi byli przede wszystkim:

- Instytucja Zarządzająca PO KL,
- Instytucja Pośrednicząca PO KL WM,
- Instytucje Pośredniczące drugiego stopnia PO KL WM,
- beneficjenci (z uwzględnieniem wszystkich kategorii podmiotów mogących aplikować o środki w ramach PO KL WM) oraz
- uczestnicy projektów.

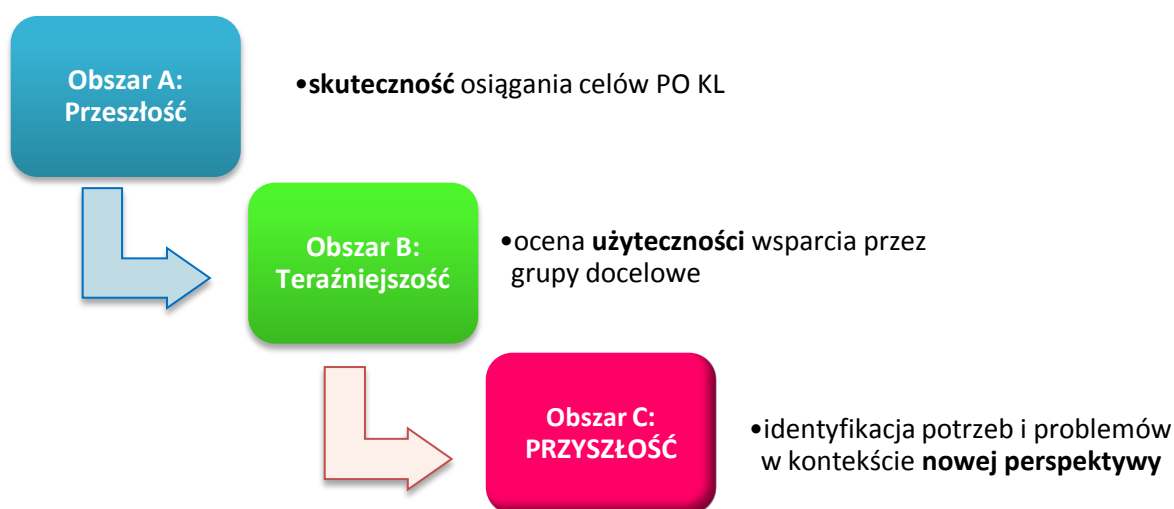
Analizie poddane zostały dokumenty i projekty, których realizacja zakończyła się do 31.12.2011 r. Natomiast badaniami ilościowymi i jakościowymi zostali objęci beneficjenci i uczestnicy tych projektów, które zostały zakończone i rozliczone do 31.08.2012 r. (więcej zob. rozdz. 2).

1.3 Koncepcja badania

Koncepcja logiczna badania opierała się na podziale **chronologiczno – metodologicznym**, w ramach którego wyróżniono trzy główne obszary badawcze korespondujące z celami szczegółowymi badania. Tymi obszarami były:

- ❖ **Obszar A: Przeszłość** - ocena skuteczności osiągnięcia celów PO KL (projektów zakończonych do 31.12.2012);
- ❖ **Obszar B: Teraźniejszość** – ocena użyteczności udzielonego wsparcia przez przedstawicieli grup docelowych;
- ❖ **Obszar C: Przyszłość** – identyfikacja potrzeb i problemów w kontekście planowania przyszłego programowania 2014-2020.

Rysunek 1. Zakres koncepcji badania – powiązanie modułów badawczych.

Źródło: Opracowanie własne.

Każdemu obszarowi zostało przyporządkowane odpowiednie kryterium oraz pytania badawcze.

Obszar A: Przeszłość

Skuteczność rozumiana jako **stopień w jakim założone cele** Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki **zostały** dotychczas **osiągnięte** poprzez realizację poszczególnych typów projektów określonych w SzOP.

Pytania badawcze:

- 1.1. Jaki jest poziom skuteczności poszczególnych typów projektów (typów realizowanych operacji), stosowanych dotychczas w komponencie regionalnym PO KL województwa mazowieckiego, w realizacji celów poszczególnych Priorytetów oraz Działań? Jakie jest zróżnicowanie poziomu skuteczności typów projektów na poziomie powiatowym? Jaki jest poziom skuteczności typów projektów w podziale na obszar miejski oraz wiejski?;
- 1.2. Jaki jest poziom skuteczności zrealizowanych projektów pod względem typu beneficjenta (JST, przedsiębiorcy, NGO, jednostki systemu oświaty, partnerzy społeczni, itp.) ogółem oraz w podziale na typy projektów?;
- 1.3. Czy wdrażanie komponentu regionalnego PO KL w województwie mazowieckim przyczyniło się do zmiany sytuacji społecznej, zawodowej, wzrostu wiedzy, kwalifikacji i wykształcenia wśród poszczególnych grup docelowych objętych wsparciem? Jeśli tak, to w jaki sposób?

Obszar B: Terazniejszość

Użyteczność rozumiana jako **ocena czy Program Operacyjny Kapitał Ludzki spełnia oczekiwania odbiorców wsparcia** oraz czy do momentu realizacji badania przyczynił się do rozwiązania, bądź zminimalizowania ich faktycznych problemów (w obszarze wsparcia EFS).

Pytania badawcze:

- 2.1 Jakie było zainteresowanie projektodawców oraz grup docelowych (uczestników projektów) wybranymi typami projektów w komponentie regionalnym PO KL Województwa Mazowieckiego?;
- 2.2 Jakie problemy występowały w udzielaniu wsparcia w obszarach: rynku pracy, zatrudnienia, integracji społecznej, adaptacyjności MSP i ich pracowników, jakości edukacji oraz dostosowania zakresu kształcenia formalnego i pozaformalnego do oczekiwań rynku pracy?; Jakie są najważniejsze potrzeby projektodawców oraz grup docelowych (uczestników projektów), którzy uzyskali pomoc ze środków PO KL w ww. obszarach?

Obszar C: Przyszłość

Trafność rozumiana jako **identyfikacja typów projektów, które w największym zakresie odpowiadać będą w przyszłym okresie programowania (2014-2020) na zidentyfikowane obecnie potrzeby grup docelowych.**

Pytania badawcze:

- 3.1 Jakie są mocne i słabe strony realizacji wsparcia z EFS w ramach PO KL w województwie mazowieckim w odniesieniu do poszczególnych obszarów: rynku pracy, zatrudnienia, integracji społecznej, adaptacyjności MSP i ich pracowników, jakości edukacji oraz dostosowania zakresu kształcenia formalnego i pozaformalnego do oczekiwań rynku pracy? Jakie są szanse i zagrożenia dla realizacji celów Priorytetów z komponentu regionalnego PO KL w województwie mazowieckim?;
- 3.2 Jakich trendów w sytuacji społeczno – gospodarczej w obszarach wsparcia z EFS należy się spodziewać w latach 2014–2020?
- 3.3 Jakich zmian w typach projektów należy dokonać, aby wsparcie z EFS w województwie mazowieckim w ramach przyszłej perspektywy finansowej (2014-2020) było bardziej trafne (lepiej odpowiadało na zidentyfikowane obecnie potrzeby grup docelowych)?
- 3.4 Uwzględniając sytuację społeczno-gospodarczą regionu, które obszary wspierane w ramach komponentu regionalnego PO KL wymagają największego wsparcia ze strony Programu?

2 Opis zastosowanej metodologii

Zaproponowany w niniejszym badaniu zestaw metod badawczych miał charakter komplementarny. Wykorzystano różnorodne: jakościowe, ilościowe, analityczne i eksperckie narzędzia badawcze, pozyskano informacje od szerokiego kręgu osób i instytucji, co pozwoliło na zebranie kompleksowych i wyczerpujących danych. Różnorodność technik gromadzenia informacji i ich analizy pozwoliło lepiej poznać i zrozumieć przedmiot badania oraz stworzyła możliwość dokonywania odniesień i porównań. Dzięki zastosowaniu różnorodnych źródeł informacji uzyskano efekt kumulowania się i wzajemnego uzupełnienia danych, tzw. **triangulację**.

2.1 Syntetyczne zestawienie metod badawczych i analitycznych

W poniższej tabeli przedstawiono zestawienie wykorzystanych w czasie badania metod analitycznych i badawczych, wraz z opisem wielkości prób.

Tabela 1. Syntetyczne zestawienie metod badawczych.

Metoda	Zakładana realizacja	Realizacja rzeczywista
Analiza dokumentów (desk research)	Zakładano analizę następujących typów dokumentów: <ul style="list-style-type: none"> dokumenty programowe, dokumenty związane z realizacją komponentu regionalnego PO KL w woj. mazowieckim, dokumenty strategiczne dotyczące przyszłej perspektywy finansowej UE, raporty ewaluacyjne dot. woj., mazowieckiego oraz innych województw oraz wnioski projektowe realizowane w ramach PO KL w woj. mazowieckim, dane statystyczne, inne raporty, opracowania itp. 	Analizie poddane zostały wszystkie dokumenty wskazane w raporcie metodologicznym. Szczegółowa lista dokumentów została przedstawiona w aneksie do niniejszego raportu.
Wywiady kwestionariuszowe CATI	Zakładano realizację następującej liczby ankiet CATI: <ul style="list-style-type: none"> Przedstawiciele projektodawców (z uwzględnieniem typu wnioskodawcy) – 311 CATI Uczestnicy projektów – 400 CATI <p>Łącznie zostanie przeprowadzonych 711 CATI.</p>	Zrealizowano w 100% zakładaną liczbę ankiet CATI: <ul style="list-style-type: none"> Przedstawiciele projektodawców – 311 CATI <ul style="list-style-type: none"> pracodawcy - 100 przedstawiciele JST – 100 inne (NGO, kościoły, uczelnie)-111 Uczestnicy projektów – 400 CATI <ul style="list-style-type: none"> rynek pracy – 50 zatrudnienie – 100 integracja społeczna -100 adaptacyjność MŚP i pracowników - 50 jakość szkolnictwa – 50 dostosowanie kształcenia do rynku pracy - 50 <p>Łącznie przeprowadzono 711 CATI.</p>
Indywidualne wywiady pogłębione (IDI)	Planowano realizację następującej liczby IDI: <ul style="list-style-type: none"> 1 IDI z przedstawicielem IZ PO KL min. 3 IDI z przedstawicielami IP PO KL 	Przeprowadzono indywidualne wywiady pogłębione z następującymi respondentami: <ul style="list-style-type: none"> 1 IDI z przedstawicielem IZ PO KL 3 IDI z przedstawicielami IP PO KL

	<ul style="list-style-type: none"> • 4-5 IDI z przedstawicielami IP II PO KL <p>W sumie zostanie przeprowadzonych min. 8 IDI.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 5 IDI z przedstawicielami IP II PO KL <p>W sumie przeprowadzono 8 indywidualnych wywiadów pogłębionych.</p>
<p>Studium przypadku</p>	<p>Zakładano realizację:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 6 studiów przypadku projektów – dobrych praktyk. • 2 studiów uwarunkowań, w tym jedno w Warszawie (aglomeracja), drugie w wybranym powiecie województwa (obszar peryferyjny) <p>Łącznie zostanie zrealizowanych 8 studiów przypadku.</p>	<p>Zrealizowano:</p> <p>6 studiów projektów, w ramach każdego z nich przeprowadzono:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizę dokumentów • TDI z kluczowymi osobami w instytucji (2), • TDI/IDI z opiekunem projektu (1), • TDI/IDI z uczestnikami/odbiorcami projektu (4). <p>2 studia uwarunkowań</p> <ul style="list-style-type: none"> • aglomeracji warszawskiej • powiatu gostyńskiego <p>Zrealizowano zakładaną liczbę 8 studiów przypadku.</p>
<p>Analiza ekspercka</p>	<p>Zakładano analizę ekspercką w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skuteczności osiągnięcia wskaźników PO KL (AKCS oraz benchmark strukturalny, pozwalający porównać skuteczność rozwiązań przyjętych w regionie z rozwiązaniami z regionów o podobnym potencjale endogennym oraz operacyjnego, z zastosowaniem analizy kluczowych czynników sukcesu); • analizy scenariuszowej, pozwalającej na przyporządkowanie rekomendacji wynikających z badania do potencjalnych scenariuszy rozwoju. 	<p>Przeprowadzono zakładane analizy dla wskaźników zagrożonych osiągnięciem wartości docelowej, wybrano regiony referencyjne, którymi w zależności od wskaźników były:</p> <ul style="list-style-type: none"> • woj. warmińsko-mazurskie i łódzkie dla priorytetu VII, • woj. warmińsko-mazurskie i pomorskiego i podkarpackiego dla priorytetu VIII, • woj. wielkopolskie i kujawsko-pomorskie dla priorytetu IX. <p>Przeprowadzono również analizę scenariuszową.</p>
<p>Analiza SWOT/TOWS</p>	<p>Zakładano analizę PO KL w woj. mazowieckim pod kątem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mocnych, słabych stron • Szans i zagrożeń <p>Dodatkowo planowano wykonanie analizy TOWS identyfikującej szanse i zagrożenia oraz konfrontującej je z predyspozycjami do wykorzystania tych szans i niwelowania zagrożeń.</p>	<p>Analizę została wykonana dla obszarów wsparcia EFS w woj. mazowieckim.</p>
<p>Kreatywne zogniskowane wywiady grupowe (FGI)</p>	<p>Planowano przeprowadzenie kreatywnych FGI w następujących obszarach wsparcia:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1 FGI z przedstawicielami instytucji działających na rzecz aktywizacji zawodowej i społecznej, • 1 FGI z instytucjami działającymi na rzecz rozwijania umiejętności pracowników oraz na rzecz bezrobotnych, • 1 FGI z instytucjami działającymi w obszarze edukacji. <p>W sumie planowana jest realizacja min. 3 kreatywnych FGI.</p>	<p>Zrealizowano następującą liczbę kreatywnych FGI w następujących obszarach:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1 FGI - integracja społeczna i przeciwdziałanie wykluczeniu, • 1 FGI rynek pracy, zatrudnienie i rozwijanie umiejętności pracowników, • 1 FGI jakości edukacji oraz dostosowania zakresu kształcenia formalnego i pozaformalnego do oczekiwań rynku pracy. <p>W sumie przeprowadzono w 3 FGI. Wszystkie wywiady odbyły się w Warszawie. Uczestniczyło w nich od 8 do 10 osób.</p>

<p>Analiza wielokryterialna</p>	<p>Planowano analizę na następującej próbie dokumentów zakończonych projektów.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Priorytet VI – 174 wnioski • Priorytet VII – 127 wniosków • Priorytet VIII- 111 wniosków • Priorytet IX – 185 wniosków. <p>Łącznie planowano analizę 597 wniosków.</p>	<p>W ramach badania analizie poddano</p> <ul style="list-style-type: none"> • Priorytet VI – 160 wnioski • Priorytet VII – 127 wniosków • Priorytet VIII- 106 wniosków • Priorytet IX – 231 wniosków. <p>Łącznie przeanalizowano 608 wniosków.</p>
<p>Analizy przestrzenne</p>	<p>Zakładano wykonanie analiz dla 6 subregionów, wg klasyfikacji NUTS-3, tj.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • m.st. Warszawa, • ostrołęcko-siedlecki, • ciechanowsko-płocki • warszawski wschodni • warszawski zachodni • radomski 	<p>Analizy wykonano dla 6 subregionów, zgodnie z przyjętą klasyfikacji NUTS-3:</p> <ul style="list-style-type: none"> • m.st. Warszawa, • ostrołęcko-siedlecki, • ciechanowsko-płocki • warszawski wschodni • warszawski zachodni • radomski <p>Dodatkowo została stworzona klasyfikacja typów powiatów ze względu na najważniejsze potrzeby danego powiatu.</p>

Źródło: opracowanie własne

2.2 Okoliczności towarzyszące procesowi badawczemu

Analiza wielokryterialna

Na etapie wyboru projektów do analizy wielokryterialnej okazało się, że ponieważ w I półroczu 2012 r. zakończyła się realizacja dużej liczby projektów, zdecydowano o ich uwzględnieniu w próbie badawczej. W związku z powyższym zmieniono sposób doboru próby, tak aby dostosować go do większej liczby zakończonych projektów¹ oraz zachować adekwatną liczbę wniosków do analizy w każdym z uprzednio wybranych działań. Po dokonaniu zmian analizie poddano 608 wniosków (wobec planowanej uprzednio liczby 597). Szczegółowe zestawienie liczby wniosków zakończonych do dn. 31.08.2012 r. zawiera załącznik.

Wnioskowanie o skuteczności i efektywności zatrudnieniowej typów projektów

W ramach analizy wielokryterialnej zakładano gromadzenie danych dotyczących zatrudnienia uczestników projektów. Zakładano analizę dokumentacji projektowej w celu określenia skuteczności realizowanych projektów oraz ich efektywności zatrudnieniowej. W tym celu oprócz wniosków analizowane miały być sprawozdania końcowe projektów. Po wstępnej analizie próby sprawozdań, okazało się, że nie zawierają one informacji dotyczących pozyskiwania zatrudnienia, dlatego zrezygnowano z ich pozyskiwania i analizy. Skuteczność projektów została oceniona w dwojaki sposób w ramach analizy wielokryterialnej, gdzie skupiono się na analizie potencjalnej skuteczności – oceniając skuteczność projektów w odniesieniu do możliwości osiągania celów poszczególnych działań i priorytetów, zaś w ramach badań terenowych CATI skupiono się na ocenie skuteczności dokonanej przez uczestników i wnioskodawców. Połączenie perspektyw tych dwóch grup pozwoliło na ocenę realnej skuteczności wsparcia. Ponieważ nawet kilka typów projektów (interwencji) można było zazwyczaj przypisać do jednego wniosku, co wynika z nierozłączności kategoryzacji² oraz ogólności opisów dotyczących typu interwencji zamieszczonych w SZOP POKL,

¹ Zakończony projekt zdefiniowano jako projekt, którego okres realizacji zakończył się oraz który posiadał rozliczony wniosek o płatność końcową.

² Kategoryzacja uwzględniała czasami typy interwencji (wyszczególnione w SzOP POKL np. wsparcie dla tworzenia i/lub działalności podmiotów integracji społecznej tj. centrów integracji społecznej, klubów integracji społecznej, zakładów aktywności zawodowej oraz podmiotów działających na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej (których podstawowym zadaniem nie jest działalność gospodarcza), z wyjątkiem warsztatów terapii zajęciowej; diagnozowanie potrzeb szkoleniowych oraz możliwości doskonalenia zawodowego w regionie),

ocenę skuteczności wyrażoną przez respondentów badania ilościowego CATI należało analizować na dwóch poziomach: jako ocenę skuteczności całego pakietu wsparcia (powiązanie różnych typów interwencji) oraz ocenę poszczególnych typów wsparcia (np. staż, szkolenia/warsztaty, doradztwo, wsparcie psychologiczne, etc.). Ponieważ kategoryzacja typów projektów była obszerna, a większość typów projektów pojawiła się zbyt rzadko w badaniu CATI, utrudnione było przeprowadzenie należytego wnioskowania o ich skuteczności. Szczegółowej analizie poddane zostały te typy projektów, które miały jasną definicję i były identyfikowalne zarówno przez uczestników jak i projektodawców.

Stosowanie kategoryzacji typów projektów w czasie badań terenowych

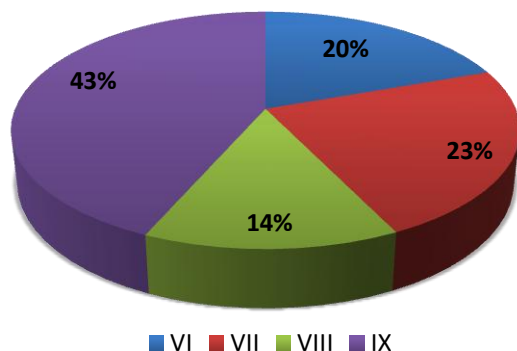
W ramach badania analizie poddano typy projektów realizowanych w ramach poszczególnych działań PO KL zgodnie z listą zawartą w raporcie metodologicznym (lista w załączniku). Jednak z uwagi na fakt, że dla wnioskodawców i uczestników projektów (szczególnie podczas badania CATI i FGI) kategorie te były w większości nieznane i trudne do identyfikacji, w ramach badania zdecydowano się na zejście na jeszcze niższy poziom kategoryzacji projektów – poziom form wsparcia (np. staż, szkolenie, dotacja), które następnie w zależności od działań przyporządkowywano typom operacji adekwatnych dla poszczególnych poddziałań. Zastosowanie takiego zabiegu pozwoliło na uzyskanie rzetelnej oceny danego projektu z perspektywy zarówno uczestnika jak i projektodawcy, bowiem zwiększało pewność, że respondenci oceniają projekt, którego rzeczywiście dotyczyło badania (co miało ważne znaczenie z uwagi na fakt, że niektóre projekty zakończyły się nawet dwa lata temu).

3 Wyniki ewaluacji

3.1 Użyteczność

Zainteresowanie projektodawców i uczestników projektami POKL

Wykres 1. Zakończone projekty wg priorytetów

Źródło: dane KSI SIMIK stan na dzień 31.08.2012

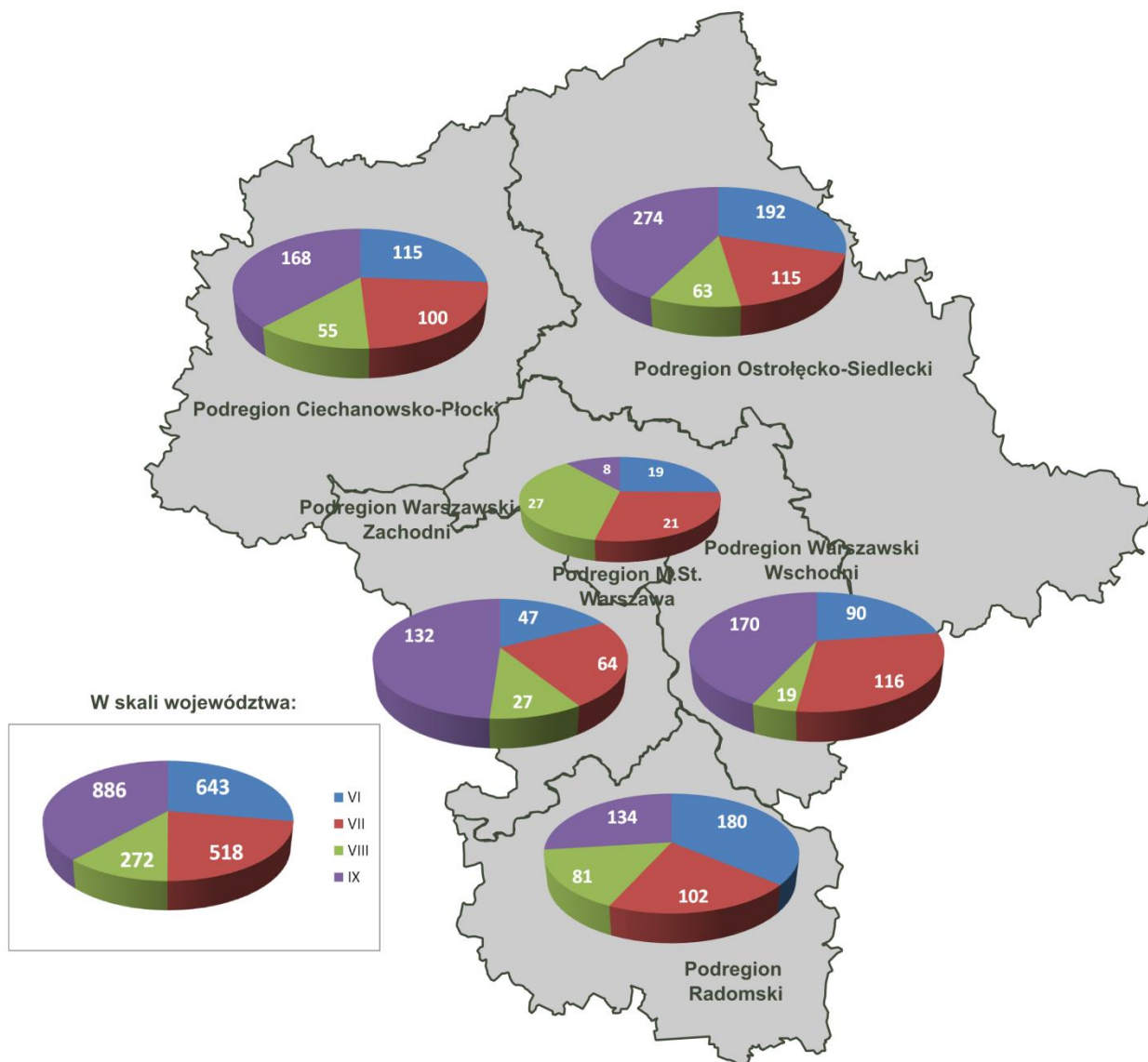
W ramach komponentu regionalnego PO KL w województwie mazowieckim do dn. 31.08.2012 r. zakończyła się realizacja 1684 projektów. Co piąty projekt z tej puli (364) pochodził z priorytetu VI, a niemal połowa (43%) z priorytetu IX (wykres obok). W ramach priorytetu VIII zakończyła się realizacja 256 projektów, a w ramach priorytetu VII 434 (23%).

1/3 wszystkich zakończonych projektów była realizowane przez NGO, 41% przez JST lub jej jednostkę organizacyjną. W 22% projektodawcami byli przedsiębiorcy, a co dwudziesty projekt realizowany był przez uczelnię lub szkołę.

Analiza liczby wniosków składanych w ramach konkursów w latach 2007-2011, wskazuje na duże zainteresowanie projektodawców poszczególnymi typami projektów realizowanymi w ramach regionalnego komponentu POKL (szczegółowe zestawienie zob. załącznik 4). Liczba wniosków, które przeszły ocenę formalną jak i ich wartość zawsze kilkakrotnie przewyższały alokację przeznaczoną na konkursy. O ile średnio połowa wniosków z oceny formalnej przechodziła także pozytywnie ocenę merytoryczną, to umowy na realizację projektów były podpisywane średnio z co czwartym wnioskodawcą.

Analizując sytuację w zakresie zakończonych projektów w ujęciu terytorialnym można zauważyć zróżnicowanie w proporcjach projektów wg podregionów. Zbliżony rozkład liczby projektów do tego w skali województwa występował w północnej i wschodniej części województwa: podregionie ciechanowsko-płockim oraz podregionie ostrołęcko-siedleckim (najwięcej projektów w priorytecie IX, najmniej w VIII). W podregionie m.st. Warszawa najwięcej projektów realizowanych było w ramach priorytetu VII i VIII PO KL. W podregionie warszawskim zachodnim niemal połowa projektów realizowanych jest w ramach priorytetu IX PO KL. Liczba projektów w podregionie warszawskim wschodnim w poszczególnych priorytetach była zbliżona do ogólnowojevodzkiej, ale z nieco mniejszą proporcją projektów z priorytetu VIII PO KL. W podregionie radomskim najwięcej projektów zrealizowanych zostało w ramach priorytetu VI PO KL, jednak struktura liczbowa projektów według priorytetów była najbardziej równomierna (wykres poniżej).

Rysunek 2. Liczba projektów priorytetów VI-IX PO KL w województwie mazowieckim wg podregionów.

Źródło: Opracowanie własne

W działaniu VI największym zainteresowaniem beneficjentów cieszyło się działanie 6.2, gdyż w ocenie przedstawicieli IP2 jednorazowe dotacje na założenie działalności gospodarczej cieszą się dużą popularnością wśród grup docelowych tego działania. Konieczność utrzymania działalności gospodarczej przez 12 miesięcy nie stanowi problemu. IP2 nie dysponuje jednak szczegółowymi danymi, jaki procent tych firm upada. W ocenie udzielających wywiady żywotność tych firm jest jednak podobna, jak firm zakładanych bez dotacji.

W przypadku priorytetu VIII zdecydowanie większym zainteresowaniem cieszyły się projekty szkoleniowe dla osób podejmujących szkolenie z własnej inicjatywy, niż adresowane do firm, ponieważ w tym przypadku wsparcie wiązało się z zastosowaniem przepisów o pomocy publicznej, co w pierwszym okresie wdrażania Priorytetu zniechęcać miało firmy do angażowania się w takie projekty. Jednak po wyczerpaniu się środków na szkolenia indywidualne zainteresowanie projektami dla firm wzrosło, co pozwala wnioskować, że znaczna część pracowników mogła być na indywidualne szkolenia kierowana lub zachęcana do udziału w nich. W ocenie udzielających wywiadów, szkolenia kierowane do firm były zdecydowanie skuteczniejsze.

Generalnie, zarówno w Priorytecie VI, jak i VIII, trudności z rekrutacją obserwowano na obszarach wiejskich.

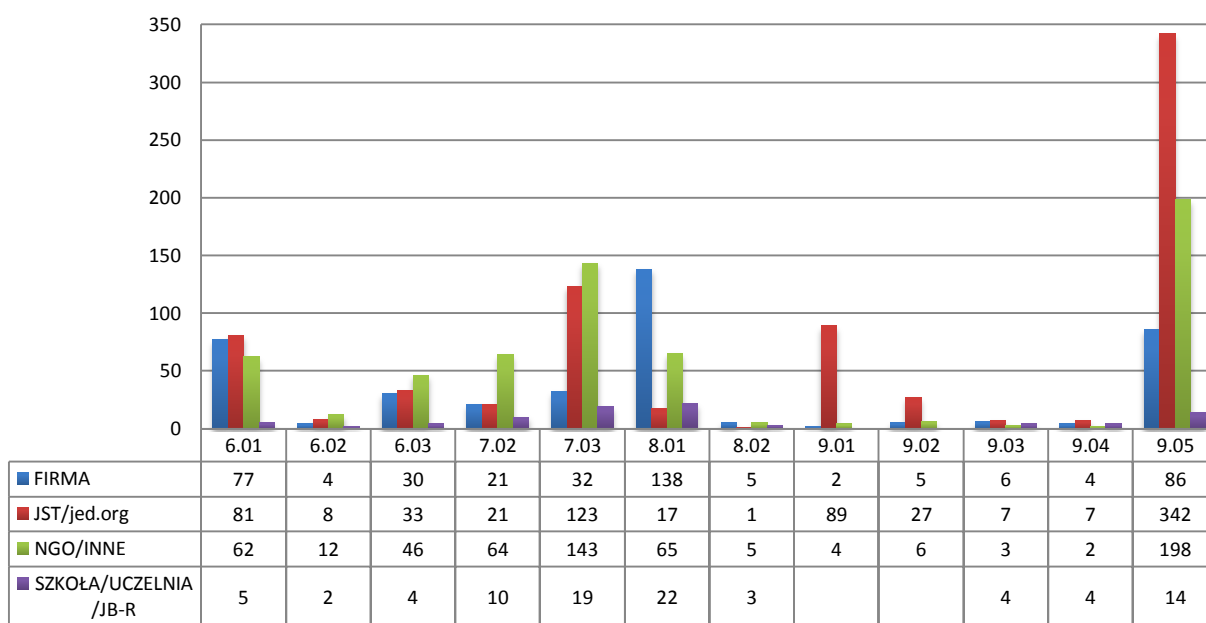
Jak wynika z wywiadów indywidualnych przeprowadzonych w IP2, w ramach priorytetu VII najmniejszym zainteresowaniem cieszyło się poddziałanie 7.2.2, co wiązało się z brakiem jasnej

definicji ekonomii społecznej oraz brakiem szczegółowych wytycznych wyjaśniających wątpliwe kwestie. Również w działaniu 7.1 nie aplikowali wszyscy potencjalni beneficjenci – średnio rocznie w projektach nie uczestniczyło ok. 100 OPS.

W ramach priorytetu IX najmniejszą popularnością cieszyło się działanie 9.3. Mała liczba umów realizowanych w ramach tego działania była dodatkowo powodowana niską skutecznością składanych wniosków – jedynie co trzeci wniosek po ocenie formalnej przechodził pozytywnie ocenę merytoryczną. Jak wynika z wywiadu z przedstawicielem IP2, początkowo beneficjenci składali projekty, które były podobne do tych wymaganych w priorytecie VIII i dużo wniosków odpadało, bowiem projekty nie miały charakteru systematyzującego wiedzy, jaką powinny mieć zakładane w działaniu formy szkolne (natomiast charakteryzowały się doraźnością i krótkotrwałością).

Szczegółowe informacje dotyczące zainteresowania realizacją projektów przez różne typy beneficjentów w ramach poszczególnych działań przedstawia poniższy wykres.

Wykres 2. Liczba projektodawców wg formy prawnej i działania³.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych o liczbie zakończonych projektów do dn. 31.08.2012.

W priorytecie VI *Rynek pracy otwarty dla wszystkich*, do dn. 31.08.2012 najwięcej projektów zakończono w ramach działania 6.01. Najchętniej tego typu interwencje realizowały PUP (JST) - 81 projektów - oraz firmy (77 projektów), trochę mniej organizacje pozarządowe (62 projekty). Jednak to NGO w pozostałych działaniach priorytetu VI zrealizowały najwięcej projektów. Liczba PUP oraz firm, które zakończyły realizację projektów kształtował się na podobnym poziomie. Najrzadziej projekty realizowały szkoły/uczelnie/JB-R.

Jeśli chodzi o priorytet VII *Promocja integracji społecznej*, we wszystkich działaniach najczęstszym typem beneficjenta były NGO. W działaniu 7.2 firmy oraz JST zrealizowało taką samą liczbę projektów (po 21), natomiast w działaniu 7.3 udział JST (123 projekty) był zdecydowanie większy niż firm (32 projekty) i w niewielkim stopniu mniejszy niż NGO (143 projekty).

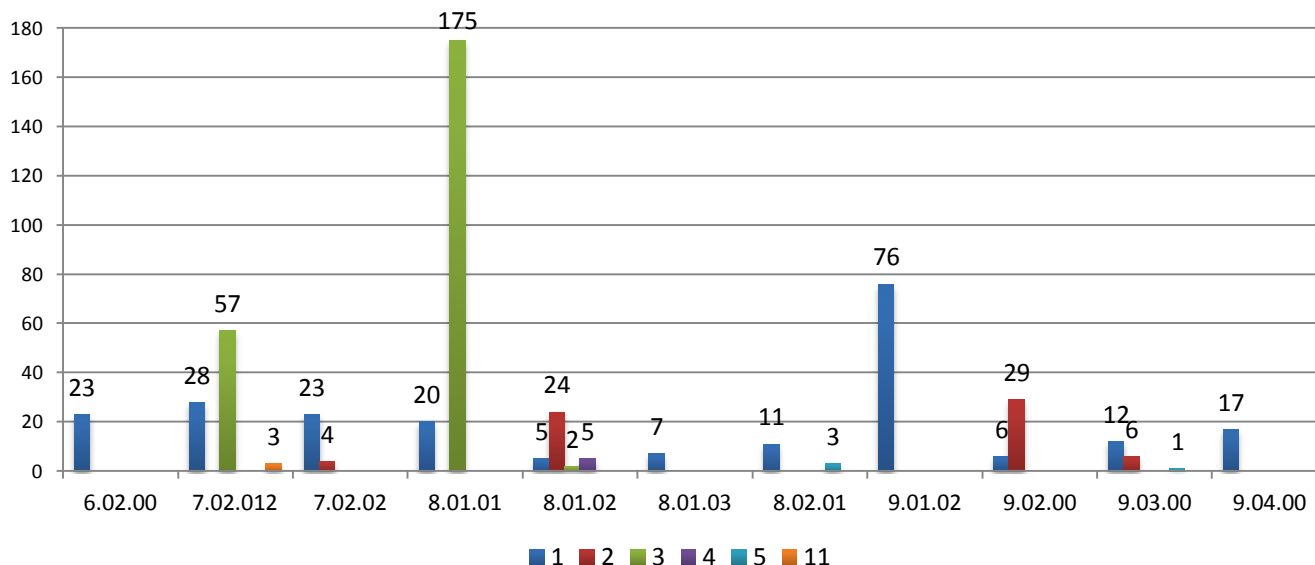
Z VIII priorytetu *Regionalne kadry gospodarki* beneficjenci zrealizowali zdecydowanie więcej projektów w działaniu 8.1 niż w 8.2. Najwięcej projektów z zakresu rozwoju pracowników i przedsiębiorstw w regionie (działanie 8.1) zakończyły firmy (138 projektów), o ok. połowę mniej projektów przeprowadziły NGO (65 projektów), natomiast najmniej szkoły/uczelnie/JB-r (22 projekty) oraz JST (17 projektów).

³ Na wykresie nie przedstawiono poddziałań, w których wszystkie projekty były realizowane w ramach jednego typu interwencji.

W ramach priorytetu IX *Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach* najczęściej projektów zakończyło się w ramach działania 9.5. Dominującym typem beneficjentów były JST lub ich jednostki organizacyjne (342 projekty), następnie NGO (198 projektów) oraz firmy (86 projektów). Wśród zakończonych projektów w ramach działania 9.1 i 9.2, działania realizowane były prawie wyłącznie przez JST, które zrealizowały kolejno 89 i 28 projektów. W pozostałych działaniach 9.3 i 9.4 zakończyło się odpowiednio 20 i 17 projektów - w działaniach tych stosunkowo częściej niż w pozostałych działaniach, jako beneficjenci występowały szkoły i uczelnie.

Analiza zainteresowania projektodawców typami projektów wskazuje, że zazwyczaj miała miejsce koncentracja wokół jednego typu interwencji (wykres poniżej). Sytuacja taka jest wynikiem ogólności zapisów SzOP PO KL oraz możliwości łączenia różnych form wsparcia w jednym projekcie, w celu zapewnienia większej kompleksowości.

Wykres 3. Zainteresowanie projektodawców różnymi typami interwencji⁴.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych o liczbie zakończonych projektów do dn. 31.08.2012.

W działaniu 6.2 *Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia* jedynym typem realizowanych operacji przez beneficjentów było wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej. Nie realizowane były działania dotyczące wsparcia osób zamierzających otworzyć działalność innowacyjną. Zakończone projekty oferowały wsparcie poprzez szkolenia, przyznanie środków finansowych na rozwój przedsiębiorczości oraz finansowanie wsparcia pomostowego. Ponadto w 1/4 wniosków podanych analizie zakładano w ramach projektów poradnictwo zawodowe dla uczestników, a w 1/5 także poradnictwo psychologiczne. W ramach działania 6.2 realizowany był także jeden projekt promujący przedsiębiorczość.

Dla działania 7.2.1 najczęściej wykorzystywanymi typami interwencji były działania, których osią główną były kursy i szkolenia dające możliwość nabycia lub podniesienia kwalifikacji zawodowych – tego typu projekty zakończyło 57 beneficjentów. Drugim najpopularniejszym typem wśród zakończonych projektów były działania dotyczące wsparcia dla tworzenia i działalności podmiotów integracji społecznej – 28 interwencji. Ponadto, jak wynika z analizy wielokryterialnej niektóre z projektów (ok. 25%) oferowały także poradnictwo zawodowe, a trzy z analizowanych projektów zakładały także możliwość odbycia stażu, który miał być elementem wsparcia. W działaniu 7.2.2 oba typy interwencji zostały wykorzystane, jednak zdecydowanie częściej beneficjenci w ramach projektów korzystali z metod wsparcia dla utworzenia i/lub funkcjonowania instytucji otoczenia sektora ekonomii społecznej niż z metod wsparcia dla osób fizycznych zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej. W ramach analizy

⁴ Oznaczenie typów projektów (1,2, 3,4,5,11) realizowanych w ramach różnych działań ma różną definicję w zależności od działania do jakiego jest przypisany dany typ interwencji. Typy interwencji opisane są zgodnie z SzOP PO KL 2012. Wykres przedstawia zróżnicowanie zainteresowania typami interwencji w danym działaniu.

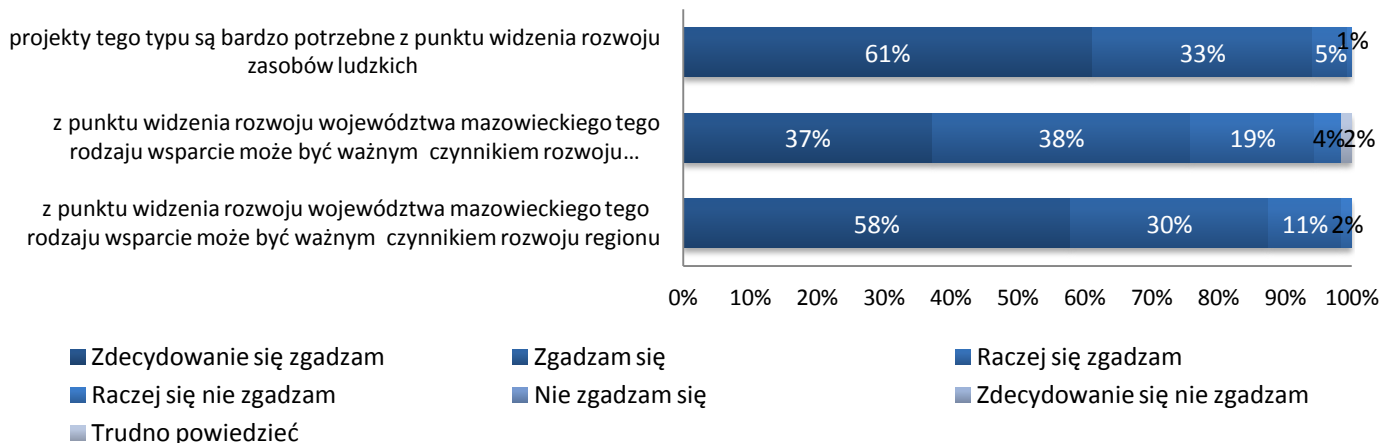
wielokryterialnej zidentyfikowano 7 projektów, które wprost zakładały działania, których efektem miało być utworzenie spółdzielni.

Beneficjenci, którzy zrealizowali projekty w działaniu 8.1.1. sięgnęli po dwa typy interwencji, ogólne i specjalistyczne szkolenia (20 projektów) oraz szkolenia, kursy i poradnictwo zawodowe skierowane do dorosłych osób pracujących, które z własnej inicjatywy są zainteresowane nabyciem nowych, uzupełnianiem lub podwyższaniem kwalifikacji i umiejętności. W działaniu 8.1.2. w projektach zostały zastosowane 4 z 6 typów interwencji. Najpopularniejszym było wsparcie dla osób zwolnionych lub zagrożonych zwolnieniem z pracy – sięgnęło po ten typ 24 beneficjentów. W 5 projektach jako typy interwencji zastosowano pomoc w tworzeniu partnerstw lokalnych oraz szkolenia przekwalifikowujące i usługi doradcze w zakresie wyboru nowego zawodu i zdobycia nowych umiejętności zawodowych. Dla projektów z działania 8.1.3 wykorzystano jedną formę wsparcia w postaci inicjatyw podejmowanych na poziomie lokalnym i regionalnym przez związki pracodawców i związki zawodowe, mające na celu zwiększanie zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorców. Pomimo, że nie było projektów stricte promocyjnych, to zrealizowane projekty zakładały takie działania.

W priorytecie IX beneficjenci w ramach poddziałania 9.1.1 realizowali zarówno projekty mające na celu tworzenie nowych przedszkoli jak i wsparcie już istniejących – analiza dokumentów wskazuje, że projekty te rozkładały się w równych proporcjach (20 projektów zakładało utworzenie a 23 wsparcie istniejącego przedszkola). W ramach działania 9.1.2 formą wsparcia wybraną przez wszystkich projektodawców były programy rozwojowe, które polegały przede wszystkim na dodatkowych zajęciach w zakresie matematyki, języków obcych oraz zajęciach warsztatowych. Analiza wniosków wskazuje, że ok 12% projektów zakładało szkolenia dla informatyków i nauczycieli z obsługi platformy e-learningowej, 6 z 40 analizowanych projektów zakładały także szkolenie dla rodziców i nauczycieli o trudnościach w uczeniu się i sposobach radzenia sobie z nimi; szkolenia rad pedagogicznych. W działaniu 9.2 zakończone projekty skupiły się w zdecydowanie większej mierze na programach rozwoju szkół i placówek oświatowych nakierowanych na kształcenie zawodowe niż na diagnozowaniu potrzeb szkolnictwa zawodowego (ogółem było 6 projektów badawczych). W ramach realizowanych projektów, które poddane były analizie, ok ¼ zakładała staże lub praktyki dla uczniów szkół zawodowych. W działaniu 9.3 beneficjenci wybierali jako typy operacji kampanie informacyjne w zakresie formalnego kształcenia ustawicznego w formach szkolnych oraz kształcenie w formach szkolnych osób dorosłych z własnej inicjatywy zainteresowanych uzupełnieniem lub podwyższeniem swojego wykształcenia i kwalifikacji ogólnych i zawodowych. Z analizy dokumentów wynika, że 6 z 40 projektów zakładało formalne poświadczenie kwalifikacji uzyskanych w drodze nieformalnej lub pozaformalnej, a dwa projekty zakładały praktyki w zakładach pracy jako element wsparcia. W działaniu 9.4 beneficjenci jako typ operacji wybrali tylko studia podyplomowe, kursy kwalifikacyjne i doskonalące oraz inne formy podwyższania kwalifikacji dla nauczycieli w zakresie zgodnym z lokalną i regionalną polityką edukacyjną. Analiza dokumentacji wskazuje, że studia podyplomowe zakładało ok 25% projektów (11), 9 projektów zakładało szkolenia ze stosowania narzędzi ICT w nauczaniu oraz blended learningu w systemie e-learning z wykorzystaniem nowych umiejętności przy modyfikowaniu programów edukacyjnych; wykorzystywanie multimediiów do prowadzenia zajęć; pisanie autorskich programów edukacyjnych, których celem było zwiększenie aktywności nauczycieli przy wykorzystaniu multimediiów.

W opinii projektodawców projekty, realizowane w ramach regionalnego komponentu PO KL w woj. mazowieckim są ważne z punktu widzenia rozwoju zasobów ludzkich oraz stanowią ważny czynnik zarówno rozwoju regionu – z takimi opiniami zgodziło się niemal 100% przebadanych projektodawców.

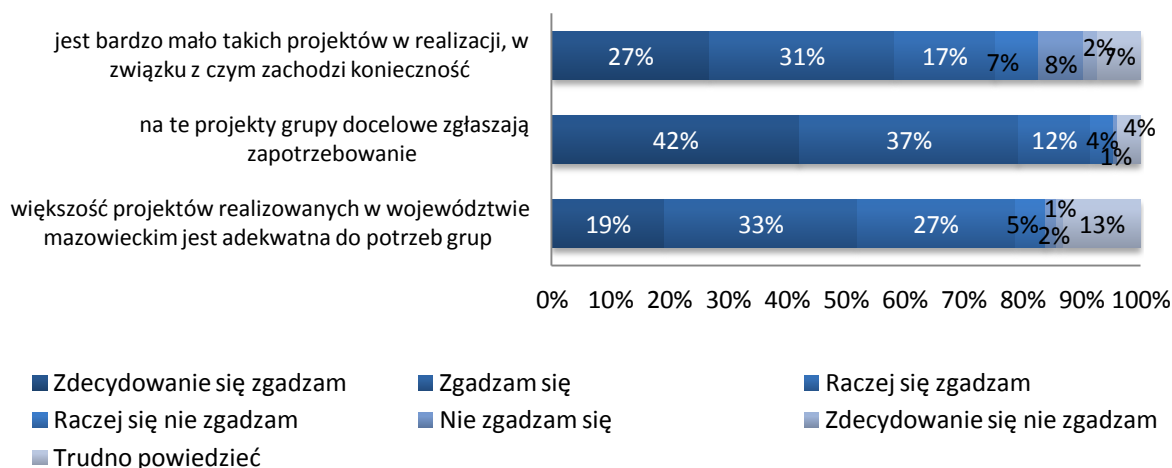
Wykres 4. Opinie na temat użyteczności projektów realizowanych w woj. mazowieckim.

Źródło: badanie CATI z projektodawcami N=311.

Ponadto 75% ankietowanych projektodawców zgodziło się ze stwierdzeniem, że **liczba projektów takich jak prowadzili jest mała i w związku z tym zachodzi potrzeba ich realizacji**. W opinii beneficjentów potrzeba realizacji projektów wynika także z potrzeb zgłaszanych przez uczestników – aż 91% ankietowanych zgodziło się, że na te projekty grupy docelowe zgłaszają zapotrzebowanie. Warto też zauważyć, że aż 42% respondentów wyraziło zdecydowaną zgodę z tym stwierdzeniem. Jednak, jeśli chodzi o ocenę adekwatności projektów do potrzeb ich uczestników, projektodawcy byli bardziej powściągliwi – co prawda łącznie 3/4 z nich uznało, że większość projektów jest adekwatna do potrzeb grup docelowych, jednak tylko co piąty respondent był o tym wyraźnie przekonany (odpowiedź zdecydowanie się zgadzam, wykres poniżej).

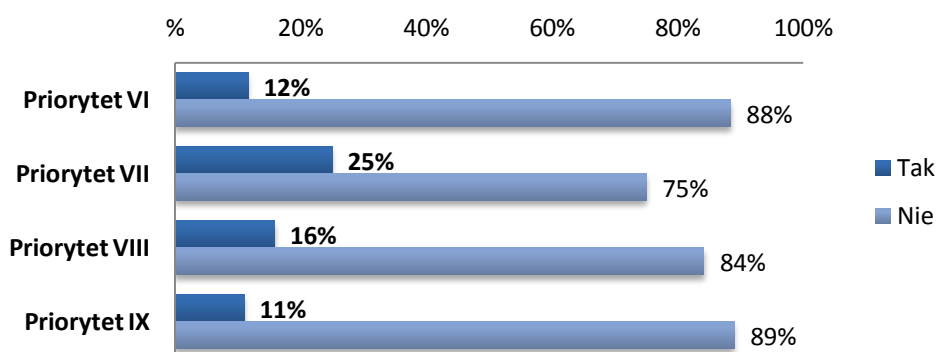
Wykres 5. Opinie na temat użyteczności projektów realizowanych w woj. mazowieckim.

Źródło: badanie CATI z projektodawcami N=311.

Zapotrzebowanie i zainteresowanie beneficjentów ostatecznych uczestnictwem w projektach widać najwyraźniej w ocenie trudności z rekrutacją uczestników, o jaką poproszeni zostali projektodawcy. W ich opinii, w zdecydowanej większości nie było problemów z naborem uczestników do projektów, które realizowali. Jak przedstawia wykres poniżej, średnio jedynie u co dziesiątego projektodawcy pojawiała się trudność ze znalezieniem uczestników. Warto jednak zauważyć, że w priorytecie VII znacznie częściej niż w innych priorytetach, respondenci wskazywali na brak chętnych do udziału w realizowanym przez nich projekcie. Na trudności w rekrutacji wskazał tam co czwarty respondent.

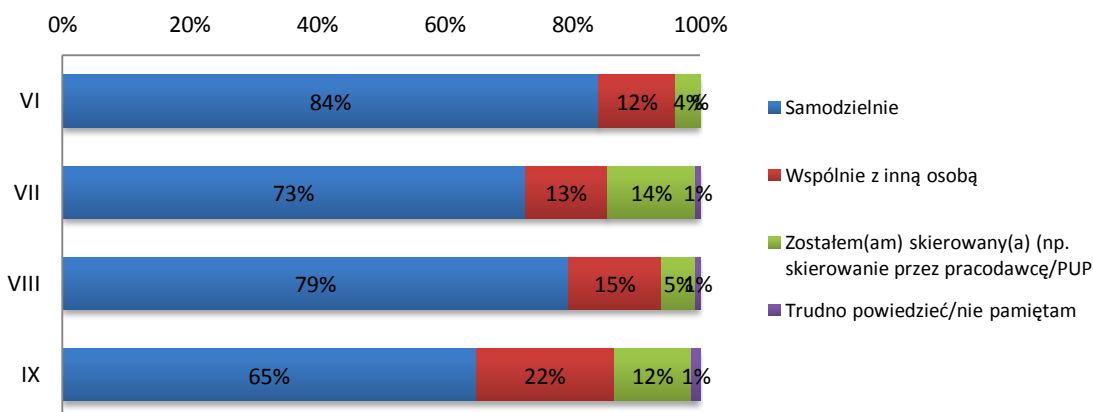
Wykres 6. Trudności z rekrutacją uczestników projektów.

Źródło: badanie CATI z projektodawcami N=311.

Powyższe wyniki znajdują potwierdzenie w badaniu CATI z uczestnikami projektów. Wskazuje ono, że w zdecydowanej większości decyzję o uczestnictwie w projekcie BO podejmowali samodzielnie – takiej odpowiedzi udzieliło 84% uczestników priorytetu VI, 79% priorytetu VIII, 73% respondentów z priorytetu VII oraz 65% z IX. Największy odsetek osób, które zadeklarowały, że do udziału w projekcie zostali skierowani przez pracodawcę lub inną instytucję, dotyczył priorytetu VII. Odsetek ten wyniósł 14%, wskazuje na brak indywidualnej motywacji do udziału w projekcie i może być jedną z przyczyn trudności w rekrutacji jaką zgłaszali projektodawcy z tego priorytetu.

Wykres 7. Sposób podejmowania decyzji o udziale w projekcie.

Źródło: badanie CATI z uczestnikami projektów N=400.

Co piąty ankietowany uczestnik projektu wskazał, że o możliwości udziału w projekcie dowiedział się od znajomych lub rodziny. Tzw. poczta pantoflowa nie była skuteczna jedynie w przypadku uczestników projektów z priorytetu IX – ci respondenci najczęściej deklarowali, że o projekcie poinformował ich pracodawca (lub dyrektor szkoły). Ważnym źródłem informacji o projektach wg respondentów był internet – dzięki niemu o projekcie dowiedziało się 16% ogółu respondentów. Stanowił on ważne źródło informacji szczególnie w przypadku priorytetu VI, gdzie co piąty badany wskazał na ten kanał informacji. Drugim najczęściej wskazywanym w priorytecie VI źródłem informacji był urząd pracy. Wśród uczestników priorytetu VII to OPS/PCPR stanowił podstawowy kanał informacyjny. W priorytecie VIII zaś, oprócz mediów, na które wskazało 16% respondentów, ważnym źródłem informacji okazał się urząd gminy/wójt, którzy informowali o możliwości udziału w projektach dotyczących zmiany kwalifikacji osób chcących odejść z rolnictwa.

Tabela 2. Źródła wiedzy o projekcie.

Skąd dowiedział się o projekcie?	VI	VII	VIII	IX	Ogółem
Od pracodawcy	3%	2%	8%	12%	6%
W urzędzie pracy	22%	7%	%	2%	8%
W ośrodku pomocy społecznej lub powiatowym centrum pomocy rodzinie	1%	20%	%	1%	5%
W urzędzie gminy/u wójta/sołtysa	9%	10%	13%	4%	9%

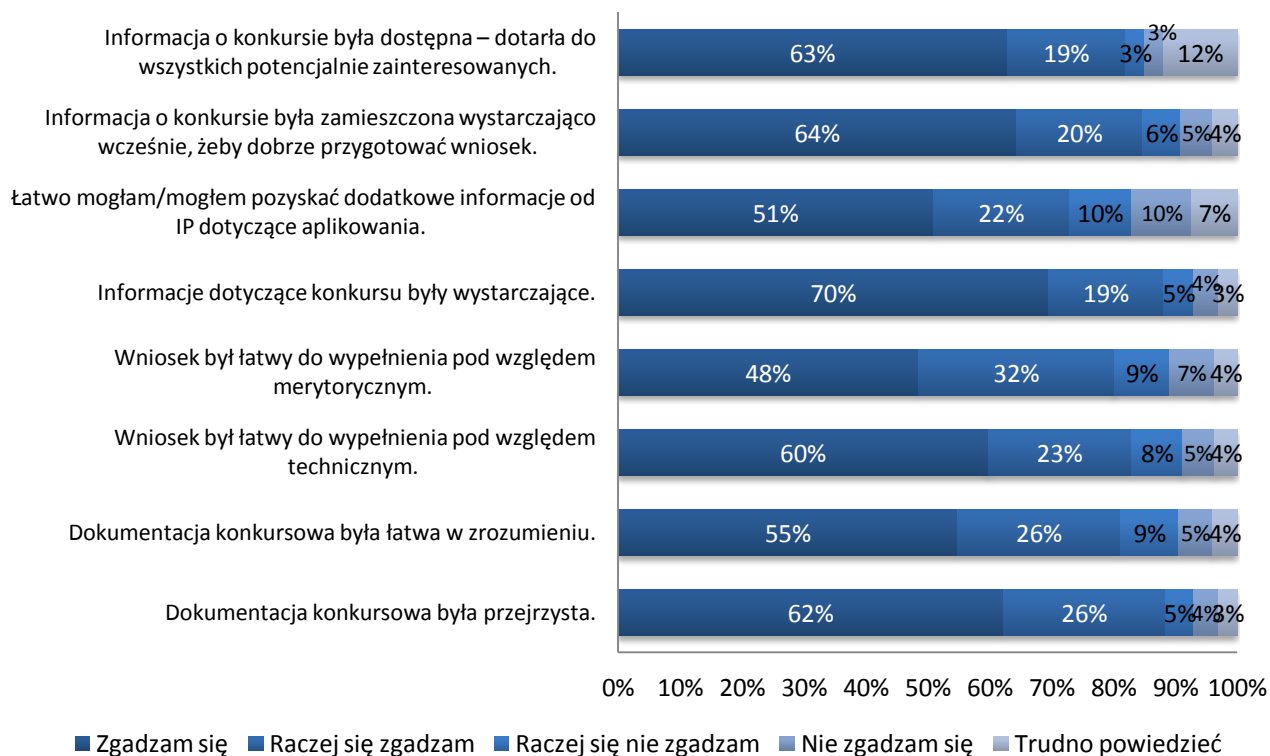
Skąd dowiedział się o projekcie?	VI	VII	VIII	IX	Ogółem
Media (prasa, radio, TV)	13%	5%	16%	9%	11%
Z internetu	22%	9%	24%	9%	16%
Od znajomych/rodziny	27%	24%	27%	11%	22%
W stowarzyszeniu/kole zainteresowań	%	12%	6%	1%	4%
Od organizatora (np. firmy szkoleniowej)	4%	2%	5%	4%	4%

Źródło: badanie CATI z uczestnikami projektów N=400.

Barier w realizacji projektów

Zdaniem respondentów nie było większych trudności na etapie aplikowania. Trudności wskazywało, w zależności od pytania, od 6% do 20% respondentów. Największym problemem – wskazała go 1/5 badanych – był brak łatwości pozyskania dodatkowych informacji od IP dotyczących szczegółów z zakresu aplikowania. Dla 16% projektodawców wniosek nie był łatwy do wypełnienia pod względem merytorycznym. Brak trudności wskazywało za każdym razem minimum cztery piąte badanych.

Wykres 8. Trudności na etapie aplikowania.

Źródło: badanie CATI z projektodawcami N=311.

Największą barierą ekonomiczną na etapie aplikowania dla beneficjentów była potrzeba prefinansowania wydatków ze środków własnych – problem taki wskazała ponad jedna czwarta respondentów (27%). Nie wiele mniejszym problemem – wybrała go równo jedna czwarta badanych – była ograniczona wartość kosztów kwalifikowanych na zarządzanie projektem. Dla jednej dziesiątej barierą była zbyt niska kwota projektu (11%) oraz konieczność przedstawienia zabezpieczenia umowy (10%). Na pozostałe ograniczenia wskazało mniej niż 10% ankietowanych.

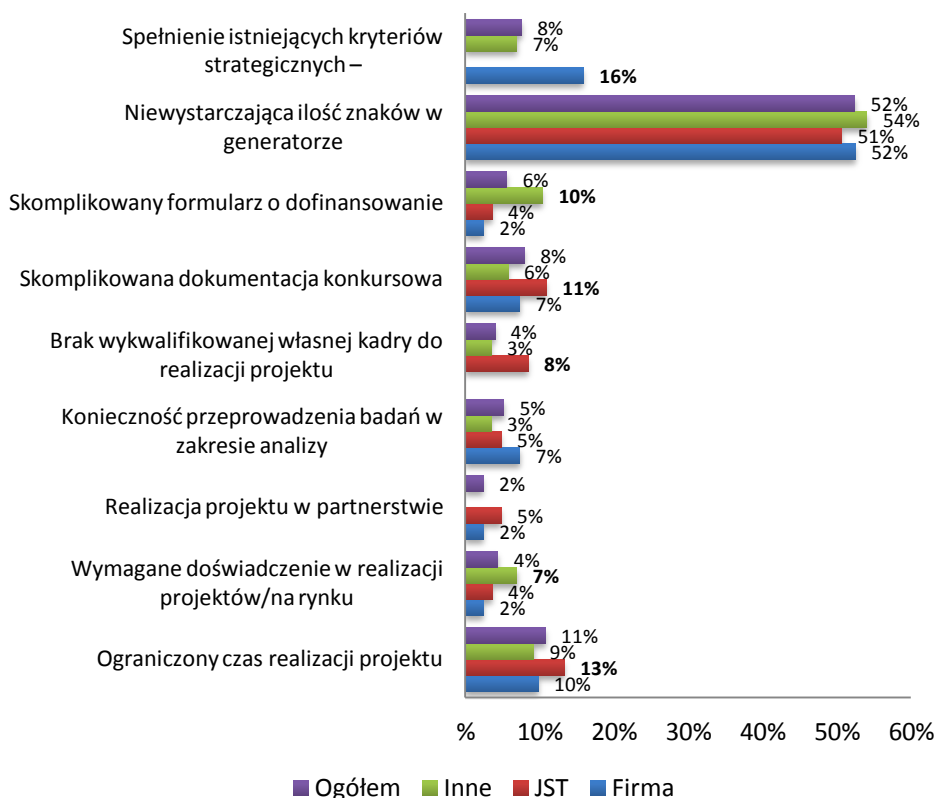
Wykres 9. Bariery ekonomiczne na etapie aplikowania.

Źródło: badanie CATI z projektodawcami N=311.

W zakresie formalnych trudności na etapie aplikowania i realizacji projektu, sporym problemem technicznym dla projektodawców była niewystarczająca liczba znaków w generatorze. Bariery tę niezależnie od typu beneficjenta wskazała ponad połowa respondentów (52%). Pozostałe bariery nie były tak znaczące i nie przekraczały 11% wskazań. Patrząc proporcjonalnie wg typów beneficjentów firmy miały największe problemy ze spełnieniem istniejących kryteriów strategicznych – 16% wskazań przez respondentów reprezentujących firmy. JST stosunkowo częściej w porównaniu do innych typów projektodawców miały problem z dokumentacją konkursową (11%), brakiem wykwalifikowanej kadry realizacji projektu (8%) oraz ograniczonym czasem realizacji projektu (13%). Dla pozostałych typów beneficjentów barierą okazał się brak doświadczenia w realizacji projektów na rynku.

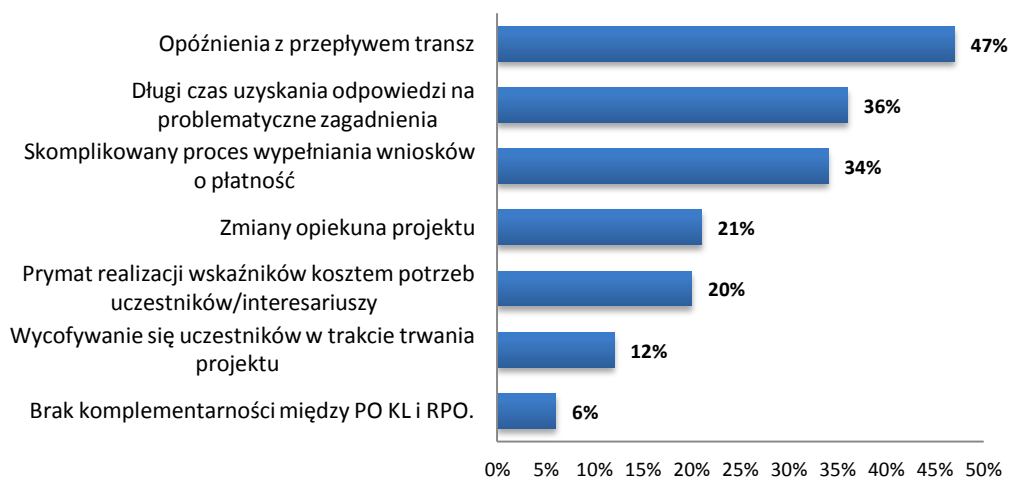
Wykres 10. Bariery formalne i techniczne na etapie aplikowania i realizacji projektu.

Źródło: badanie CATI z projektodawcami N=311.

Większe trudności w projektach pojawiały się na etapie realizacji. Prawie połowa respondentów (47%) narzekała na opóźnienia z przepływem transz. Ponad jedna trzecia badanych jako barierę wskazała na długi czas uzyskania odpowiedzi na problematyczne zagadnienia (36%) oraz skomplikowany proces wypełniania wniosków o płatność (34%). Jedna czwarta projektodawców miała problemy w związku ze zmianą opiekuna projektu oraz z prymatem realizacji wskaźników kosztem zaspokojenia potrzeb uczestników. Najrzadziej wskazywaną barierą w czasie realizacji był brak komplementarności między PO KL i RPO.

Wykres 11. Bariery na etapie realizacji projektu.

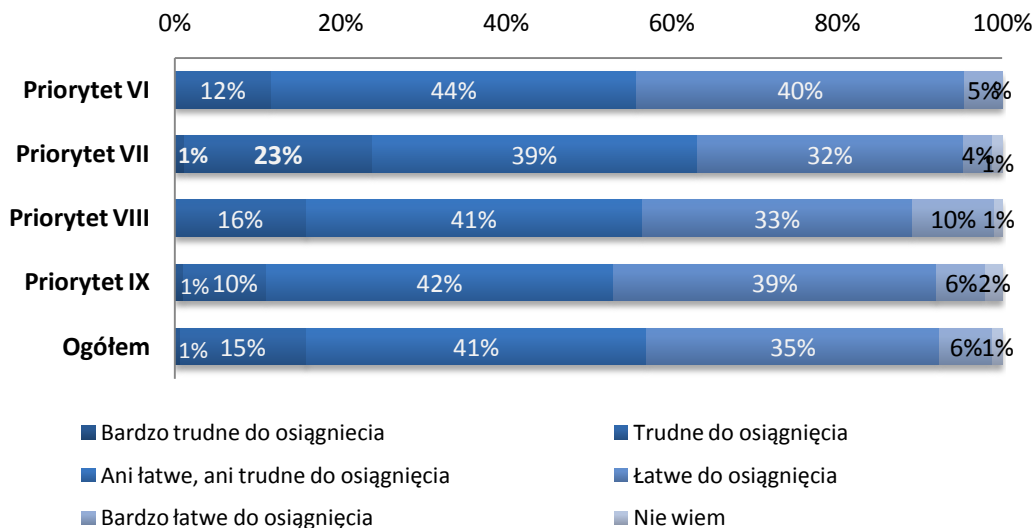

Źródło: badanie CATI z projektodawcami N=311.

Osiągnięcie wskaźników zakładanych w projekcie nie było ani łatwe ani trudne dla dwóch piątych respondentów – była to dominująca opinia. Ponad jedna trzecia respondentów (35%) uznała

stopień trudności osiągania wskaźników za łatwy. Dla 16% ankietowanych był on jednak trudny. Z odpowiedzi projektodawców wynika, że najtrudniejsze do osiągnięcia wskaźniki stawił priorytet VII – prawie jedna piąta wskazała odpowiedź trudne albo bardzo trudne. Wskaźniki łatwiejsze do osiągnięcia były w priorytecie IX (11%) oraz VI (12%).

Wykres 12. Stopień trudności w osiągnięciu zakładanych w projektach wskaźników.

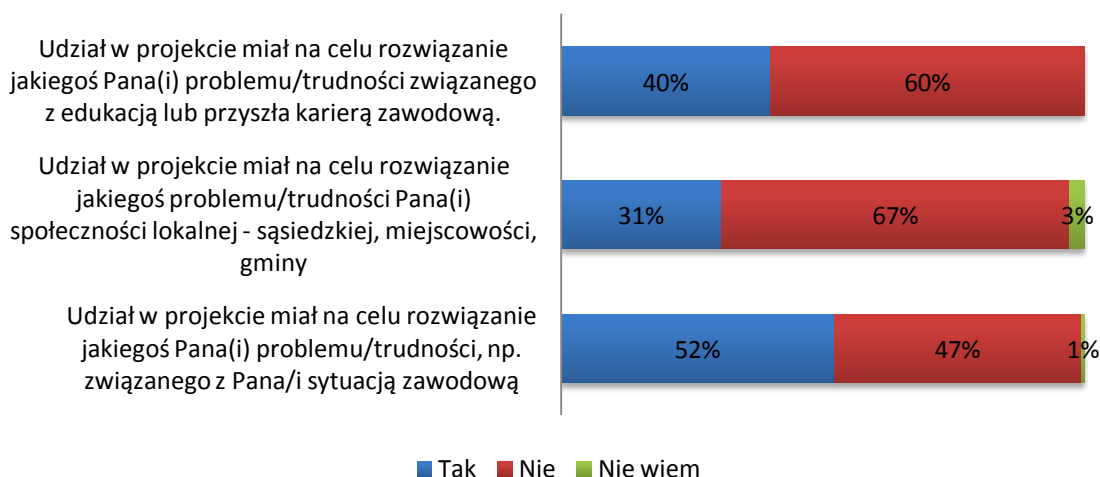

Źródło: badanie CATI z projektodawcami N=311.

Potrzeby uczestnictwa w projekcie

Uczestnicy projektów z priorytetów VI-VIII i działania 9.4, jako główny powód swojego udziału wskazali możliwość rozwiązania swojej trudności związanej z sytuacją zawodową - do takiej motywacji skłoniła się ponad połowa badanych (52%). Również dwie piąte pozostałych respondentów z priorytetu IX jako powód wybrało odpowiedź dotyczącą możliwości rozwiązania problemu związanego z edukacją lub przyszłą karierą zawodową. Dla prawie jednej trzeciej (31%) udział w projekcie miał na celu rozwiązanie problemu ważnego dla społeczności lokalnej.

Wykres 13. Powody uczestnictwa w projekcie.

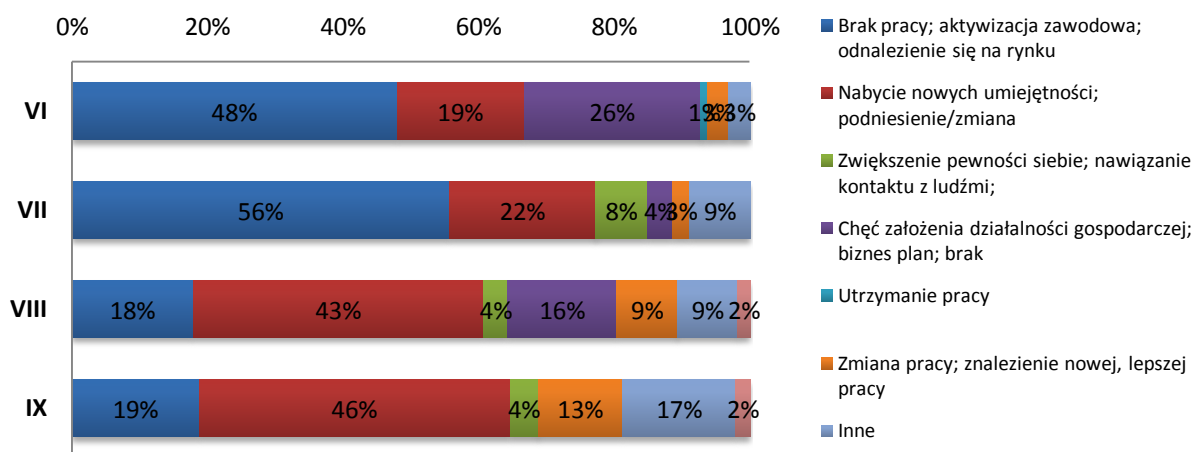

Źródło: badanie CATI z uczestnikami projektów N=400.

Zdaniem większości uczestników – 46% odpowiedzi - projekty z priorytetu IX miały głównie na celu umożliwienie nabycia nowych, podniesie lub zmianę umiejętności. Dość istotnym celem projektów była także aktywizacja zawodowa oraz utrzymanie pracy przez uczestników. Podobne proporcje wskazań z badania CATI otrzymano w priorytecie VIII, tam dodatkowo projekty miały służyć chęci

założenia działalności gospodarczej (16%). Zdaniem ponad połowy (56%) badanych priorytet VII w największej mierze skupiał się na aktywizacji zawodowej uczestników oraz według jednej piątej respondentów na nabyciu nowych umiejętności. Również w priorytecie VI najczęstszą odpowiedzią była aktywizacja zawodowa (48%) na drugim miejscu – jedna piąta wskazań – była chęć założenia działalności gospodarczej, a na trzecim - nabycie, podniesienie bądź zmiana umiejętności.

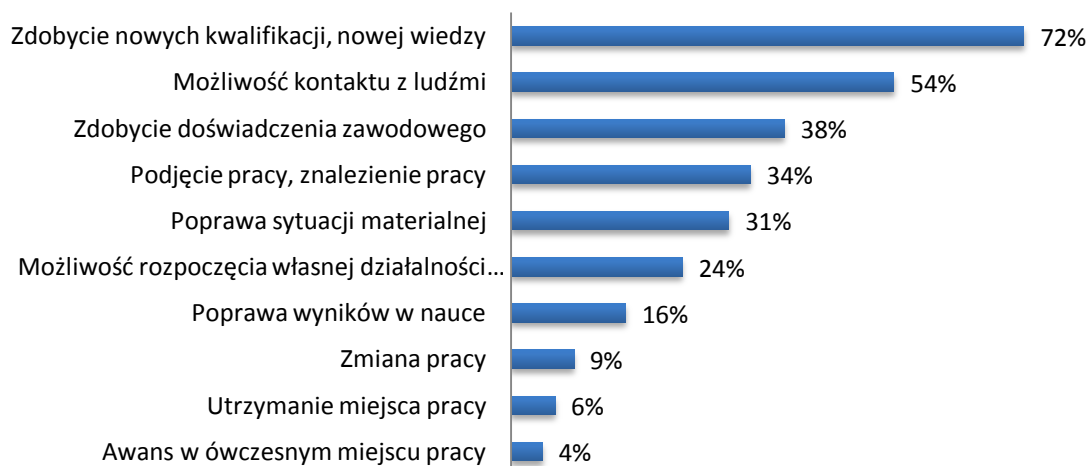
Wykres 14. Problemy, rozwiązaniu których miał służyć udział w projekcie.

Źródło: badanie CATI z uczestnikami projektów N=400.

W opinii 72% uczestników badania CATI, projekty miały służyć głównie potrzebie zdobycia nowych kwalifikacji i wiedzy, ponad połowa respondentów (54%) wybrała odpowiedź o możliwości kontaktu z innymi ludźmi. Zdaniem ok. jednej trzeciej badanych projekty mają zaspokajać takie potrzeby jak zdobycie doświadczenia zawodowego, znalezienie pracy czy poprawa sytuacji materialnej. Rządziej wskazywanymi odpowiedziami była możliwość założenia własnej działalności gospodarczej czy poprawa wyników w nauce. Najrzadziej wskazywane przez uczestników były potrzeby związane ze zmianą, utrzymaniem czy awansem w pracy.

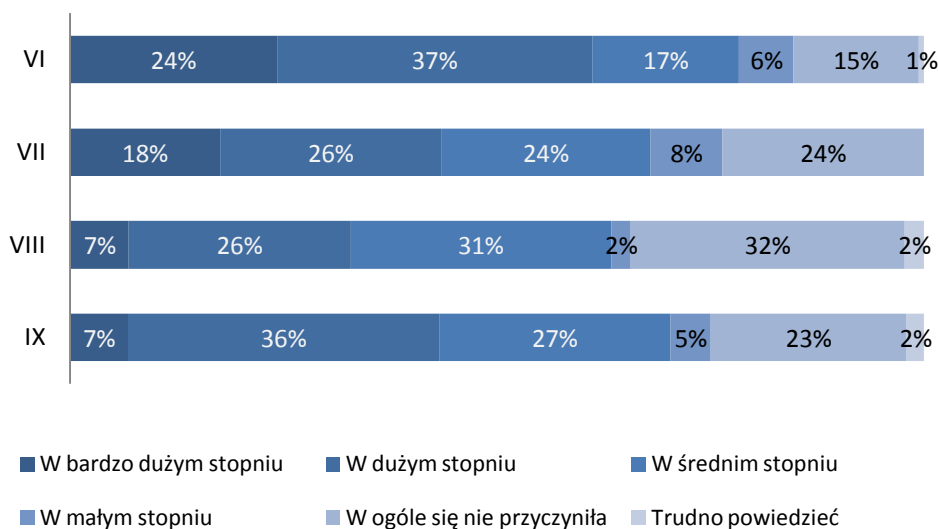
Wykres 15. Potrzeby jakich realizacji miał służyć projekt.

Źródło: badanie CATI z uczestnikami projektów N=400.

Skuteczność projektów w zakresie realizacji potrzeb uczestników najkorzystniej została oceniona w priorytecie VI. Ponad połowa ankietowanych (51%) odpowiedziała, że w dużym bądź bardzo dużym stopniu projekty były skuteczne. Trochę mniej skutecznie zaspokojone zostały potrzeby uczestników projektów z priorytetu VII i IX – ok. 44% wybrało odpowiedź o bardzo dużym lub dużym stopniu zaspokojeniu potrzeb. Najmniejszą skuteczność zaobserwowano w priorytecie VIII.

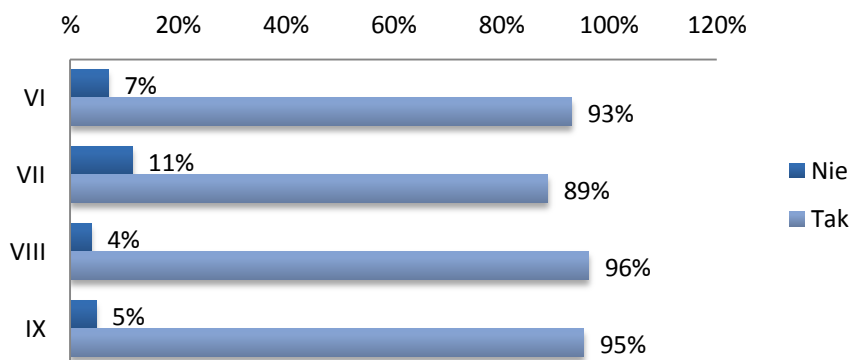
Wykres 16. Skuteczność projektu w zakresie realizacji potrzeb uczestników.

Źródło: badanie CATI z uczestnikami N=400.

Uczestnicy projektów bardzo wysoko ocenili wszechstronność i komplementarność form wsparcia - w zależności od priorytetu pomiędzy 89% a 96% wskazało, że wszystkie zastosowane w projekcie formy były użyteczne. Najwięcej negatywnych odpowiedzi zanotowano w związku z formami wsparcia z priorytetu VII – co dziesiąty badany wskazał, że nie wszystkie formy wsparcia były dla niego użyteczne.

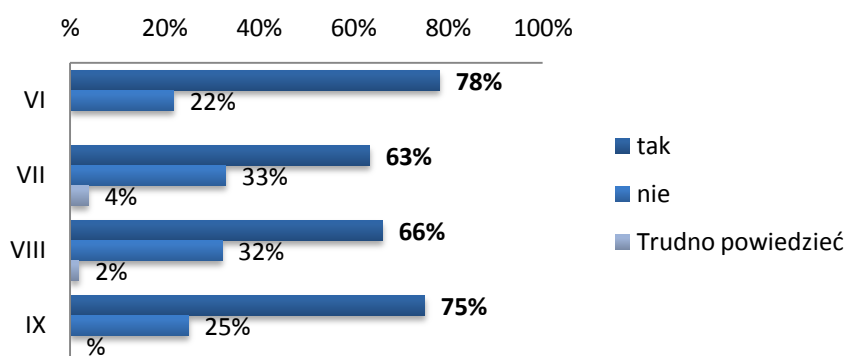
Wykres 17. Użyteczność wszystkich form wsparcia w projekcie.

Źródło: badanie CATI z uczestnikami N=400.

Również skuteczność w zakresie rozwiązywania problemów uczestników projektów została dosyć wysoko oceniona. Z odpowiedzi respondentów wynika, że najwyższą skuteczność osiągnęły projekty z priorytetu VI. Pozytywną opinię o projektach wyraziło tam prawie cztery piąte uczestników (78%), brak skuteczności wskazało 22% badanych. Podobnie została oceniona skuteczność projektów z priorytetem IX – równo trzy czwarte odpowiedzi pozytywne i jedna czwarta negatywna. Gorzej skuteczność wypadła w projektach z priorytetu VII i VIII, gdzie odnotowano po ok. dwie trzecie odpowiedzi wskazujących na skuteczność projektów dla rozwiązania problemów uczestników.

Wykres 18. Skuteczność projektu w zakresie rozwiązania problemów uczestników.

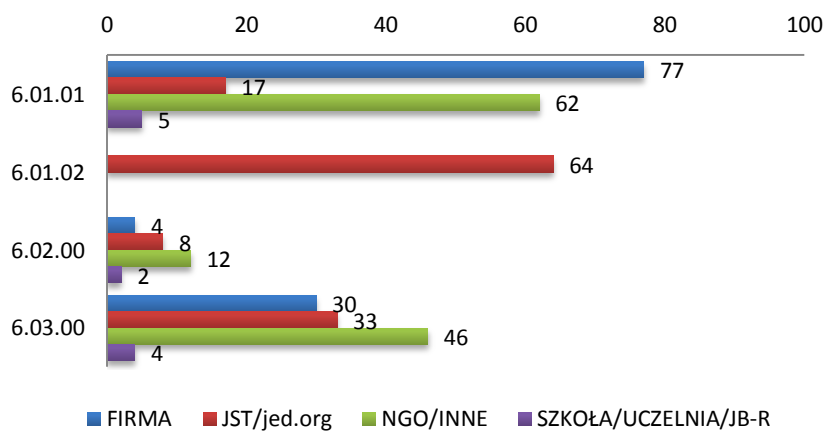

Źródło: badanie CATI z uczestnikami N=400.

3.1.1 Obszar: zatrudnienie i rynek pracy (Priorytet VI/VIII)

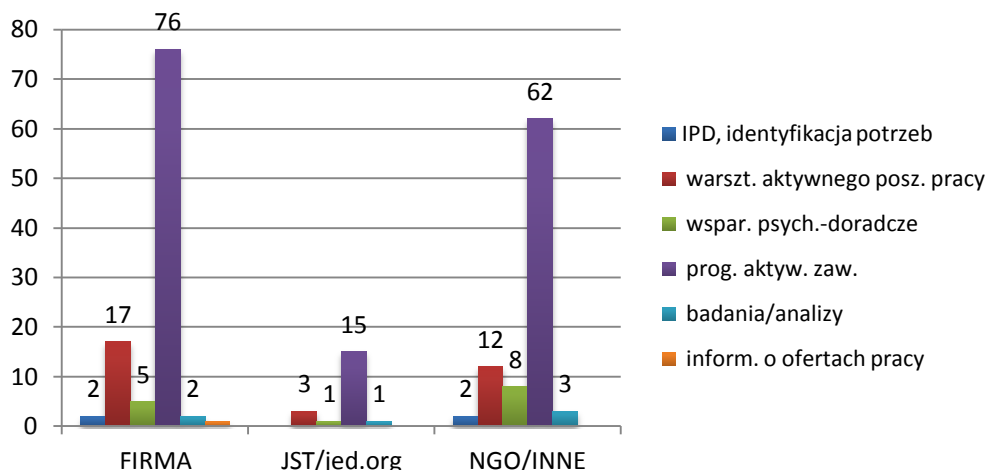
Firmy najchętniej realizowały projekty w ramach działania 6.1.1. Ze wszystkich typów beneficjentów, to przedsiębiorcy zrealizowali najwięcej projektów. Zainteresowaniem przedsiębiorców cieszyły się także projekty z działania 6.03. NGO chętnie prowadziły interwencje we wszystkich działaniach, w działaniu 6.03 organizacje pozarządowe były najaktywniejszym typem beneficjentów. JST najrzadziej jako projektodawca występował w działaniu 6.2. Szkoły/uczelnie/IB-R nie należały do częstych projektodawców w priorytecie VI - realizowały projekty w podobnej niewielkiej liczbie we wszystkich działaniach priorytetu VI.

Wykres 19. Typ projektodawcy a poszczególne typy projektów w Priorytecie VI.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych o liczbie zakończonych projektów do dn. 31.08.2012.

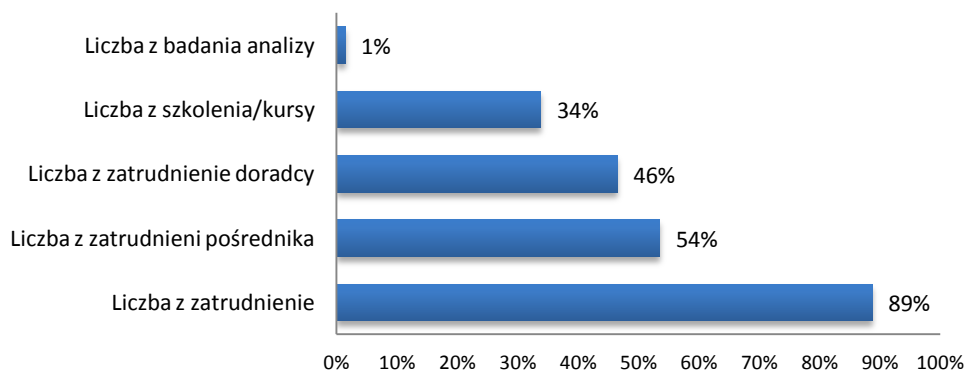
Wykres 20. Zainteresowanie typami projektów w poddziałaniu 6.1.1 wg typu projektodawcy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych o liczbie zakończonych projektów do dn. 31.08.2012.

W poddziałaniu 6.1.1 wszystkie typy beneficjentów najchętniej korzystały z operacji dotyczących programów aktywizacji zawodowej, bowiem w ich ramach możliwe było oferowanie kompleksowego wsparcia. W nich też często zawierały się takie formy wsparcia jak: pośrednictwo pracy lub poradnictwo zawodowe (obecne w $\frac{3}{4}$ projektów poddanych analizie dokumentów), szkolenia prowadzące do podniesienia kwalifikacji (obecne w 85% projektów poddanych analizie) czy zatrudnienie subsydiowane, które zidentyfikowano w zaledwie jednym projekcie. Firmy chętnie realizowały projekty zawierające warsztaty aktywnego poszukiwania pracy (które często były też elementem programów aktywizacji zawodowej), podobnie jak NGO, które dodatkowo prowadziły wsparcie psychologiczno-doradcze.

Wykres 21. Zainteresowanie typami projektów w poddziałaniu 6.1.2.

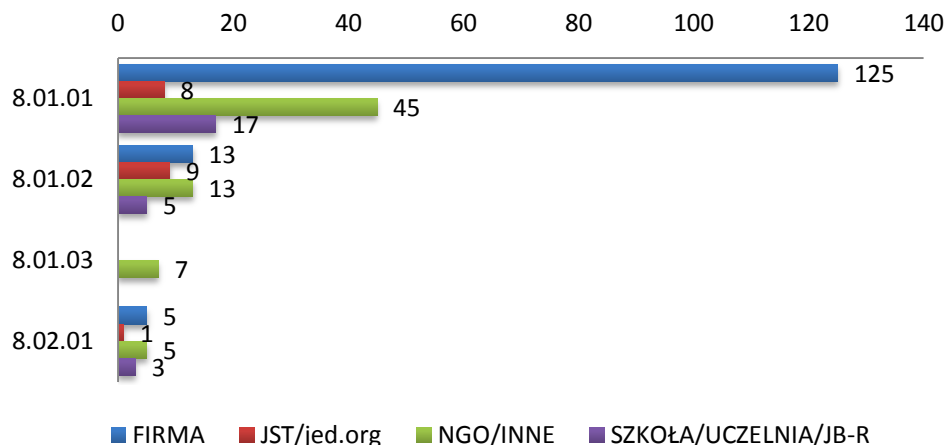
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych o liczbie zakończonych projektów do dn. 31.08.2012.

W działaniu 6.1.2 prawie wszystkie projekty – niemal 90% sięgnęły po zatrudnienie pracowników: ponad połowa projektów (54%) zakładała zatrudnienie pośrednika pracy a 46% doradcy zawodowego. Co trzeci projekt (34%) proponował dodatkowo szkolenia dla pracowników PZS. Projekty zakładające badania i analizy były nieliczne (stanowiły 1%). W opinii przedstawicieli IP2 jest to wynikiem funkcjonowania Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy. Mimo, że środki takie są dostępne w działaniu 6.1.3 projekty, jeśli były zgłaszane przez PUP, były zwykle odrzucane. W opinii przedstawicieli IP i wywiadów zrealizowanych na poziomie lokalnym, wynika jednak, że prowadzenie analiz o zakresie lokalnym jest uznawane za potrzebne, bowiem istnieje szereg deficytów wiedzy, występujących lokalnie, których nie są w pełni zaspokajane w ramach działalności Obserwatorium. Są to zwykle albo bardzo konkretne, bieżące badania potrzeb pracodawców, albo oceny lokalnego potencjału zatrudnienia w określonych obszarach. Rozpoznania takie są czynione na podstawie analizy doświadczeń z bieżącej pracy urzędów, ale w ocenie przedstawicieli PUP w wielu wypadkach przekracza to albo kompetencje, albo zakres obowiązków i możliwości czasowe pracowników. Z tej przyczyny w wywiadach postulowano wprowadzenie

możliwości dofinansowania takich lokalnych analiz. Oznacza to, że albo rolę usługową w tym zakresie powinno pełnić Obserwatorium, albo Urzędy pracy powinny mieć swobodę w realizacji takich projektów.

W działaniu 8.1.1 najczęstszym typem beneficjenta były firmy (125 projektów) zdecydowanie mniej operacji zrealizowały NGO (45 projektów), działania realizowały również JST (8 projektów). W działaniu 8.1.2 i 8.2.1 różne typy beneficjentów realizowały podobną liczbę projektów. Z działania 8.1.3 projekty zrealizowały tylko NGO⁵.

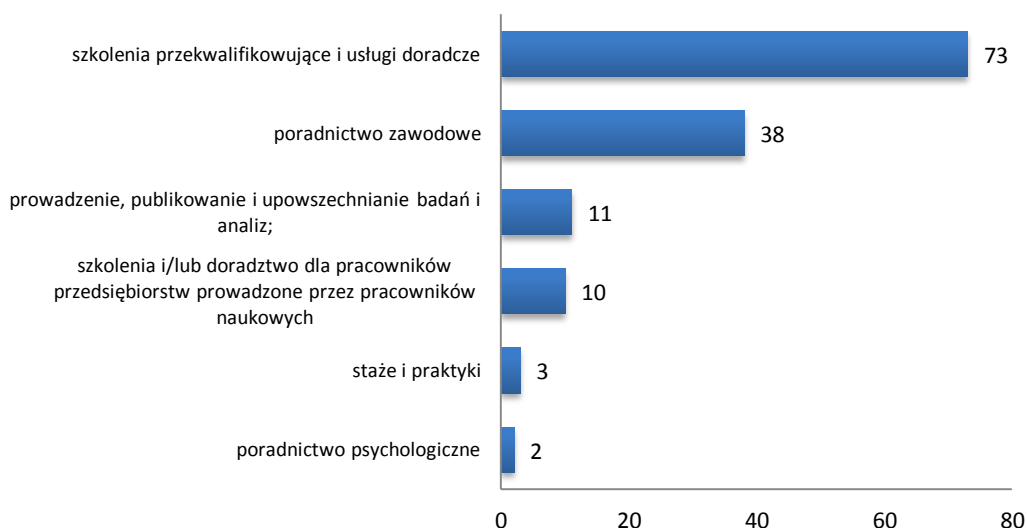
Wykres 22. Typ projektodawcy a poszczególne typy projektów w Priorytecie VIII.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych o liczbie zakończonych projektów do dn. 31.08.2012.

Analiza wniosków z priorytetu VIII wskazuje, że największym zainteresowaniem projektodawców cieszy się wsparcie w postaci szkoleń przekwalifikowujących oraz usług doradczych – ten typ wsparcia oferowało 73 spośród 106 badanych wniosków. Niemal 37% analizowanych projektów jako element wsparcia proponowało poradnictwo zawodowe dla pracowników. W ramach priorytetu 10 projektów spośród analizowanej dokumentacji projektowej dotyczyło prowadzenia badań i analiz (7 realizowanych przez firmy, 3 przez uczelnie wyższe i 1 przez NGO).

Wykres 23. Zainteresowanie typami projektów w priorytecie VIII.

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy wielokryterialnej wniosków zakończonych projektów do dn. 31.08.2012.

Niewiele projektów oferowało staże dla pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych w przedsiębiorstwach i przedsiębiorców w uczelniach wyższych i JN – ten typ wsparcia oferowało jedynie 3 projektodawców. Sporadycznie pojawiała się wsparcie w postaci poradnictwa psychologicznego (2), tymczasowego zatrudnienia w MSP wysoko wykwalifikowanego personelu

⁵ Do tej kategorii zostały zaliczone związki pracodawców i pracowników.

(1), wsparcie współpracy między jednostkami naukowymi a przedsiębiorcami w zakresie innowacji i transferu technologii obejmujące wypracowanie konkretnych efektów wdrożeniowych (1), czy stypendia naukowe i wsparcie towarzyszące (1).

Według projektodawców, szczególnie w priorytecie VI należy rozróżnić **rzeczywistą użyteczność** form wsparcia i **użyteczność postrzeganą** przez uczestników. Rozbieżności występowały przede wszystkim w przypadku szkoleń. Dla osób pozostających bez pracy szkolenie jest nie tylko możliwością zdobycia kwalifikacji, ale i okazją na wypełnienie czasu, spotkania się z ludźmi, a także – co nie najmniej ważne – skorzystania z cateringu. Warto zwrócić uwagę na fakt (Wykres 15), że aż 54% ogółu uczestników, będących respondentami badania CATI wskazało możliwość spotkania z ludźmi jako potrzebę, której zaspokojeniu miał służyć projekt. Przy czym w przypadku priorytetu VI na potrzebę tę wskazało 58% respondentów, a w przypadku priorytetów VIII odpowiednio 53%. W priorytecie VIII uczestnicy szkoleń indywidualnych brali w nich udział zwykle poza godzinami pracy, co w sposób oczywisty mogło osłabiać ich motywację do uczestnictwa. Już jednak w przypadku szkoleń adresowanych do firm mogła ona wystąpić w podobnym stopniu, jak w przypadku szkoleń w ramach Priorytetu VI. *„Osoby idą na to szkolenie bo idą, nie zawsze z jakimś tam przekonaniem, bo jest, zakwalifikowały się, zgłoszą się na to szkolenie, żeby nikt im na przykład nie gadał – bo też znam takie opinie – że nic nie robili. Że nie szukają pracy, że siedzą w domu. Więc zgłaszają się na szkolenie bez głębszego zastanowienia się, co to szkolenie im da”*. Takie nastawienie, choć może mieć znaczenie dla kondycji psychicznej i w związku z tym postawy na rynku pracy, prowadzić może jednak do tworzenia się grupy „zawodowych uczestników szkoleń”. Może to również przekładać się na skuteczność tej formy wsparcia, gdyż obniża efektywność zatrudnieniową projektu. Nie uzyskano informacji, na ile problem ten dotyczy innych form wsparcia, skoro jednak bardzo wiele projektów łączy kilka form wsparcia, a ponad 90% respondentów wskazuje na jednakową użyteczność wszystkich, nie można zakładać, że o pozamerytorycznej atrakcyjności projektów przesądzą jedynie szkolenia.

Jedną z ważnych barier w realizacji projektów była rekrutacja. Problemy związane z rekrutacją zauważane były zarówno przez przedstawicieli IP2, jak i deklarowane przez projektodawców. Dotyczyły zarówno priorytetu VI, jak i tych projektów priorytetu VIII, które były adresowane bezpośrednio do odbiorców wsparcia. Problemy z rekrutacją nie występowały natomiast w projektach adresowanych do firm.

Problemy z rekrutacją występowały w przypadku grup docelowych, określanych w dokumentacji konkursowej jako strategiczne. Umieszczanie ich wśród grup docelowych miało na celu zwiększenie szans projektu na uzyskanie dodatkowych punktów na etapie oceny merytorycznej, co niejednokrotnie decydowało o otrzymaniu dofinansowania. W ocenie przedstawicieli IP beneficjenci decydując się na umieszczenie zapisów o objęciu wsparciem wskazanych grup docelowych, nie weryfikowali często możliwości ich spełnienia, natomiast oceniający projekty nie mieli możliwości sprawdzenia, czy te wybory są realistyczne. Najtrudniej, tak w priorytecie VI, jak i w priorytecie VIII, przebiegała rekrutacja na obszarach wiejskich. Inną grupą, w przypadku której występowały problemy z rekrutacją, byli długotrwale bezrobotni.

Warto zwrócić też uwagę, że nawet wówczas, gdy beneficjenci dokonywali estymacji zapotrzebowania na dany rodzaj wsparcia wśród określonych grup docelowych za pomocą badań czy przy wykorzystaniu źródeł zastanych, nie brali pod uwagę faktu, że o tę samą grupę docelową będą musieli konkurować z innymi projektodawcami. Skutkowało to tym, że ich szacunki rekrutacyjne były często zbyt optymistyczne, zwłaszcza w przypadku grup objętych kryteriami strategicznymi.

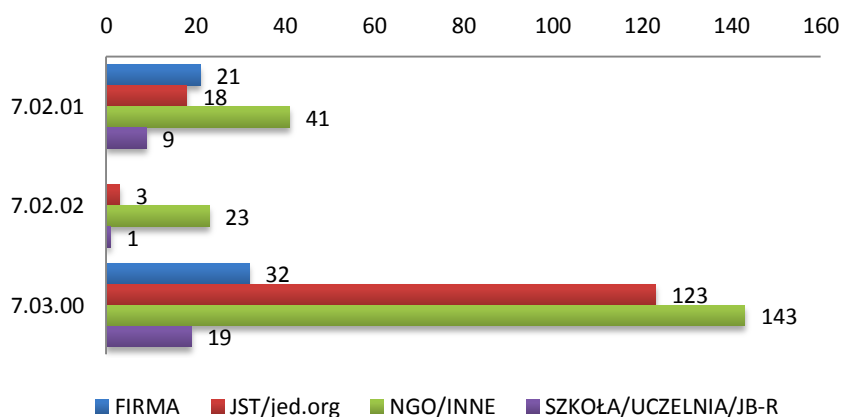
W opinii przedstawicieli IP2 zdarzało się to również w projektach, w których uczestnikom przysługiwał zwrot kosztów dojazdu. Zwracano uwagę, że zbyt duża liczba projektów zlokalizowana była w Warszawie, co miało wpływ na rekrutację: *„Ważne na pewno jest to, żeby styczność z projektami miały te osoby po tej drugiej stronie, z praktyką. Bo komuś, kto siedzi w Warszawie to problemy dojazdu z miejscowości 50 kilometrów od Warszawy przy szybkiej trasie się wydaje, że co to jest. Dojechanie do Warszawy to jest masakra. I jakby takie problemy osób lokalnych są niedostrzegane nawet przez opiekunów projektu, już nie mówię gdzieś wyżej”*.

W ocenie projektodawców, do najbardziej zmotywowanych uczestników szkoleń indywidualnych należą osoby starsze. W opinii udzielających wywiadów wynika to z faktu, że są to osoby najbardziej zagrożone na rynku pracy, najmniej mobilne (np. rzadziej gotowe poszukiwać pracy za granicą). Dotyczy to zarówno Priorytetu VI, jak i VIII: „Jeszcze powiem o grupie osób 45+ czyli to, co się obiegowo mówi, że jest to grupa osób trudna do zaktywizowania i do tego, żeby dalej zechciała się szkolić. Natomiast tutaj nasze doświadczenia są zupełnie inne. Że ta grupa właśnie poprzez te szkolenia, możliwość udziału w szkoleniach i to dobranych dla określonej grupy i potrzebnych ze względu na miejsce pracy, na tyle się zaktywizowała, że jest to jedna z najlepszych grup. To znaczy i zdyscyplinowanych jeżeli chodzi o udział w szkoleniach i na tyle zmotywowanych do tego szkolenia, że ludzie podejmują decyzje o dalszych szkoleniach niezależnie od sposobu finansowania”.

3.1.2 Obszar: integracja społeczna i zawodowe (Priorytet VII)

We wszystkich działaniach priorytetu VII NGO były najaktywniejszym typem beneficjenta. JST lub ich jednostki organizacyjne w ramach działania 7.3 zrealizowały niemal tyle samo projektów co NGO. Firmy przeprowadzające projekty w ramach działania 7.3 i 7.2 miały tam stosunkowo niewielki udział względem innych typów beneficjentów. Szkoły/uczelnie/IB-R skupiły się na projektach z 7.3 (19 projektów) i w mniejszej mierze na 7.2.01 (9 projektów).

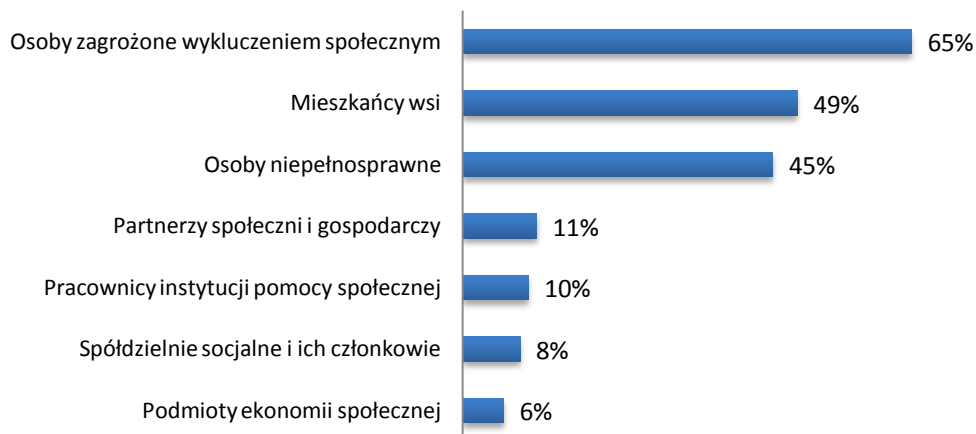
Wykres 24. Typ projektodawcy a poszczególne typy projektów w Priorytecie VII.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych o liczbie zakończonych projektów do dn. 31.08.2012.

Badanie CATI z projektodawcami z tego priorytetu wskazuje, że najczęściej kierowali oni swoje działania do szerokiej kategorii osób określonych jako zagrożone wykluczeniem społecznym - 65% respondentów badania wskazało na tą grupę osób. Przy czym w przypadku beneficjentów jakimi były JST, 87% projektów było kierowanych do tej kategorii osób, co nie jest zaskakujące zważywszy na fakt, że w działaniu 7.1 beneficjentami są OPS/PCPR, które w swoich zadaniach statutowych mają obowiązek wspierania i pracy na rzecz osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem. Około połowa projektodawców wskazała także, że grupę docelową ich projektów stanowili mieszkańcy wsi oraz osoby niepełnosprawne. Co dziesiąty respondent jako uczestnika ich projektu wskazał pracowników instytucji pomocy społecznej i partnerów gospodarczych. Najrzadziej wsparcie projektodawcy zakończonych projektów kierowali do przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej i spółdzielni socjalnych.

Wykres 25. Grupy docelowe projektów z priorytetu VII.

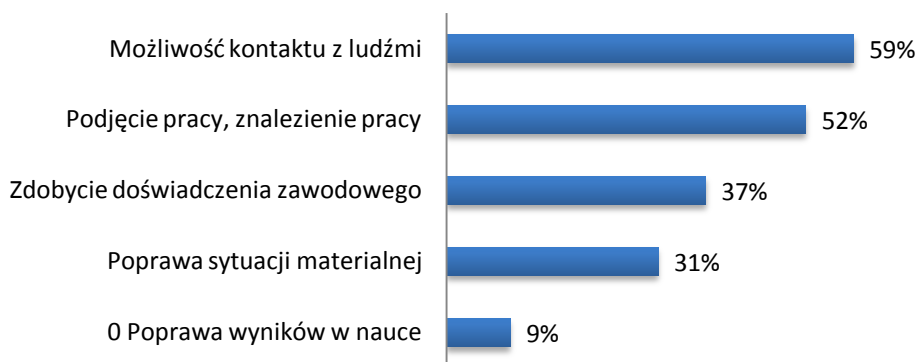

Źródło: badanie CATI z projektodawcami N=311.

Podczas zogniskowanego wywiadu grupowego z przedstawicielami projektodawców z obszaru integracji społecznej, dodatkowo wskazano, że grupą, do której kierowane są projekty w priorytecie VII są osoby długotrwale bezrobotne.

W opinii projektodawców wybierane typy projektów oraz trudności jakie pojawiają się przy realizacji projektów w ramach priorytetu VII są ściśle związane przede wszystkim właśnie ze specyfiką grup docelowych. Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, długotrwale bezrobotne należą do trudnych uczestników, którzy często nie są zmotywowani do udziału w projekcie oraz podejmowania aktywności. Zdarza się, że ich uczestnictwo w projektach jest wymuszone groźbą utraty świadczenia lub zasiłku. Ponadto z wywiadu z przedstawicielem IP2 wynika, że maleje liczba chętnych uczestników projektów systemowych, które są realizowane dla coraz mniejszych grup. Sytuacja taka może być wynikiem umiarkowanego dopasowania form wsparcia do oczekiwań osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Jak wskazali uczestnicy FGI, *ludzie oczekują przejrzystych projektów o jasnej strukturze, gdzie mamy precyzyjnie określony cel. Też na wejściu mają jakiś harmonogram, który da się określić. Im bardziej on zwarty, tym lepiej. I oczekują, krótko mówiąc, konkretów. Na przykład szkolenia zawodowe, to jest bardzo ważna rzecz. Czyli krótko mówiąc oczekują dokładnie przeciwieństwa tego, co uczestnicy systemówek.* Projekty w ramach działania 7.1 oferują kompleksowe wsparcie, obejmujące poradnictwo psychologiczne i zawodowe. W ramach projektów realizowane są także warsztaty umiejętności wychowawczych i grupy psychoedukacyjne, różne szkolenia mające podnieść kompetencje zawodowe i społeczne, turnusy rehabilitacyjne dla osób niepełnosprawnych, warsztaty kompetencji i podniesienia umiejętności rodzicielskich. W opinii projektodawców zgromadzonych na FGI, działania takie są jak najbardziej potrzebne, jednak podstawową potrzebą uczestników tych projektów jest pozyskanie pracy i rzeczywistych umiejętności zawodowych, na którą projektodawcy mogą odpowiedzieć w ograniczonym zakresie. Badanie CATI z uczestnikami projektów priorytetu VII wskazuje, że najczęściej wskazywanymi przez nich powodami uczestnictwa w projekcie było oprócz możliwości kontaktów z innymi ludźmi, właśnie podjęcie pracy – ponad połowa respondentów wskazywało na tę motywację - oraz zdobycie doświadczenia zawodowego – ponad jedna trzecia wskazań (wykres poniżej).

Wykres 26. Potrzeby uczestników projektów z priorytetu VII.

Źródło: badanie CATI z uczestnikami N=131.

Uczestnicy FGI wskazywali, że oferowane przez nich projekty są kompleksowe, co wynika zarówno z obowiązujących przepisów jak i chęci projektodawców: *my którzy piszemy i realizujemy projekty mamy taką chęć i wiedzę na temat tych projektów, że chcemy, żeby one były jak najbardziej kompleksowe. Natomiast moje doświadczenia są takie, że nasi uczestnicy – klienci OPS-u na przykład – oni przychodzą i chcą czegoś tak naprawdę bardzo wąskiego, czyli na przykład przychodzą z konkretnym zapotrzebowaniem, że chcą przejść szkolenie zawodowe z bukieciarstwa, ponieważ mam w planie zostanie bukieciarką. I jakby często na początku, może na samym wejściu niechętnie odnoszą się do wszelkich innych form wsparcia....* Jednak nie oznacza to, że należy zrezygnować z form wsparcia psychologicznego, bowiem to ono jest często elementem, który umacnia uczestnika projektu i przygotowuje go to powrotu na rynek pracy. Uczestnicy FGI zwrócili uwagę, że **bezrobocie jest niezmiernie frustrujące dlatego wsparcie psychologiczne, choć nie zawsze doceniane przez uczestników (szczególnie mężczyzn) jest niezbędnym elementem projektów**. Podobnie jak doradztwo czy warsztaty zawodowe, których zadaniem jest nauczenie uczestników szukania pracy. Biorąc pod uwagę deklarowane potrzeby uczestników, preferowaną przez nich formą wsparcia mogłoby być zatrudnienie subsydiowane oraz staż. Jednak, jak wynika z analizy dokumentów zakończonych projektów, formy te nie są popularne wśród projektodawców – jedynie trzy projekty z działania 7.2.1 zakładały możliwość zdobycia stażu. Również część respondentów w badaniu CATI z projektodawcami wskazywało, że **dla zwiększenie użyteczności wsparcia wskazane byłoby organizowanie większej ilości staży lub płatnych praktyk oraz zaangażowanie w projekty pracodawców**, w celu uzyskania kontaktu bezpośredniego między nimi a uczestnikami.

Słabą stroną oferowanego wsparcia, na którą zwrócili uwagę projektodawcy, była długość okresu wsparcia uczestnika projektu, którą początkowo pogarszał długi okres oceny wniosków, co powodowało, że projekty do realizacji trafiały w połowie roku. System realizacji projektów i oferowane formy *w zasadzie zmuszają do tego, żeby taki człowiek był u nas rok i wychodził z tego projektu. My możemy go sobie zatrzymać, tylko my musimy mieć ciągle nie mniejszą ilość osób nowych niż mieliśmy w poprzednim roku. I to jest według mnie z ogromną stratą dla ludzi, którzy już... Jak oni przychodzą na dzień dobry, to my wiemy, że dla nich wsparcie dwu albo trzyletnie jest potrzebne. A tymczasem my takiej możliwości nie mamy.* Zdaniem projektodawców typy projektów realizowane są odpowiednie i adekwatne do potrzeb, choć widzieliby oni potrzebę wprowadzenia większej elastyczności wsparcia i dostosowania do konkretnego uczestnika.

Projektodawcy zwrócili także uwagę na związany z ww. kwestią brak myślenia o ciągłości wsparcia, rozumianej zarówno jako wspieranie nowoutworzonych podmiotów (CIS) jak i jako możliwość monitorowania i wspierania osób, które zakończyły udział w projekcie. Wsparcie takie mogłoby mieć charakter wygasającej pomocy podtrzymującej efekty projektowe, które dodatkowo mogłyby być wzmocnione monitorowaniem. Jak wskazują bowiem badania dotyczące aktywizacji zawodowej, **wsparcie po zakończeniu projektu wzmacnia rezultaty prowadzonych**

działań.⁶ Projektodawcy zwrócili także uwagę, że krótki okres wsparcia oraz nastawienie na wskaźniki dotyczące znalezienia przez uczestnika zatrudnienia po projekcie może spowodować, że projektodawcy „odpuszczą” sobie grupy najtrudniejsze (np. długotrwale bezrobotnych), które są jednak również grupami najbardziej potrzebującymi. Potrzeba osiągnięcia wskaźników dotyczących zatrudnialności została jednoznacznie wskazana jako istotne ograniczenie w realizacji projektów.

Innym ograniczeniem wspomnianym przez wnioskodawców było spełnienie kryterium strategicznego, dotyczącego kierowania wsparcia do osób, które co najmniej 3 lata korzystają z pomocy społecznej. Spowodowało to, że projektodawca musiał odmawiać osobom, które same zgłaszały się do projektu i musiał realizować projekt wśród klientów OPS-u, co było bardzo trudne, ponieważ klienci OPS-ów byli już w swoich projektach systemowych. Jak zauważa jedna z uczestniczek FFGI - *oni są przemaglowani na różne strony i nam jest bardzo ciężko utrzymać tych uczestników. Bo my nie mamy dla nich też żadnej zachęty oprócz tego, że mamy tę część zawodową. To nas ratuje, bo wszyscy chcą na te kursy zawodowe iść.* Przedstawiciele projektodawców zauważyli także, że w projektach pomijane są, jako oddzielna grupa osoby 64+, na które w związku z wydłużeniem wieku emerytalnego trzeba zwrócić uwagę. Problematiczną grupą docelową są też osoby niepełnosprawne, szczególnie ze specyficznymi schorzeniami (np. autyzm). Koszt projektów dla tych osób, choć zazwyczaj dopasowany do uczestnika, jest znacznie wyższy (specyficzne doradztwo i wsparcie, wynagrodzenie dla specjalistów), co powoduje, że projekty te rzadziej uzyskują dofinansowanie i nie mają możliwości osiągnięcia zakładanych w dokumentacji wskaźników dot. zatrudnienia.

Uczestnicy FGI zwrócili także uwagę na **brak współpracy instytucji działających w zakresie pomocy społecznej (OPS/PCPR) i aktywizacji zawodowej (PUP). Pomimo, że synergia działań instytucji z tych dwóch obszarów jest pożądana**, to w opinii pracowników OPS, nie ma na nią większych szans - jeśli nie będzie wynikała z realnych potrzeb, nie zostanie stworzona w wyniku kryteriów niezbędnych do realizacji projektu. I chociaż, jak wynika z IDI w IP2, były projekty partnerskie PUP i OPS, to współpraca w nich miała ograniczoną wartość i skuteczność. W opinii uczestników FGI jednym z powodów zaistniałej sytuacji jest rywalizacja o klienta jaka ma miejsce w przypadku funkcjonowania PUP i OPS.

Podobne trudności i uwagi dotyczące komplementarności w realizowanych projektach mieli projektodawcy z poddziałania 7.2.2. W ramach tego działania zdecydowanie częściej realizowany był pierwszy typ projektu, który zakładał kompleksowe wsparcia dla instytucji wspierających ekonomię społeczną obejmujące w sposób komplementarny i łączny:

- dostęp do usług prawnych, księgowych, marketingowych
- doradztwo (indywidualne i grupowe, m.in. w postaci punktów lub centrów doradztwa, inkubatorów społecznej przedsiębiorczości tworzących wspólną infrastrukturę rozwoju), w tym doradztwo w zakresie pozyskiwania przez podmioty ekonomii społecznej zewnętrznych źródeł finansowania np. w postaci potyczek
- usługi wspierające rozwój partnerstwa lokalnego na rzecz ekonomii społecznej (m.in. poprzez budowę sieci współpracy lokalnych podmiotów w celu wspierania rozwoju podmiotów ekonomii społecznej)
- promocja ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej

Przedstawiciele projektodawców podkreślali, że choć to wsparcie jest rzeczywiście holistyczne (podnoszenie skuteczności działania organizacji, szkolenia z zarządzania, szkolenia miękkie dla liderów organizacji, umożliwiające skuteczniejsze zarządzanie, lepsze radzenie sobie ze stresem, fundraising, szkolenia z metod pracy merytorycznej z konkretnymi grupami wykluczonych), to jest ono „przesterowane”. Choć wszystkie te formy są słuszne i prawidłowe, to ich skonstruowanie jest zbyt odgórne. Projektodawcy nie mają swobody wybierania tych form w zależności od miejsca i grupy. Jak opowiada jedna z uczestniczek: *w Warszawie trzeba dokładnie takie same, w takich samych proporcjach finansowych robić rzeczy, jak w Siedlcach czy na wsi pod Siedlcami, a różnica*

⁶ por. Gapski, T. (red.). 2012. *Polityka Spójności oparta na wynikach i jej rola w realizacji celów Europa 2020*. Warszawa: MRR.

działania jest naprawdę duża. Także ja bym apelowała na przyszłość o więcej swobody dla projektodawców, kształtowania oferty... też w uwzględnianiu ich kontekstu lokalnego, ich lokalności przy dawaniu wytycznych, jakie w ogóle formy wsparcia wchodzi w grę. A w 7.2.2 to poszło w tę stronę, że musi być wszystko na raz, w każdym miejscu i jeszcze na przykład są ustalone proporcje finansowe. Że jak człowiek wie, że na przykład w jednym miejscu więcej spółdzielni by powstało, to i tak nie może przesunąć środków na to, zgodnie z potrzebami, a w drugim miejscu musi wyciągać za uszy, chociaż tam akurat mniej spółdzielni ma szansę realnie powstać, bo umówmy się, na wsiach pod Siedlcami błagam! Ile tych spółdzielni może działać. I komu mają sprzedawać i świadczyć usługi.

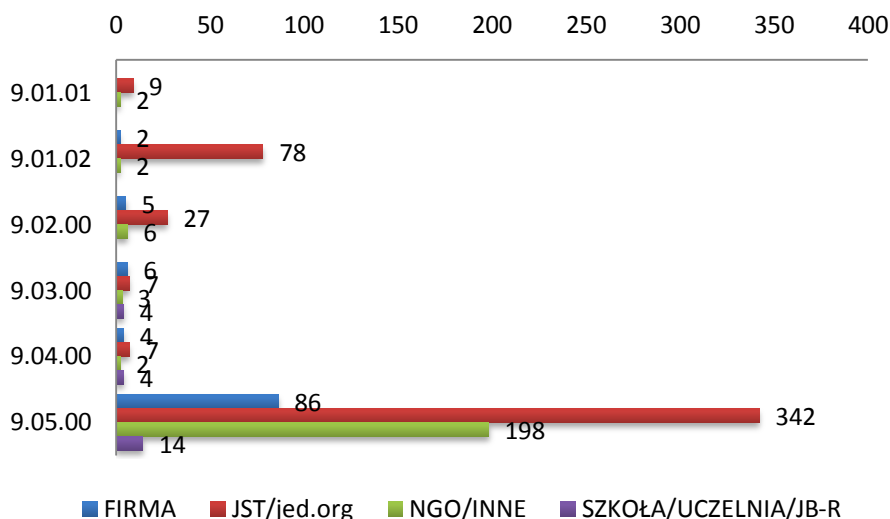
Jeśli zaś chodzi o tworzenie spółdzielni socjalnych, to kluczowe jest nie samo wsparcie na jej utworzenie, ale zaplanowanie go w taki sposób, aby nowopowstały podmiot mógł się utrzymać także po zakończeniu projektu. Analizowany w ramach studium przypadku projekt zakładał wypracowanie takiego modelu działania spółdzielni, który zakładałby realne możliwości funkcjonowania podmiotów także po zakończeniu projektu. W ramach projektu powstanie spółdzielni było jednym z rezultatów wpisujących się w dobrze przemyślany schemat wsparcia (zob. załącznik dotyczący studiów przypadku). Przeprowadzone studium przypadku dotyczące zakładania spółdzielni socjalnej wskazało, że najważniejszymi problemami z jakimi spotykały się osoby planujące założyć spółdzielnię socjalną były niejasne przepisy i brak uregulowań prawnych dotyczących tworzenia spółdzielni. Wywiady z osobami, które w ramach projektu założyły spółdzielnię socjalną wskazują, że zarówno ich kontakty z PUP, gdzie musieli złożyć wnioski o dofinansowanie działalności nowopowstającego podmiotu, jak i JST były utrudnione z powodu braku wiedzy urzędników. Pracownicy instytucji nie mieli doświadczenia we wspieraniu tego typu inicjatyw, dlatego nieufnie patrzyli na powstające spółdzielnie, jak określiła to jedna z uczestniczek projektu – *oni uczyli i eksperymentowali na nas*. Wywiad z osobą odpowiedzialną za realizację projektu potwierdza spostrzeżenia, że nastawienia pracowników PUP/JST jest niezmiernie ważne nie tylko w przypadku tworzenia, ale i dalszego funkcjonowania spółdzielni. Wypowiedzi osób pracujących obecnie w założonych spółdzielniach wskazują, że podstawowymi trudnościami dla nich były zagadnienia formalne (wypełnianie wniosków, biznesplan, KRS, załatwienie formalności), ale z drugiej strony brak wsparcia ze strony władz, który jest ważnym czynnikiem decydującym o trwałości powstałego podmiotu. O ile wsparcie od strony formalnej zostało w pełni zapewnione przez projektodawcę - co więcej uczestnicy projektu nawet po jego zakończeniu mogli korzystać i korzystali z porad i wsparcia projektodawcy - to znacznie lepiej funkcjonują te spółdzielnie, których samorządy aktywnie zaangażowały się we wsparcie. Uczestnicy projektu zwracali też uwagę na potrzebę działań, które mają na celu zmotywowanie i integrację członków spółdzielni, bowiem osoby bezrobotne (czasami długotrwale) charakteryzują się słomianym zapałem, ale i roszczeniowością, która może spowodować wycofanie się z projektu albo napiętą atmosferę i kłótnie.

Uczestnicy FGI dodatkowo zwrócili uwagę na **zróżnicowanie regionalne kwestii dotyczących funkcjonowania spółdzielni socjalnych** – znacznie łatwiej jest im funkcjonować w Warszawie i większych miastach, niż regionach peryferyjnych, gdzie mają mniejsze szanse przetrwania z powodu braku zleceń, które są kluczowe dla funkcjonowania oraz z powodu znikomej wiedzy społeczeństwa nt. ekonomii społecznej. Dodatkowo, jak wynika z TDI z uczestnikami projektu, w większości nie znają oni instytucji, do których mogliby się zwrócić o pomoc w czasie trudności, jakie pojawiają się podczas funkcjonowania, a instytucje te w przeważającej mierze są zlokalizowane w Warszawie, co również ogranicza ich funkcjonalność.

3.1.3 Obszar: jakość edukacji i dostosowanie do potrzeb rynku pracy (Priorytet IX)

Najczęstszym i praktycznie jedynym wykonawcą projektów z działań priorytetu IX były organy prowadzące szkół (JST). Wyjątkiem jest działanie 9.5 tam projekty w sporej mierze realizowały NGO (198 projektów), firmy (86 projektów) oraz szkoły/uczelnie/IB-R (14 projektów) jednak najliczniejszym beneficjentem były również JST (342 projekty).

Wykres 27. Typ projektodawcy a poszczególne typy projektów w Priorytecie IX.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych o liczbie zakończonych projektów do dn. 31.08.2012.

Jak wynika z badania CATI z projektodawcami 1/3 projektów była skierowana do szkół kształcenia ogólnego i ich uczniów, w co czwartym projekcie grupą docelową byli nauczyciele i pracownicy szkół. Niemal równie często projekty kierowane były do uczniów i szkół zawodowych. Ponadto niemal co piąty projekt zakładał, że jego uczestnikami będą mieszkańcy z gmin wiejskich i miejsko-wiejskich. Najbardziej projektodawcy jako grupę docelową dobierali pracodawców oraz osoby chcące uczestniczyć w kształceniu formalnym.

Wykres 28. Grupy docelowe projektów w priorytecie IX.

Źródło: badanie CATI z projektodawcami N=311.

Zdobycie nowych kwalifikacji i nowej wiedzy jako główną potrzebę grup docelowych z priorytetu IX wskazało ponad dwie trzecie (70%) uczestników badania. Zdaniem respondentów ważna była realizacja takich potrzeb jak możliwość kontaktu z ludźmi (45%) oraz poprawa wyników w nauce (41%). Jedna trzecia badanych wskazała odpowiedź dotyczącą potrzeby zdobycia doświadczenia zawodowego. Potrzeby takie jak podjęcie pracy, poprawa sytuacji materialnej czy utrzymanie, zmiana miejsca pracy są zdaniem ankietowanych mniej istotne.

Wykres 29. Potrzeby grup docelowych projektów w priorytecie IX.

Źródło: badanie CATI z uczestnikami N=148.

Jak wynika z analizy składanych wniosków w ramach **działania 9.1.1** oraz z IDI z przedstawicielem IP2, w badanym okresie można było mówić o dużym zainteresowaniu wnioskodawców tworzeniem przedszkoli – bo ten właśnie typ projektu dominował w początkowym okresie programowania. O ile początkowo w aplikowaniu bardziej aktywne były gminy, to od 2011 wzrosła aktywność podmiotów prywatnych. Na aktywność podmiotów składających wnioski wpłynęło także wprowadzenie wkładu własnego w wysokości 15%. Realizacja projektów oraz ich powodzenie jest uzależniona od nastawienia władz JST, które tworząc przedszkole zobowiązuje się także do zapewnienia jego funkcjonowania, przez okres co najmniej taki sam jak okres trwania projektu. Część przedstawicieli JST obawia się braku możliwości sfinansowania jego istnienia. Dodatkową barierą były i są też trudności związane z zagadnieniami formalnymi dotyczącymi zatrudnienia nauczycieli (karta nauczyciela). Nie bez znaczenia są też polityczne uwarunkowania uczestnictwa w projekcie – JST obawiają się spadku popularności wobec zamknięcia przedszkola po projekcie, dlatego też część JST woli, aby przedszkola na ich terenie były prowadzone przez lokalne stowarzyszenia. Takie rozwiązanie zostało wybrane w projekcie, który został wybrany do case study - projekt Kurpsie razem (zob. załącznik). W ramach projektu, stowarzyszenie realizowało działania na terenie działalności swojego NGO. Ponieważ znało ono dobrze społeczność, w której działa, projekt zrealizowany przez nich był świetnie dopasowany do potrzeb lokalnych społeczności. W opinii rozmówcy – koordynatora projektu - najważniejszymi czynnikami decydującymi o sukcesie projektu była trafna diagnoza potrzeb odbiorców projektu, o czym świadczą m.in. wskaźniki ilościowe realizacji projektu – 800 dzieci objęto wsparciem (planowano 450), zainteresowanie projektem było tak duże, iż organizatorzy projektu musieli przygotować listy rezerwowe uczestników: *Zainteresowanie projektem było ogromne*. Do mocnych stron projektu w opinii uczestników należało, przede wszystkim: dostosowanie wsparcia do potrzeb dzieci, spotkania informacyjne dla rodziców, a także dostępność specjalistów – zwłaszcza logopedy.

Jeśli chodzi o zainteresowanie projektami konkursowymi realizowanymi w ramach **podziałania 9.1.2**, to cieszyły się one dużym zainteresowaniem. W przypadku zaś projektów systemowych główną zidentyfikowaną barierą w aplikowaniu JST był brak kwalifikowalności wydatków związanych z zarządzaniem projektem. Zniechęcało to gminy i utrudniało realizację, bowiem zdarzało się, że koordynator projektu nie wiedział nawet, że został wyznaczony przez przełożonego na to stanowisko. Realizowane projekty w większości (poza projektami kalkami realizowanymi dla zysku) odpowiadają na rzeczywiste potrzeby uczniów, oferują wsparcie zarówno w zakresie zajęć dodatkowych (matematyczne, logopedyczne, artystyczne, językowe, korekcyjno-kompensacyjne, mat.-przyrodnicze), rozwoju, rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i psychologicznych jak i dają szansę na ukierunkowanie i doradztwo w zakresie dalszych wyborów.

Zainteresowanie projektodawców projektami w ramach **działania 9.2** było niewielkie – dofinansowanie otrzymywały niemal wszystkie projekty, które spełniły wymagania formalne i osiągnęły minimalną liczbę punktów w ocenie merytorycznej (zob. załącznik, dot. statystyki ocen).

Stan ten był wynikiem przede wszystkim dwóch czynników: niejasnej dokumentacji i brakiem wytycznych w zakresie realizacji staży i praktyk (1 typ interwencji) oraz słabą pozycją powiatów, które są organami prowadzącymi szkoły kształcenia zawodowego. Brak definicji na czym miałyby polegać praktyki zawodowe (które i tak są obowiązkowe w szkołach zawodowych) realizowane w ramach projektu we współpracy z pracodawcami oraz brak definicje stażu spowodował, że większość JST realizowała programy rozwojowe, które polegały na dodatkowych zajęciach wyrównawczych lub zajęciach pozalekcyjnych. Barię w realizacji projektów było też słabe wyposażenie szkół, które powodowało, że uczniowie nie mogli zdobywać w szkołach praktycznej wiedzy i doświadczenia w obsłudze rzeczywiście stosowanych urządzeń, a jak wynika z przeprowadzonego studium przypadku, to właśnie konieczność zdobycia praktycznego doświadczenia jest najważniejszą potrzebą zgłaszaną przez uczniów szkół zawodowych (zob. załącznik studium przypadku). O ile zajęcia dodatkowe z pewnością przyczyniły się do poszerzenia wiedzy uczniów szkół zawodowych, to ograniczona możliwość wykorzystania szansy jaką były staże i praktyki, wobec potrzeb zdobycia doświadczenia zawodowego przez uczniów, sprawia, że użyteczność tego wsparcia była ograniczona. Dodatkowo należy jednak zauważyć, że barię w realizacji projektów w ramach 9.2 były trudności w angażowaniu w projekt pracodawców (z *tych praktykami to jest jeszcze inny duży problem, dlatego że z jednej strony zakłady pracy nie chcą, a z drugiej szkole też nie zależy, w związku z tym to się głównie opiera na... Nie ma żadnego systemu. Szkoły zawodowe mają pracować z zakładami pracy i to, co pani powiedziała: tych kontaktów tak naprawdę w ogóle nie ma i przydałby się dobry projekt modelowy*) oraz utrzymanie samej dyscypliny wśród uczniów – uczestników projektów⁷.

Podobnie niskim zainteresowaniem cieszyły się projekty z **działania 9.3**. Jak wynika z IDI z przedstawicielem IP2, początkowo kwestią problematyczną była niezgodność składanych wniosków z SzOP POKL – beneficjenci w swoich wnioskach zakładali wsparcie podobne jak w priorytecie VIII – krótkotrwałe szkolenia, a nie rzeczywiste działania, które zakładałyby formy szkolne. Projekty miały doraźny charakter, a niesystematyzujący wiedzę i pozwalający na zdobycie kwalifikacji. W związku z powyższym wnioski te nie mogły uzyskać dofinansowania (odpadały w czasie oceny). Barię dotyczącą realizacji projektów w ramach działania 9.3 były też kwestie finansowe, bowiem w dokumentacji nie uwzględniono, że koszt realizacji projektu w przeliczeniu na jednego uczestnika jest znacznie wyższy w przypadku 2-3letniego projektu z działania 9.3, niż w projekcie z VIII. Rezultatem ww. okoliczności był niski stopień osiągania wskaźników działania. Dodatkowo warto też zwrócić uwagę na trudności jakie pojawiały się w odniesieniu do uczestników projektu: były to osoby, które chcą podnieść kwalifikacje, bo chcą znaleźć/zmienić pracę, ale w czasie 2-3 lat trwania projektu, zdarzało się, że właśnie albo znalazły pracę, albo wyjechały w celu jej poszukiwania, co powodowało trudności z utrzymaniem uczestników. Ponadto większość projektów nie dawała formalnego potwierdzenia kwalifikacji – w wyniku analizy dokumentów zidentyfikowano 5 projektów, które zakładały ten typ interwencji.

Działanie 9.4 miało odpowiadać na problem nieadekwatnych kwalifikacji nauczycieli, jednak jak wynika z FGI oraz IDI z przedstawicielem IP2, zainteresowania grup docelowych projektami realizowanymi w ramach działania było niewielkie. Jak wskazuje wykres 7, w priorytecie IX aż 12% uczestników zostało skierowanych do udziału w projekcie przez pracodawcę, a nie z indywidualnego wyboru. Jak wynika z doświadczenia projektodawców ścieżka zawodowa nauczycieli powoduje, że ich motywacja do podwyższania kwalifikacji jest niska – osiągnięcie stopnia nauczyciela mianowanego, brak możliwości awansu i wzrostu wynagrodzenia, sprawia, że nauczyciele nie są zainteresowani tym żeby się doszkalać w weekendy. Dodatkowo wprowadzane kryteria wiekowe lub dotyczące miejsca zamieszkania sprawiły, że projektodawcy mieli trudności z zebraniem odpowiedniej liczby chętnych (*zrobiliśmy projekt dla takich nauczycieli po 45 roku życia, co się okazało? nietrafione kompletnie(...) nauczyciele w tym wieku, którzy są już na ogół dyplomowani, w ogóle nie są zainteresowani udziałem w takich studiach. Mają w nosie spędzanie sobót i niedziel, czy też tylko sobót w szkole*) lub nie decydują się na złożenie wniosku (**Działanie 9.4 kryterium**

⁷ Agrotec Polska Sp. z o.o. 2011. *Ewaluacja stopnia osiągania wskaźników Priorytetu IX PO KL Działania 9.2 Podniesienie jakości i atrakcyjności szkolnictwa zawodowego. Raport końcowy*. Warszawa: Agrotec Polska Sp. z o.o.

strategiczne 70% osób z obszaru wiejskiego zatrudnionych i zamieszkałych. Mamy wielki problem ze spełnieniem tego kryterium. W tym roku wprowadzono 100% z obszaru wiejskiego, nauczycieli, którzy nie otrzymali jeszcze wsparcia. Powiem szczerze, że w tym roku nie złożyliśmy żadnego wniosku w Działaniu 9.4 PO KL ze względu na to kryterium strategiczne).

Projektodawcy zauważają, że zainteresowanie krótkimi formami doszkalania, które są obecnie realizowane, głównie z powodu potrzeby osiągnięcia wskaźników w tym działaniu, jest jeszcze mniejsze niż studiami podyplomowymi, które były realizowane wcześniej. Studia podyplomowe, choć nie wywoływały zainteresowania, w ocenie projektodawców stanowiły lepszą odpowiedź na potrzeby nauczycieli – dawały możliwość przekwalifikowania się, zwiększenie szans na rynku (jeżeli chodzi o studia, to wiadomo, że uczestnicy, słuchacze zdają egzaminy. Jest to jak w każdych studiach jakiś miernik czegoś. Powinni jakąś wiedzę osiągnąć, jakieś umiejętności, kompetencje, skoro zdali pozytywnie egzamin. Tych nauczycieli popchnęła do udziału w projekcie chęć takiego bezpieczeństwa. Mamy niż demograficzny, szkoły się likwidują, ja uczę tylko tego przedmiotu, jeżeli będę miał jeszcze w zanadru drugi, to wtedy łatwiej mi się będzie na tym rynku pracy utrzymać (FGI)). Projektodawcy zwracali też uwagę, że nauczyciele w ich ocenie są trudną i roszczeniową grupą docelową (nikt nie chciał brać udziału w tych studiach podyplomowych. Po przyjściu wszystkie te 4 grupy były bardzo butnie nastawione. Oni nie napiszą pracy dyplomowej, oni nie będą brali udziału w egzaminie, a oni sprawdzają matury i nie będą na zajęciach i cały czas było jakieś ale, cały czas im się coś nie podobało.(FGI):.

Projektodawcy obecni na FGI zwracali także uwagę na potrzebę praktycznej nauki dla nauczycieli – w szczególności kadry kształcenia praktycznego w szkołach zawodowych, których umiejętności często są zdezaktualizowane. Zidentyfikowaną potrzebą, a raczej luką kompetencyjną są niskie umiejętności nauczycieli w zakresie wykorzystania nowoczesnych interaktywnych metod prowadzenia zajęć i edukacji

Projekty podejmowane w ramach wsparcia z **działania 9.5** dotyczące edukacyjnych inicjatyw oddolnych, to grupa działań, która cieszyła się największym zainteresowaniem. W opinii projektodawców, wyrażonej podczas zogniskowanego wywiadu grupowego nadal jest zapotrzebowanie na projekty tego typu. Pomimo, że są to niewielkie inicjatywy realizowane w większości przez JST (które często traktują je jako możliwość realizowania działań, których bez tego wsparcia zabrałoby funduszy), to projekty te mają realną użyteczność dla ich uczestników. Jak wynika z analizy projekty te odpowiadają w szczególności na potrzeby uczniów z terenów wiejskich, którzy z różnych przyczyn (niedostatek materialny w rodzinie, bariery społeczno-mentalne) mają ograniczony dostęp do uczestniczenia w zajęciach pozalekcyjnych, które zazwyczaj są dodatkowo płatne. Realizacja projektów daje im możliwość równego uczestniczenia w edukacji, co zapobieganie dysproporcjom w procesie kształcenia. Projekty te odpowiadają też na potrzebę kontaktu z innymi ludźmi (szczególnie w przypadku osób niepełnosprawnych). Są nie tylko szansą dla dzieci ale też seniorów, którzy chcą uczestniczyć w życiu społecznym, ale napotykają na logistyczno—finansowe bariery (np. dojazd do większych ośrodków) oraz dla liderów społecznych, którzy mogą wykorzystywać wiedzę i doświadczenie z projektów do dalszej aktywności lokalnej.

3.1.4 Wnioski cząstkowe

W ramach komponentu regionalnego PO KL w województwie mazowieckim do dn. 31.08.2012 r. zakończyła się realizacja 1684 projektów. Co piąty projekt z tej puli (364) pochodził z priorytetu VI, a niemal połowa (43%) z priorytetu IX (wykres obok). W ramach priorytetu VIII zakończyła się realizacja 256 projektów, a w ramach priorytetu VII 434 (23%). 1/3 wszystkich zakończonych projektów była realizowane przez NGO, 41% przez JST lub jej jednostkę organizacyjną. W 22% projektodawcami byli przedsiębiorcy, a co dwudziesty projekt realizowany był przez uczelnię lub szkołę.

W **priorytecie VI**, w badanym okresie największym zainteresowaniem cieszyło się działanie 6.2. Udzielanie jednorazowych dotacji spotkało się z dużym zainteresowaniem grup docelowych, którego nie ograniczała stosunkowo krótkotrwała – roczny – obowiązek utrzymania firmy. W ocenie projektodawców ten rodzaj wsparcia cieszył się powodzeniem, gdyż praktycznie w 100% gwarantował zmianę pozycji odbiorcy wsparcia na rynku pracy.

Projekty oparte na takich formach wsparcia, jak szkolenia czy doradztwo napotykały często na barierę rekrutacji. Innym rodzajem bariery, też przekładającym się na trudności z rekrutacją było występowanie na tym samym terenie wielu projektów o podobnej tematyce. Składający wnioski, bowiem szacując rynek odbiorców swoich usług, nie brali pod uwagę, że o określoną pulę przedstawicieli grup/grupy docelowej będą musieli konkurować z innymi projektodawcami.

Problem rekrutacji w pewnej mierze dotyczy również **priorytetu VIII**. W tym przypadku problematyczne przede wszystkim były projekty skierowanych do indywidualnych odbiorców, nie do firm. Trudnością była często lokalizacja projektu w Warszawie, co oznaczało zmniejszenie zainteresowania ze strony potencjalnych odbiorców pochodzących z mniejszych ośrodków.

Dla wielu uczestników projektów z Priorytetu VI i trochę mniejszego odsetka uczestników projektów Priorytetu VIII ważne były pozamerytoryczne korzyści wynikające z udziału w projekcie. Jako problem można tu wskazać, że dla części uczestników – w opinii projektodawców – jest to korzyść podstawowa.

Priorytety VII w badanym okresie cieszył się ograniczonym zainteresowaniem wnioskodawców systemowych oraz aplikowaniem do konkursów dotyczących ekonomii społecznej, co były spowodowane brakiem jasnej definicji tego pojęcia. Wsparcie grup docelowych w ramach priorytetu VII należy uznać za dostosowane do potrzeb i oczekiwań uczestników. Podstawową potrzebą jaką zgłaszają uczestnicy projektów jest znalezienie zatrudnienia oraz podniesienie kwalifikacji oraz kontakt z innymi ludźmi. Priorytet VII zapewnia adekwatne formy wsparcia, choć wśród typów projektów jakich częściej oczekiwali uczestnicy są staże i praktyki oraz szkolenia dające konkretne kwalifikacje. Podstawowe bariery, jakie wiążą się z realizacją projektów dotyczą: większych niż w innych priorytetach trudności z rekrutacją grup docelowych, trudności z osiągnięciem wskaźników efektywności zatrudnieniowej, które w przypadku niektórych grup (np. osoby autystyczne) są nieosiągalne. Projektodawcy zwracali także uwagę na brak możliwości zapewnienia ciągłości i trwałości efektów realizowanych przez nich projektów oraz na potrzebę umożliwienia kontynuowania wsparcia osób, które już otrzymały wsparcie. W ich ocenie projekty były bardzo kompleksowe, co należy ocenić pozytywnie, ale co powodowało też, że nie zawsze mogły być należycie dopasowane do miejsca realizacji i grupy docelowej. Postulowano większą elastyczność wsparcia. Głównymi trudnościami pojawiającymi się w zakresie powstawiania spółdzielni socjalnych były niejasne uregulowania prawne rodzące komplikacje interpretacyjne i zachowawczą postawę urzędników. Ograniczeniem w realizacji projektów w ramach priorytetu VII jest brak współpracy PUP i OPS – rywalizacji o uczestników projektów oraz rezerwa PUP w zakresie przeznaczania środków na utworzenie spółdzielni socjalnych.

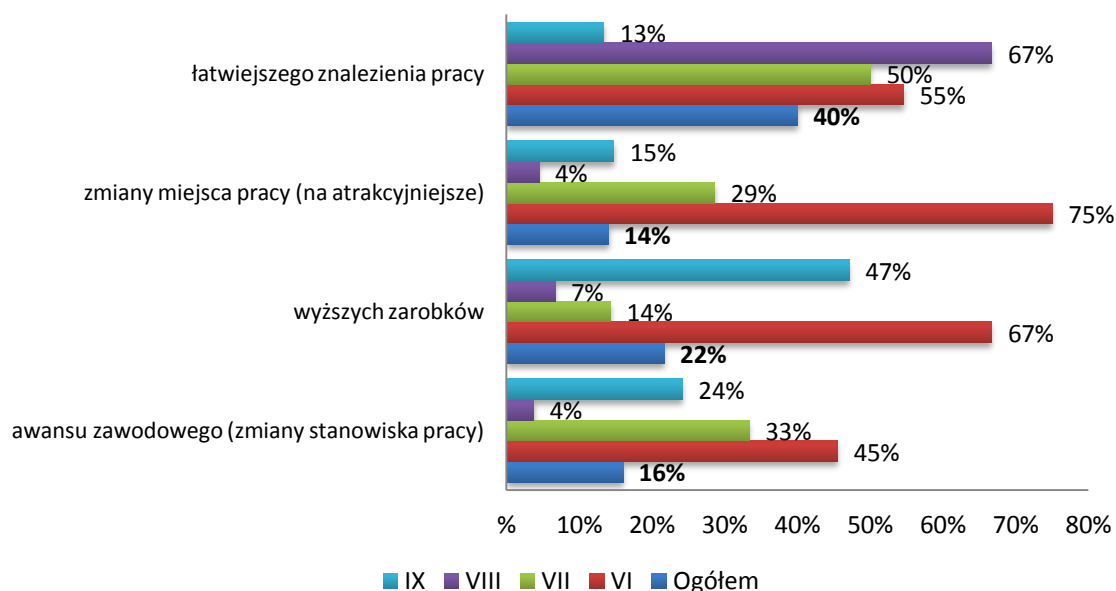
Zainteresowanie poszczególnymi typami projektów realizowanych w ramach **priorytetu IX** było zróżnicowane. Największym zainteresowaniem cieszyły się projekty w ramach 9.5, natomiast największe bariery dotyczące realizacji działań projektodawcy napotykali w związku z projektami realizowanymi w ramach działania 9.3 oraz studiów podyplomowych i krótkich form nauczania dla nauczycieli. Problemy te wiązały się w dużej mierze z brakiem motywacji nauczycieli do uczestnictwa w szkoleniach/studiach. Biorąc pod uwagę potrzeby nauczycieli dotyczące poszerzenia kwalifikacji zawodowych, studia podyplomowe były typem projektów bardziej adekwatnym do ich zaspokojenia, jednak prymat osiągnięcia właściwego poziomu wskaźnika spowodował ograniczenie możliwości realizacji tego typu projektów. Również w zakresie działania 9.2 miało miejsce zainteresowanie łatwiejszymi do realizacji elementami programów rozwojowych szkół. Wybrane były przede wszystkim dodatkowe zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, zajęcia pozalekcyjne, doradztwo. Brak jasnych interpretacji na czym mogłaby polegać współpraca z pracodawcami, spowodowało, że ten element wsparcia był znacznie rzadziej realizowany. Wśród barier dotyczących tego działania wskazano także na ograniczoną możliwość zakupu wyposażenia do

szkół oraz brak wypracowanego modelu współpracy placówek kształcenia zawodowego i pracodawców. Projekty realizowane w ramach działania 9.1 cieszyły się dużym zainteresowaniem, a podczas ich realizacji nie zidentyfikowano poważniejszych trudności. Działania w nich zakładana odznaczają się dużą użytecznością i adekwatnością do potrzeb grup docelowych.

3.2 Skuteczność

Celem głównym PO KL jest wzrost zatrudnienia i spójności społecznej, do jego osiągnięcia przyczyniają się poszczególne interwencje podejmowane w ramach działań programu. Badanie CATI z uczestnikami projektów realizowanych w woj. mazowieckim wskazuje, że uczestnictwo w projektach przyczynia się do realizacji zakładanych celów. Zdaniem ogółu dwóch piątych uczestników badania ich udział w projekcie przyczynił się do łatwiejszego znalezienia pracy. Jednej piątej (22%) badanych wsparcie z EFS pomogło w osiągnięciu wyższych zarobków, 16% ankietowanych dostało awans zawodowy, a 14% dokonało zmiany miejsca pracy na atrakcyjniejsze.

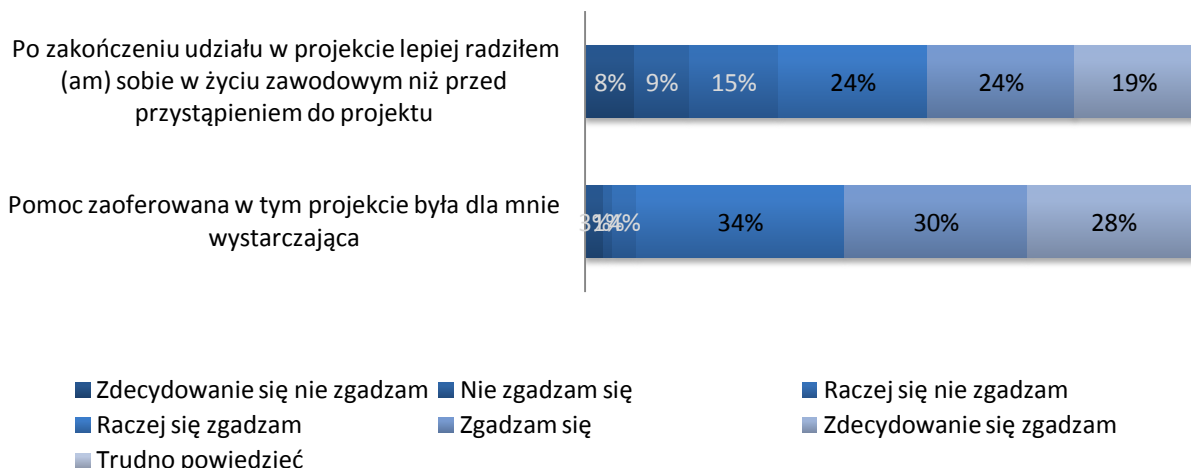
Wykres 30. Czy udział w projekcie przyczynił się do:

Źródło: badanie CATI z uczestnikami N=400.

W ocenie uczestników projektów ich udział przyczynił się do lepszego radzenia sobie w życiu zawodowym niż przed przystąpieniem do projektu. Z taką opinią zgodziło się dwie trzecie badanych. Przeciwnego zdania była jedna trzecia respondentów. Dla 92 % ankietowanych pomoc zaoferowana w projekcie była wystarczająca. Nie było zróżnicowania odpowiedzi w zależności od priorytetów ani miejsca zamieszkania.

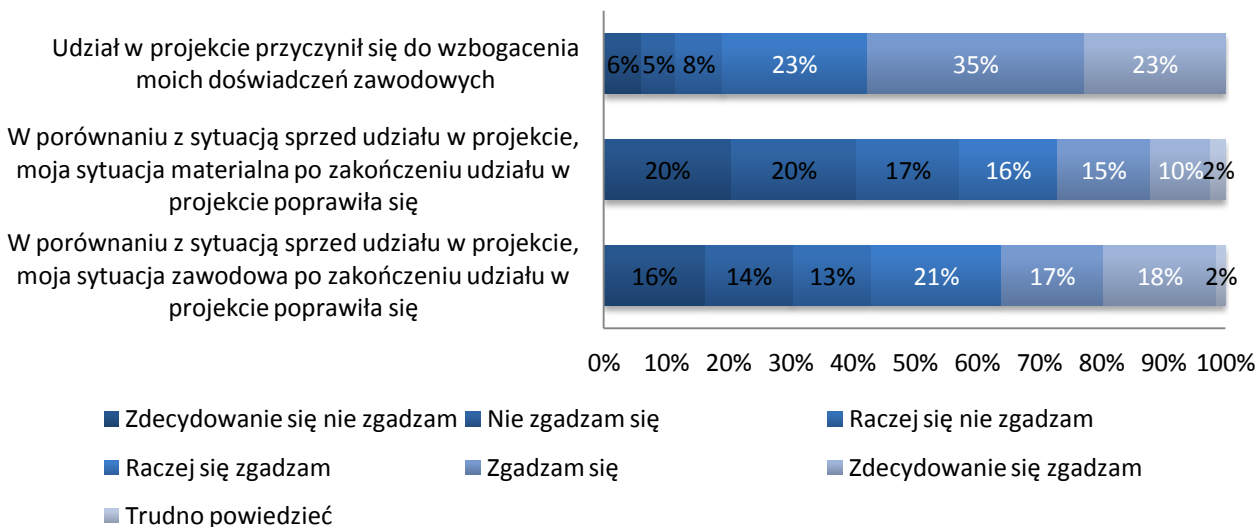
Wykres 31. Skuteczność projektów.

Źródło: badanie CATI z uczestnikami N=400.

Projekty miały również wpływ na różne aspekty sytuacji życiowej uczestników. W największej mierze przyczyniły się do wzbogacenia doświadczeń zawodowych – cztery piąte respondentów wyraziło taką opinię. W mniejszej mierze projekty miały wpływ na poprawienie sytuacji zawodowej. Uczestnictwo we wsparciu miało pozytywny wpływ na sytuację zawodową trochę ponad połowy badanych (56%). Projekty wpłynęły najmniej na sytuację materialną uczestników. Tylko jedna trzecia respondentów powiedziała, że po udziale w projekcie ich sytuacja materialna poprawiła się.

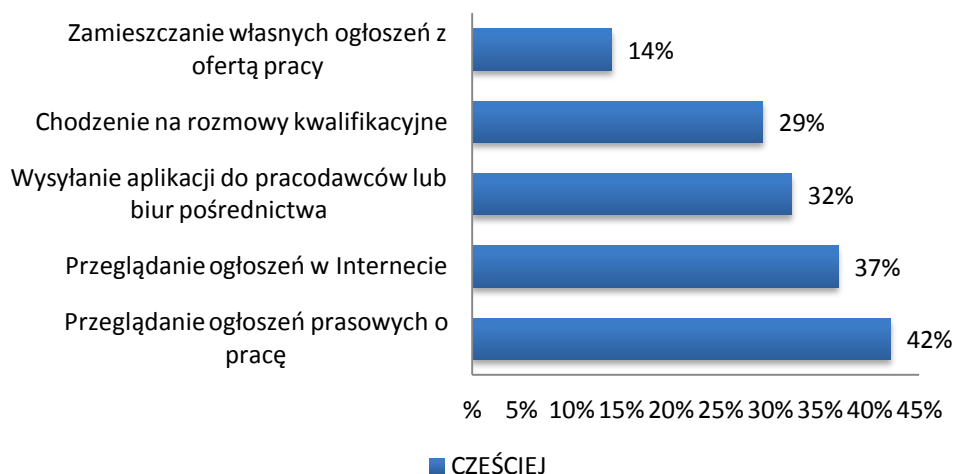
Wykres 32. Wpływ projektu na sytuację uczestników.

Źródło: badanie CATI z uczestnikami N=400.

O skuteczności projektów, w których brały udział osoby bezrobotne świadczą odpowiedzi dotyczące wpływu projektu na zachowania uczestników w zakresie aktywności w poszukiwaniu pracy. **Bezrobotni po udziale w projekcie szukali jej aktywniej.** Najpopularniejszą formą – wybrało ją dwie piąte bezrobotnych – było przeglądanie ogłoszeń prasowych o pracę. Na drugim miejscu znalazło się przeglądanie ogłoszeń w Internecie (37%). Jedna trzecia wysłała aplikację do pracodawców lub biur pośrednich. 29% bezrobotnych udało się na rozmowę kwalifikacyjną. Na zamieszczenie własnego ogłoszenia z ofertą pracy zdecydowały się 14% badanych bezrobotnych.

Wykres 33. Wpływ projektu na zachowania osób bezrobotnych

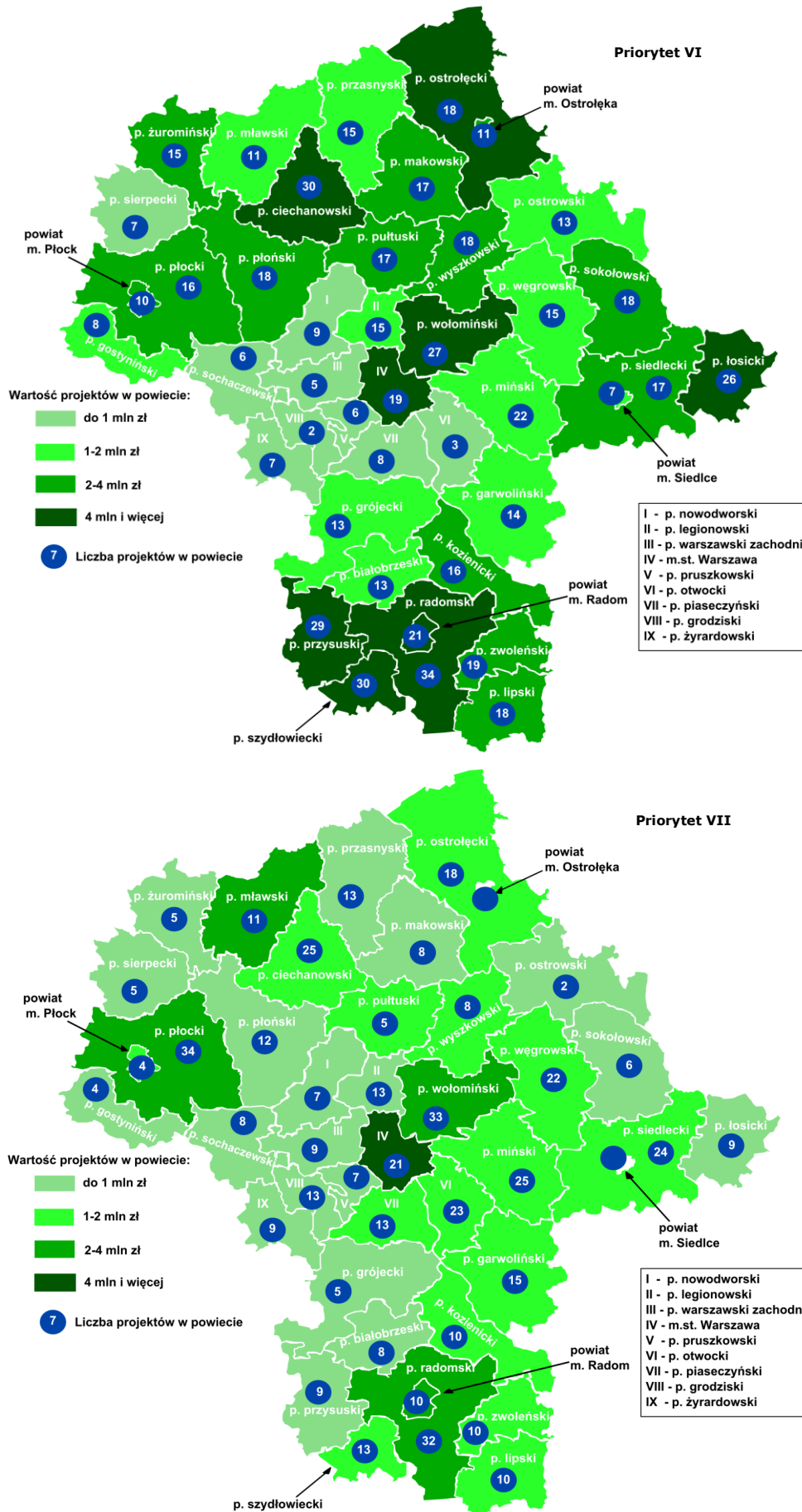

Źródło: badanie CATI z uczestnikami N=171.

Również skuteczność na poziomie powiatowym i rozkład terytorialny zakończonych projektów wskazuje, że pomoc trafiała tam gdzie była najbardziej potrzebna. W przypadku priorytetu VI jak i VII wystąpiła istotna statystycznie zależność pomiędzy wielkością środków z EFS przeznaczonych na realizację projektów a rozkładem potrzeb w poszczególnych powiatach woj. mazowieckiego⁸. Korelacja ta świadczy o skuteczności wsparcia, wskazuje bowiem, że trafiają one w miejsca i do osób, które pomocy tej najbardziej potrzebują. Zarówno wartość jak i liczba projektów z priorytetu VI wskazują, że było one realizowane w powiatach, które charakteryzują się najwyższą stopą bezrobocia oraz najwyższym odsetkiem osób długotrwale bezrobotnych wśród bezrobotnych (region radomski, powiat ostrołęcki) – rysunek poniżej. Podobnie w przypadku walki z wykluczeniem społecznym wsparcie z EFS zostało skierowane do powiatów, w których problemy te były największe (południowo i północno wschodnich oraz do powiatów znajdujących się wokół miast subregionalnych – powiat płocki, radomski, mławski, ale też wołomiński i Warszawa).

⁸ W przypadku priorytetu VI istotność była na poziomie $p < 0,001$, w przypadku priorytetu VII na poziomie $p < 0,05$. Korelacja w pozostałych priorytetach VIII i IX nie była istotna zatem zrezygnowano z jej prezentowania, przy czym brak istotności należy wiązać przede wszystkim z brakiem dobrych wskaźników, które można byłoby skorelować z typem wsparcia w tych priorytetach.

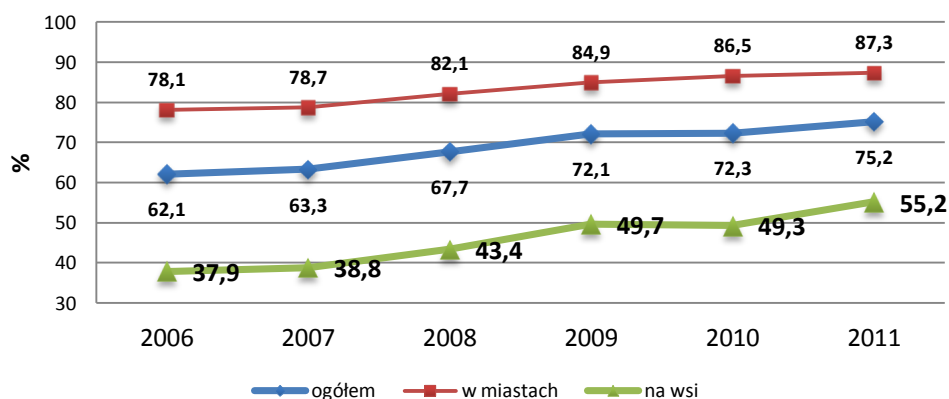
Rysunek 3. Dopasowanie projektów realizowanych w ramach priorytetu VI i VII.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych o liczba zakończonych projektów do dn. 31.08.2012

Natomiast twardym dowodem skuteczności i wartości działań w zakresie upowszechniania edukacji przedszkolnej może być obserwowany od 2006 znaczny wzrost wskaźnika w zakresie odsetka dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym, do którego z pewnością przyczyniły się działania realizowane w ramach POKL. O ile wskaźnik ten dla terenów wiejskich jest wynosił niecałe 38% w 2006 r., w roku 2011 podniósł się do poziomu 55,2% (wykres poniżej).

Wykres 34. Upowszechnienie edukacji przedszkolnej dzieci w wieku 3-6 lat w woj. mazowieckim.

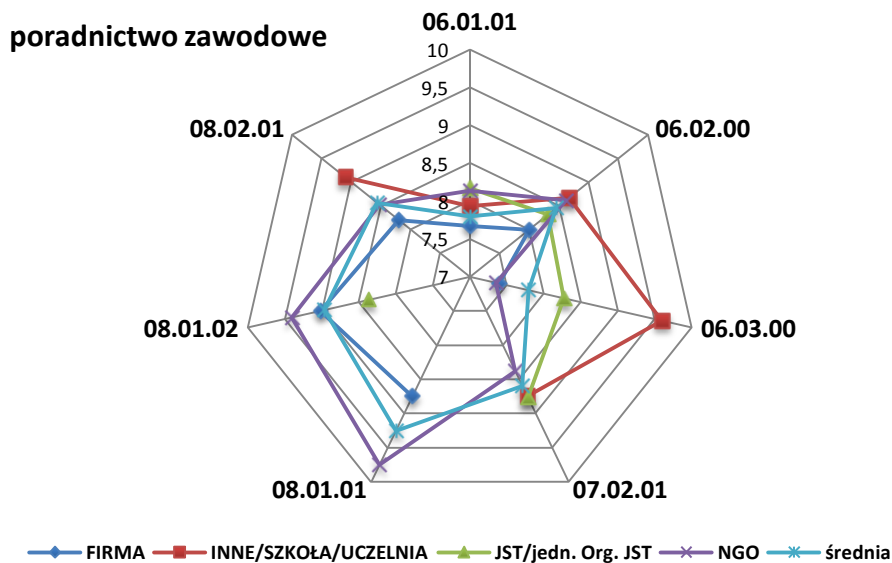
Źródło: GUS BDL 2012.

Poszczególne typy interwencji wymienione w SzOP POKL w ramach poszczególnych działań, nie są jasno zdefiniowane, co więcej w ramach projektów najczęściej realizowanych jest kilka typów projektów, co utrudnia ocenę pojedynczych kategorii działań. Również projektodawcy, a tym bardziej uczestnicy projektów nie są w stanie odnieść się do ich skuteczności, bowiem oceniają oni nie poszczególne elementy, ale projekt jako całość. Poniżej przedstawiono oceny skuteczności ze względu na typ beneficjenta tych typów projektów, które pojawiały się w różnych działaniach (było możliwe ich porównanie), były jasno zdefiniowane i podczas analizy pojawiły w liczbie umożliwiającą ich ocenę. W dalszej części przedstawiono typy projektów, charakterystyczne dla poszczególnych działań (pojawiające się tylko w danych działaniach), jednak ponieważ ich liczba była niewielka nie analizowano ich skuteczności ze względu na typ wnioskodawcy, skupiono się na skuteczności wsparcia dla uczestników oraz możliwości osiągnięcia celów PO KL.

Skuteczność typów projektów

Skuteczność poradnictwa zawodowego realizowanego w ramach różnych działań została oceniona najniżej w przypadku działania 7.2.1 i 6.1.1. Na niską ocenę skuteczności nie miał wpływu typ projektodawcy – różne kategorie projektodawców zostały ocenione na podobnym poziomie. Zastanawiając się nad przyczyną niskiej skuteczności poradnictwa w tych działaniach należy pamiętać o oczekiwaniach uczestników projektów, z tych działań, którzy przede wszystkim nastawieni są na podjęcie pracy, a wsparcie, które ma charakter miękkiej jest przez nich oceniane jako mniej skuteczne. Jednak w kontekście zmian, do jakich takie wsparcie prowadzi (opisane powyżej np. zmiany zachowania w zakresie poszukiwania pracy) wskazują, że są one elementem, z którego nie należy rezygnować.

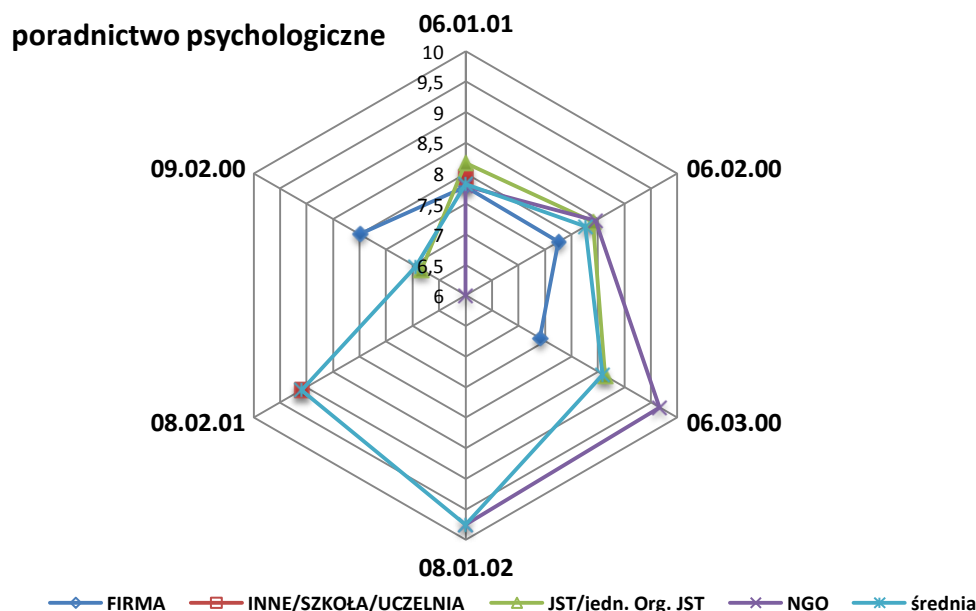
Wykres 35. Skuteczność poradnictwa zawodowego w zależności od typu beneficjenta i działania.

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy wielokryterialnej.

Podobnie jeśli chodzi o wsparcie psychologiczne, jakie pojawiało się w przypadku projektów z poddziałania 6.1.1 - w kontekście znalezienia zatrudnienia jego skuteczność jest ograniczona. Jednak - jak wynika z wywiadów z projektodawcami - choć jest to wsparcie często niedoceniane przez uczestników, to jest im potrzebne, szczególnie w przypadku osób długotrwale bezrobotnych, których sytuacja na rynku pracy oraz warunkowana nią sytuacja społeczna sprawia, że działania mające na celu wzmocnienie własnej oceny i motywacji przyczynia się nie tylko do pozyskania zatrudnienia lub poprawy sytuacji na rynku pracy, ale także ma wartość indywidualną.

Wykres 36. Skuteczność poradnictwa psychologicznego w zależności od typu beneficjenta i działania.

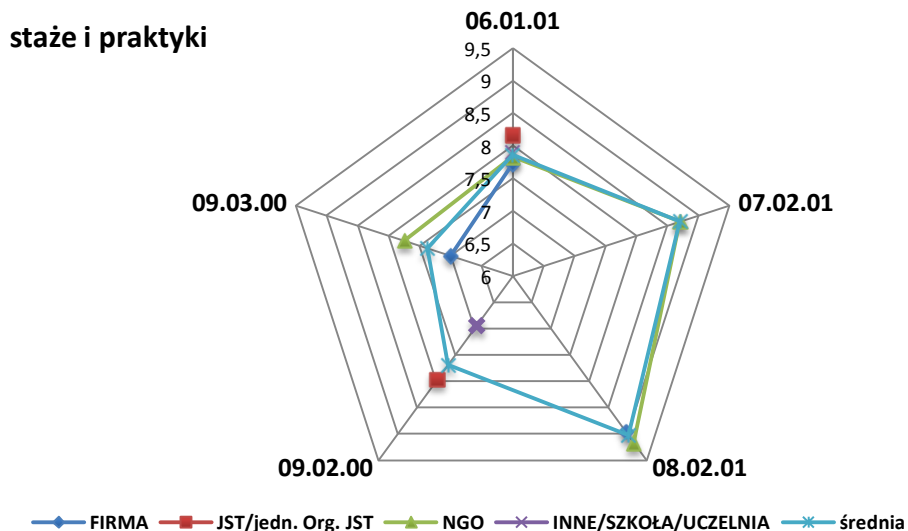

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy wielokryterialnej.

Skuteczność staży w działaniu 6.1.1 została oceniona wyżej, jeśli było one organizowane przez PUP (JST). Jeśli chodzi natomiast o staże czy praktyki realizowane w ramach działania 9.2 ich skuteczność została oceniona wyżej w przypadku gdy projektodawcą był organ prowadzący (JST) a nie firma. Warto też zwrócić uwagę na wysoką ocenę skuteczności staży realizowanych w ramach działania 7.2.1 w porównaniu do innych działań. Jest to nie tylko typ wsparcia pożądanego przez uczestników priorytetu VII, ale także dający im realne korzyści, co znalazło odzwierciedlenie w

ocenie. Pamiętając o niewielkiej (3) liczbie staży realizowanych w ramach działania 8.2.1 zwraca uwagę wysoka ocena ich skuteczności. Należy też pamiętać o różnicy w stażach realizowanych w ramach działań 9.2 i 8.2.1 – ich celem jest poszerzenie wiedzy, zdobycie doświadczenia i tą funkcję pełnią – oraz staży z działania 6.1.1 czy 7.2.1, w których oczekiwania ich uczestników wiążą się zazwyczaj z pozyskaniem zatrudnienia.

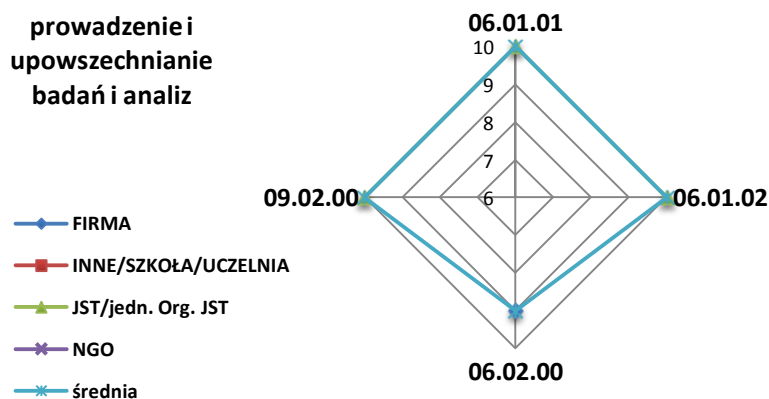
Wykres 37. Skuteczność staży i praktyk w zależności od typu beneficjenta i działania.

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy wielokryterialnej.

Skuteczność prowadzenia badań i analiz została oceniona wysoko w niemal wszystkich działaniach,. Warto jednak zaznaczyć, że kluczowe w przypadku tego typu projektu jest nie samo prowadzenie badań, ale ich rzeczywiste wykorzystanie, które jak wynika z przeprowadzonych badań jakościowych jest niewielkie.

Wykres 38. Skuteczność prowadzenia badań i analiz w zależności od typu beneficjenta i działania.

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy wielokryterialnej.

3.2.1 Obszar: zatrudnienie i rynek pracy (Priorytet VI/VIII)

W ocenie projektodawców, a także przedstawicieli IP2 **jednorazowe dotacje** są najskuteczniejszą formą wsparcia, realizowaną w priorytetach VI i VIII. Analiza wskazuje, że wyższą ocenę skuteczności uzyskały te projekty, które były realizowane przez inny podmioty niż przedsiębiorców. Wysoko została też oceniona dotacja w działaniu 8.1 – choć warto pamiętać, że w ramach analizy zostały zidentyfikowane tylko 2 projekty, które zakładały tą formę wsparcia.

Tabela 3. Skuteczność projektów zawierających wsparcie w postaci dotacji w zależności od typu beneficjenta i działania.

Działanie	FIRMA	INNE/SZKOŁA/ UCZELNIA	JST/jedn. Org. JST	NGO	Średnia ocena
06.02.00	7,72	8,47	8,16	8,47	8,19
08.01.02	9,70				9,70

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy wielokryterialnej.

Jednorazowe dotacje pod względem skuteczności rozpatrywać można wspólnie ze **wsparciem pomostowym**, które zwiększa trwałość wsparcia. O łącznej skuteczności tych dwóch form wsparcia przesądza pewność, że przynajmniej w okresie pobierania dotacji sytuacja odbiorcy na rynku pracy zmieni się na korzyść (efektywność zatrudnieniowa wynosi zatem 100%). Skuteczność tej formy wsparcia została potwierdzona zarówno w badaniu CATI (35% uczestników z priorytetu VI uznało tą formę wsparcia za najbardziej skuteczną i pożądaną). Warto zauważyć, że na ocenę skuteczności jednorazowych dotacji wpływa także fakt, że w 14 spośród 40 analizowanych projektów grupą docelową były osoby młode (do 25 roku życia), dla których taka forma wsparcia jest adekwatna zarówno ze względu na predyspozycje i zapał, ale także problem z wysokim bezrobociem występującym wśród tej grupy docelowej. Badani nie wskazywali na zróżnicowanie skuteczności w zależności od miejsca realizacji projektu (miasto/wieś) - analiza wskazuje, że projekty były realizowane głównie na terenach miejskich i mieszanych. Problemem jest natomiast trudność w oszacowaniu trwałości tego rodzaju pomocy. Nie zostały przeprowadzone badania, jaki odsetek firm założonych dzięki dotacjom utrzymuje się na rynku dłużej. W ocenie przedstawicieli IP2 czas utrzymywania się takich firm na rynku nie różni się od czasu, jaki utrzymuje się na rynku statystyczna firma powstająca bez dodatkowego wsparcia. Fakt, iż okres utrzymywania się na rynku firm dotowanych i zakładanych bez dotacji jest podobny należy interpretować jako dowód na to, że trwałość tych firm jest *de facto* mniejsza. Firmy powstające dzięki dotacjom i korzystające ze wsparcia pomostowego dysponują bowiem większą swobodą finansową w pierwszym roku działalności, który jest zwykle dla nowych firm kluczowy. Większa swoboda finansowa powinna więc skutkować częstszym sukcesem dotowanych firm na rynku. Dla wyrażonej powyżej opinii przedstawicieli IP oraz beneficjentów na temat sukcesu i trwałości firm, brak jednak dodatkowego potwierdzenia w materiale badawczym i jak sugerował respondent stwierdzenie stanu rzeczywistego wymaga przeprowadzenia osobnego badania ilościowego. *„Żeby określić poziom tego wskaźnika zatrudnienia, to też nie jest do końca takie proste, jeżeli chodzi o działalność gospodarczą. Ponieważ nie szukamy się, ale te firmy naprawdę ledwo zipią, żeby ten rok wytrzymać. Może nie wszystkie, ale bardzo dużo firm... Bo ktoś ma pomysł, jest fajnie, super, otworzy sobie sklepik, kiosk ruchu czy cokolwiek. Nie mam pracy, to pójdę w działalność gospodarczą. Ludzie otwierają, ale ostatnio były prowadzone badania, że gros tych osób nie ma żadnego dochodu przez ten rok czasu”*. Korzystne byłoby przeprowadzenie badania, które odpowiedziałoby, jaki odsetek założonych dzięki dotacjom firm utrzymuje się na rynku przez rok po wygaśnięciu obowiązku utrzymania działalności, dwa lata i dłużej. W ocenie projektodawców zmiana formy udzielania wsparcia z jednorazowych dotacji na pożyczki zniechęci znaczną część potencjalnych odbiorców tej formy wsparcia: *“Jeżeli nie będzie dotacji, a ma nie być, już wiadomo, że nie będzie – czyli do tej pory motywacja była 100%, żeby przyjąć, 12 miesięcy, a teraz nie.”* Dotacja również w ocenie projektodawców jest atrakcyjna dla instytucji rynku pracy, gdyż pomaga obniżyć wskaźnik bezrobocia na ich terenie, co w ocenie projektodawców nie jest prawidłowe: *„Czy robimy, żeby wypchnąć tę osobę z naszego rejestru, pokazać, że osiągamy wskaźnik, czy chodzi o jakiś długotrwały efekt?”*.

Kursy i szkolenia, niewspomagane dotacjami, w opinii projektodawców mają niską efektywność zatrudnieniową. Odpowiada to realnym wynikom uzyskiwanym w ramach wszystkich aktywnych form zwalczania bezrobocia, nie tylko dofinansowanych z EFS. Z raportu MPiPS⁹ wynika, że szkolenia mają najniższą efektywność zatrudnieniową spośród wszystkich stosowanych form aktywizacji (wskaźnik ten dla woj. mazowieckiego wynosi 31,8%). Między innymi z tej przyczyny projekty zawierające tę formę łączone są z doradztwem, a przede wszystkim z **subsydiowanym**

⁹ MPiPS. 2012. *„Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2011 roku”*.

zatrudnieniem. Obie te formy mają znaczenie przede wszystkim jako wsparcie skuteczności szkoleń. Badanie wskazuje, że programy szkoleniowe przynoszą lepsze rezultaty, jeśli są zaprojektowane we współpracy z pracodawcami i innymi zainteresowanymi stronami oraz obejmują szkolenie w miejscu pracy. Również łączenie szkoleń z intensywnym wsparciem w poszukiwaniu pracy (w szczególności w przypadku indywidualnych planów działania) może znacząco poprawić ich skuteczność¹⁰. Zdecydowanie jako skuteczniejsze w opinii przedstawicieli IP2 i projektodawców są szkolenia organizowane przez firmy. Ubocznym efektem kursów i szkoleń jest wprowadzenie na rynek nierównowagi między firmami szkoleniowymi-beneficjentami POKL a firmami niekorzystającymi z dofinansowania. Powoduje to obniżenie konkurencyjności firm niekorzystających z dofinansowania, a także zagraża niską jakością usług w przypadku firm realizujących projekty w ramach POKL, gdyż jakość ta nie jest weryfikowana przez rynek (tj. klientów gotowych płacić za nie z własnej kieszeni). Problem ten występuje wszędzie tam, gdzie dochodzi do konkurencji o klienta korzystającego z usług szkoleniowych niezależnie od tego, czy istnieje możliwość ich dofinansowania czy też nie (efekt deadweight). Dotyczy to przede wszystkim firm realizujących własne programy szkoleniowe i wydzielające na to osobny budżet (przede wszystkim duże firmy i korporacje). W związku z tym bardzo ważne jest, by wsparcie w ramach POKL kierowane było przede wszystkim, jeżeli nie wyłącznie do sektora MSP.

Warto też zwrócić uwagę na mogący się pojawić w przypadku szkoleń tzw. efekt karuzeli, polegający na istnieniu cyklu bezrobocie-szkolenie-bezrobocie, w przypadku kiedy udział w szkoleniu umożliwia bezrobotnemu ponowne zakwalifikowanie się do zasiłku dla bezrobotnych (po zakończeniu projektu). Należy jednak zauważyć też, że o ile uczestnictwo w szkoleniu nie zawsze daje efekt w postaci zatrudnienia, skuteczność tej formy wsparcia warto też rozpatrywać w kontekście efektów socjalizacji – zapobiegających wycofaniu się z rynku pracy i pozostawiający miejsce dla pozostałych działań aktywizujących¹¹. W zakresie zatrudnienia subsydiowanego zaś, o ile jest ono pożądanym typem wsparcia przez grupy docelowe (por. zał. studium przypadku priorytet VI) i oprócz rezultatów w postaci socjalizacji daje również doświadczenie zawodowe, to wiąże się z ryzykiem substytucji zatrudnienia, powodującym jedynie zmianę struktury zatrudnienia (zwiększa szansę na zatrudnienie grup docelowych) nie jego ogólnego poziomu.

Prace interwencyjne wskazywane były jako forma aktywizacji osób długotrwale bezrobotnych. Brak jednak danych na temat tego, czy uczestnictwo w pracach interwencyjnych skłania do poszukiwania zatrudnienia i wzmacnia skuteczność tych starań, o ile są podejmowane.

Wzmocnienie i rozwój publicznych służb zatrudnienia w ocenie przedstawicieli IP ma znaczenie przede wszystkim w zakresie utrzymania zdolności urzędów pracy do prowadzenia doradztwa i aktywnych form zwalczania bezrobocia. Jako mankament we wdrażaniu tego działania wskazano brak możliwości prowadzenia na poziomie lokalnym badań potrzeb rynku pracy, co miało być zadaniem Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy.

Tymczasowe zatrudnienie w MSP wysoko wykwalifikowanego personelu oraz inne działania sprzyjające adaptacyjności MSP do warunków GOW poprzez nawiązanie relacji ze światem nauki były przez projektodawców wybierane stosunkowo rzadko, co może mieć wpływ na skuteczność w obszarze priorytetu VIII. Trudność realizacji takich projektów wydaje się być oczywista wobec nikłej współpracy sektora MSP i sektora naukowego¹². Jednak nieliczne zakończone projekty były wysoko oceniane zarówno przez sektor biznesu, jak i nauki. Wyniki ewaluacji jednego z projektów¹³ zakładających realizację staży pracowników naukowych u przedsiębiorców i przedsiębiorców w jednostkach naukowych wskazują na jednoznacznie pozytywny wpływ realizacji projektu zarówno na kariery zawodowe uczestników jak i szersze oddziaływanie makroekonomiczne: *Projekt dobry - bo korzystają obie strony*”- podkreślano, że

¹⁰ por. Gapski, T. (red.). 2012. *Polityka Spójności oparta na wynikach i jej rola w realizacji celów Europa 2020*. Warszawa: MRR. Str. 128.

¹¹ jw.

¹² Por. Żołnierski, A. 2005. *Innowacyjność polskich mikroprzedsiębiorstw*. Warszawa: PARP

¹³ Agrotec Polska. 2011. *Raport końcowy z ewaluacji projektu Tekla PLUS realizowanego w ramach Poddziałania 8.2.1 "Wsparcie dla współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw" Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki*. Warszawa.

staże w przypadku instytucji przyjmujących stażystów wiązały się głównie z korzyściami finansowymi – czy to w postaci podniesienia rentowności firm (poprzez wprowadzenie rozwiązań wypracowanych podczas staży lub zwolnienie firmy z obowiązku wypłaty wynagrodzenia stażyście) czy też w postaci środków na badania, które trafiły do instytucji badawczo-rozwojowych. Staże w przypadku instytucji B+R były postrzegane też były jako element podnoszący ich renomę i ciekawe doświadczenie dla jej pracowników. Co ważniejsze pozytywnie oceniono skuteczność tego typu projektu pod kątem ułatwiania współpracy między biznesem i światem nauki, bowiem zdaniem stażystów była to dobra okazja do rozpoczęcia współpracy: *„ten pierwszy krótki staż pokazał możliwość współpracy na większą skalę i będziemy występować o przedłużenie tego rodzaju współpracy, bo to było trochę takie rozpoznanie czy rzeczywiście ma to sens, czy nam się to przyda i czy nie za bardzo przeszkadzamy tam i okazało się, że rzeczywiście można z tego coś dobrego dla nas wyciągnąć (zarówno jeśli chodzi o skorzystanie ze sprzętu technicznego i metod badawczych jak i pomoc intelektualna ludzi)”. Wsparcie pozwoliło na nawiązanie kontaktów, które mogą być rozwijane w przyszłości, co jest szczególnie istotne wobec zgłaszanych problemów z dostępem do profesjonalistów z branży: na pewno projekt przybliżył do osiągnięcia takiego celu jakim jest zbliżenie sfery nauki i biznesu, ale też trudno powiedzieć, bo taki proces to proces długofalowy i trudno powiedzieć czy takim jednym projektem uda się to zrobić, doświadczenie uczy, że to nie jest tak łatwo, że po paru tygodniach stażu nawiąże się zaraz współpraca, to wymaga czasu, sprawdzenia się w paru projektach, różnych warunkach, jedni drugim pomagają.*

3.2.2 Obszar: integracja społeczna i zawodowe (Priorytet VII)

W ramach działania 7.2 wspierane są inicjatywy dotyczące ekonomii społecznej. O ile niewiele projektów zakończyło się w ramach typu interwencji jakim jest **tworzenie spółdzielni socjalnych**, o tyle wsparcie to zostało wysoko ocenione pod względem skuteczności w zakresie osiągania celów PO KL. Zarówno przeprowadzone studium przypadku, jak i wypowiedzi uczestników FGI wskazują, że spółdzielnie socjalne były skuteczną formą wsparcia różnych grup społecznych – w ramach projektu poddanego analizie, spółdzielnie założyły nie tylko osoby starsze, będące członkami spółdzielni mieszkaniowych (choć do to nich był głównie kierowany projekt), ale też osoby młode zagrożone wykluczeniem z powodu trudności ze znalezieniem zatrudnienia. W opinii przedstawicieli realizatora projektu spółdzielnie socjalne okazały się jedną ze skuteczniejszych dróg do reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, gdyż łączyły obie fory aktywizacji i w konsekwencji umożliwiając zatrudnienie, które dla większości uczestników jest pożądanym efektem projektów. Ponadto oprócz efektów na poziomie jednostki przyczyniły się do budowy i wzmocnienia kapitału społecznego, szczególnie na szczeblu lokalnym. Spółdzielnie łącząc cechy przedsiębiorstwa oraz organizacji pozarządowej umożliwiały osobom zagrożonym wykluczeniem powrót do życia społecznego i zawodowego dzięki działaniom integracyjno-aktywizacyjnym. Wsparcie w postaci tworzenia spółdzielni, udzielone osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym dzięki środkom EFS, miało kompleksowy charakter: odbywało się na drodze wielu profesjonalnych działań o charakterze informacyjnym, doradczym, szkoleniowym, psychologicznym, które zostały doceniane przez bezrobotnych uczestników projektu. Dlatego też skuteczność tego typu wsparcia została określona wielowymiarowo: projekt nie tylko osiągnął założone cele – określona liczba nowopowstałych spółdzielni, co można określić mianem sukcesu merytorycznego, ale też uzyskał uznanie w oczach lokalnych administracji (sukces administracyjny) oraz sukces instytucjonalny – wypracowano zasady dostępu do trwałych źródeł finansowania efektów projektu, umożliwiające kontynuowanie działań.

Jednak jak wynika z doświadczenia realizatorów aby wsparcie w zakresie utworzenia spółdzielni było skuteczne i trwałe powinno angażować wiele podmiotów i środowisk. Projekty wspierające powstawanie spółdzielczości socjalnej powinny również przewidywać tworzenie sieci wsparcia dla swoich uczestników. Wsparcie to powinno być wynikiem działań projektowych oraz współpracy projektodawcy z podmiotami zewnętrznymi takimi jak: urzędy, administracja terenowa. Sieci wsparcia oparte na współdziałaniu pozwalają bowiem nowo powstającym spółdzielniom na:

- zdobywanie nowej wiedzy i kompetencji,

- zdobywanie środków finansowych potrzebnych do rozpoczęcia działalności,
- zmniejszenie ryzyka przy wejściu na rynek,
- bycie bardziej konkurencyjnymi w stosunku do innych podmiotów gospodarczych,
- tworzenie atrakcyjnych strategii promocyjno-marketingowych.

Na rzecz funkcjonowania takich sieci powinny pozytywnie wpływać także instytucje wspierające ekonomię społeczną oferujące wsparcie nowopowstałym podmiotom. Jednak jak wynika z przeprowadzonego studium przypadku, część członków spółdzielni nie wiedziała nawet o istnieniu takich instytucji czy punktów wsparcia, część zaś uznała ich pomoc za mało przydatną i wycinkową. Zwracano uwagę, że instytucje te w małym stopniu adresują podstawową potrzebę spółdzielni jaką jest potrzeba pozyskania nowych zleceń dających środki do dalszego funkcjonowania.

Skuteczność projektów realizowanych w ramach **działania 7.3** również została pozytywnie oceniona przez uczestników jak i projektodawców. Ich realizacja nie przyczynia się bezpośrednio do zdobycia zatrudnienia (choć zdarzają się też projekty nakierowane na zdobycie/podniesienie kwalifikacji zawodowych) jednak pozwala przede wszystkim na integrację młodzieży (bo to do niej jest adresowanych gro działań), zdobycie nowych umiejętności, ale przede wszystkim umożliwia przełamanie procesu popadania w wykluczenie, wpływa na podniesienie samooceny uczestników. Potrzebę i skuteczność realizacji działań, które wynikają z potrzeb oddolnych została potwierdzona także w czasie studium przypadku projektu (zob. załącznik), w ramach którego grupą docelową byli seniorzy, dla których główną korzyścią była po prostu możliwość wspólnego spędzania czasu oraz relacje jaki się nawiązały, które umożliwiły np. późniejsze zorganizowanie nieformalnego spotkania wigilijnego w klubie seniora, które nie było by możliwe gdyby nie uczestnictwo w projekcie.

3.2.3 Obszar: jakość edukacji i dostosowanie do potrzeb rynku pracy (Priorytet IX)

Skuteczność działań dotyczących upowszechnienia edukacji przedszkolnej na terenach należy ocenić wysoko nie tylko pod względem wzrostu wskaźnika dot. edukacji przedszkolnej dla całego województwa, ale też w wymiarze indywidualnym i terytorialnym. Zakończone projekty w ramach działania 9.1.1 były realizowane w powiatach o wskaźniku upowszechnienia edukacji przedszkolnej poniżej średniej dla województwa, co sprawiało, że pomoc była kierowana szczególnie na obszary wiejskie i mieszane, gdzie dostęp do punktów przedszkolnych jest ograniczony. Przeprowadzone studium przypadku wskazuje, że realizacja projektu przyczyniła się nie tylko do zwiększenia szans dzieci w przyszłości – poprzez zwiększenie dostępu do wczesnej edukacji – ale miała też realny wpływ na zmianę postawy rodziców – pozwoliła na uświadomienie im wagi edukacji oraz nabycie kompetencji w zakresie rozwijania umiejętności swoich dzieci. Co więcej można mówić również o pozytywnym wpływie projektów na rozwój psych-zdrowotny dzieci, dzięki obecności specjalistów (psycholog dziecięcy, logopeda) zapewniono bowiem dostęp do usług, na które prawdopodobnie niewielu rodziców z terenów wiejskich mogłoby sobie pozwolić. Przy czym warto zauważyć, że jak wynika z analizy wsparcie takie było realizowane w większości projektów, zatem ich pozytywną ocenę można uogólnić.

Podobnie wysoko należy ocenić skuteczność wsparcie oferowane szkołom – zarówno w ramach działania 9.1.2 jak i 9.2. Jak wynika z FGI i IDI, programy rozwojowe istotnie przyczyniają się do poprawy jakości kształcenia oraz zwiększają możliwości uczniów, szczególnie tych z mniejszych miejscowości, którzy mają utrudniony dostęp zarówno do specjalistów jak i dodatkowych zajęć. Projekty dają możliwość aby zajęcia edukacyjne były prowadzone przez praktyków (w odniesieniu do placówek kształcenia zawodowego) oraz kładą nacisk na wykształcenie kompetencji, które są oczekiwane przez pracodawców, tym samym skutecznie adresują ich potrzeby. Pracodawcy czekają bowiem na uczniów mających proste, ale solidne kwalifikacje oraz posiadających chęć i motywację do pracy¹⁴. Projekty dają możliwość zdobycia doświadczenia, a staże realizowane w ich ramach są pozytywnie oceniane zarówno przez projektodawców jak i uczestników. Choć jak zostało wskazane

¹⁴ por. Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży. 2011. *Myśleć pracować, współpracować. Kompetencje społeczne na rynku pracy. Diagnoza problemu w woj. mazowiecki*. Warszawa: Agrotec Polska Sp. z o.o.

wcześniej skuteczność wsparcia byłaby jeszcze większa gdyby udało się włączyć w proces tworzenia programów pracodawców oraz opierać powstawanie nowych programów na podstawie analiz i zapotrzebowania rynku. Co, jak wynika z badania umożliwiają projekty z PO KL – np. w ramach projektu z EFS w jednej ze szkół otworzono np. kierunek dot. operatora dźwigu, bo na specjalistów z tej dziedziny było zapotrzebowanie w regionie.

Elementem wpływającym na poprawę skuteczności kształcenia jest też podniesienie kompetencji nauczycieli, którzy jak zauważają projektodawcy są grupą docelową trudną i złożoną: *Po pierwsze w Warszawie jest nietypowa jak dla całej reszty Mazowsza i Polski sytuacja, że samorząd w pełni pokrywa ofertę doskonalenia dla nauczycieli. Jest samorządowy ośrodek, który dobrą jakościowo i zupełnie bezpłatną ofertę prezentuje. Stąd nauczyciele w Warszawie podchodzą bardzo ostrożnie do innych ofert. (...) w Warszawie jest duża grupa młodych nauczycieli, nie 45+, która odchodzi z zawodu, nie kończąc doskonalenia (FGI). Pomimo niechęci wobec doszkalania projektodawcy zauważają, że nauczyciele po zakończeniu projektu dostrzegają płynące z niego korzyści: *Natomiast pod koniec... znaczy wykładowcy musieli mieć naprawdę dużą dozę cierpliwości i takiego odpowiedniego podejścia do tej grupy. Natomiast pod koniec było widać naprawdę diametralną zmianę ich zachowania, badanie ewaluacyjne pod koniec prowadzone wykazało, że oni są tak fantastycznie zadowoleni z tego, że oni przyszli, że jakoś zwiększyli ten poziom swojej wiedzy i umiejętności... zresztą w badaniach wyszło tak samo, że ten poziom ich wiedzy wzrósł, że oni się wybierają na studia doktoranckie, że oni się wybierają na dodatkowe kursy. Że ich to tak pobudziło do dalszej aktywności (FGI).* Co więcej jedna z uczestniczek FGI wskazała, że gdyby nie wsparcie z EFS, wielu nauczycieli nie pozwoliłoby sobie na podniesienie swoich kwalifikacji – *w przypadku naszego projektu większość, właściwie wszyscy byli zadowoleni z tego, że jednak zostali na tych studiach i podjęli się uczestnictwa w nich. I naprawdę 90, ponad 90% powiedziała, że nie byłaby w stanie wziąć udziału w tych studiach gdyby nie wsparcie finansowe, gdyby nie to, że one były dofinansowanie (FGI).**

Obecni na zogniskowanym wywiadzie przedstawiciele projektodawców, wskazali też na dużą rolę i wagę oddolnych inicjatyw edukacyjnych, jakie mogą być realizowane w rama PO KL. O ile nie było wątpliwości dotyczących skuteczności tego typu wsparcia – rozumianego przede wszystkim jako możliwość rozwoju nie tylko dzieci, ale przede wszystkim lokalnej społeczności oraz jej integracji w oparciu o wspólny cel – o tyle zwrócono także uwagę, że w przyszłości prawdopodobna jest jeszcze większa rola szkół w zakresie realizacji tego typu działań. Zauważono, że w przypadku obszarów peryferyjnych, w związku ze zmniejszającą się liczbą dzieci, a tym samym mniejszą liczbą godzin dla nauczycieli, szkoła mogłaby pełnić rolę instytucji animującej społeczne inicjatywy oraz organizującej dzieciom czas także po zakończeniu przez nie nauki.

3.2.4 Wnioski cząstkowe

Skuteczność typów projektów realizowanych w ramach wsparcia EFS należy rozpatrywać zarówno w kontekście celów PO KL, do realizacji których projekty mają się przyczynić, jak i ich wpływu na zmianę sytuacji uczestników. Badanie CATI z uczestnikami projektów zrealizowanych w woj. mazowieckim wskazuje, że uczestnictwo w projektach przyczynia się do osiągnięcia zakładanych celów. Wpływ uczestnictwa we wsparciu jest różnorodny:

- pozwala na łatwiejsze znalezienie pracy (2/5 uczestników badania),
- umożliwia osiągnięcie większych zarobków (22% odpowiedzi),
- daje szansę na zmianę pracy na atrakcyjniejszą (14%)
- umożliwia awans (16%)
- zmienia sytuację życiową uczestników (wzbogaca doświadczenia, poprawia sytuację materialną).

Warto podkreślić znaczenie wsparcia dla zmiany zachowania i poprawy aktywności zawodowej osób bezrobotnych, które zakończyły uczestnictwo w projektach. Badania wskazuje, że bezrobotni po

udziale w projekcie aktywniej szukali pracy - przeglądali ogłoszenia o pracę, wysyłali aplikację, odbywali rozmowy kwalifikacyjne, zamieszczali ogłoszenia o poszukiwaniu pracy.

Skuteczność w ujęciu powiatowym i rozkład terytorialny zakończonych projektów wskazuje, że pomoc trafiała tam gdzie była najbardziej potrzebna, co zostało potwierdzone statystycznymi analizami korelacji. Zarówno w obszarze zatrudnienia jak i przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu pomoc została skierowana w miejsca i do osób, które pomocy tej najbardziej potrzebują. W zakresie upowszechniania edukacji przedszkolnej również można wskazać pozytywny efekt, do którego przyczyniło się wsparcie z EFS. Jest nim wzrost wskaźnika dotyczącego odsetka dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym – wskaźnik ten w 2006 wynosił niecałe 38%, zaś w roku 2011 osiągnął wartość 55%.

W badaniu nie zidentyfikowano istotnych różnic w skuteczności typów projektów ze względu na obszar realizacji (miejski/wiejski), czy ze względu na typ (formę prawną) projektodawcy. Najważniejszym czynnikiem różnicującym było działanie, które warunkowało oczekiwania uczestników w stosunku do skuteczności danego typu wsparcia. I tak np. poradnictwo zawodowe zostało ocenione wyżej tam, gdzie uczestnicy nie byli nastawieni bezpośrednio na znalezienie zatrudnienia, a poradnictwo miało charakter wspomagający (priorytet VIII, działanie 6.2, 6.3). W przypadku zaś gdy uczestnikom zależało przede wszystkim na znalezieniu zatrudnienia (7.2.1, 6.1.1) ocena skuteczności poradnictwa była niższa. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku poradnictwa zawodowego czy staży realizowanych w ramach różnych działań.

W zakresie zatrudnienia za najskuteczniejszy typ wsparcia została uznana jednorazowa dotacja - szczególnie w przypadku młodych bezrobotnych. Kursy i szkolenia, choć najbardziej rozpowszechnione charakteryzują się niską efektywnością zatrudnieniową, natomiast często łączone są z zatrudnieniem subsydiowanym, czy stażami, które to formy wsparcia są również wysoko oceniane i pożądane przez uczestników projektów. Są to bowiem formy wsparcia, które pozwalają na bezpośrednie nawiązanie kontaktu z pracodawcą i zdobycie doświadczenia zawodowego.

Warto też podkreślić znaczenie i skuteczność projektów polegających na nawiązywaniu relacji pomiędzy biznesem i światem nauki. Choć projektów z zakresu tymczasowego zatrudnienia w MSP wysoko wykwalifikowanego personelu w woj. mazowieckim było niewiele to z uwagi na ich wagę dla zwiększenia adaptacyjności MSP do warunków GOW należy zwrócić na nie uwagę, bowiem niosą ze sobą nie tylko korzyści dla poszczególnych uczestników (przedsiębiorców i pracowników naukowych), ale też stanowią potencjał dla rozwoju gospodarki Mazowsza.

W odniesieniu do typów projektów realizowanych w ramach priorytetu VII, szczególną uwagę i pozytywne oceny należy przypisać tworzeniu spółdzielni socjalnych. Choć ich powstawanie jest w ocenie projektodawców określone terytorialnie (spółdzielnie mają większą szansę przetrwania w miastach, gdzie mogą liczyć na nabywców swoich usług), to ten typ wsparcia jest skuteczny, bowiem łączy integrację zawodową i społeczną i może być efektywny w zarówno do osób młodych jak i długotrwale bezrobotnych. Jednak jak pokazuje analiza dokumentów i zrealizowane studium przypadku, o skuteczności przedsięwzięcia decyduje przede wszystkim skonstruowanie go w taki sposób, aby zapewnić nowopowstałemu podmiotowi wsparcie po zakończeniu projektu. Interwencje w postaci wsparcia dla instytucji wspierających podmioty ekonomii zostało ocenione mniej pozytywnie – przedstawiciele PES czasami nawet nie wiedzieli o istnieniu takich instytucji.

3.3 Wsparcie PO KL w woj. mazowieckim w przyszłości

3.3.1 Wdrażanie regionalnego komponentu PO KL – czynniki sukcesu osiągania wskaźników

Czynniki sukcesu dla wskaźników, których realizacja jest zagrożona w woj. mazowieckim

Sprawozdanie z realizacji regionalnego komponentu PO KL w I półroczu 2012 r. wskazuje, iż w ramach komponentu regionalnego PO KL woj. mazowieckiego występuje zagrożenie realizacji wskaźników w ramach priorytetu VII, VIII i IX¹⁵. Mając na uwadze porównywalność danych, analizą kluczowych czynników sukcesu dla wybranych wskaźników objęto województwa, które na koniec 2011¹⁶ roku osiągnęły najwyższą skuteczność osiągania zakładanej wartości docelowej poszczególnych wskaźników produktu i rezultatu. Dobór województw został przeprowadzony również z uwzględnieniem kryterium podobnej struktury potencjału endogenego regionu w ramach poszczególnych celów Priorytetów VII-IX. W przypadku rozbieżności parametrów sytuacji społeczno-gospodarczej (w zakresie wskaźników kontekstowych, odpowiednich dla danego celu szczegółowego i Priorytetu) województwa mazowieckiego i regionu, który zajmuje pozycję lidera w skuteczności osiągania zakładanej wartości wskaźników produktu i rezultatu, rozważano jako region referencyjny przyjęcie innego województwa, zajmującego dalsze miejsce w rankingu. Jednak ze względu na to, że czynniki rozwoju endogenego nie różnicowały w sposób istotny wsparcia, a co za tym idzie zidentyfikowane czynniki sukcesu nie wynikały ze struktury endogennej, a przede wszystkim z organizacji wsparcia (w szczególności z zastosowania trybu systemowego), kluczowym kryterium było zajmowanie przez dane województwo najwyższej pozycji w rankingu¹⁷.

Tabela 4. Dobór województw referencyjnych w zakresie wskaźników, które w PO KL w woj. mazowieckim osiągnęły niskie wartości.

Priorytet	Wskaźnik	Woj. referencyjne
VII	Liczba klientów instytucji pomocy społecznej, którzy zakończyli udział w projektach dotyczących aktywnej integracji	warmińsko-mazurskie
	Liczba podmiotów ekonomii społecznej, które otrzymały wsparcie z EFS za pośrednictwem instytucji wspierających ekonomię społeczną	łódzkie
VIII	Liczba przedsiębiorstw, które zostały objęte wsparciem w zakresie projektów szkoleniowych	małopolskie
	Liczba pracowników zagrożonych negatywnymi skutkami procesów restrukturyzacji w przedsiębiorstwach, którzy zostali objęci działaniami szybkiego reagowania	pomorskie
	Liczba doktorantów, którzy otrzymali stypendia naukowe	podkarpackie
IX	Liczba uczniów w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe, którzy zakończyli udział w stażach i praktykach w ramach Działania	opolskie
	Liczba nauczycieli, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach	świętokrzyskie
	Liczba osób dorosłych w wieku 25-64 lata, które uczestniczyły w formalnym kształceniu ustawicznym w ramach Priorytetu –	wielkopolskie

Źródło: opracowanie własne.

¹⁵ Uwzględniono wskaźniki o których wprost w sprawozdaniu było napisane że ich osiągnięcie jest „zagrożone” bądź to wynikało w sposób jednoznaczny z tekstu sprawozdania.

¹⁶ Nie we wszystkich woj. są dostępne nowsze dane.

¹⁷ Tylko w przypadku wskaźnika „Liczba przedsiębiorstw, które zostały objęte wsparciem w zakresie projektów szkoleniowych” nie przeprowadzono analizy dla lidereckiego woj. warmińsko-mazurskiego, ale dla woj. zajmującego drugie miejsce w rankingu – woj. małopolskiego, co wytłumaczone jest we fragmencie poświęconym danemu wskaźnikowi.

Priorytet VII

Wskaźnik „Liczba klientów instytucji pomocy społecznej, którzy zakończyli udział w projektach dotyczących aktywnej integracji”

Porównując województwo mazowieckie do innych województw, pod względem „Liczby klientów instytucji pomocy społecznej, którzy zakończyli udział w projektach dotyczących aktywnej integracji” region na tle innych województw wypada przeciętnie, osiągając wartość zbliżoną do średniej dla Polski i plasując się na 5 miejscu w rankingu¹⁸.

Jak wynika ze sprawozdania za I półrocze za rok 2012 r. w Działaniu 7.1 wskaźnik: „Liczba klientów instytucji pomocy społecznej, którzy zakończyli udział w projektach dotyczących aktywnej integracji” został zrealizowany na poziomie 25 628 osób, co stanowi 40,08% w odniesieniu do wartości docelowej wskaźnika. Wskaźnik „liczby klientów pomocy społecznej pochodzących z terenów wiejskich” został zrealizowany na poziomie 9 554 osób, co stanowi 46,86%, a więc na poziomie zbliżonym do realizacji głównego wskaźnika.

Z kolei wskaźnik: „Liczba klientów instytucji pomocy społecznej objętych kontraktami socjalnymi w ramach realizowanych projektów” został zrealizowany na poziomie 22 290 osób, co stanowi 53,47% wartości docelowej wskaźnika. IP2 przewiduje, że wartość wskaźnika osiągnie poziom ok. 90% wartości docelowej przy założeniu wykorzystania 100% dostępnej alokacji. IP2 poinformowała beneficjentów systemowych o zmianie metodologii wyliczania wskaźnika, co powinno być dodatkowym bodźcem dla wzrostu wskaźnika w kolejnym okresie sprawozdawczym, jednakże realizacja tego wskaźnika jest w pewnym stopniu uzależniona od postępu w osiąganiu wartości wskaźnika „Liczba klientów instytucji pomocy społecznej, którzy zakończyli udział w projektach dotyczących aktywnej integracji”.

Niekwestionowanym liderem skuteczności w osiąganiu wartości wskaźników produktu i rezultatu Priorytetu VII PO KL, w zakresie projektów systemowych Działania 7.1 jest **województwo warmińsko-mazurskie**. Należy zauważyć, iż woj. warmińsko-mazurskie różni się potencjałem endogennym od woj. mazowieckiego¹⁹. Jednak ze względu na organizacyjny (a niezwiązany z potencjałem endogennym) charakter zidentyfikowanych czynników sukcesu, przeprowadzono analizę AKCS dla lidereckiego woj. warmińsko-mazurskiego. Podobnie uczyniono przy kolejnych wskaźnikach.

¹⁸ MRR.2011. *Sprawozdanie z realizacji Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki za II półrocze 2011 r.*; patrz: załącznik 5.6 „Ranking województw w zakresie osiągania wartości wskaźników komponentu regionalnego PO KL”.

¹⁹ Według danych GUS (BDL) w 2009 roku 239 219 osób korzystało ze świadczeń pomocy socjalnej w województwie mazowieckim, natomiast w województwie warmińsko-mazurskim liczba ta wyniosła 132 270 osób. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wskaźnik ten osiągnął wartość dla woj. mazowieckiego 458,8, a dla woj. warmińsko-mazurskiego 926,5. W przeciągu dwóch następnych lat w obu województwach spadł porównywalnie odsetek osób korzystających ze świadczeń pomocy socjalnej (dla woj. mazowieckiego o 4 pkt. proc. a dla woj. warmińsko-mazurskiego 4,5 pkt. proc.).

Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem w 2009 roku w województwie mazowieckim wyniósł 8,6% natomiast w województwie warmińsko-mazurskim osiągnął wartość 15,4%. W 2011 roku odnotowano w obu przypadkach niewielki spadek o ok 1%. Biorąc natomiast pod uwagę potencjał instytucjonalny projektów systemowych, mierzony wartością względną, jaką jest Liczba rodzin objętych pomocą społeczną, przypadających na jednego pracownika pomocy społecznej widać, że wskaźnik ten w 2009 dla Polski osiąga wartość 72. województwo mazowieckie jest nieznacznie poniżej średniej (70) natomiast Warmia i Mazury – nastąpił znaczny spadek w porównaniu od 2007, jednak liczba ta jest wciąż wysoka – 88.

Najwyższa liczba klientów pomocy społecznej w ogóle ludności była w 2009 roku w woj. warmińsko-mazurskim i wynosiła 10,5% natomiast najniższą wartość wskaźnika w kraju osiągnęło woj. mazowieckie – wysokość wskaźnika osiągnęła poziom 4,5% (źródło: Pomoc społeczna w liczbach, raport dostępny na stronie <http://irss.pl/wp-content/uploads/2011/06/POMOC-SPOC5%81ECZNA-W-LICZBACH-2009-publikacja.pdf> (data pobrania 26.10.2012).

Do zidentyfikowanych czynników sukcesu osiągania zakładanej wartości wskaźników produktu i rezultatu Priorytetu VII PO KL²⁰ w woj. warmińsko-mazurskim zaliczyć można:

➔ **wzmacnianie potencjału instytucjonalnego beneficjentów systemowych**

Zarówno w „*Metaewaluacji projektów systemowych realizowanych w ramach Działania 7.1 PO KL*”, jak i w ewaluacyjnych badaniach okresowych projektów systemowych realizowanych w województwach podkreślane jest ryzyko wycofywania się beneficjentów systemowych z realizowania rocznych planów działania.

W województwie warmińsko-mazurskim zdiagnozowano na początku wdrażania Priorytetu mniej więcej takie same czynniki ryzyka wycofywania się beneficjentów z projektu jak w pozostałych regionach. Zarówno OPS-y jak i PCPR-y po raz pierwszy realizowały projekty systemowe, borykały się więc przede wszystkim z problemami na etapie pisania wniosku oraz zarządzania projektem. Beneficjenci projektów systemowych oczekiwali porad i doradztwa z zakresu zasad realizacji projektu – zarówno kwestii technicznych, jak i merytorycznych w obszarze realizacji projektów systemowych²¹. Poza tym ośrodki pomocy społecznej – szczególnie na obszarach dużych miast – borykały się z problemami natury finansowej wynikającymi w przeważającej większości z opóźnień w wypłacaniu środków przez IP. Beneficjenci wskazywali także na problemy z rekrutacją uczestników.

Czynniki sukcesu zwiększenia potencjału instytucjonalnego i organizacyjnego beneficjentów systemowych w referencyjnym województwie warmińsko-mazurskim były następujące:

1. Często i niezakłócona komunikacja (między ośrodkami, pracownikami OPS/PCPR, Beneficjentami, opiekunami projektu).
2. Współpraca z innymi instytucjami, ośrodkami, organizacjami zajmującymi się pomocą społeczną. Ten czynnik sukcesu realizacji wskaźników zapisanych w ramach Rocznych Planów Działania przez Beneficjentów systemowych w województwie warmińsko-mazurskim, wynika z rozpoczęcia w 2011 roku forum współpracy regionalnej, organizowanego w ramach projektu systemowego 7.1.3 oraz inicjowania w ramach tego projektu ogólnoregionalnych konferencji ułatwiających nawiązywanie kontaktów i wymianę doświadczeń między beneficjentami systemowymi.
3. Posiadanie dokładnych i aktualnych danych z zakresu rynku pracy, lokalnego środowiska oraz potrzeb uczestników projektu.
4. Nawiązanie kontaktu z lokalnymi pracodawcami oraz formalne bądź nieformalne partnerstwo z PUP bądź organem nadrzędnym. Warto tu wspomnieć, że w okresie przed 1 stycznia 2011 roku już niemal wszyscy beneficjenci systemowi w województwie warmińsko-mazurskim (96%) zawarli – zalecane wówczas, ale nie obligatoryjne - pisemne porozumienie z PUP. Ważnym miernikiem czynnika sukcesu jest także liczba formalnych i nieformalnych partnerstw beneficjentów systemowych. Większość (59%) beneficjentów systemowych realizowało projekt w partnerstwie, w tym blisko co trzeci beneficjent miał partnera w postaci PUP.

pozytywnymi aspektami realizacji projektów w partnerstwie były:

- lepsza koordynacja działań skierowanych do wspólnych klientów,
- niższe koszty realizacji projektu,
- wymiana doświadczeń między partnerami,
- zniwelowanie problemu rywalizacji o uczestników projektu,
- możliwość uzyskania informacji na poziomie ponad lokalnym na temat skali potrzeb pomocy społecznej oraz zjawiska wykluczenia społecznego.

²⁰ por. Agrotec Polska Sp. z o.o. 2012. *Raport końcowy z badania ewaluacyjnego pt. „Ocena skuteczności działań realizowanych w ramach komponentu regionalnego PO KL w województwie wielkopolskim”*. Zamieszczone w niniejszym podrozdziale wniosku bazują w dużej mierze na tym raporcie.

²¹ Optima. 2010. *Ewaluacja projektów systemowych Działania 7.1 w województwie warmińsko-mazurskim*.

Realizacja projektów w partnerstwie wpłynęła też pozytywnie na wypracowanie nowoczesnego podejścia i standardów współpracy między jednostkami pomocy społecznej w powiecie/regionie, a także na możliwość włączenia w proces realizacji projektów systemowych instytucji o słabszym potencjale kadrowym i finansowym. Mimo, iż pisemne porozumienie z PUP jest już warunkiem obligatoryjnym dla wszystkich beneficjentów systemowych Działania 7.1.1. i 7.1.2. to jednak jego jakość, rzeczywista wymiana informacji między OPS i PCPR a PUP oraz współpraca w zakresie aktywizacji zawodowej (łączenie form aktywizacyjnych w ramach Priorytetu VII z ich kontynuacją w ramach Priorytetu VI) jest jednym z głównych czynników sukcesu skutecznych działań integracyjnych i zapobiega rywalizacji obu instytucji o beneficjentów ostatecznych.

Wszystkie wymienione działania - czynniki sukcesu w zakresie zwiększania potencjału endogenego i organizacyjnego woj. warmińsko-mazurskiego można i warto wspierać w woj. mazowieckim. W szczególności wskazane jest wspieranie partnerstw między instytucjami pomocy społecznej i PUP. Warto zauważyć bowiem, iż w woj. mazowieckim projekty OPS i PCPR w zdecydowanej większości przypadków realizowane były samodzielnie – zaledwie 2% w partnerstwie / porozumieniu z innymi jednostkami organizacyjnymi samorządu terytorialnego. Wydaje się, że na obecnym etapie wdrażania Priorytetu VII nie ma możliwości znaczącej zmiany w tym zakresie w perspektywie n+2, warto jednak promować realizację projektów w partnerstwach w kolejnej perspektywie.

5. Zatrudnianie dodatkowych pracowników w projekcie – w tym pracowników pomocy społecznej, doradców zawodowych, ale także informatyków oraz specjalistów ds. pomocy społecznej.

Paradoksalnie ten kluczowy czynnik sukcesu nie był powszechnie stosowany w innych regionach Polski. W większości województw Polski zakładano bowiem, że dofinansowanie w ramach projektu dotyczy będzie także koordynatorów oraz innych pracowników projektu, wykonujących poza nim standardowe czynności służbowe w danej placówce pomocy społecznej. Opierając się na danych z Metaewaluacji projektów systemowych realizowanych w Działaniu 7.1²² spośród OPS/PCPR, które realizowały projekt systemowy w roku 2009, najwięcej jednostek zatrudniło nowych pracowników socjalnych oraz doradców właśnie w województwie warmińsko-mazurskim (79% przy średniej w skali kraju 63%).

W woj. mazowieckim ten odsetek był znacznie niższy niż w liderekim woj. warmińsko-mazurskim – 65% OPS/PCPR w ramach projektu zatrudniły dodatkowych pracowników socjalnych/doradców ds. osób niepełnosprawnych. Jako że zatrudnienie nowych pracowników w przeważającym stopniu zwiększyło lub bardzo zwiększyło skuteczność realizowanych projektów (średnio 86% ankietowanych na poziomie kraju deklarowało zwiększenie skuteczności realizacji projektu po zatrudnieniu nowych pracowników, w woj. mazowieckim 81%²³), warto na przyszłość rozważyć zwiększenie liczby pracowników na Mazowszu, zwłaszcza w placówkach realizujących większą liczbę projektów/kierujących wsparciem do większej liczby osób. Przy czym wdrożenie rozwiązań systemowych zwiększających zainteresowanie beneficjentów zatrudnianiem w ramach projektu nowych pracowników socjalnych ma niewielkie szanse powodzenia na obecnym etapie wdrażania Priorytetu VII PO KL ze względu na ograniczenia finansów publicznych również w sferze pomocy społecznej. Bariery beneficjentów systemowych – zgłaszaną do IP PO KL – są bowiem niekorzystne warunki lokalowe uniemożliwiające rozszerzenie liczby stanowisk pracy oraz obawa przed spełnieniem warunku trwałości stanowiska pracy utworzonego w ramach projektu. Należy tu podkreślić, iż dobre praktyki województwa warmińsko-mazurskiego nie były wykorzystywane w żadnym z pozostałych regionów. Województwo mazowieckie doświadcza zatem tych samych barier wdrażania Poddziałania 7.1.1. i 7.1.2. jak pozostałe 14 regionów.

²² Metaewaluacja projektów systemowych realizowanych w Działaniu 7.1 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na podstawie raportów końcowych z ewaluacji przeprowadzonych przez Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej w 2010 r., Warszawa maj 2011 r.

²³ Metaewaluacja projektów systemowych realizowanych w Działaniu 7.1 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na podstawie raportów końcowych z ewaluacji przeprowadzonych przez Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej w 2010 r., Warszawa maj 2011 r.

odpowiednio wczesne rozpoczęcie etapu wdrażania

Podpisanie umów z 92% OPS i PCPR już w 2009 roku oraz opracowanie rocznych Planów Działania zakładających największy przyrost uczestników projektu w pierwszych latach PO KL, można uznać za jeden z najbardziej istotnych czynników sukcesu wskaźników „Liczba klientów instytucji pomocy społecznej, którzy zakończyli udział w projektach dotyczących aktywnej integracji, w tym:- osoby z terenów wiejskich” oraz „Liczba klientów instytucji pomocy społecznej objętych kontraktami socjalnymi w ramach realizowanych projektów”.

Ten model wdrażania opierał się na koncentrowaniu wysiłków IP w kolejnych latach na podtrzymaniu dynamiki przyrostu wskaźników poprzez działania systemowe w ramach 7.1.3.

Województwo mazowieckie (obok województwa lubelskiego) należy do dwóch województw, w których w projekcie systemowym 7.1.3 w 2009 r. uczestniczyło mniej niż 40% wszystkich OPS/PCPR²⁴. Tak niski odsetek można częściowo wytłumaczyć wspomnianymi wcześniej ograniczeniami kadrowymi – powodującymi brak czasu na realizację projektu POKL ze względu na konieczność realizacji innych obowiązków.

Jako że obecna perspektywa dobiega końca, nie jest to czynnik możliwy do rekomendacji w woj. mazowieckim na obecnym etapie wdrażania, niemniej warto pamiętać o odpowiednio wczesnym rozpoczęciu etapu wdrażania przy planowaniu działań w przyszłej perspektywie.

odpowiednie typy realizowanych projektów

W 2010 roku województwo warmińsko-mazurskie plasowało się na pierwszym miejscu w rankingu powszechności takich form podnoszenia kwalifikacji pracowników instytucji pomocy społecznej jak: doradztwo i konferencje, które były wskazywane jako najbardziej pożądane i zdecydowanie za rzadko stosowane przez przedstawicieli OPS i PCPR spoza województwa²⁵.

Tę kategorię czynników sukcesu należy uznać za kluczową dla realizacji wskaźnika „Liczba pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej bezpośrednio zajmujących się aktywną integracją, którzy w wyniku wsparcia z EFS podnieśli swoje kwalifikacje” oraz jako bardzo istotną ze względu na skuteczność realizowania pozostałych wskaźników produktu Działania 7.1 („Liczba klientów instytucji pomocy społecznej, którzy zakończyli udział w projektach dotyczących aktywnej integracji, w tym”, „Liczba klientów instytucji pomocy społecznej objętych kontraktami socjalnymi w ramach realizowanych projektów”).

Należy tu wspomnieć, iż – jak wynika z „Metaewaluacji projektów systemowych realizowanych w ramach Działania 7.1 PO KL” większość beneficjentów systemowych województwa warmińsko-mazurskiego była świadoma potencjału wsparcia w ramach Działania 7.1.3 oraz zgłaszała regularne zapotrzebowanie na poszczególne moduły doradztwa i szkoleń. Dla porównania w skali całej populacji OPS i PCPR w kraju, realizujących projekty systemowe, odsetek ten wynosił około 30%. Porównując woj. lidere z mazowieckim widać, że w woj. mazowieckim 28% beneficjentów systemowych OPS/PCPR w roku 2009 korzystało z doradztwa, 57% z konferencji (w warmińsko-mazurskim z obydwu tych form korzystało ok. 80%). Niski poziom korzystania beneficjentów ze specjalistycznego doradztwa może wynikać zarówno z braku dostępu do tego typu instrumentu wsparcia, jak i z niskiego poziomu promowania tego typu formy wsparcia.

W przyszłości warto zatem zadbać by w woj. mazowieckim była większa możliwość korzystania ze specjalistycznego doradztwa, jak i by instrument ten był objęty odpowiednią promocją.

rozpoznanie potrzeb uczestników projektów

Głównym problemem realizacyjnym beneficjentów systemowych jest rekrutacja i utrzymanie w projekcie uczestników, których charakterystyka została określona ogólnie w rocznych planach

²⁴ Metaewaluacja projektów systemowych realizowanych w Działaniu 7.1 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na podstawie raportów końcowych z ewaluacji przeprowadzonych przez Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej w 2010 r., Warszawa maj 2011 r.

²⁵ MRR. 2010. *Metaewaluacja projektów systemowych realizowanych w ramach Działania 7.1. PO KL.*

działania. Wysoka skuteczność rekrutacyjna OPS i PCPR województwa warmińsko-mazurskiego wynika z następujących czynników sukcesu:

1. Rozpoznanie oczekiwań potencjalnych uczestników oraz wymiana informacji między OPS/PCPR a PUP.
2. Prezentowanie elementów projektu, które są najbardziej atrakcyjne z perspektywy uczestników i mogą przyciągnąć do udziału w całym projekcie.

Warto na ten element zwrócić również uwagę w woj. mazowieckim.

podejmowanie działań nakierowanych na utrzymanie uczestników w projekcie

1. Zachęty finansowe (np. wypłacanie stypendium, których kwota zależy od frekwencji danego uczestnika podczas zajęć).
2. Zagrożenie sankcjami w postaci utraty zasiłku.
3. Szeroka lista rezerwowa.
4. Docieranie do poszczególnych osób i przedstawianie im korzyści płynących z udziału w projekcie.

O ile tworzenie list rezerwowych i tłumaczenie korzyści poszczególnym uczestnikom projektów było stosowaną praktyką, którą warto kontynuować w przyszłej perspektywie w woj. mazowieckim, o tyle w dotychczasowym wsparciu POKL nie uzależniano wypłacania stypendium od frekwencji danego uczestnika. Warto jednak takie rozwiązanie wprowadzić w przyszłej perspektywie. Działanie to miałooby pozytywny charakter motywacyjny, a jednocześnie zapobiegałoby marnotrawieniu funduszy (wypłacaniu stypendium osobom, które de facto nie uczestniczą aktywnie w projekcie i nie korzystają z oferowanego im wsparcia, zajmując miejsce osobie która być może w większym stopniu skorzystałaby z udziału w projekcie).

oferowanie form wsparcia popularnych wśród uczestników

Spośród działań aktywnej integracji najmniejsze ryzyko wycofywania się uczestników z projektu ze względu na małą wagę wsparcia – wg badania CATI – występuje w przypadku: szkoleń i poradnictwa zawodowego oraz wsparcia psychologicznego. Są to bowiem formy wsparcia cieszące się największą popularnością wśród klientów pomocy społecznej: szkolenia lub kursy zawodowe wskazało 79%% respondentów, wsparcie psychologiczne i poradnictwo zawodowe wybrał co czwarty respondent.

Wspomniane formy były oferowane w ramach wsparcia w woj. mazowieckim, zalecana jest jednak ich intensyfikacja i kontynuacja w następnej perspektywie.

stosowanie programów aktywności lokalnej

Województwo warmińsko-mazurskie jest jednym z nielicznych, w których programy aktywności lokalnej (PAL) są – obok kontraktów socjalnych²⁶ – podstawowymi narzędziami integracji społecznej w projektach systemowych (w województwie 68% OPS/PCPR korzystało z tej formy przy realizacji projektu systemowego w 2009r.). W pozostałych regionach odsetek jednostek, które wykorzystywały PAL nie przekroczył 20% wszystkich jednostek, które realizowały projekt systemowy. Dla porównania, w mazowieckim ten odsetek wyniósł około 11%.

PAL opiera się na wdrażaniu środowiskowej metody pracy socjalnej i jest wzorowany na modelu centrum aktywności lokalnej. Jego głównym celem jest zaktywizowanie środowiska lokalnego oraz budowanie związków między lokalnymi instytucjami, organizacjami i mieszkańcami na rzecz rozwiązywania problemów społeczności zamieszkujących poszczególne sołectwa gmin. Ważnym

²⁶ Zdecydowanie najpowszechniej wykorzystanym narzędziem w trakcie realizacji projektów systemowych był kontrakt socjalny, w każdym regionie co najmniej 90% OPS/PCPR wykorzystywało tego typu wsparcie. za: Metaewaluacja projektów systemowych realizowanych w Działaniu 7.1 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na podstawie raportów końcowych z ewaluacji przeprowadzonych przez Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej w 2010 r., Warszawa maj 2011 r.

elementem PAL jest budowanie zintegrowanych społeczności, w których każda osoba i rodzina będzie mogła realizować swoje plany i aspiracje życiowe, a w trudnych sytuacjach uzyskiwać niezbędną pomoc i wsparcie ze strony wspólnoty oraz instytucji i organizacji działających w ramach i na rzecz społeczności. Wdrażając PAL, partnerstwo w ramach realizowanego projektu może skorzystać z następujących instrumentów: środowiskowej pracy socjalnej, instrumentów aktywnej integracji, prac społecznie użytecznych, działań o charakterze środowiskowym.

Jak wynika z badania „Metaewaluacja projektów systemowych realizowanych w Działaniu 7.1”²⁷ PAL przez znacznie większy niż w przypadku kontraktu socjalnego procent respondentów uważany jest za narzędzie sprawiające trudności, które najczęściej wynikają ze skomplikowanych (zdaniem badanych) procedur związanych z jego zastosowaniem. Beneficjenci w wywiadach sygnalizowali trudności z zastosowaniem tego narzędzia wynikające z dużych nakładów pracy i dużego zaangażowania ze strony pracowników socjalnych. Niewykorzystywanie potencjału PAL może wynikać także z nieposiadania przez beneficjentów wystarczającej wiedzy na jego temat. Jednak respondenci, których jednostka wykorzystywała PAL w projekcie w pozytywny sposób odnosili się do jego możliwości i efektów. Warto zatem na przyszłość rozważyć większe jego wykorzystanie w woj. mazowieckim.

docenianie doświadczeń nabytych w poprzednim okresie programowania

Referencyjne województwo warmińsko-mazurskie konsekwentnie w postępowaniach konkursowych Działania 7.2, realizujących wskaźnik „Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które zakończyły udział w projekcie” oraz postępowaniach Działania 7.3 realizujących wskaźnik „Liczba projektów wspierających rozwój inicjatyw na rzecz aktywizacji i integracji społeczności lokalnych” stawia kryterium strategiczne o wadze 10 pkt. oceniające odwołanie się i korzystanie z mechanizmów wypracowanych w ramach IW EQUAL.

Ten czynnik sukcesu był stosowany również w woj. mazowieckim²⁸, co należy ocenić pozytywnie.

Wskaźnik „Liczba podmiotów ekonomii społecznej, które otrzymały wsparcie z EFS za pośrednictwem instytucji wspierających ekonomię społeczną”

Ze sprawozdania za I półrocze za rok 2012 r. wynika, iż w woj. mazowieckim wskaźnik „Liczba podmiotów ekonomii społecznej, które otrzymały wsparcie z EFS za pośrednictwem instytucji wspierających ekonomię społeczną” na koniec okresu sprawozdawczego wynosił 294 podmioty, co stanowi 32,49% wartości docelowej wskaźnika. Wartość wskaźnika wzrosła z uwagi na kontraktację projektów z konkursu 1/POKL/7.2.2/2011 oraz czekającego na ogłoszenie konkursu z 2012 roku dla podmiotu wspierającego ekonomię społeczną z rejonu ciechanowskiego. Jednak szacowany poziom wskaźnika osiągnięcia wartości docelowej wskaźnika wynosi 66% a jego dotychczasowy stopień realizacji plasuje woj. mazowieckie na 14 pozycji w skali kraju, dlatego zdecydowano się objąć wskaźnik analizą kluczowych czynników sukcesu.

Za region referencyjny dla wskaźnika przyjęto województwo **łódzkie** – będące liderem w zakresie osiągniętej wartości wskaźnika. W woj. łódzkim znajdują się 42 podmioty ekonomii społecznej (PES), a w mazowieckim 68. W obydwu województwach znajduje się również zbliżona liczba ośrodków wsparcia PES (łódzkie - 6, mazowieckie - 8)²⁹.

²⁷ Metaewaluacja projektów systemowych realizowanych w Działaniu 7.1 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na podstawie raportów końcowych z ewaluacji przeprowadzonych przez Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej w 2010 r., Warszawa maj 2011 r.

²⁸ W planie działania 2009 i 2010 w ramach działania 7.2 zastosowano kryterium strategiczne za 5 pkt „Projekt zapewnia wykorzystanie modelu usług asystenckich w zakresie aktywizacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, wypracowanego na podstawie zwalidowanych rezultatów PIW EQUAL”. Z kolei w planach za 2009, 2010 oraz 2011 w ramach działania 7.3 ujęte było kryterium strategiczne za 10 pkt „Projekt zapewnia wykorzystanie modelu aktywizacji środowisk lokalnych wypracowanego na podstawie zwalidowanych rezultatów PIW EQUAL.”

²⁹ w oparciu o bazy zebrane w ramach realizacji projektu systemowego CRZL dostępne na stronie www.ekonomiaspoleczna.pl

Zidentyfikowane czynniki sukcesu w woj. łódzkim:

odpowiednie kryteria dostępu i strategiczne

Z analizy kryteriów dostępu do konkursów Działania 7.2.2 wynika, iż kluczowy czynnik sukcesu osiągnięcia zakładanej wartości docelowej wskaźników: „Liczba podmiotów ekonomii społecznej, które otrzymały wsparcie z EFS za pośrednictwem instytucji wspierających ekonomię społeczną”, „Liczba osób, które otrzymały wsparcie w ramach instytucji ekonomii społecznej”, „Liczba podmiotów ekonomii społecznej utworzonych dzięki wsparciu z EFS” wynika z przyjęcia – począwszy od 2010 roku limitu wartości realizowanych projektów na poziomie 1 mln PLN³⁰. Działanie takie pozwoliło na kalkulowanie przez Beneficjentów efektywności projektu poprzez maksymalizowanie liczby uczestników. W woj. mazowieckim brak takiego zapisu, warto by go było wprowadzić tak, aby premiować realizację projektów obejmujących większą liczbę uczestników.

Kolejnym kryterium wzmacniającym efektywność kosztową jednego uczestnika projektu, było zastosowanie kryterium strategicznego premiującego prowadzenie projektu na obszarze więcej niż jednego subregionu, wynikającego z kryteriów dostępu. Podobnie jak w województwie mazowieckim, zastosowano bowiem kryterium dostępu „terytorialne” – wskazując obszary województwa, w których liczba PES jest stosunkowo niewielka przy jednoczesnym dużym udziale osób wykluczonych społecznie. Zastosowano także kryterium strategiczne premiujące przynajmniej dwuletnie doświadczenie we wspieraniu instytucji ekonomii społecznej.

prowadzenie szkoleń dla beneficjentów

Kolejnym czynnikiem sukcesu w województwie łódzkim było prowadzenie osobnych szkoleń dla beneficjentów doświadczonych i tych, którzy dopiero rozpoczynają realizację projektów. W trakcie szkoleń wprowadzono elementy zajęć warsztatowych w zakresie rozpoznawania potrzeb grup docelowych (w celu utrzymania uczestników projektu). Zarówno działania w zakresie rozpoznawania potrzeb, jak i (w następstwie owej diagnozy potrzeb) dopasowywanie szkoleń do poziomu wiedzy uczestników jest rozwiązaniem rekomendowanym. Warto więc je wspierać na szerszą skalę w woj. mazowieckim.

Priorytet VIII

Wskaźnik „Liczba przedsiębiorstw, które zostały objęte wsparciem w zakresie projektów szkoleniowych”

Ze sprawozdania za I półrocze za rok 2012 r. wynika, iż w woj. mazowieckim wskaźnik „Liczba przedsiębiorstw, które zostały objęte wsparciem w zakresie projektów szkoleniowych” osiągnął 15,15% realizacji wartości docelowej przy liczbie 3 113 przedsiębiorstw objętych wsparciem. Pod koniec 2011 r. województwo mazowieckie miało jedną z najgorszych pozycji (15 miejsce) pod tym względem na tle pozostałych województw³¹.

Ze sprawozdania za I półrocze za rok 2012 r. wynika, że IP2 podjęło starania, aby konkursy i projekty systemowe przewidziane do realizacji w przyszłych Planach Działania dla Priorytetu VIII PO KL, w jak największym zakresie przyczyniały się do wzrostu wartości przedmiotowego wskaźnika. Biorąc pod uwagę projekty niezakontraktowane oraz wartość alokacji na konkurs 1/POKL/8.1.1/2012 IP2 szacuje, że wskaźnik zostanie osiągnięty na poziomie 81%. Pozytywny wpływ na osiąganie wskaźnika ma kryterium strategiczne obowiązujące w konkursie 1/POKL/8.1.1/2012, które promuje projekty z co najmniej 20 MMŚP.

W zakresie wskaźnika „Liczba przedsiębiorstw, które zostały objęte wsparciem w zakresie projektów szkoleniowych” liderami są województwa: warmińsko-mazurskie oraz małopolskie. Województwo warmińsko-mazurskie nie stanowi benchmarku strukturalnego dla województwa

³⁰ Kryterium dostępu „Minimalna wartość projektu wynosi 1 mln. PLN”. Opis kryterium: „Określenie wartości minimalnej projektu przyczyni się do przygotowywania projektów, które umożliwią sfinansowanie świadczenia wielu wysokiej jakości usług, bądź objęcia wsparciem większej liczby osób i instytucji.”

³¹ MRR.2011. *Sprawozdanie z realizacji Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki za II półrocze 2011 r.* Załącznik

mazowieckiego pod względem liczby podmiotów gospodarczych oraz liczby zatrudnionych w przedsiębiorstwach, dokonano zatem wyboru drugiego w kolejności województwa małopolskiego jako regionu referencyjnego. Różni się ono również od woj. mazowieckiego, jednak w mniejszym stopniu niż woj. warmińsko-mazurskie. W 2011 roku w województwie mazowieckim, według rejestru REGON działalność prowadziło 675 tys. przedsiębiorstw i stanowi to ok. 17% wszystkich przedsiębiorstw w Polsce, wynik ten stawia woj. mazowieckie na pierwszym miejscu w Polsce. Z kolei W 2010 r. w województwie małopolskim, według rejestru REGON działalność prowadziło prawie 344 tys. przedsiębiorstw, co stanowiło ponad 8% wszystkich firm zarejestrowanych w Polsce. Liczba małych przedsiębiorstw przypadająca na 1000 mieszkańców w województwie małopolskim wyniosła w 2010 roku - 47, w woj. mazowieckim 127³².

W wyniku analizy zidentyfikowano występowanie następujących kategorii czynników sukcesu w **woj. małopolskim**.

realizacja pewnych typów projektów (form wsparcia)

Jak wynika z analiz przeprowadzonych w ramach Małopolskiego Obserwatorium Rynku Pracy³³, ponad połowa pracodawców Małopolski stoi na stanowisku, że umiejętności ich pracowników są zadowalające, ale można je rozwinąć (51%), 47% uważa, że są one w pełni zadowalające, natomiast 2% jest zdania, że są niezadowalające i pracownicy wymagają szkolenia. **Przedsiębiorcy** (grupa docelowa Priorytetu VIII) **są najbardziej skłonni do podnoszenia twardych, zawodowych kwalifikacji swoich pracowników**. W ramach prowadzonych konkursów, województwo zachęcało więc potencjalnych Beneficjentów projektów do realizacji projektów uwzględniających realizację wskaźnika poprzez prowadzenie szkoleń zawodowych, sprofilowanych na branżę typowe dla sektora MMŚP w województwie³⁴.

W ramach badań regionalnych zidentyfikowano także barierę w korzystaniu przez przedsiębiorstwa ze szkoleń skierowanych do pracowników, wynikającą z braku czasu i możliwości łączenia uczestnictwa pracownika w programie szkoleniowym z jego godzinami pracy. Uwzględniono ten aspekt w szkoleniach dla Beneficjentów, zastrzegając **parytet godzinowy dla okresu weekendowego oraz godzin popołudniowych i wieczornych**. Począwszy od 2012 roku w Poddziałaniu 8.1.1 wprowadzono kryterium dostępu: „Projekt otwarty zakłada realizację szkoleń w trybie uzgodnionym z podmiotem prowadzącym działalność gospodarczą, którego pracownik/pracownicy są objęci wsparciem w ramach projektu: tryb dzienny w dni robocze (szkolenia całodzienne w dni robocze od godziny 8 lub 9); tryb wieczorowy w dni robocze (szkolenia po godzinie 16 w dni robocze); tryb weekendowy (szkolenia całodzienne w dni wolne od pracy od godziny 8 lub 9)”. Jego efekty będą oczywiście znane w kolejnych latach wdrażania PO KL, jest to jednak pomysł wart zastosowania w woj. mazowieckim ze względu na adaptacje doświadczeń i wyników regionalnych analiz, przeprowadzonych przez IP województwa referencyjnego.

zastosowanie kryteriów dostępu i kryteriów strategicznych

Tę kategorię czynników należy uznać za jedną z decydujących w zakresie osiągnięcia pozycji liderkiej województwa małopolskiego. W woj. małopolskim regularnie stosowano bowiem kryterium dostępu – objęcie działaniami szkoleniowymi przedsiębiorstw, które dotychczas nie korzystały ze wsparcia w ramach Priorytetu VIII oraz wysoko punktowane (o wadze 10 pkt) kryterium strategiczne za objęcie działaniami szkoleniowymi mikroprzedsiębiorstw i małych przedsiębiorstw. Jest to istotny czynnik sukcesu realizacji wskaźnika „*Liczba przedsiębiorstw, które zostały objęte wsparciem w zakresie projektów szkoleniowych*”. Również w woj. mazowieckim wśród kryteriów strategicznych (o wadze 10 pkt) znalazły się zapisy: „1. Grupę docelową projektu stanowią w 100% pracownicy zatrudnieni w mikro-małych i średnich przedsiębiorstwach”, zaś w

³² PARP. 2011. *Raport o stanie małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*. Warszawa: PARP.

³³ WUP Kraków. 2011. *Pracodawca-rynek-pracownik*.

³⁴ Kryterium dostępu w ramach Poddziałania 8.1.2: „Realizacja projektów powinna dawać przedsiębiorstwom możliwość rozwiązania ich zróżnicowanych problemów, stąd beneficjent powinien dostosować proponowaną przez siebie tematykę szkoleń i doradztwa do zdiagnozowanej sytuacji przedsiębiorstw i pracowników przedsiębiorstw przechodzących procesy modernizacyjne i adaptacyjne.”

drugim konkursie kryterium „Grupę docelową w projekcie stanowią wyłącznie przedsiębiorstwa, które dotychczas nie korzystały ze wsparcia w zakresie projektów szkoleniowych w ramach Poddziałania 8.1.1 PO KL.”

➔ **działania informacyjno-promocyjne, szkolenia dla instytucji systemu oraz potencjalnych Beneficjentów**

Należy podkreślić, iż województwo małopolskie zastosowało formułę kierowania akcji promocyjno-informacyjnej do przedsiębiorców nie tylko jako do beneficjentów, ale także uczestników projektów, realizowanych przez firmy szkoleniowe. Czynnikiem ten okazał się być kluczowy dla realizacji wskaźnika „*Liczba przedsiębiorstw, które zostały objęte wsparciem w zakresie projektów szkoleniowych*” oraz odpowiadającego mu wskaźnika rezultatu. Promując Działanie 8.1.1 wśród potencjalnych beneficjentów z sektora przedsiębiorstw, ułatwiano także zgłaszanie się ich do udziału w projektach realizowanych przez innych beneficjentów. Zintensyfikowane działania szkoleniowo-promocyjne kierowane do sektora MMŚP zwiększają także skłonność potencjalnych beneficjentów spoza sektora przedsiębiorstw do zwiększania wartości docelowej wskaźnika we wniosku o dofinansowanie projektu.

Czynniki związane z informacją i promocją kierowaną do beneficjentów były też kluczowe dla realizacji wysokiej wartości wskaźnika „*Liczba osób o niskich kwalifikacjach, którzy zakończyli udział w projekcie*”. Do wzięcia udziału w projektach realizowanych w ramach Działania 8.1.1 zachęcano przedsiębiorców włączonych do działań partnerskich w ramach Małopolskiego Programu Edukacji Zawodowej oraz realizowanego w jego zakresie projektu systemowego 9.2 „Modernizacja kształcenia zawodowego w Małopolsce”.

Warto rekomendować by w woj. mazowieckim na wzór woj. małopolskiego kierowano działania informacyjno-promocyjne do przedsiębiorców nie tylko jako do beneficjentów, ale także uczestników projektów. Wskazane jest również wspieranie promocji poprzez działania innych instytucji/w ramach innych działań.

Wskaźnik „Liczba pracowników zagrożonych negatywnymi skutkami procesów restrukturyzacji w przedsiębiorstwach, którzy zostali objęci działaniami szybkiego reagowania”

Kolejnym wskaźnikiem Priorytetu VIII, którego skuteczność realizacji pozostaje wątpliwa w województwie mazowieckim, jest: „*Liczba pracowników zagrożonych negatywnymi skutkami procesów restrukturyzacji w przedsiębiorstwach, którzy zostali objęci działaniami szybkiego reagowania*”. Ze sprawozdania za I półrocze 2012 r. wynika, iż w wg danych IP2 wskaźnik ten w woj. mazowieckim w kolejnym okresie sprawozdawczych wzrośnie o 192 pracowników co w sumie da 19,78% realizacji wartości docelowej.

Niski poziom realizacji ww. wskaźnika wynika przede wszystkim z niewielkiego zainteresowania zarówno pracodawców, jak i uczestników wsparciem oferowanym w ramach tego wskaźnika. Ponadto na poziom osiągniętego wskaźnika ma również bezpośredni wpływ moment jego pomiaru, który zgodnie z Podręcznikiem wskaźników PO KL 2007-2013 mierzy pracowników, którzy zakończyli udział w projekcie. W realizowanych projektach przez IP2 nie zaistniała konieczność urealnienia wskaźnika. Celem zwiększenia poziomu jego realizacji, podjęto decyzję o umieszczeniu w PD na 2012 r. kryterium strategicznego, znacznie premiującego projekty realizujące wskaźnik.

Wskaźnik ten najskuteczniej realizowany jest w województwie pomorskim, lubuskim i podlaskim - odpowiednio 289%, 182%, 148%.

Na podstawie dostępnych danych, można stwierdzić, że procesy restrukturyzacji w największym stopniu dotknęły województwa śląskie, pomorskie, mazowieckie i wielkopolskie. Należą one do regionów najbardziej rozwiniętych gospodarczo o najniższej stopie bezrobocia w kraju. Proces restrukturyzacji w tych regionach jest typowy dla procesów towarzyszących rozwojowi

ekonomicznemu, np. są to restrukturyzacje związane z wdrażaniem nowych technologii³⁵. Dla celów niniejszego badania przyjęto więc wybór woj. **pomorskiego** jako regionu referencyjnego – charakteryzuje się on bowiem najwyższą wartością wskaźnika oraz zbliżonym potencjałem endogennym w zakresie restrukturyzacji.

➔ **systemowy tryb realizacji projektów**

W województwie pomorskim nie ogłoszono konkursów na projekty typu outplacement, ale Urząd Marszałkowski wskazał w Planie Działania, iż realizowany będzie projekt systemowy w tym zakresie, o łącznym budżecie 8 mln zł, który skierowany jest w 100% do osób zwolnionych i/lub przewidzianych do zwolnienia i/lub zagrożonych zwolnieniem posiadające miejsce zamieszkania (w rozumieniu przepisów Kodeksu Cywilnego) na terenie województwa pomorskiego, które są/były zatrudnione u pracodawców posiadających siedzibę lub wyodrębnioną formalnie jednostkę na jego terenie (zgodnie z zapisami KRS lub równoważnego dokumentu) oraz podnoszący świadomość pracowników i kadr zarządzających modernizowanych firm w zakresie możliwości i potrzeby realizacji projektów wspierających procesy zmian poprzez szkolenia i doradztwo. Jak wynika z raportu ewaluacyjnego poddziałania 8.1.2³⁶ okazało się zresztą, iż popyt na tego rodzaju wsparcie przewyższył założenia i ostatecznie 500 przedstawicieli firm wzięło udział w zorganizowanych w ramach tego projektu spotkaniach upowszechniających outplacement jako narzędzie radzenia sobie ze zmianą w przedsiębiorstwie.

Województwo mazowieckie jest najwyraźniej świadome tego czynnika sukcesu, bowiem od 2010 r. realizowany jest projekt systemowy „Samozatrudnienie skutecznym sposobem na bezrobocie” przy założeniu iż tryb systemowy gwarantuje szybszy i skuteczniejszy dostęp do form wsparcia.

Innym zidentyfikowanym czynnikiem sukcesu jest:

➔ **system rekrutacji uczestników projektów**

Czynnik ten należy uznać za kluczowy dla realizacji newralgicznych i trudnych do osiągnięcia w skali całego kraju wskaźników: „*Liczba pracowników zagrożonych negatywnymi skutkami procesów restrukturyzacji w przedsiębiorstwach, którzy zostali objęci działaniami szybkiego reagowania*” oraz „*Liczba osób zwolnionych w przedsiębiorstwach dotkniętych procesami restrukturyzacyjnymi, którzy zostali objęci działaniami szybkiego reagowania*”³⁷.

Czynniki ryzyka związane z realizacją tych wskaźników są zarówno:

- a) strukturalne: źródło informacji o planowanych restrukturyzacjach i zwolnieniach grupowych (zazwyczaj takie zagrożenie zgłaszają do PUP duże zakłady pracy o statusie innym niż wskazany w SZOP, podczas gdy większość zwolnień i redukcji dotyczy sektora MSP, zaś definicja Beneficjenta ostatecznego dotyczy osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach);
- b) rekrutacyjne: kwestia rejestracji osób zwolnionych w urzędach pracy i pozyskania ich do projektu.

Dobre praktyki w tym zakresie zidentyfikowano w woj. łódzkim, polegającą na włączaniu Beneficjentów projektów realizowanych w ramach Działania 6.1.1 do kontynuujących i wspierających trwałość rezultatów wypracowanych w Priorytecie VI projektów szkoleniowych i doradztwa zawodowego w ramach Działania 8.1.2. Przyjęto oczywiście kryterium – utrata pracy w okresie do 6 miesięcy przed rozpoczęciem udziału w projekcie Priorytetu VIII. Ta dobra praktyka pozwoliła na zabezpieczenie liczebności wskaźnika „*Liczba osób zwolnionych w przedsiębiorstwach dotkniętych procesami restrukturyzacyjnymi, którzy zostali objęci działaniami szybkiego*

³⁵ por. *Antycypacja i zarządzanie procesami restrukturyzacji w Polsce*, National Background Paper, Wrzesień 2009

³⁶ PSDB. 2012. *Ocena skuteczności i efektywności wsparcia w projektach wdrażających programy typu outplacement w ramach Poddziałania 8.1.2 PO KL w województwie pomorskim*.

³⁷ PAG UNICONSIT. 2011. *Ocena efektywności i skuteczności projektów realizowanych w ramach Priorytetu VI, VIII PODDZIAŁANIE 6.1.1, DZIAŁANIE 6.2, 8.1 na rozwój postaw przedsiębiorczych w województwie łódzkim*.

reagowania" (na koniec 2011 r. w woj. łódzkim wartość wskaźnika osiągnęła 60% wartości docelowej), a poprzez dodatkowe kryterium strategiczne punktujące realizowanie projektu w partnerstwie z instytucjami rynku pracy zapewniła wysoką efektywność zatrudnieniową uczestników na poziomie 50% (poniekąd liczoną dwukrotnie – w Priorytecie VI i Priorytecie VIII PO KL). Warto rozważyć wprowadzenie tego rozwiązania w woj. mazowieckim w celu osiągnięcia docelowej wartości wskaźnika.

Wskaźnik „Liczba doktorantów, którzy otrzymali stypendia naukowe”

Ostatnim wskaźnikiem w ramach Priorytetu VIII, którego stopień realizacji w woj. mazowieckim jest niezadowolający, jest wskaźnik „Liczba doktorantów, którzy otrzymali stypendia naukowe”. Na koniec 2011 r. woj. mazowieckie pod kątem tego wskaźnika zajmowało ostatnie miejsce w rankingu z osiągniętą wartością 7,62%. Najwyższy wskaźnik osiągnięto w woj. podkarpackim, znacznie powyżej założonej wartości docelowej (146,74%).

➔ realizacja projektu w trybie systemowym

Jak wynika z danych WUP Rzeszów w woj. podkarpackim liczba doktorantów, którym udzielane są stypendia, systematycznie rośnie dzięki prowadzonym i zakończonym naborom wniosków w ramach realizowanego od 2009 roku projektu systemowego „Podkarpacki Fundusz Stypendialny dla doktorantów”³⁸.

W woj. mazowieckim również zdecydowano się na przeprowadzenie projektu systemowego realizowanego przez Departament Edukacji Publicznej i Sportu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego, który wsparciem obejmie ok. 300 doktorantów. Dzięki czemu – jak wynika ze sprawozdania za I półrocze 2012 - stopień realizacji wskaźnika już wzrósł do poziomu 32,26% osiągając wartość 220 doktorantów, a szacuje się, że ostatecznie realizacja powinna osiągnąć wartość 404 doktorantów. Oznaczać to będzie realizację na poziomie 59,24%. Wskazane jest by w przyszłej perspektywie rozważyć od samego początku realizację tego typu projektu w trybie systemowym.

Priorytet IX

Wskaźnik „Liczba uczniów w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe, którzy zakończyli udział w stażach i praktykach w ramach Działania”

Stopień realizacji wskaźnika „Liczba uczniów w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe, którzy zakończyli udział w stażach i praktykach w ramach Działania” plasuje woj. mazowieckie na 8 miejscu w skali kraju. Wskaźnik ten po I półroczu 2012 r. osiągnął w woj. mazowieckim wartość 3637, co stanowi 9,80% w stosunku do wartości określonej na koniec okresu programowania. Jak wynika ze sprawozdania zdaniem IP2 istnieje realne zagrożenie nie zrealizowania wskaźnika na poziomie określonym dla całego okresu programowania.

Woj. opolskie spośród wszystkich województw charakteryzuje się najwyższym stopniem osiągnięcia wartości wskaźnika, lecz jest on i tak w znacznym stopniu niezadowolający (22% wartości docelowej na koniec 2011r.). Z tego względu na Opolu podjęto środki zaradcze, które można potraktować jako swoiste czynniki sukcesu.

➔ prowadzenie dodatkowych naborów

Jak wynika ze sprawozdań z ubiegłych lat w woj. opolskim z powodu małego zainteresowania konkursem w 2010 oraz 2011r. w ramach Działania 9.2 IP podjęła decyzję o ogłoszeniu w tym samym roku dodatkowych konkursów, także w formie otwartej. Powyższe pozwoliło

³⁸ Wojewódzki Urząd Pracy w Rzeszowie. *Informacja o realizacji zadań zawartych w regionalnym planie działań na rzecz zatrudnienia na 2011 r.*

projektodawcom złożyć wnioski projektowe w dogodnym dla nich momencie oraz umożliwić poprawę wniosku i jego ponowne złożenie w kolejnej rundzie konkursowej.

➔ kryterium dostępu preferujące projekty zakładające współpracę z pracodawcami

Jak wynika ze sprawozdania z woj. opolskiego w ramach realizowanych projektów, nawet jeśli szkoła współpracuje z przedsiębiorstwem, to na staże lub praktyki wysyłana jest tylko mała część uczniów biorących udział w projekcie. Ponadto realizacja takich projektów wymaga zaplecza infrastrukturalnego tj. dobrze wyposażonych warsztatów pracy. Beneficjenci chętniej realizują programy rozwojowe, przygotowujące uczniów do potrzeb rynku pracy niż podejmują współpracę z przedsiębiorcami w zakresie przeprowadzania praktyk i staży. Jako środek zaradczy IP wprowadziła w Planie działania na rok 2012 w ramach Działania 9.2 zapis, iż preferowany będzie tylko jeden typ projektów pn. „Współpraca szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe z pracodawcami w zakresie organizacji staży i praktyk dla uczniów szkół zawodowych obejmujących praktyczną naukę zawodu oraz pokrycie kosztów opiekuna stażu”.

W woj. mazowieckim, podobnie jak w innych województwach³⁹, beneficjenci od początku realizacji projektów w ramach Działania 9.2 sygnalizowali duże problemy w zakresie realizacji praktyk i staży zawodowych. Analiza wniosków w ramach badania „Ewaluacja stopnia osiągnięcia wskaźników Priorytetu IX PO KL Działania 9.2 Podniesienie jakości i atrakcyjności szkolnictwa zawodowego”⁴⁰ wykazała, że zaledwie jedna trzecia złożonych wniosków zakładała współpracę z pracodawcami, natomiast praktyki lub staże zaplanowano jedynie w co piątym projekcie. Jednym z głównych powodów tej sytuacji było to, iż w konkursach z lat 2008-2010 dla Działania 9.2 beneficjenci nie byli zobligowani (poprzez kryterium dostępu) do organizacji stażów/praktyk zawodowych, co mogło mieć kluczowe znaczenie dla osiągniętej wartości wskaźnika (kryterium takie zastosowano w ramach kryteriów strategicznych jednakże z uwagi na niskie zainteresowanie projektodawców Działaniem 9.2 nie było to kryterium efektywne). Widząc zagrożenie nieosiągnięcia wskaźnika podjęto działania zaradcze polegające na wprowadzeniu kryterium dostępu w konkursach z lat 2011-2012 w brzmieniu: „W ramach realizowanego projektu uczniowie będą uczestniczyć w stażach/praktykach u pracodawców, a program rozwojowy szkoły/placówki kształcenia zawodowego zostanie przygotowany we współpracy szkół/placówek kształcenia zawodowego z przedsiębiorstwami”. Ponadto w 2012 roku jeden z konkursów na kwotę 38 000 000 PLN został dedykowany dla projektów w 100% realizujących zadania polegające na organizacji stażów/praktyk zawodowych („aby kryterium zostało spełnione 100 % uczniów objętych proj. będzie uczestniczyć w stażach i/lub praktykach”), a drugi również założył wysoki wskaźnik uczniów – uczestników staży (75%).

➔ zapewnienie komplementarności projektu z funduszami umożliwiającymi inwestycje infrastrukturalne

Z badania ewaluacyjne pn. „Bariery i problemy w realizacji projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego w województwie opolskim”⁴¹ wynika, iż Działanie 9.2 „Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego” nie cieszy się dużym zainteresowaniem potencjalnych beneficjentów. Przyczynę stanowiąc może fakt, że realizacja projektów możliwa jest, gdy beneficjent dysponuje odpowiednią infrastrukturą. Szkoły zawodowe nie posiadają właściwie wyposażonych warsztatów pracy. W konsekwencji ich priorytetową potrzebą są inwestycje twarde. Dobrym rozwiązaniem byłoby zaoferowanie działań komplementarnych, łączących ze sobą komponenty miękkie i twarde. Co więcej, zachęca się

³⁹ w tym w lidzskim woj. opolskim, por. badanie ewaluacyjne pn. Bariery i problemy w realizacji projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego w województwie opolskim, InfoAudit Sp. z o. o., Warszawa 2010.

⁴⁰ Ewaluacja stopnia osiągnięcia wskaźników Priorytetu IX PO KL Działania 9.2 Podniesienie jakości i atrakcyjności szkolnictwa zawodowego, Agrotec Polska Sp. z o.o., Warszawa 2011

⁴¹ InfoAudit Sp. z o. o. 2010. *Bariery i problemy w realizacji projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego w województwie opolskim.*

Instytucje Pośredniczące do wprowadzania kryteriów strategicznych wymagających komplementarności projektu z innymi programami niefinansowanymi z EFS. W efekcie w Planie Działania na rok 2011 województwa opolskiego, podobnie jak już w 2010 roku, jednym z projektowanych kryteriów strategicznych jest komplementarność projektu ze zrealizowanymi bądź będącymi w realizacji inwestycjami finansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny.

Ten czynnik sukcesu jest również uwzględniony w woj. mazowieckim – już w planie działania na rok 2009 ustalono kryterium strategiczne (o wadze 5 pkt): „Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi bądź planowanymi do realizacji finansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż EFS”, w 2011 to kryterium zostało jeszcze doprecyzowane: „Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi, realizowanymi bądź planowanymi do realizacji finansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny, np. Dz. 7.2 RPO WM (jako planowane, należy traktować inwestycje w przypadku których na dzień składania wniosku o dofinansowanie beneficjent dysponuje oficjalnym stanowiskiem Instytucji przyznającej dofinansowanie o którym mowa w kryterium, o zakwalifikowaniu inwestycji do otrzymania dofinansowania).” Ponadto w jednym z konkursów w ramach działania 9.2 opisanych w Planie Działania na rok 2012 wśród kryteriów dostępu znajduje się zapis o możliwości 40% cross – finansingu co powinno pozwolić wesprzeć szkoły w zakresie nabywania nowoczesnych pomocy dydaktycznych do praktycznej nauki zawodu⁴².

Wskaźnik „Liczba nauczycieli, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach”

Realizacja wskaźnika „Liczba nauczycieli, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach” plasuje woj. mazowieckie na przedostatnim miejscu w kraju (na ostatnim miejscu znajduje się woj. podkarpackie).

Sprawozdanie na koniec I półrocza 2012 r. wskazuje, że wartość wskaźnika została osiągnięta na poziomie 4413 osób, co stanowi 40,93% wartości określonej do osiągnięcia na koniec okresu programowania. Podwskaźnik „w tym na obszarach wiejskich” został zrealizowany na poziomie 1576 osób tj. 18,53%. Natomiast podwskaźnik dot. nauczycieli kształcenia zawodowego na poziomie 143 osób co stanowi 15,31%. Ze sprawozdania wynika, że zakładając, że 100 % alokacji zostanie zakontraktowane, osiągnięcie wskaźnika jest obecnie zagrożone.

W wyniku AKCS zidentyfikowano następujące czynniki sukcesu dla lidarskiego województwa **świętokrzyskiego** (w którym na koniec 2011 r. udało się osiągnąć wskaźnik na poziomie 133% - czyli przekroczono założoną wartość docelową):

➤ realizacja pewnych typów projektów (form wsparcia)

W woj. świętokrzyskim w większym stopniu położono nacisk na formy cieszące się większym zainteresowaniem nauczycieli. Jak wynika z „Badania jakości, skuteczności oraz adekwatności działań szkoleniowych i doradczych oferowanych” w województwie świętokrzyskim nauczyciele uczestniczący w projektach realizowanych w ramach Działania 9.4 dostrzegają szanse w zakresie możliwości awansu, co związane jest m.in. z realizowanymi w ramach Działania kursami kwalifikacyjnymi.

➤ realizacja projektu systemowego innowacyjnego nakierowanego na motywowanie nauczycieli

⁴² Pełne brzmienie kryterium: „Maksymalna wysokość cross-finansingu w projektach realizowanych w ramach niniejszego typu operacji wynosi 40% wartości projektu. Jednocześnie wydatki w ramach cross-finansingu mogą być ponoszone wyłącznie na wyposażenie warsztatów szkolnych i/lub pracowni praktycznej nauki zawodu/pracowni zajęć praktycznych. ”

W woj. świętokrzyskim od 2009 r. przez Świętokrzyskie Kuratorium Oświaty w trybie systemowym jest realizowany projekt innowacyjny „Stworzenie systemu motywowania do innowacyjności nauczycieli w zakresie tworzenia nowych, innowacyjnych programów, metod, technik i narzędzi nauczania”. Jest on pilotażowo wdrażany w pięciu gminach. Jak wynika z „Opisu produktu finalnego” podczas realizacji projektu wypracowane zostało innowacyjne podejście do motywowania nauczycieli. Jednocześnie zostały uruchomione bodźce-„motywy” z trzech organów kształtujących warunki pracy dla nauczyciela (dyrektor szkoły, organ prowadzący i Kuratorium Oświaty). Do tej pory nie było podejmowane podobne przedsięwzięcie, ponieważ kuratoria były nastawione na sprawowanie nadzoru pedagogicznego w szkołach i placówkach oświatowych polegającego na kontroli i wizytacji. Obecnie zgodnie ze zmienionymi przepisami w Kuratorium Oświaty w Kielcach obok wydziału Nadzoru Pedagogicznego powstał wydział Wspierania Rozwoju Edukacji. Przybrały na wartości zadania z zakresu wspierania dyrektorów szkół i nauczycieli.

Wyniki badania ewaluacyjnego potwierdzają wysoką jakość produktów wypracowanych w jego ramach. Z ewaluacji wynika, iż wzrosła motywacja nauczycieli w zakresie dalszego doskonalenia się i rozwijania umiejętności uzyskanych dzięki udziałowi w projekcie.

Warto spróbować przełożyć na woj. mazowieckie wypracowane rozwiązania w woj. świętokrzyskim, w szczególności w ramach zadań Kuratorium Oświaty uwzględnić wspieranie nauczycieli, a nie jak to było dotąd jedynie sprawowanie kontroli.

Wskaźnik „Liczba osób dorosłych w wieku 25-64 lata, które uczestniczyły w formalnym kształceniu ustawicznym w ramach Priorytetu”

W woj. mazowieckim zakładany wskaźnik „Liczba osób dorosłych w wieku 25-64 lata, które uczestniczyły w kształceniu ustawicznym w ramach Działania” osiągnął wartość 3903, co stanowi 21% w stosunku do wartości określonej na koniec okresu programowania.

Pod względem stopnia osiągnięcia wskaźnika woj. mazowieckie zajmuje 7 miejsce w skali kraju, wiodące są natomiast województwa wielkopolskie oraz kujawsko-pomorskie – obydwie woj. osiągnęły wartość wskaźnika na poziomie 36%. Za region referencyjny przyjęto właśnie województwo **wielkopolskie**.

odpowiednio wcześniej rozpoczęte wdrażanie

Zidentyfikowanym kluczowym czynnikiem sukcesu osiągnięcia przez województwo wielkopolskie pozycji lidera skuteczności osiągania zakładanej wysokości wskaźnika był harmonogram wdrażania Działania 9.3. PO KL. W województwie wielkopolskim kontraktacja projektów realizujących wskaźnik „Liczba osób dorosłych w wieku 25-64 lata, które uczestniczyły w formalnym kształceniu ustawicznym w ramach Priorytetu” rozpoczęła się już w 2009 roku i była sukcesywnie prowadzona w ramach przewidzianej alokacji w latach kolejnych. Pozostałe województwa rozpoczęły wdrażanie Działania 9.3. PO KL sukcesywnie później.

Ten wskaźnik sukcesu w małym stopniu różnicuje woj. wielkopolskie i mazowieckie. W woj. mazowieckim pierwszy konkurs w ramach Działania 9.3 został ogłoszony w roku 2008, umowy z tego konkursu zaś były podpisywane w I kwartale 2009 r. Warto przy tym zauważyć, na co zwrócono uwagę przykładowo w sprawozdaniu za I półrocze 2012 r. w woj. mazowieckim, że wskaźnik realizowany był w dotychczasowym zakresie w ramach Działania 9.3 które przewidywało jedynie wsparcie kształcenia ustawicznego w formach szkolnych. Konkursy ogłaszane w ramach Działania 9.3 nie wyczerpywały całej alokacji na nieprzewidzianej. Wynikało to z faktu ograniczonego zainteresowania tego typu działaniami u projektodawców tj. formami szkolnymi. Po zdiagnozowaniu przyczyn MJWPU zwracała szczególną uwagę na ten fakt w ramach szkoleń prowadzonych dla projektodawców deklarujących chęć aplikowania w ramach Działania 9.3. Kolejną zdiagnozowaną barierą był fakt, iż składane projekty nie zakładały w nich udziału takiej liczby uczestników która odpowiadałaby zaangażowanym w nie środkom. Wynikało to z faktu, że projekty te okazały się znacznie bardziej kosztowne w realizacji niż zwykłe projekty szkoleniowe. Jak wielokrotnie wskazywali projektodawcy w przypadku projektów składanych w ramach Działania

9.3 ponosili oni nie tylko zwykłe w takich sytuacjach koszty zajęć (wykładowca, sala) ale ze względu na charakter tych projektów, koszty te dotyczyły funkcjonowania całej prowadzonej szkoły dla dorosłych. Elementem podnoszącym koszt na uczestnika jest również fakt, że wsparcie realizowane w ramach Działania 9.3 zakłada udział w nich tego samego beneficjenta ostatecznego przez 2-3 lata. Wsparcie to ma charakteru krótkiej czasowo formy szkolenia/kursu. To implikuje kolejny element podwyższający koszt udzielanego wsparcia związany z koniecznością utrzymania takiej osoby w projekcie, na wagę tego problemu częstokroć wskazują projektodawcy. W świetle powyższych uwag IP2 stwierdza, iż wprowadzenie Działania 9.6 w miejsce Działania 9.3 z pewnością pozwoli osiągnąć większy stopień realizacji wskaźnika dot. liczby osób dorosłych w wieku 25-64 lat, które uczestniczyły w kształceniu ustawicznym w ramach Działania. Teoretycznie kwota przeznaczonych na Poddziałanie 9.6.2 realizujące kursy oraz szkolenia przy założeniu, że połowa projektów dotyczyć będzie szkoleń komputerowych a połowa językowych (60 godzin na jedną osobę) pozwoli zrealizować wsparcie dla 16 tys. osób co pozwoliłoby osiągnąć zakładany poziom wskaźnika⁴³.

3.3.2 Przyszłe trendy w województwie

Diagnoza społeczno-demograficzna woj. mazowieckiego

Demografia

Województwo mazowieckie jest regionem o największym w kraju **potencjale demograficznym**. Według danych GUS (BDL) dla roku 2011 w województwie mieszkało ok. 5,3 mln osób (13,72% ludności Polski) i liczba ta stale wzrasta. Mieszkańcy miast stanowią - 64,2% ludności ogółem. Pozostałe 35,8% to mieszkańcy wsi.

W województwie mazowieckim zauważalna jest **silna koncentracja ludności w stołecznej strefie podmiejskiej** (będąca m.in. wynikiem zachodzących procesów suburbanizacji), przy jednoczesnej depopulacji jego stref peryferyjnych (ubytek ludności następuje zarówno w małych miastach, jak i w obszarach wiejskich). Dodatkowo saldo migracji odnotowano w obszarach wiejskich stref podmiejskich Obszaru Metropolitalnego Warszawy oraz miast subregionalnych.

Od 2006 r. przyrost naturalny w województwie jest dodatni (w 2011 r. wyniósł 10,8.). Jest to przede wszystkim wynikiem wzrostu liczby urodzeń, przy liczbie zgonów utrzymującej się na tym samym poziomie. Przyrost naturalny na obszarach wiejskich był ujemny (-0,46 w 2011 r.) w przeciwieństwie do obszarów miejskich (11,39%). W województwie nastąpił nieznaczny spadek wskaźnika dzietności - w 2010 r. wynosił 1,47, w 2011 r. - 1,366 i był trzeci, co do wielkości w kraju. Największa rozrodczość charakteryzuje tereny o niższym wskaźniku urbanizacji, dodatkowo zauważa się ujemną korelację pomiędzy wykształceniem a liczbą posiadanych dzieci.

Pogarsza się struktura demograficzna mieszkańców województwa. Na zbliżonym poziomie utrzymuje się liczba osób w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej) (w roku 2010 - 973, 2011 - 984,5 tys. osób), a w konsekwencji udział tej grupy ludności w ogólnej liczbie mieszkańców województwa. Jednocześnie **stale wzrasta wskaźnik obciążenia demograficznego**.

Województwo mazowieckie należy do regionów (obok łódzkiego) o najwyższym wskaźniku obciążenia demograficznego rozumianego jako liczba osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym. W 2011 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym w województwie przypadało 28,6 osób w wieku poprodukcyjnym (Polska 26,9). Jest to szczególnie widoczne na obszarach wiejskich i wynika przede wszystkim z odpływu migracyjnego osób w wieku

⁴³ Jednak z uwagi na fakt, że wspomniane wsparcie nie było dotychczas realizowane oraz, iż kursy językowe mogą stanowić wielokrotność wspomnianych 60 godzin wciąż istnieje ryzyko nie osiągnięcia zakładanej wysokości wskaźnika.

produkcyjnym, zwłaszcza kobiet, a następnie braku naturalnej bazy młodszych roczników umożliwiającej wymianę pokoleniową.

Ponadto w województwie stopniowo wzrasta przeciętne dalsze trwanie życia. Dla osób urodzonych w 2011 r w zależności od miejsca zamieszkania wynosi 70,7 (wieś) i 73,9 lata (miasto) dla mężczyzn oraz 81,1 (wieś) i 81,8 lata (miasto) dla kobiet. Zmiany te są związane ze wzrostem jakości i zmianami trybu życia mieszkańców. **W związku ze starzeniem się społeczeństwa oraz zmianami modelu rodziny zwiększa się zapotrzebowanie na opiekę długotrwałą oraz paliatywną.** Pomimo podwojenia się w ostatnich latach liczby pacjentów, liczba placówek spadła.

Edukacja i wykształcenie

Mazowsze charakteryzuje stosunkowo **wysoki poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej**⁴⁴. W województwie mazowieckim odsetek dzieci uczęszczających do przedszkola wynosi 74,9% i należy do trzech najwyższych w kraju (po województwie opolskim i śląskim). Uwzględniając poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej w Polsce (69,9%), sytuacja na Mazowszu wydaje się być korzystna. Jednocześnie warto zaznaczyć, iż poziom skolaryzacji przedszkolnej jest silnie zróżnicowany przestrzennie i w dużym stopniu zależy od struktury funkcjonalnej gmin. Najwyższy jest w Warszawie i jej otoczeniu (ok. 90%), zaś najniższy w gminach cechujących się dominacją rolnictwa w strukturze pracujących (ok. 40%). Różnice uwidaczniają się również po uwzględnieniu wskaźnika liczby dzieci na jedno miejsce w przedszkolu - w 2009 r. w regionie mazowieckim na jedno miejsce w przedszkolu przypadało 1,7 dziecka (średnia wynosi 1,8), w Warszawie 1,2 dziecka na miejsce w przedszkolu, zaś w powiecie szydłowieckim aż 5,5. Warto zaznaczyć, iż niekorzystną sytuację na szydłowieckim rynku pracy (najwyższa stopa bezrobocia w regionie) dodatkowo potęguje właśnie utrudniony dostęp do opieki przedszkolnej.

Warto zwrócić uwagę, iż województwo mazowieckie pozytywnie wyróżnia się wśród pozostałych regionów w zakresie poziomu kształcenia gimnazjalnego. Wyniki egzaminów gimnazjalnych plasują region w czołówce województw⁴⁵. Przy czym najwyższym poziomem kształcenia charakteryzuje się obszar Warszawy oraz miast regionalnych i subregionalnych, zaś w miarę oddalania się od tych ośrodków następuje spadek wyników nauczania.

Struktura ludności Mazowsza pod względem wykształcenia istotnie różni się od sytuacji w kraju. Przede wszystkim należy wskazać, iż **na terenie Mazowsza występuje znacząco większy udział osób z wykształceniem wyższym** (o 8,3 pkt. proc.). Blisko co trzeci mieszkaniec Mazowsza (29,7%) legitymuje się wykształceniem wyższym, co plasuje region na pierwszym miejscu w kraju. Jednocześnie, w województwie występuje znacznie niższy udział osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym niż na poziomie kraju (o 6,1 pkt. proc.). Mazowsze charakteryzuje również niższy odsetek osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (o 2,6 pkt. proc.), które posiadało 14,3% mieszkańców regionu. W regionie występuje również wyższy udział osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (o 0,7 pkt. proc.). Natomiast odsetek osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym nie odbiega znacząco od wartości średnich dla całego kraju.

Wysoki odsetek mieszkańców z wykształceniem wyższym należy wiązać z mieszkańcami miast, przede wszystkim Warszawy. Ludność wiejska legitymuje się znacznie niższym poziomem wykształcenia. Niespełna 5% ma wykształcenie wyższe, a prawie 50% ludności wiejskiej posiada co najwyżej wykształcenie podstawowe. Struktura ta powoduje niską mobilność zawodową oraz ogranicza możliwości znalezienia pracy w sektorze gospodarki innym niż rolnictwo.

⁴⁴ Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie mazowieckim, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Departament Zarządzania Europejskim Funduszem Społecznym, Warszawa, sierpień 2012 r.

⁴⁵ Uczniowie z terenu Mazowsza w części humanistycznej uzyskali najlepszy przeciętny wynik w kraju 27,33 pkt. (średnia dla kraju 25,31 pkt.). Jednocześnie, wyniki uzyskane w części matematycznej przez uczniów z całego kraju były niższe niż w części humanistycznej. Uczniowie z regionu mazowieckiego przeciętnie z egzaminu z matematyki uzyskali 24,54 pkt. (średnia dla kraju 23,63 pkt.), co lokuje Mazowsze na drugiej pozycji, tuż za Małopolską (24,91).

Warto także podkreślić, iż Mazowsze wyróżnia się również w zakresie kształcenia ustawicznego. W 2011 r. 6,8% mieszkańców województwa mazowieckiego w wieku 25-64 lata dokształcało się. Jest to **najwyższy poziom uczestnictwa w kształceniu ustawicznym w kraju** (średnia 4,5%).

Rynek pracy

Sytuacja na mazowieckim rynku pracy w świetle wyników badania aktywności ekonomicznej ludności (BAEL) przedstawia się korzystnie w stosunku do reszty kraju. Województwo Mazowieckie wyróżnia się **najwyższym w kraju poziomem zatrudnienia**. W 2011 r. wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata wynosił 65,4% i był wyższy od średniej dla kraju o 5,7 pkt. proc. Jak we wszystkich województwach, również na Mazowszu występuje znacząco wyższy poziom zatrudnienia mężczyzn (71,3%) niż kobiet (59,7%), zatem **dysproporcja w zakresie poziomu zatrudnienia kobiet i mężczyzn jest znacząca** i wynosi 11,6 pkt. proc. na niekorzyść kobiet.

Województwo mazowieckie pozytywnie wyróżnia się na tle kraju również w przypadku poziomu zatrudnienia osób młodych 15-24 lata oraz w wieku 55-64 lata. W 2011 r. wskaźnik zatrudnienia osób młodych wyniósł 27,2% (Polska 24,7%), zaś osób w wieku 55-64 lata 46,7% (Polska 37,6%).

Zgodnie z danymi urzędów pracy, **stopa bezrobocia rejestrowanego w 2011 r. na Mazowszu wyniosła 9,9% i była niższa od średniej dla kraju o 2,6 pkt. proc.** Korzystniejsza sytuacja dotyczy Wielkopolski, gdzie występuje bezrobocie o 0,7 pkt. proc. niższe niż w regionie mazowieckim. W stosunku do sytuacji sprzed roku, poziom bezrobocia w województwie mazowieckim wzrósł o 0,2 pkt. proc. (Polska o 0,1 pkt. proc.). Warto wskazać na **wyraźne zróżnicowanie poziomu bezrobocia na lokalnych rynkach pracy wewnątrz województwa**. Bezrobocie w różnym stopniu dotyka mieszkańców poszczególnych powiatów w regionie i waha się od 3,8% w Warszawie do 37,2% w powiecie szydłowieckim (różnica wynosi 33,4 pkt. proc.). Należy podkreślić, iż **powiaty dotknięte najwyższym bezrobociem w województwie pozostają takie same** (szydłowiecki, radomski, przysuski, Radom, żuromiński, makowski). Najniższe bezrobocie występuje w centralnej części Mazowsza. Struktura osób bezrobotnych w województwie mazowieckim ze względu na wykształcenie nie odbiega istotnie od struktury bezrobotnych na terenie całego kraju. Udział osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym oraz policealnym i średnim zawodowym na Mazowszu jest identyczny jak w kraju i wynosi odpowiednio 27,5% i 22%. Jednocześnie w regionie występuje znacznie mniejszy udział osób bezrobotnych z wykształceniem zasadniczym zawodowym (25,9%) niż średnia dla kraju (28%). Ponadto w regionie 11,5% bezrobotnych posiada wykształcenie średnie ogólnokształcące (Polska 10,8%). **Na Mazowszu występuje również wyższy udział osób bezrobotnych z wykształceniem wyższym** (12,9%) niż na poziomie kraju (11,4%). Powyższe związane jest z dostępnością do uczelni wyższych na terenie województwa. Jednocześnie warto zaznaczyć, iż w porównaniu do 2010 r. na Mazowszu zwiększył się udział osób bezrobotnych z wyższym wykształceniem o 1,4 pkt. proc.

W strukturze osób bezrobotnych w 2011 r. w województwie mazowieckim zwiększył się udział osób pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy z 34,6% w 2010 r. do 39,1% w 2011 r.

W województwie mazowieckim w 2011 r. osiągnięto **najniższy wynik w kraju w zakresie efektywności zatrudnieniowej⁴⁶ działań realizowanych przez urzędy pracy**. Wskaźnik ponownego zatrudnienia na Mazowszu wyniósł 44,7%, podczas gdy średnia dla kraju kształtuje się na poziomie 55,7%. Warto zaznaczyć, iż Mazowsze dzieli dystans aż 23,3 pkt. proc. do regionu o najwyższej wartości wskaźnika ponownego zatrudnienia (lubuskie). Najwyższą efektywnością zatrudnieniową w regionie mazowieckim wyróżnił się powiat wyszkowski (76%), natomiast najniższą (podobnie jak w poprzednim roku) powiat makowski (14,1%).

⁴⁶ Stosunek liczby osób, które po zakończeniu udziału w 2011 r. w określonej formie aktywizacji uzyskały w okresie do 3 miesięcy zatrudnienie lub inną pracę zarobkową lub podjęły działalność na własny rachunek, do liczby osób, które w tym samym okresie zakończyły udział w danej formie aktywizacji

Zagrożenie wykluczeniem społecznym

Biorąc pod uwagę **zagrożenie ubóstwem relatywnym mierzone na poziomie województw, sytuacja Mazowska przedstawia się stosunkowo korzystnie na tle kraju**. W 2010 r. wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych w regionie wyniósł 15% i należał do czterech najniższych w kraju (śląskie, podlaskie, opolskie). Niemniej należy podkreślić, iż w stosunku do roku poprzedniego sytuacja pogorszyła się i **zagrożenie ubóstwem w regionie, podobnie jak w kraju, wzrosło o 2,6 pkt. proc.** Warto również zwrócić uwagę, iż dystans dzielący region od pozostałej części kraju zmniejszył się w ostatnim roku, głównie za sprawą znacznego wzrostu zagrożenia ubóstwem w województwie mazowieckim. W 2009 r. poziom zagrożenia ubóstwem na Mazowszu był niższy niż w kraju o 4,6 pkt. proc., w 2010 r. różnica wynosiła 2,6 pkt. proc. Interpretując sytuację społeczną w woj. mazowieckim należy pamiętać, iż na wyniki Mazowsza w dużym stopniu wpływają dane dotyczące aglomeracji warszawskiej, która ze względu na korzystniejszą sytuację na rynku pracy, prawdopodobnie charakteryzuje się także stosunkowo dobrą sytuacją społeczną w porównaniu do pozostałych powiatów województwa.

Relatywnie korzystną sytuację Mazowsza potwierdza również liczba mieszkańców korzystających z pomocy społecznej. W 2010 r. blisko 457 osób na 10 tys. mieszkańców skorzystało ze świadczeń pomocy społecznej. Stanowi to jeden z najniższych wyników w kraju.

Na koniec 2011 r. w woj. mazowieckim wśród zarejestrowanych bezrobotnych było 9,2 tys. osób niepełnosprawnych (3,7%). Udział osób niepełnosprawnych wśród bezrobotnych na terenie województwa mazowieckiego pozostał bez zmian - odsetek osób niepełnosprawnych wśród bezrobotnych w regionie jest niższy niż w kraju o 1,6 pkt. proc.

Sytuacja osób niepełnosprawnych w woj. mazowieckim w kontekście zatrudnienia wciąż pozostaje niekorzystna w porównaniu do pozostałych województw. Niemniej, w ostatnim roku wystąpiła poprawa sytuacji zmniejszająca dystans Mazowsza do reszty kraju w zakresie poziomu zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Na koniec 2011 r. Mazowsze ze wskaźnikiem zatrudnienia osób niepełnosprawnych wynoszącym 18,3% plasowało się na **13 pozycji w kraju**. Do osiągnięcia średniego poziomu zatrudnienia osób niepełnosprawnych (20,7%) regionowi brakuje 2,4 pkt. proc. Liderem w zakresie poziomu zatrudnienia osób niepełnosprawnych jest woj. świętokrzyskie (26,4%), do którego Mazowsze traci 8,1 pkt. proc.

Gospodarka

Województwo mazowieckie jest **najbardziej rozwiniętym gospodarczo regionem w Polsce**. Według danych GUS najwyższy udział w generowaniu PKB kraju (22,3% w 2010 r.)⁴⁷ oraz wysokie tempo wzrostu gospodarczego sprawiają, że Mazowsze najszybciej pokonuje dystans rozwojowy w stosunku do rozwiniętych regionów Unii Europejskiej. Wskaźnik PKB (PPS) na 1 mieszkańca w stosunku do średniego PKB UE-27 wyniósł w 2006 r. 83%, w 2008 r. 89%, w 2009 r. 97%. Według szacunków w 2010 r. PKB na 1 mieszkańca osiągnęło wartość 60 359 zł, co stanowiło 162,7% średniej krajowej.

Motorem mazowieckiej gospodarki jest Warszawa. W 2010 roku jej udział w tworzeniu krajowego PKB wyniósł 13,5%, natomiast regionalnego – 60,7%⁴⁸. Poza tym miasto to jest miejscem pracy dla ponad 800 tys. osób, posiada duże zasoby pracowników o wysokich kwalifikacjach. Aż 15,1% firm prowadzi tutaj działalność projektową, naukową i techniczną. Spośród 500 największych firm w kraju 207 ma siedzibę w stolicy, w tym 99 z branży finansowej. Warszawa jest miejscem, gdzie chętnie lokalizowane są siedziby lub filie korporacji międzynarodowych, przedstawicielstw organizacji międzynarodowych oraz usług wyższego rzędu. Według raportu *European City Monitor 2011* miasto zajęło 21. pozycję pod względem dogodności lokalizacji biznesu, wyprzedzając tym samym inne ważne metropolie Europy Środkowo-Wschodniej,

⁴⁷ GUS, Produkt krajowy brutto – rachunki regionalne w 2010 r.

⁴⁸ GUS, Produkt krajowy brutto – rachunki regionalne w 2010 r.

jak np. Praga (25. miejsce) czy Budapeszt (29. miejsce). Region, a zwłaszcza Warszawa, pozostaje centrum o największej w kraju aktywności zagranicznych inwestycji bezpośrednich. W latach 2007–2010 województwo mazowieckie było największym beneficjentem napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) do Polski. W ujęciu średniorocznym inwestycje te wynosiły 4 696 mln EUR, co stanowiło 42,1% całości BIZ w Polsce⁴⁹.

W strukturze pracujących według sektorów ekonomicznych najliczniejszą grupę w województwie mazowieckim stanowiły osoby pracujące w usługach (78,92% - o 2,94 p.p. więcej niż w kraju). W województwie niższy o 2,52 p.p. niż w kraju (21,61%) był ich udział w przemyśle. W 2011 r. pracujący w rolnictwie w województwie mazowieckim (głównie mieszkańcy obszarów wiejskich) stanowili 1,97% ogółu (w kraju 2,41%). Zarówno liczba pracujących w rolnictwie jak i ich udział w ogólnej liczbie zmniejsza się.

Scenariusze rozwoju

Powszechnie stosowaną metodą antycypowania przyszłości w warunkach niepewności jest podejście scenariuszowe, zastosowane również w ramach niniejszego badania. W Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 zostały przedstawione trzy scenariusze: realistyczny, optymistyczny i pesymistyczny.

W **scenariuszu realistycznym** zakłada się, że rozwój Mazowsza w dużym stopniu będzie oparty na występowaniu i wykorzystaniu czynników endogenicznych, korzystnej sytuacji społeczno-gospodarczej w regionie, umiejętności wykorzystywania zewnętrznych czynników wsparcia oraz aktywności władz i mieszkańców regionu. Siłą Mazowsza ma być umiejętność wykorzystania szans rozwojowych oraz generowanie pozytywnych czynników rozwoju. Ten wariant rozwoju wymaga – w kontekście rozwoju kapitału ludzkiego – **przede wszystkim działań sprzyjających rozwojowi gospodarki opartej na wiedzy i społeczeństwa informacyjnego, budowania systemu rozwoju innowacji i wzmacniania potencjału kadrowego sektora B&R, a także generalnie wsparcia przedsiębiorczości**. W scenariuszu tym zakłada się również, że rozwój konkurencyjności ośrodka metropolitalnego będzie pozytywnie oddziaływał na obszary pozametropolitalne i wspomagał rozwój ich rynków pracy.

Realizacja tego scenariusza wymaga m.in. wystąpienia następujących uwarunkowań globalnych i europejskich:

- Postępującej globalizacji gospodarki światowej, umożliwiającej swobodny przepływ kapitału, dóbr, osób, informacji oraz usług;
- Postępu w integracji europejskiej;
- Kontynuacji europejskiej polityki spójności w dotychczasowym kształcie;
- Realizacji polityk sektorowych UE, wpływających korzystnie na rozwój regionu;
- Korzystnego dla Polski podziału środków unijnych.

Biorąc pod uwagę uwarunkowania krajowe, wystąpienie tego scenariusza zależy przede wszystkim od:

- Utrzymania wysokiego tempa wzrostu rozwoju gospodarczego kraju;
- Stabilnej polityki gospodarczej;
- Polityki monetarnej, gwarantującej dopływ kapitału, a zarazem zapewniającej opłacalność eksportu;
- Stabilności politycznej;
- Proinnowacyjnej polityki państwa;

⁴⁹ Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Inteligentne Mazowsze – projekt, Warszawa 2012.

- Wdrożenia polityki ludnościowej, pozwalającej zahamować starzenie się społeczeństwa;
- Rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

W myśl scenariusza realistycznego województwo mazowieckie będzie umacniało swoją przewagę konkurencyjną względem polskich regionów oraz skutecznie konkurowało z regionami europejskimi. Będzie to oznaczało, m.in.:

- wysoki poziom rozwoju, innowacyjności i konkurencyjności oraz atrakcyjności lokalizacyjnej regionu (głównie OMW i ośrodków subregionalnych);
- wzrost potencjału gospodarczego, intelektualnego, naukowego i badawczo-rozwojowego regionu;
- dynamiczny rozwój gospodarki regionu, głównie w sferze nowoczesnych technologii i usług, w tym rozwój dużych przedsiębiorstw o znaczeniu krajowym i międzynarodowym oraz MSP;
- dynamiczny i spójny rozwój OMW poprzez wzrost jego konkurencyjności względem innych metropolii europejskich i światowych oraz prawidłowe relacje z otoczeniem (aktywizacja obszarów pozametropolitalnych);
- korzystną w stosunku do innych regionów sytuacja na rynku pracy (wykwalifikowane
- duże zasoby pracy, niską stopę bezrobocia rejestrowanego, znaczne ograniczenie ukrytego bezrobocia na wsi);
- wysoką przedsiębiorczość i mobilność mieszkańców regionu.

Scenariusz optymistyczny oznaczać ma przede wszystkim ilościowe wzmocnienie korzystnych tendencji rozwoju gospodarczego i społecznego w otoczeniu globalnym, europejskim i krajowym, i jeśli chodzi o podstawowe uwarunkowania, nie różni się zasadniczo od scenariusza realistycznego. W kontekście rozwoju kapitału ludzkiego zwrócić należy w przypadku tego wariantu uwagę przede wszystkim na takie elementy wyróżniające ten wariant rozwoju, jak wyraźnie większe w jego przypadku znaczenie obszaru gospodarki związanej z wiedzą i informacją, w tym sektora B&R (zakłada się powstanie europejskiego obszaru wiedzy i odgrywanie znaczącej roli przez Polskę w tym obszarze), osiągnięcie przez Obszar Metropolitalny Warszawy rangi metropolii europejskiej wg klasyfikacji metropolii EFUA oraz wystąpienia synergicznych procesów rozwojowych między metropolią a ośrodkami subregionalnymi.

Scenariusz pesymistyczny opiera się na założeniu, że rozwój Mazowsza będzie się odbywał w niekorzystnych warunkach zewnętrznych, w wyniku czego Mazowsze nie osiągnie poziomu rozwoju spodziewanego w scenariuszu realistycznym. Zjawiska przewidziane w tym scenariuszu, które w mogą mieć szczególne znaczenie dla programowania polityki rozwoju kapitału ludzkiego, to przede wszystkim:

- **Pogłębianie się polaryzacji województwa** prowadzącego do marginalizacji dużej jego części oraz dezintegracji. Wymagać to będzie skoncentrowania się na działaniach związanych z realizacją polityki spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Oznacza to **skierowanie dużych środków na obszary pozametropolitalne** oraz wzmocnianie funkcji miast subregionalnych, **oddziaływanie na wzrost zatrudnienia w subregionach** i przeciwdziałanie bezrobociu, **wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich**.
- **Obniżenie poziomu innowacyjności i konkurencyjności regionu.** Wymagać to będzie działań ukierunkowanych na rozwój kadr sektora B&R i stwarzanie warunków do działalności MSP, wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu.
- **Wzrost rozwarstwienia społecznego, utrwalanie się obszarów biedy.** Wymagać to będzie przede wszystkim działań skierowanych na ograniczenie wykluczenia społecznego i przeciwdziałanie zjawisku długotrwałego bezrobocia.

- **Niekontrolowany napływ imigrantów z krajów i regionów słabiej rozwiniętych.** Wymagać to będzie działań zmierzających do integracji tych grup ludności w społeczeństwie i łagodzenia wynikających z ich obecności konfliktów na rynku pracy.

Warunki wystąpienia wariantu rozwojowego, nazwanego realistycznym, jak i warunki wystąpienia scenariusza optymistycznego obciążone są obecnie dużym ryzykiem. W prognozie makroekonomicznej, przygotowanej na potrzeby Narodowego Planu Rozwoju na lata 2013-2020 przyjmuje się średnioroczny wzrost PKB w tych latach na poziomie 5%. Z uwagi na zewnętrzne, negatywne uwarunkowania koniunkturalne wskaźnik ten raczej nie zostanie osiągnięty. Większość prognoz rozwoju gospodarczego formułowanych przez liczące się instytucje finansowe i agencje ratingowe, zakłada, że w latach 2013-2014 będziemy mieli do czynienia z globalnym spowolnieniem gospodarczym, przy czym w większości krajów Eurolandu w latach 2013-2014 oczekiwać należy recesji lub wzrostu bliskiego zeru. Komisja Europejska w listopadzie 2012 oszacowała przyszły wzrost gospodarczy w Polsce na 1,8%, za czym mogą przemawiać też gorsze od prognoz kwartalne wyniki gospodarki polskiej, obserwowane obecnie. W następnych latach zakłada się powolną poprawę koniunktury, ale mało prawdopodobne jest, by szybko zostało osiągnięte tempo rozwoju z lat 2004-2007. W gospodarce globalnej występuje też na tyle dużo czynników ryzyka gwałtownego pogorszenia się sytuacji gospodarczej (problemy budżetowe grupy krajów Eurolandu, określanych skrótem PIIGS, niejasność co do perspektyw wzrostu gospodarki Stanów Zjednoczonych, zagrożenia generowane w gospodarkach Chin i innych krajów Azji Południowo-Wschodniej, problemy „łuku niestabilności”, czyli andyjskiej części Ameryki Płd., Bliskiego Wschodu, Kaukazu, Azji Środkowej), że należy przyjąć, iż **wariant pesymistyczny rozwoju jest bardziej prawdopodobny**, niż w momencie, gdy formułowano Strategię Rozwoju regionu. Scenariusz optymistyczny zakłada, że Europa stanie się głównym globalnym biegunem wzrostu, co choćby w świetle obecnych, długotrwałych i mających strukturalny wymiar trudności strefy Euro nie wydaje się możliwe do osiągnięcia w najbliższych latach. Dlatego w chwili obecnej wydaje się zasadne przyjęcie, że **najbardziej prawdopodobne jest wystąpienie przynajmniej części tendencji przyjętych w pesymistycznym wariacie rozwoju**.

Mniej korzystny przebieg wypadków zakłada projekt Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030 „Inteligentne Mazowsze”. Nie ma w tym scenariuszu poważniejszych zmian co do wariantu optymistycznego, natomiast w wariacie realistycznym zakłada się stabilizację na rynkach finansowych, stabilizację sytuacji gospodarczej kraju, któremu towarzyszyć ma intensywny rozwój gospodarki opartej na wiedzy. W scenariuszu pesymistycznym przyjmuje się rozpad strefy Euro i pogłębiający się kryzys gospodarczy na świecie, wraz ze wszystkimi, opisanymi już wyżej negatywnymi skutkami dla gospodarki. Uderza natomiast w obu analizach scenariuszowych brak wariantu uwzględniającego długotrwałe skutki kryzysu gospodarczego, które nie muszą prowadzić do wyjątkowo dramatycznych zmian sytuacji gospodarczej, finansowej i politycznej, ale prowadzić mogą do stagnacji oraz takich warunków gospodarczych i na rynku pracy, którą w Strategii Europa 2020 określa się jako „start z dalszych bloków startowych”.

Warto zwrócić uwagę, że w raporcie Zespołu Strategicznych Doradców Prezesa Rady Ministrów *Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności* przedstawiono również trzy scenariusze rozwoju sytuacji do 2020 r. Te trzy scenariusze tożsame są z projekcją, zawartą w strategii *Europa 2020*. W stosunku do założeń Strategii Rozwoju różnią się przede wszystkim tym, że bazą oceny w nich jest obecny kryzys gospodarczy i finansowy, w związku z czym projektują przyszłe zdarzenia z uwzględnieniem wynikających stąd uwarunkowań. Z analizy tych scenariuszy wywnioskować również można, że przyjęty w strategii regionu (jak i w projekcie) wariant określony jako realistyczny stał się mniej prawdopodobny od wariantu pesymistycznego.

Pierwszy ze scenariuszy Strategii Europa 2020, nazwany „trwałą odbudową”, zakłada odzyskanie przez Europę dotychczasowej dynamiki wzrostu. Scenariusz drugi – „spowolniona odbudowa” – zakłada, że Europa doświadcza stałego spadku dobrobytu i kontynuuje wzrost z dalekiego bloku startowego. Trzeci scenariusz – stracona dekada – zakłada trwały spadek dobrobytu w Europie i długotrwałe spowolnienie rozwoju.

Te trzy scenariusze każą zwrócić uwagę na fakt, że, niezależnie od uzyskanego rezultatu, **rozwój w najbliższych latach będzie przebiegał w warunkach kryzysu, a następnie w trudnej do przewidzenia sytuacji pokryzysowej**. Autorzy Strategii 2020 podkreślają, że obecny kryzys gospodarczy nie miał w czasach naszego pokolenia precedensu. Nieprzerwany postęp pod względem wzrostu gospodarczego i rosnącego zatrudnienia, jaki miał miejsce przez ostatnie dziesięciolecie, został zaprzeczony – PKB skurczył się w 2009 r. o 4%, produkcja przemysłowa spadła do poziomu z lat 90-tych, a 23 miliony osób (czyli 10% aktywnej zawodowo ludności UE) jest bez pracy.

W tych warunkach propozycje rozwiązań dla wykorzystywania środków EFS w przyszłej perspektywie finansowej w regionie muszą uwzględniać tę zmienioną sytuację i zwiększony stopień niepewności co do jej dalszego rozwoju. Pewne elementy polityki rozwoju kapitału ludzkiego pozostają jednak tożsame w okolicznościach scenariusza realistycznego i pesymistycznego. Są to:

- działania skierowane na rozwój nauki i sektora B&R;
- wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i MSP;
- wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu.

Nie należy jednak zapominać, że działania te będą realizowane w innych warunkach i w przypadku scenariusza pesymistycznego będą miały za cel raczej utrzymanie *status quo*, niż dynamiczny rozwój. W przypadku tego drugiego scenariusza brać należy też pod uwagę potrzebę koncentracji środków na obszarach subregionalnych.

Podsumowując, należy przyjąć, że przynajmniej w pierwszych latach nowej perspektywy finansowania interwencja dofinansowana w ramach EFS powinna mieć charakter przynajmniej w części zachowawczy. Rodzaj strategii zależy oczywiście od obszaru wsparcia.

3.3.3 Przyszłe wsparcie w ramach PO KL

Planowanie interwencji współfinansowanych w ramach EFS w przyszłym okresie programowania powinno uwzględniać wystąpienie przynajmniej dwóch scenariuszy omawianych wyżej: określonego jako realistyczny oraz pesymistycznego.

W przypadku wystąpienia scenariusza realistycznego możemy przyjąć, że dominantą działań wspieranych w ramach EFS powinny być działania na rzecz kumulacji potencjału naukowo-badawczego Warszawy oraz wzmocnienie potencjału produkcyjnego regionu w branżach, gwarantujących mu globalną i europejską konkurencyjność. Z uwagi na stołeczność Warszawy, co wiąże się z rolą ważnego centrum kultury, ważne będzie wsparcie przemysłów kreatywnych i klasy kreatywnej, co, notabene, jest zgodne z globalnym trendem wysokorozwiniętych gospodarek i stanowi jeden z ważnych warunków rozwoju GOW. Drugą dominantą powinny być działania na rzecz wzmocnienia więzi subregionów ze stolicą.

Wariant optymistyczny scenariusza rozwoju, jako ilościowe zwielokrotnienie tendencji scenariusza realistycznego nie wymaga programowania działań innych, niż w jego przypadku.

W przypadku wariantu pesymistycznego, nawet w łagodniejszej formie, niezakładającej silnego pogłębienia globalnego kryzysu i upadku strefy Euro, należy liczyć się ze wzrostem zapotrzebowania na usługi pomocy społecznej i instytucji rynku pracy, prowadzące na rynku pracy działania aktywizujące bezrobotnych i osoby zagrożone bezrobociem. Należy liczyć się z poszerzaniem się obszaru wykluczenia społecznego poprzez wzrost zagrożenia utratą pracy w tych grupach społecznych, w których dotychczas nie stanowiło to problemu, w tym również osób o wysokich kwalifikacjach oraz pracujących, ale uzyskujących niesatysfakcjonujące dochody. Działania w warunkach tego scenariusza powinny mieć na celu wsparcie adaptacyjności do zmienionych warunków na rynku pracy takich osób. Innym ważnym obszarem wsparcia powinno być działanie na rzecz adaptacji na rynku pracy i w społeczeństwie grup imigrantów z państw przeżywających silne trudności gospodarcze lub niestabilnych politycznie. Kolejnym ważnym

obszarem interwencji dofinansowanej z EFS powinno być przeciwdziałanie peryferyzacji subregionów i zwiększania się dystansu między nimi a stolicą.

Obszar zatrudnienie i rynek pracy

W kontekście przyszłego okresu programowania głównym efektem wsparcia w zakresie interwencji EFS powinien być wzrost zatrudnienia oraz poprawa jego jakości, rozumianego w sposób szeroki, obejmujący cztery główne obszary: stabilność zatrudnienia, uczestnictwo w kształceniu i szkoleniach, równowaga między pracą a życiem rodzinnym oraz zdrowie i dobrobyt. Aby osiągnąć ten cel należy rozważyć możliwość realizacji **projektów zintegrowanych** - interdyscyplinarnych, łączących nie tylko różne formy wsparcia, ale także różne podmioty/instytucje. Wykorzystując zaś możliwość wielofunduszowości warto rozważyć połączone wsparcie w postaci np. szkoleń i doposażenia stanowisk pracy.

Wyzwaniem w kontekście zatrudnienia będzie wspieranie projektów sprzyjających wprowadzaniu realnych rozwiązań wpływających na poprawę godzenia życia zawodowego i rodzinnego, w tym dalszy rozwój instytucji zapewniających opiekę nad dziećmi (żłobki/przedszkola, opiekunowie) oraz osobami zależnymi. Przy czym istotne jest nie tylko zwiększenie liczby miejsc opieki, ale również ich odpowiednie rozłożenie przestrzenne na obszarach gdzie jak dotąd był do nich utrudniony dostęp (zwłaszcza na wsi). Należy upowszechniać także projekty promujące elastyczne formy zatrudnienia, które ciągle w Polsce są rzadko stosowane.

Zważywszy na dysproporcję w zakresie poziomu zatrudnienia kobiet i mężczyzn, wskazane jest również wspieranie równości płci oraz prowadzenie kampanii uświadamiających, iż za opiekę i rozwój dzieci nie odpowiadają wyłącznie kobiety, ale całe społeczeństwo.

Uwzględniając zmiany demograficzne i starzenie się społeczeństwa powodujące kurczenie się siły roboczej oraz zmiany w systemie prawnym niezbędne będzie dopasowanie wsparcia do potrzeb i możliwości osób po 50, ale również po 60 roku życia. W tym kontekście wskazane jest wspieranie w ramach EFS kształcenia ustawicznego oraz promowanie idei zarządzania wiekiem wśród pracodawców, w tym zachęcanie do stosowania (inter)mentoringu (wzajemnego uczenia się od siebie osób młodszych i starszych).

Pożądanym działaniem będzie także lepsze dostosowanie oferty edukacyjnej (w tym szczególnie szkolnictwa zawodowego) do potrzeb rynku pracy oraz wspieranie współpracy szkół z pracodawcami i instytucjami rynku pracy: spotkanie członków rad zatrudnienia przedstawicieli przedsiębiorców i innych odpowiednich partnerów społecznych w celu usprawnienia procesu planowania szkoleń i prognozowania niezbędnych w przyszłości umiejętności.

Nacisk powinien zostać także położony na odejście od wsparcia obszarowego osób długotrwale bezrobotnych – oddzielne wsparcie w zakresie aktywizacji zawodowej (PUP) i społecznej (OPS/PCPR). Niezbędne w tym kontekście będzie zintegrowanie i dostosowanie współpracy instytucji rynku pracy i pomocy społecznej, tak by osoba rozpoczynając wsparcie/projekt w OPS, po uzyskaniu wsparcia „miękkiego” dotyczącego integracji i aktywizacji społecznej, mogła kontynuować je poprzez projekt, dający konkretne umiejętności i szansę zatrudnienia (staż, praktyka). Istotnej poprawie powinien też ulec system komunikacji pomiędzy instytucjami rynku pracy i pomocy społecznej, tak by umożliwić wymianę informacji.

W przyszłej perspektywie należy też w projektach położyć większy nacisk na rezultaty (w tym np. na efektywność zatrudnieniową), nie zaś na wskaźniki ilościowe produktu.

Ze względu na specyfikę regionu, który z jednej strony posiada bardzo dobre podstawy rozwoju sektora B&R i innowacyjności lecz relatywnie słabnie jego pozycja w kraju w tych obszarach oraz biorąc pod uwagę wyzwania konkurencyjne, związane z rozwojem GOW, należy jak największy nacisk położyć na te działania, które będą sprzyjały adaptacji MSP do wyzwań GOW. Jako że szkolenia i doradztwo nie zapewniają największej skuteczności w tym zakresie, należy dążyć do zwiększenia udziału takich form wsparcia, jak:

- tymczasowe zatrudnienie w MSP wysoko wykwalifikowanego personelu;
- wsparcie współpracy między jednostkami naukowymi a przedsiębiorcami w zakresie innowacji i transferu technologii obejmujące wypracowanie konkretnych efektów wdrożeniowych;
- szkolenia i/lub doradztwo dla pracowników przedsiębiorstw prowadzone przez (lub z udziałem) pracowników naukowych jednostek naukowych i uczelni ukierunkowane na wdrożenie danych przedsięwzięć innowacyjnych w przedsiębiorstwach.

Obecnie wdrażanych jest zdecydowanie zbyt mało projektów, zawierających te formy wsparcia, co może mieć negatywny wpływ na skuteczność działań odnoszących się do tego obszaru.

Obszar integracja społeczna

W obszarze tym podobnie jak w odniesieniu do zatrudnienia niezbędne będzie zintegrowanie usług oferowanych przez różne instytucje. O ile obecny charakter wsparcia koncentrował się na projektach, których celem było przede wszystkim łagodzenie skutków wykluczenia społecznego, warto rozważyć działania mające na celu zapobieganie jemu – projekty o charakterze profilaktycznym, które zapobiegałyby wykluczeniu, przeciwdziałałyby dziedziczeniu biedy i ograniczały liczbę nowych wykluczonych.

W kontekście zachodzących zmian demograficznych oraz ekonomicznych warto też położyć szczególny nacisk na nowe grupy, których pojawienie się w ostatnich latach będzie rodziło nowe trudności:

- osoby starsze – których liczba będzie rosła – potrzeba rozwoju usług opiekuńczych oraz przeciwdziałanie dyskryminacji (ageism),
- cudzoziemcy – potrzeba integracji,
- osoby ubogie pracujące (ang. working poor) – problem zagrożenia ubóstwem.

O ile dwie pierwsze grupy stają się w coraz większym stopniu podmiotem debaty publicznej o tyle ubodzy pracujący nie są w Polsce (ani w większości krajów członkowskich UE) tematem debaty ani tym bardziej adresatem wsparcia, choć jak wskazują badania dotyczące tych osób, ich liczba wzrasta we wszystkich krajach unijnych⁵⁰. Mianem osób ubogich pracujących określa się grupy pracowników, którzy pomimo posiadania pracy zarobkowej, żyją poniżej granicy ubóstwa⁵¹. Polska, według autorów ww. badania, znajduje się w czołówce krajów o największym udziale osób zagrożonych ubóstwem wśród pracowników. Odsetek ten w naszym kraju wynosi 12% i należy do najwyższych w UE. Polska okazuje się być jedynym krajem o wyjątkowo dużej liczbie osób ubogich wśród pracujących przy jednocześnie umiarkowanym odsetku osób ubogich w całej populacji (jest on na poziomie średniej unijnej). Oznacza to, że w Polsce, relatywnie częściej niż w innych krajach, podjęcie pracy nie oznacza wyrwania się z ubóstwa. Szczególnie zagrożeni ubóstwem są młodzi pracownicy (poniżej 24. roku życia), kobiety oraz imigranci. Najczęściej zjawisko to występuje to w rolnictwie i wśród osób samozatrudnionych. Jako główny czynnik odpowiadający za ubóstwo osób pracujących podawane są niskie płace połączone z dużą liczbą stanowisk pracy niedających pracownikowi odpowiedniej pewności zatrudnienia (np. umowy cywilno-prawne). Ekspertki zwracają również uwagę, że za ubóstwo osób pracujących odpowiadać może również globalizacja i związane z nią rozwarstwienie rynku pracy, czyli rosące bariery i różnice między poszczególnymi gałęziami gospodarki, znacznie utrudniające przekwalifikowywanie się pracowników. Mocno rozwarstwiony rynek pracy może być pułapką na pracowników - zatrzymując ich na niskopłatnych i niewymagających kwalifikacji stanowiskach i uniemożliwiając awans. W rozdziale opisującym, w jaki sposób poszczególne kraje unijne kreują politykę odpowiadającą za zmniejszenie ubóstwa osób pracujących Polska pojawiła się kilkakrotnie jako przykład negatywny -jako kraj, który niemal nie stosuje niepłatowego wsparcia socjalnego dla najuboższych pracowników (na przykład dopłaty do przejazdów, szkolenia, wsparcie dla dzieci ubogich pracowników w zakresie edukacji i opieki zdrowotnej, etc.). Podsumowując, należy zwrócić uwagę, że istnieje potrzeba podniesienia

⁵⁰ Komisja Europejska. 2011. *In-work poverty and labour market segmentation in the EU*. Bruksela:UC

⁵¹ Granica ta jest wyznaczana różnie w zależności od kraju.

świadomości publicznej w zakresie problemu ubóstwa w pracy oraz nadać walce z tym zjawiskiem odpowiedni priorytet. Ważne jest również poprawa systemu monitoringu i analizy oraz dostępnych danych, szczególnie w kontekście realizacji strategii Europa 2020.

Dalsze wsparcie należy kierować na budowanie efektywnych systemów wsparcia ekonomii społecznej, zapewniających tworzenie popytu na jej usługi np. poprzez zlecenie przez gminy usług spółdzielniom socjalnym, stosowanie klauzul społecznych, wyszukiwanie branż, w których podmioty te mogłyby funkcjonować. Ważne będzie też promowanie samej przedsiębiorczości i informowanie o niej (także, a może przede wszystkim) wśród władz/przedstawicieli JST.

Wobec narastających i wskazanych powyżej problemów warto też podkreślić rolę i znaczenie innowacji społecznych, docenionych również w dokumencie Horyzont 2020, które mogą w istotny sposób przyczynić się do wypracowania strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Obszar edukacja

W celu podejmowania bardziej trafnych wyborów edukacyjnych przez uczniów należy wspierać działania nakierowane na oferowanie doradztwa zawodowego uczniom – przede wszystkim na etapie gimnazjum, ale również na dalszych etapach kształcenia. W obszarze kształcenia zawodowego dalszy nacisk należy położyć przede wszystkim na dwa typy projektów – uczniom należy umożliwić odbywanie staży i praktyk, tak by możliwe było rzeczywiste funkcjonowanie systemu opartego na teorii i praktyce. Biorąc pod uwagę słabą bazę szkół zawodowych oraz rosnącą rolę kształcenia zawodowego warto wykorzystując możliwość wielofunduszowości rozważyć wspieranie projektów mających na celu doposażenie szkół zawodowych. W zakresie kształcenia kompetencji należy kontynuować projekty wspierające rozwój kompetencji kluczowych (w tym społecznych), przedsiębiorczości i ekonomii. Niezbędne będą także działania diagnozujące i prognozujące zapotrzebowanie na określone zawody przyszłości.

W zakresie wspierania kształcenia ustawicznego czy zmiany kwalifikacji nauczycieli (ale też w odniesieniu do szkoleń dla pracowników) warto rozważyć takie działania jak bony szkoleniowe lub inne formy dotacji szkoleniowych lub zwrotu kosztów (indywidualne konta edukacyjne, pożyczki, bezpośrednie refinansowanie). Projekty takie zakładają, że to uczestnik samodzielnie wybiera interesujące go szkolenie, którego koszty są następnie refinansowane. Rozwiązanie takie wspiera popytową stronę rynku szkoleń i kształcenia ustawicznego, co zapobiegałoby psuciu rynku szkoleń, które jest rezultatem ubocznym wspierania podażowej strony rynku (firm szkoleniowych) i może obniżać potencjalną efektywność szkoleń. Rozwiązania takie umożliwiają lepsze dopasowanie szkolenia do potrzeb uczestnika oraz wymagają od firm szkoleniowych konkurencji o klienta, co powinno pozytywnie wpłynąć na jakość ich oferty. Niewielkie doświadczenia w tym zakresie, jakie miały miejsce w przypadku komponentu regionalnego PO KL (np. projekt z priorytetu VIII oferujący bony na wybrane przez uczestnika projektu szkolenie), również wskazują na pozytywne efekty tego typu wsparcia.

Motywacja do nauki stanowi niezbędną podstawę kształcenia ustawicznego, jednak często brakuje jej osobom, które najbardziej powinny uaktualnić lub udoskonalić swoje umiejętności. Zwiększenie motywacji wśród osób zagrożonych brakiem uczestnictwa w kształceniu ustawicznym wymaga zatem jasnego przekazu pokazującego związek między doskonaleniem umiejętności a zarobkami oraz innymi pozytywnymi wynikami na rynku pracy.

3.3.4 Wnioski cząstkowe

Poniżej w formie analizy SWOT/TOWS przedstawiono podsumowanie oceny wsparcia w obszarach EFS w woj. mazowieckim oraz wynikającą z nich strategię uwzględniającą przedstawione powyżej scenariusze.

Tabela 5. SWOT dla obszaru zatrudnienie i rynek pracy.

Obszar: Zatrudnienie i rynek pracy	
Mocne strony	<ol style="list-style-type: none"> 1. Doświadczenie zdobyte przez beneficjentów w zakresie realizacji projektów dofinansowanych w ramach EFS 2. Duże zainteresowanie działaniami wspierającymi przedsiębiorczość (6.2, 8.1.1) zarówno ze strony beneficjentów, jak i odbiorców
Słabe strony	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zbyt duża koncentracja na potrzebie osiągnięcia założonych wskaźników 2. Nierealistyczne oceny beneficjentów co do potencjału rekrutacyjnego grup docelowych, zwłaszcza objętych kryteriami strategicznymi 3. Brak wiedzy o żywotności firm zakładanych w wyniku wsparcia 4. Niewystarczające wykorzystanie potencjału stołecznych firm sektora B&R oraz uczelni 5. Niska innowacyjność podmiotów gospodarczych regionu, zwłaszcza MSP 6. Koncentracja świadczonych usług w Warszawie 7. Brak zadowalającej komplementarności i synergii między działaniami POKL a pozostałymi programami operacyjnymi 8. Brak monitorowania skuteczności i trwałości efektów projektów
Szanse	<ol style="list-style-type: none"> 1. Urzeczywistnienie się warunków scenariusza realistycznego lub optymistycznego 2. Wysoki potencjał zatrudnienia aglomeracji stołecznej 3. Wysoki potencjał sektora B&R i uczelni w stolicy 4. Wysoki potencjał branż GOW 5. Wysoki poziom tercjaryzacji gospodarki regionu 6. Realizacja wsparcia ramach multifundusowości
Zagrożenia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wystąpienie warunków scenariusza pesymistycznego 2. Duże dysproporcje rozwojowe między aglomeracją warszawską a subregionami 3. Zmniejszanie się liczby ludności w wieku produkcyjnym

Tabela 6. SWOT dla obszaru integracji społecznej.

Obszar: Integracja społeczna	
Mocne strony	<ol style="list-style-type: none"> 1. Możliwość wsparcia większej liczby osób 2. Dostarczenie instytucjom działającym w obszarze integracji i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu nowych narzędzi i dodatkowych środków umożliwiających prowadzenie działań (powstawania PAL, projekty innowacyjne) 3. Zmiana wizerunku instytucji pomocy społecznej 4. Zmiana podejścia pracowników instytucji pomocy społecznej do problemów – rozpowszechnienie pracy metodą projektu 5. Pozytywna użyteczność i skuteczność wsparcia w ocenie uczestników projektów, 6. Możliwość zapewnienia kompleksowego wsparcia, które prowadzi do zwiększenia aktywności a w konsekwencji do powrotu na rynek pracy 7. Wzrost integracji społecznej na poziomie lokalnym dzięki możliwości realizacji projektów z zakresu inicjatyw lokalnych
Słabe strony	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zbyt duża koncentracja na potrzebie osiągnięcia założonych wskaźników, powodująca czasami brak możliwości grupom, które realnie potrzebują pomocy 2. Brak dywersyfikacji wskaźników dotyczących efektywności zatrudnieniowej dla grup znajdujących się w specyficznej sytuacji (np. osoby niepełnosprawne umysłowo) 3. Brak współpracy (a nawet rywalizacja o klienta) między OPS i PUP 4. Brak jasności dotyczący definicji ekonomii społecznej przekładający się na małą liczbę

	wniosków
	<ol style="list-style-type: none"> 5. Wsparcie ma charakter punktowy (od projektu do projektu/konkursu do konkursu), nie tworzy kompleksowej, ciągłej oferty 6. Niska liczba projektów zakładających staże lub praktyki w ramach projektów, które zostały uznane przez uczestników za jeden z najbardziej pożądanых form wsparcia 7. brak lub niska jakość wsparcia dla nowoutworzonych spółdzielni socjalnych 8. brak promocji projektów, które sprawdziły się i osiągnęły sukces (np. Osiedlowe Spółdzielnie Socjalne) 9. brak monitorowania skuteczności projektów – poza wskaźnikami obowiązkowymi, które nie dają pełnej informacji o efektach projektów, 10. oferowanie przede wszystkim „miękkiego” wsparcia (doradztwo, poradnictwo psychologiczne, szkolenia), niedocenianego często przez uczestników
Szanse	<ol style="list-style-type: none"> 1. Urzeczywistnienie się warunków scenariusza realistycznego lub optymistycznego 2. Doświadczenie pracowników instytucji pomocy społecznej 3. nacisk na innowacje społeczne w nowym okresie programowania (Horyzont 2020) 4. możliwość realizacji projektów budujących partnerstwa między instytucjami rynku pracy a instytucjami pomocy, w celu wypracowywania modelowych rozwiązań 5. rosnąca powoli świadomość dotycząca elastycznych form zatrudnienia oraz zatrudnienia osób pow. 50 r.ż. 6. Zwiększenie wiedzy społeczeństwa nt. ekonomii społecznej 7. możliwość powiązania działań realizowanych w ramach RPO WM i PO KL
Zagrożenia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wystąpienie warunków scenariusza pesymistycznego 2. Niska świadomość społeczeństwa, PUP oraz władz JST dotycząca korzyści i wartości działalności spółdzielni socjalnych 3. Mała skuteczność podmiotów wspierających podmioty ekonomii społecznej, członkowie spółdzielni, często nie wiedzą o ich istnieniu 4. Stosunkowo niskie zainteresowanie beneficjentów systemowych aplikowaniem do programu. 5. Pomijanie najtrudniejszych klientów (grup docelowych) wobec konieczności osiągnięcia określonych wskaźników 6. Powiększający się dystans między Warszawą i obszarami peryferyjnymi powodujący dezintegrację (polaryzacja) – wzrost rozwarstwienia społecznego w wymiarze przestrzennym, 7. Pojawienie się nowych grup, które powinny zostać objęte wsparciem: ubodzy pracujący, cudzoziemcy 8. Zwiększająca się liczba osób w wieku poprodukcyjnym 9. Zmniejszanie się bazy ludnościowej powodujące konieczność przeniesienia i koncentracji określonych usług z terenów peryferyjnych

Tabela 7. SWOT dla obszaru edukacja.

Obszar: Edukacja	
Mocne strony	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kierowanie wsparcia do regionów, które rzeczywiście tego potrzebują (dz. 9.1.1 – wzrost upowszechnienia edukacji przedszkolnej) 2. Powolna zmiana wizerunku i poprawa jakości kształcenia w szkołach zawodowych 3. Zainteresowanie szkół realizacją projektów w ramach indywidualizacji 4. Poszerzenie wiedzy nie tylko uczniów, ale też nauczycieli i rodziców 5. Unowocześnienie wyposażenia szkół idące w parze ze zwiększeniem umiejętności nauczycieli w zakresie wykorzystywania nowoczesnych narzędzi nauczania (np. tablice interaktywne) 6. Oferowanie programów wsparcia i doradztwa zawodowego umożliwiającego właściwe określenie ścieżki zawodowej ucznia

Słabe strony	<ol style="list-style-type: none">1. Niskie zainteresowanie współpracą placówek kształcenia zawodowego i pracodawców2. Niepełne zrozumienie charakteru projektów realizowanych w ramach 9.3 skutkujące znaczą liczbą odpadających wniosków o3. Mała liczba projektów oferujących formalne potwierdzenie zdobytej wiedzy4. Brak możliwości wyposażenia i poprawy wyposażenia5. Niskie wykorzystanie i realizacja projektów badawczych, dot. monitorowania potrzeb pracodawców6. Brak monitorowania skuteczności i trwałości efektów projektów
Szanse	<ol style="list-style-type: none">1. Urzeczywistnienie się warunków scenariusza realistycznego lub optymistycznego2. Możliwość prognozowania zmian poprzez wykorzystanie projektów badawczych, tak by działać wyprzedzająco3. Zapotrzebowanie na realizację edukacyjnych inicjatyw oddolnych4. Reforma szkolnictwa zawodowego (kształcenie modułowe, nacisk na kształceniu kompetencji społecznych)5. Potrzeba ciągłego doskonalenia kwalifikacji stwarzająca niszę dla kształcenia ustawicznego.
Zagrożenia	<ol style="list-style-type: none">1. Wystąpienie warunków scenariusza pesymistycznego2. Brak motywacji nauczycieli do uczestnictwa w projektach mających na celu podwyższenie ich wiedzy3. Brak kultury uczenia się przez całe życie – niski poziom osób uczestniczących w kształceniu nieformalnym i pozaformalnym4. Systemowa słabość organów prowadzących placówki kształcenia zawodowego5. Brak zainteresowania pracodawców uczestnictwem we współpracy z placówkami kształcenia zawodowego6. Redukcja (likwidacja) szkół wobec zmniejszającej się liczby uczniów7. Migracje osób wykształconych z regionów peryferyjnych do miast, w tym do Warszawy8. Brak systemowego powiązania instytucji szkoleniowych i instytucji rynku pracy

Uzyskane wyniki zbiorczej analizy SWOT wskazują, że przy zdefiniowanej konfiguracji czynników wewnętrznych i zewnętrznych oraz ustalonym systemie wag, najbardziej pożądanym wariantem będzie działanie optymalne w warunkach, gdy słabe strony przeważają nad mocnymi, ale zarazem w otoczeniu występują liczne szanse, czyli **strategia konkurencyjna**, polegająca na wykorzystaniu pojawiających się szans, przy jednoczesnej redukcji słabych stron.

W analizie SWOT/TOWS zidentyfikowano stosunkowo niewiele mocnych stron o wysokiej wadze. Wystąpiła podobna korelacja zidentyfikowanych mocnych stron zarówno z zagrożeniami, jak i szansami. Proponowany w wyniku analizy wybór strategii konkurencyjnej, jest zatem rezultatem przewagi słabych stron nad mocnymi.

Strategię konkurencyjną przedstawiono szczegółowo w dalszej części poniżej zaś scharakteryzowani krótko pozostałe strategie, które były brane pod uwagę w analizie:

- **Strategia agresywna (maxi-maxi)**, która polegałaby na silnej ekspansji i rozwoju, przy maksymalnym wykorzystaniu mocnych stron i szans. Z uwagi na słabszą korelację mocnych stron i szans niż mocnych stron i zagrożeń strategia agresywna będzie mniej skuteczna od wybranej. Jej skuteczność uwarunkowana byłaby w dużym stopniu wystąpieniem warunków scenariusza realistycznego/optymistycznego, który jak wynika z badania, jest mniej prawdopodobny przynajmniej w pierwszym okresie nowej perspektywy finansowej. Taka strategia oznaczałaby m.in. stopniowe (w miarę redukcji potrzeb) ograniczanie aktywnych instrumentów wsparcia rynku pracy, instrumentów integracji społecznej i wsparcia skierowanego na zaspokojenie podstawowych potrzeb sektora edukacji na rzecz wsparcia działań innowacyjnych, sektora B&R oraz adaptacyjności edukacji i przedsiębiorstw do warunków GOW.

- **Strategia konserwatywna** (maxi-mini) byłaby optymalna wtedy, gdy przy użyciu mocnych stron trzeba przewyższać zagrożenia, słabości zewnętrzne. W analizie uzyskała ona drugą pozycję w rankingu ekspertów. W przyszłej perspektywie finansowej może wprawdzie wystąpić wiele zagrożeń (patrz: SWOT), ale są one skutecznie równoważone poprzez szanse. W tej sytuacji przyjęcie strategii konserwatywnej byłoby niecelowe. Polegałaby ona przede wszystkim na kontynuacji dotychczasowych kierunków wsparcia, przy ewentualnej modyfikacji instrumentów.
- **Strategia defensywna** (mini-mini) umożliwiłaby przetrwanie w sytuacji nieprzychylnego otoczenia oraz braku istotnych mocnych stron. W kontekście interwencji EFS oznaczałoby stosowanie sekwencji typów projektów, które służą obniżaniu dolegliwości wysokiego bezrobocia i zapobieganiu skutkom wykluczenia społecznego: prace interwencyjne, staże, subsydiowane zatrudnienie, aktywizacja zawodowa długotrwale bezrobotnych, poradnictwo psychologiczne itp. W przypadku regionu Mazowsza sytuacja taka może mieć miejsce na niektórych obszarach peryferyjnych. Z uwagi jednak na potencjał całego regionu przyjęcie takiej strategii lokalnie, nawet w warunkach wystąpienia scenariusza pesymistycznego byłoby niewłaściwe. Bardziej skuteczne będzie w takiej sytuacji skupienie się na silnym wsparciu obszarów najbardziej zagrożonych, nawet kosztem zmniejszenia nakładów na interwencję w lepiej rozwiniętych częściach województwa.

Zidentyfikowane w badaniu szanse wystąpią zarówno w przypadku urzeczywistnienia się scenariusza realistycznego/optymistycznego, jak i scenariusza pesymistycznego, **strategia konkurencyjna jest zatem strategią właściwą w przypadku obu wariantów rozwoju.** Oznacza ona przede wszystkim wykorzystanie dotychczasowych efektów wdrażania POKL w postaci rozbudzonych potrzeb oraz świadomości, że mogą one zostać zaspokojone w ramach wsparcia EFS. Strategia ta powinna opierać się na wykorzystaniu dostępnych w przyszłym okresie programowania instrumentów interwencji, przede wszystkim zwiększeniu komplementarności i synergii działań w wyniku zastosowania podejścia multifunduszowego, przy równoczesnym usunięciu słabości wdrażania, zidentyfikowanych tak w ramach tej ewaluacji, jak i w ramach innych badań. Równocześnie usunięciu słabych stron i prowadzeniu skutecznej polityki rozwoju kapitału ludzkiego sprzyjać będzie obiektywnie mocna pozycja konkurencyjna regionu, wyrażająca się w takich cechach, jak wysoki potencjał zatrudnienia aglomeracji stołecznej, wysoki potencjał sektora B&R i uczelni w stolicy, wysoki potencjał zatrudnieniowy branż GOW, wysoki poziom tercjaryzacji regionu.

Zestawienie słabych stron i towarzyszących im potencjalnych działań wykorzystujących rysujące się szanse prezentuje poniżej tabela.

Tabela 8. Szanse i zagrożenia PO KL w woj. mazowieckim w kontekście strategii konkurencyjnej.

Obszar	Zidentyfikowane słabe strony (o największej wadze)	Zakres działań polityki rozwoju kapitału ludzkiego
Zatrudnienie i rynek pracy	Brak zadowalającej komplementarności i synergii między działaniami POKL a pozostałymi programami operacyjnymi	Zastosowanie instrumentu CLLD ⁵² Podejście multifunduszowe
	Koncentracja świadczonych usług w Warszawie	Nacisk na lokalizację usług w subregionach
	Niewystarczające wykorzystanie potencjału stołecznych firm sektora B&R oraz uczelni Niska innowacyjność podmiotów gospodarczych regionu	Ograniczenie projektów zawierających jako formę wsparcia przede wszystkim szkolenia i doradztwo na rzecz dofinansowania projektów, w których wystąpi współpraca pracodawców z sektorem B&R oraz uczelniami
	Brak monitorowania skuteczności i trwałości efektów projektów	Uzależnienie dofinansowania od prowadzenia badań skuteczności i trwałości w dłuższym okresie.
Integracja społeczna	Brak dywersyfikacji wskaźników dotyczących efektywności zatrudnieniowej dla grup znajdujących się w specyficznej sytuacji (np. osoby niepełnosprawne umysłowo)	Zmniejszenie wagi efektywności zatrudnieniowej w projektach, których podstawową wartością jest integracja osób wykluczonych
	Brak współpracy (a nawet rywalizacja o klienta) między OPS i PUP	Integracja strategii rozwoju kapitału ludzkiego w ramach CLLD, zależnie od potrzeb występujących na obszarze zarządzanym za pomocą instrumentu CLLD
	Brak monitorowania skuteczności projektów – poza wskaźnikami obowiązkowymi, które nie dają pełnej informacji o efektach projektów,	Uzależnienie dofinansowania od prowadzenia badań skuteczności i trwałości w dłuższym okresie.
	Oferowanie przede wszystkim „miękkiego” wsparcia (doradztwo, poradnictwo psychologiczne, szkolenia), niedocenianego często przez uczestników	Współpraca z pracodawcami w zakresie zatrudniania osób niepełnosprawnych i wykluczonych, połączona z subsydiowanym zatrudnieniem i akcją uświadamiającą pracodawców co do wartości tego rodzaju pracowników

⁵² Komisja Europejska zarekomendowała, by tzw. zasada partnerstwa, obowiązująca dotąd pod postacią mechanizmu Leader przy interwencji Europejskiego Funduszu Rolnego i Rozwoju Obszarów Wiejskich (w Polsce w ramach jednej z osi PROW), rozszerzona została na interwencje pozostałych funduszy. Miałoby się to odbywać przez mechanizm tożsamy z mechanizmem Leader, który nazywałby się Community Led Local Development (CLLD, polska nazwa: Rozwój Kierowany przez Społeczność Lokalną – RKSL). Mechanizm ten miałby obowiązywać w subregionach, a jego celem byłoby dążenie do możliwie maksymalnej realnej harmonizacji EFRROW, EFS, EFRR oraz EFMR. Instrument dobrowolny dla Polityki Spójności, obligatoryjny dla WPR.

Obszar	Zidentyfikowane słabe strony (o największej wadze)	Zakres działań polityki rozwoju kapitału ludzkiego
Edukacja	Niskie zainteresowanie współpracą placówek kształcenia zawodowego i pracodawców Niskie wykorzystanie i realizacja projektów badawczych, dot. monitorowania potrzeb pracodawców Brak monitorowania skuteczności i trwałości efektów projektów	Kontynuacja i promowanie, m.in. przy pomocy kryteriów strategicznych, projektów, w których występuje skuteczna i trwała współpraca szkół i pracodawców Uznanie strategicznej wagi wdrażania rezultatów projektów badawczych przy decyzjach o dofinansowaniu Uzależnienie dofinansowania od prowadzenia badań skuteczności i trwałości w dłuższym okresie.

4 Wnioski i rekomendacje

Poniżej przedstawiono wnioski i rekomendacje będące podsumowaniem badania. Dla każdej rekomendacji opisano obszar problemowy oraz **wniosek** zdiagnozowany w trakcie ewaluacji. W dalszej kolejności przedstawiono zostaną konkretne działania do podjęcia (**rekomendacja**) oraz ich oczekiwane efekty (stan docelowy). Ponadto wskazano proponowany **sposób wdrażania** oraz **adresata rekomendacji** a także przewidywany **termin** jej **wdrożenia**.

Tabela 9. Tabela rekomendacji.

Rekomendacje							
Nr	Tytuł Raportu	Wniosek z badania	Proponowana rekomendacja	Adresat rekomendacji	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji	Oczekiwany efekt wdrożenia rekomendacji
1	Ocena skuteczności i użyteczności projektów realizowanych w ramach komponentu regionalnego PO KL Województwa Mazowieckiego w realizacji celów Programu oraz identyfikacja problemów i barier w kontekście poszczególnych obszarów wsparcia EFS.	Potrzeba osiągnięcia założonych wskaźników dla poszczególnych działań powoduje, że część ogłaszanych konkursów w działaniu IX (na dany typ projektu) lub wybór grup docelowych dla podejmowanych interwencji jest wymuszony, a nie uwarunkowany potrzebami poszczególnych grup docelowych (np. nacisk na krótkie formy nauczania dla zamiast studiów podyplomowych dla nauczycieli), co powoduje zarówno trudności w rekrutacji grup docelowych, jak i zmniejsza użyteczność wsparcia. Koniczność osiągnięcia przez wnioskodawców określonych wskaźników ilościowych w priorytecie VII może powodować wybierania "łatwych" klientów, a tym samym obniżać adekwatność wsparcia. Odgórnie narzucone wskaźniki dot. zatrudnienia nie są adekwatne dla projektów dotyczących integracji ON.	Potrzeba zaprojektowania wskaźników monitoringowych wrażliwych na specyfikę grup docelowych – w szczególności dywersyfikacji wskaźników w przypadku efektywności zatrudnieniowej dla ON. Potrzeba monitorowania występowania zjawiska creamingu – szczególnie w przypadku uczestników priorytetu VII.	IZ	Opracowanie wskaźników uwzględniających specyfikę grupy docelowej.	Kolejny okres programowania	Lepsze dopasowanie projektów do potrzeb grup docelowych.
2		Tworzenie spółdzielni socjalnych jest skuteczną i użyteczną formą pomocy dla osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Bariery na jakie napotykali się projektodawcy i uczestnicy projektów dotyczą głównie kwestii formalnych (brak szczegółowych wytycznych i reguł postępowania) oraz nastawienia	Potrzeba skierowania działań informacyjnych do tej grupy adresatów, wspierania projektów, które zakładają angażowanie tych instytucji w działania dotyczące ekonomii społecznej. Potrzeba wypracowania materiałów	IP2	Skierowania działań informacyjnych do tej grupy adresatów, wspierania projektów, które zakładają angażowanie tych instytucji w działania dotyczące ekonomii społecznej.	Od następnego konkursu w ramach działania	Zwiększenie wiedzy pracowników PUP i JST, które pozwoli na przychylność wobec powstawanie spółdzielni

Rekomendacje

Nr	Tytuł Raportu	Wniosek z badania	Proponowana rekomendacja	Adresat rekomendacji	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji	Oczekiwany efekt wdrożenia rekomendacji
		przedstawiciele PUP i JST, którzy mieli nikłe doświadczenia w zakresie współpracy i wspierania tworzenia spółdzielni. Nie są też zaznajomieni z kwestiami dotyczącymi ekonomii społecznej, natomiast ich zaangażowanie jest ważne nie tylko z punktu widzenia powstawania spółdzielni ale także ich dalszego funkcjonowania.	uszczegóławiających dot. ekonomii społecznej, tak aby sprecyzować wymagania wobec wnioskodawców w działaniu 7.2.		Opracowanie materiałów pomocniczych dla wnioskodawców.		
3		Opis typów interwencji w SzOP POKL jest bardzo ogólny, poszczególne typy projektów nie są rozłączne, a często są realizowane równocześnie. Ogólność typów interwencji powoduje, że jeden projekt może kwalifikować się do kilku działań. Nie jest monitorowany typ interwencji jaki jest realizowany w projekcie. Kwestie te powodują, że ocena realnej skuteczności większości typów interwencji jest znacznie utrudniona.	Monitorowanie typów interwencji realizowanych w projekcie na potrzeby oceny ich użyteczności i skuteczności.	IZ/IP	Opracowanie rozłącznej i lepiej zdefiniowanej kategoryzacji typów projektów.	Nowy okres programowania	Wiedza z zakresu skuteczności interwencji
4		Instrumenty zwrotne mogą ograniczyć zainteresowanie zakładaniem działalności, gdyż wiążą się ze zwiększonym ryzykiem dla otrzymującego wsparcie. W ocenie beneficjentów brak poważnego ryzyka bankructwa jest dla odbiorców wsparcia ważnym czynnikiem zachęcającym do korzystania z dotacji.	Należy rozważyć, czy nie zachować w ograniczonym zakresie formuły jednorazowych dotacji i wsparcia pomostowego, pod warunkiem zastosowania kryteriów dostępu gwarantującym, że wsparcie będzie udzielone tylko osobom, które w innych warunkach nie podjęłyby się	IZ/IP	Wprowadzenie dla ściśle określonych grup odbiorców możliwości korzystania z dotacji bezzwrotnych. W przypadku, gdyby było to niemożliwe, wprowadzenie obowiązkowego ubezpieczenia od sytuacji niemożności	Nowy okres programowania	Ograniczenie ryzyka, że instrumenty zwrotne będą się cieszyć mniejszą popularnością niż bezzwrotne dotacje

Rekomendacje							
Nr	Tytuł Raportu	Wniosek z badania	Proponowana rekomendacja	Adresat rekomendacji	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji	Oczekiwany efekt wdrożenia rekomendacji
5		Projekty szkoleniowe, kierowane do firm, a nie do indywidualnych odbiorców są skuteczniejsze i w mniejszym stopniu zakłócają równowagę na rynku usług szkoleniowych	Ograniczenie w przyszłym okresie programowania projektów szkoleniowych, kierowanych do odbiorców indywidualnych (dotyczy zatrudnionych)	IZ/IP	zwrotu pożyczki Wprowadzenie odpowiednich uregulowań w SzOP	Nowy okres programowania	Zwiększenie skuteczności w obszarze objętym obecnie Priorytetem VIII
6		Wsparcie adaptacyjności MSP, realizowane przez szkolenia i doradztwo w ograniczonym stopniu wpływa na innowacyjność firm i ich adaptację do warunków GOW	Położenie nacisku na projekty sprzyjające innowacyjności i adaptacji do GOW, przede wszystkim staże i praktyki przedstawicieli nauki, współpraca firm z sektorem B&R oraz uczelniami. Ograniczenie szkoleń niezwiązanych z innowacyjnością i adaptacją do warunków GOW	IZ/IP	Zastosowanie odpowiednich kryteriów strategicznych i kryteriów dostępu Przyjęcie odpowiedniej alokacji środków	Nowy okres programowania	Wzrost adaptacyjności MSP w warunkach GOW
7		Nie jest dobrze rozpoznana sytuacja firm zakładanych w wyniku udzielenia dotacji	Przeprowadzenie badania na temat kondycji firm po roku od ustania obowiązku utrzymania działalności, ew. po 3 latach	IZ/IP	Opracowanie SIWZ i ogłoszenie przetargu	2013 r.	Określenie celowości i zakresu wsparcia dla zakładania działalności gospodarczej, a także wymogów, jakie powinni spełniać odbiorcy wsparcia, by ograniczyć ryzyko niepowodzenia rynkowego
8		W warunkach niekorzystnego rozwoju globalnej sytuacji gospodarczej należy się liczyć z napływem do regionu dużej liczby imigrantów z krajów w trudnej	Zaprogramowanie w ramach przyszłego programu operacyjnego działań na rzecz integracji imigrantów na rynku pracy i w społeczeństwie	IZ/IP	Przeprowadzenie badań porównawczych rozwiązań na rzecz integracji imigrantów w różnych krajach i w	Nowy okres programowania	Zmniejszenie napięć społecznych wynikających ze zwiększającej się liczby imigrantów

Rekomendacje							
Nr	Tytuł Raportu	Wniosek z badania	Proponowana rekomendacja	Adresat rekomendacji	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji	Oczekiwany efekt wdrożenia rekomendacji
		sytuacji gospodarczej lub/i niestabilnych politycznie			Polsce. Zaadaptowanie najlepszych rozwiązań lub wdrożenie własnych		

5 Załączniki

5.1 Lista projektów wybranych do studiów przypadku

Dokumenty w wersji elektronicznej

Lp.	działanie	Tytuł projektu	Beneficjent
1	06.01.01	Telepraca - szansa dla niepracujących, oferta dla pracodawców	Fundacja Gospodarcza im. Karola Marcinkowskiego
2	07.02.02	Partnerstwo na rzecz ekonomii społecznej: osiedlowe spółdzielnie socjalne	Krajowa Rada Spółdzielcza
3	07.03.00	Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób starszych nieaktywnych zawodowo zamieszkujących tereny wiejskie gminy Goworowo	GMINA GOWOROWO/Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Goworowie
4	08.01.02	Turystyka - szansa dla rolnika	AGENCJA ROZWOJU MAZOWSZA S.A.
5	09.02.00	Zawody przyszłości - program podnoszenia kwalifikacji zawodowych uczniów Zespołu Szkół Gastronomicznych w Warszawie	Miasto Stołeczne Warszawa/Dzielnica Śródmieście m. st. Warszawy
6	09.01.01	Wszystko zaczyna się od przedszkola	Związek Stowarzyszeń "Kurpsie Razem"

5.2 Sprawozdania z realizacji studiów przypadku

I. Informacje podstawowe	
Priorytet	VII Promocja integracji społecznej
Działanie	7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie ekonomii społecznej
Poddziałanie	7.2.2 Wsparcie ekonomii społecznej – projekty konkursowe
Tytuł projektu	Partnerstwo na rzecz ekonomii społecznej: osiedlowe spółdzielnie socjalne.
Beneficjent	Krajowa Rada Spółdzielcza
Okres realizacji	1.09.2010 - 30.04.2012
Miejsce realizacji (powiaty)	Woj. mazowieckie (Warszawa i okolice)
II. Diagnoza realizacji projektu	
Powody realizacji projektu:	
<p>U podstaw realizacji projektu stała wiedza wnioskodawcy dotycząca liczby osób zagrożonych wykluczeniem - zadłużonych członków spółdzielni mieszkaniowych, którzy znajdowali się w trudnej sytuacji, bezrobotnych, osób zagrożonych eksmisją. Wg danych wnioskodawcy zadłużenie mieszkańców wobec spółdzielni mieszkaniowych wynosiło ok. 20%. Dzięki założeniu osiedlowych spółdzielni socjalnych (OSS) miały jednocześnie zostać rozwiązane dwa problemy: zmniejszenie zagrożenia wykluczeniem społecznym oraz zapewnienie powstałym OSS źródeł finansowania, które umożliwiłyby ich funkcjonowanie po zakończeniu realizacji projektu (osoby posiadające zadłużenie w spółdzielni miały przekazywać część (20-30 proc.) wynagrodzenia na poczet spłaty swoich należności czynszowych, co umożliwi SM odzyskać długi, przy gwarancji SM do zlecenia OSS prac - wszyscy na takim rozwiązaniu skorzystają). Celem głównym projektu było bowiem nie samo wsparcie utworzenia osiedlowych spółdzielni socjalnych, ale wypracowanie szerszego modelu współpracy spółdzielni mieszkaniowych oraz PUP i OPS, w celu kompleksowego wsparcia grup społecznie marginalizowanych. Aby zapewnić trwały charakter przedsięwzięcia miał być wypracowany model współpracy pomiędzy lokalnymi podmiotami instytucjonalnymi, społecznymi i biznesowymi, w celu wsparcia tworzenia i funkcjonowania naszych spółdzielni. Projektodawca poprzez realizację projektu chciał opracować model, który mógłby być wdrażany także w innych</p>	

województwach. Wszędzie bowiem spółdzielnie mieszkaniowe borykają się z problemem zadłużenia, wszędzie są osoby bezrobotne, zadłużone czy zagrożone eksmisją – a nasz program pomaga te kwestie rozwiązać.

Doświadczenie:

Beneficjent projektu miał doświadczenie w realizacji podobnego projektu dot. wspierania PES realizowanego w 2008 r. Główną zaletą i mocną stroną projektodawcy było jednak nie jego doświadczenie w zakresie realizacji projektów, ale kompleksowa i szeroka wiedza o grupie docelowej projektu. Beneficjent był w posiadaniu dokładnych danych dotyczących liczby osób będących członkami SM, znajdujących się w trudnej sytuacji. Projekt był autorski, uwzględniał jednak pewne rozwiązania wypracowane przez spółdzielnie socjalne i mieszkaniowe z Poznania, Radomia czy Byczyny, korzystano także z doświadczeń partnerów zagranicznych – Włochy. Projekt był realizowany w partnerstwie z Instytutem Spraw Publicznych UW oraz Ogólnopolskim Związkiem Rewizyjnym Spółdzielni Socjalnych – zaangażowanie partnerów było jednym z elementów wpływających na sukces projektu.

III. Przebieg realizacji i czynniki sukcesu projektu

W realizacji projektu przyjęto rozwiązanie, które służyło wzmocnieniu oddolnej inicjatywy. W każdej spółdzielni mieszkaniowej, biorącej udział w projekcie (zostały one wybrane na podstawie zgłoszeń i po wypełnieniu ankiet, które wskazywały m.in. na liczbę osób (mieszkańców) w trudnej sytuacji), powołany został tzw. koordynator lokalnych działań. Miał on za zadanie przeprowadzić rekrutację grupy docelowej i koordynować jej współpracę z partnerami. Rolę koordynatorów starano się ograniczać do minimum, tak by oddać inicjatywę w ręce mieszkańców, bowiem jak wynika z rozmowy z przedstawicielem beneficjenta, zależało mu na tym, aby osiedlowe spółdzielnie socjalne nie tylko zaistniały na rynku na czas trwania projektu, ale działały także po jego zakończeniu. Dążono to tego, aby osoby, które weszły do projektu same zatroszczyły się o swoje miejsca pracy. To one same, oczywiście przy wsparciu Krajowej Rady Spółdzielczej, miały założyć osiedlową spółdzielnię socjalną, aplikować o środki z Funduszu Pracy, zdobywać dodatkowe zlecenia. Natomiast KRS w ramach projektu zapewniała: bezpłatne szkolenia, współpracę z psychologiem, doradcą zawodowym, możliwość skorzystania z bezpłatnych usług prawników i księgowych w ramach Punktu Konsultacyjnego, który funkcjonował przy Krajowej Radzie Spółdzielczej.

Do udziału w projekcie zaproszono także urzędy pracy i ośrodki pomocy społecznej, ponieważ są to naturalni partnerzy beneficjentów, czyli osób bezrobotnych. Urzędy pracy przeprowadzały szkolenia dla uczestników projektu z zakresu komunikacji interpersonalnej, zapewniały kontakt z doradcami zawodowymi, pozwoliło to też na nawiązanie pierwszego kontaktu przedstawicielom PUP i beneficjentów ostatecznych, którzy występowali o środki z Funduszu Pracy, na wyposażenie swoich stanowisk pracy. Zadbano też o deklaracje współpracy ze strony ośrodków pomocy społecznej w zakresie zlecenia prac gospodarczych oraz usług opiekuńczych. Ważne było bowiem, aby jak najlepiej przygotować osiedlowe spółdzielnie socjalne do działania w warunkach konkurencji rynkowej. W związku z tym członkowie OSS wzięli też udział w kursach zawodowych oraz kursach zarządzania przedsiębiorstwem społecznym. Założeniem projektu była początkowa współpraca osiedlowych spółdzielni socjalnych z instytucjami na własnym terenie: spółdzielnią mieszkaniową, OPS-em, urzędem pracy, samorządem, ale kiedy już ugruntują swoją pozycję na lokalnym rynku, udowodnią, że potrafią realizować zlecenia w sposób rzetelny, profesjonalny i terminowy, Krajowa Rada Spółdzielcza, wraz z partnerami, miała zwrócić się do wszystkich spółdzielni mieszkaniowych z województwa mazowieckiego, Urzędów Pracy, OPS-ów, a także samorządów, polecając im korzystanie z usług osiedlowych spółdzielni socjalnych. Było to działanie ważne, bowiem wiadomo, że w przypadku ubiegania się o zlecenia od samorządów osiedlowe spółdzielnie socjalne będą musiały brać udział w przetargach, ale będzie można w tym przypadku zastosować klauzulę społeczną, tak, aby ułatwić spółdzielniom socjalnym wejście na rynek. Kluczowe, zatem było uświadomienie JST, że wspierając osiedlowe spółdzielnie socjalne, samorządy pomagają swojej lokalnej społeczności, osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym.

Ważnym i ciekawym elementem projektu był też wyjazd członków założonych spółdzielni socjalnych do Włoch, do regionu, w którym działalność spółdzielni funkcjonuje na wysokim poziomie. W opinii uczestnika projektu wyjazd ten był bardzo użyteczny nie tylko ze względów integracyjnych i merytorycznych (Zdobycie wiedzy), ale także, a może przede wszystkim, ze względów motywacyjnych – pokazał, że spółdzielnie rzeczywiście mogą działać i przynosić korzyści. Wyjazd pokazał uczestnikom punkt odniesienia, do którego będą mogli dążyć podczas pracy w spółdzielniach, jakie sami założyli.

IV. Efekty projektu

Sama koncepcja i zaplanowanie projektu stanowiło jego kolejny mocny punkt – zarówno zorganizowanie działań jak i skierowanie ich na poziom lokalny przyniosło oczekiwane rezultaty – w ramach projektu powstało 10 OSS, ich członkowie – wcześniej osoby bezrobotne – uzyskały zatrudnienie. Co więcej, przeprowadzone z nimi wywiady wskazują, że nie tylko możliwość pracy była efektem projektu, ale także nawiązanie nowych kontaktów z innymi mieszkańcami (lepsze integracja). Pozytywnie oceniono także wsparcie psychologiczne. Nie wszystkim uczestnikom podobały się natomiast kursy zawodowe, jakie były przewidziane w ramach projektu (opiekun osoby starszej, ochroniarz, glazurnik). Kursy zostały zaplanowane tak, aby w jak największym stopniu były z obszarem działalności OSS.

Kluczowym elementem projektu było zobowiązanie spółdzielni mieszkaniowcy, które dotąd powierzały firmom zewnętrznym prace budowlano-remontowe, porządkowe, monitoring osiedli, utrzymanie zieleni – do zlecenia przynajmniej części tych prac osiedlowym spółdzielniom socjalnym, dając w ten sposób swoim członkom i lokatorom możliwość wyjścia z bezrobocia. Element ten powiódł się w przypadku części spółdzielni – tam, gdzie nastąpiło aktywne zaangażowanie PUP i JST, w części jednak spółdzielni, zlecenia nie były przekazywane OSS. Uczestnicy projektu wskazywali także, że dość częstym problem w ich funkcjonowaniu były trudności w komunikacji pomiędzy członkami OSS i konflikty oraz niska motywacja do zaangażowania się w działania. Uczestnicy wskazywali także, że problemem podczas realizacji projektu była niewiedza PUP i brak zainteresowania JST funkcjonowaniem OSS, co przekładało się na ich upadek.

Mocne strony projektu:

- przemyślana koncepcja,
- możliwość replikacji w innych regionach
- rzeczywisty wpływ na zmianę sytuacji zawodowej uczestników
- długofalowe, perspektywiczne postrzeganie działalności OSS – wypracowanie modelu współpracy SM i PUP/OPS
- wsparcie i (nieformalny) kontakt beneficjenta z nowoutworzonym OSS – możliwość zasięgnięcia porad,

Barieri na etapie realizacji:

- niejasności prawne i formalne (brak definicji ekonomii społecznej)
- niedoświadczenie/brak wiedzy przedstawicieli instytucji
- motywacja członków do stałego poziomu zaangażowania w działalność spółdzielni

V. Informacje podstawowe

Priorytet	IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach
Działanie	9.1. Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty
Poddziałanie	9.1.1. Zmniejszenie nierówności w stopniu upowszechniania edukacji przedszkolnej
Tytuł projektu	Wszystko zaczyna się od przedszkola.

Beneficjent	Związek Stowarzyszeń „Kurpsie Razem”
Okres realizacji	Od 01.12.2009 Do 30.06.2012
Miejsce realizacji (powiaty)	Województwo: Mazowieckie Powiat: Powiat ostrołęcki Gmina: Baranowo Gmina: Czarnia Gmina: Goworowo Gmina: Kadzidło Gmina: Lelis Gmina: Myszyniec Gmina: Olszewo-Borki Gmina: Jednorożec
VI. Diagnoza realizacji projektu	
Powody realizacji projektu	
<p>Zauważyć można, iż w Polsce dostęp do edukacji przedszkolnej jest znacznie bardziej utrudniony na obszarach wiejskich niż na obszarach miejskich. Istnieją duże dysproporcje pomiędzy wychowaniem przedszkolnym na wsi i w miastach. W Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego wyraźnie wskazano, że słabą stroną rozwoju regionu jest jego głębokie zróżnicowanie społeczno-gospodarcze, co powoduje marginalizację obszarów wiejskich.</p> <p>Jak zauważył projektodawca istotnym problemem występującym w przedszkolach jest brak w programach nauczania przemyślanych rozwiązań edukacyjnych skierowanych do chłopców i dziewcząt związanych z zapobieganiem przemocy i obroną przed nią. Skromna obecność w podstawie programowej tematyki związanej z równością szans kobiet i mężczyzn oraz stereotypowe postrzeganie kobiety w środowisku wiejskim przekładają się na niski odsetek kobiet w kształceniu na kierunkach ścisłych oraz związanych z naukami matematycznymi.</p> <p>Kolejnym problemem występującym w obszarze edukacji przedszkolnej jest niska świadomość rodziców na temat jej znaczenia w życiu dziecka. Z przeprowadzonych badań ankietowych wśród rodziców dzieci w wieku przedszkolnym wynika, iż ponad 80% rodziców ma trudności w zapewnieniu swojemu dziecku odpowiedniej stymulacji rozwojowej. Powodem jest brak odpowiedniej wiedzy, środków materialnych, czy warunków w miejscu zamieszkania. Większość badanych zwróciła uwagę na utrudniony dostęp do specjalistycznych porad psychologicznych oraz logopedycznych w trudnych sytuacjach wychowawczych.</p> <p>Na bazie wyszczególnionych obszarów problemowych sformułowano następujące cele projektu:</p> <p>Cel główny: wyrównywanie szans edukacyjnych dziewcząt i chłopców w wieku od 3 do 5 lat z terenu 9 gmin województwa mazowieckiego, powiatów ostrołęckiego i przasnyskiego, poprzez zapewnienie wysokiej jakości zajęć edukacyjnych w formie 39 punktów przedszkolnych oraz przeprowadzenie wśród rodziców dzieci kampanii informacyjnej promującej edukację przedszkolną z uwzględnieniem zasady równości szans kobiet i mężczyzn.</p> <p>Cele szczegółowe:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie szans życiowych 450 dzieci i w przyszłości ich lepszych perspektyw na rynku pracy. 2. Poprawa dostępu do edukacji chłopców i dziewcząt w wieku od 3 do 5 lat. 3. Wzrost świadomości rodziców na temat korzyści wynikających z edukacji przedszkolnej. 4. Ograniczenie rozpowszechniania stereotypów związanych z płcią. 5. Promocja wśród dzieci rozwiązań edukacyjnych związanych z zapobieganiem przemocy i obroną przed nią. <p>W opinii rozmówców projekt może być implementowany na innych regionach ponieważ jest elastyczny, jeśli chodzi o koncepcję. Jedyne warunki są takie, że na terenie, na którym byłby realizowany muszą być dzieci w wieku przedszkolnym.</p>	
Doświadczenie:	
Związek Stowarzyszeń „Kurpsie Razem” posiada doświadczenie w realizacji podobnych przedsięwzięć. W okresie 01.02.2007 do 30.06.2008 r. realizował projekt „Przedszkole bez granic” w ramach, którego działało 38 ośrodków przedszkolnych. Od kwietnia 2008 r. do chwili obecnej	

Stowarzyszenie zajmuje się realizacją usług społecznych z zakresu wyrównywania szans edukacyjnych dzieci, poprzez organizację zajęć na terenie: Myszniec i Oleszwo-Borki.

W opinii opiekuna projektu doświadczenie beneficjenta w realizacji projektów i czynniki z nim związane, tj. znajomość przepisów prawnych, podejście do grupy docelowej i ogrom starań, to główne mocne strony, decydujące jednocześnie o sukcesie omawianego projektu. Zdaniem rozmówcy: „*Starania osoby realizującej wyróżniają <<Wszystko zaczyna się od przedszkola>>*⁵³” wyróżniają projekt na tle innych działań tego typu.

VII. Przebieg realizacji, czynniki sukcesu projektu

Projekt Wszystko zaczyna się od przedszkola realizowany był przez Związek Stowarzyszeń „Kurpsie Razem”. Projekt nie jest częścią szerszej sekwencji – jest to oddzielny projekt, ale działalność w obszarze wsparcia dzieci w wieku przedszkolnym leży w statucie Stowarzyszenia.

Grupą docelową projektu było 450 dziewcząt i chłopców w wieku 3-5 lat mieszkających na wsiach, w których nie ma przedszkoli – ostatecznie wsparciem objęto 800 dzieci. Grupę postanowiono objąć wsparciem ponieważ: na obszarze realizacji projektu zauważalny był brak możliwości dostępu do oferty edukacyjnej, niedostateczna stymulacja rozwojowa dzieci, ograniczony dostęp specjalistów, występowanie przemocy wśród chłopców i dziewcząt zauważalne już od najmłodszych lat, a także stereotypowy przekaz dotyczący dzieci w programach wychowywania przedszkolnego. Kolejną grupą docelową stanowiło 450 rodziców dzieci w wieku 3-5 lat (80% rolnicy, 10% osoby zatrudnione, 10% osoby bezrobotne). Powodem wyboru tej grupy były trudności w zapewnieniu dziecku odpowiedniej stymulacji rozwojowej, utrudniony dostęp do porad psychologicznych oraz logopedycznych w trudnych sytuacjach wychowawczych a także obecność stereotypów dotyczących płci w środowisku wiejskim. Niski udział mężczyzn w wychowywaniu dzieci. Ostatnią grupą docelową było 39 punktów przedszkolnych – status uczestnika: inne formy wychowywania przedszkolnego. Powody: mała liczba przedszkoli na terenie gmin objętych projektem spowodowana ograniczeniami finansowymi i trudnościami w organizowaniu edukacji przedszkolnej w jej klasycznym kształcie.

Projekt zakładał uruchomienie 39 punktów przedszkolnych w miejscowościach, gdzie nie ma przedszkoli publicznych. Punkty działać miały przez 5 dni w tygodniu 4h dziennie przez cały rok szkolny. Grupy miały liczyć od 6 do 15 dzieci. Dziećmi opiekować miało się 39 nauczycielek, które przejść miały 60h szkoleń i warsztatów. Wsparciem dla grup docelowych miały być: 3 psycholożki, 1 psycholog i 5 logopedek. W godzinach pracy punktów przedszkolnych dyżury pełnić mieli rodzice. Podczas kampanii informacyjnej ojcowie zachęceni byli do aktywnego uczestnictwa w funkcjonowaniu punktów. Na warsztatach dla rodziców poruszano kwestie tematyki z zakresu roli ojca i matki w życiu dziecka, wychowywania bez kryzysu i klapsa- poznanie różnych technik wychowawczych. W ramach kampanii planowano 18 spotkań, w których łącznie miało wziąć udział 450 osób. Uzupełnieniem działań związanych z pracą punktów będzie organizacja wycieczek edukacyjnych i pikników, których celem miała być integracja dzieci, nauczycielek i rodziców z różnych miejscowości. Dla dzieci wychodzących z przedszkoli zakupione miały zostać wyprawki. Z okazji Dnia Dziecka i Mikołajek, wszystkie dzieci otrzymać miały prezenty. Projekt przyczynił się do zmiany sytuacji społecznej poprzez uświadamianie rodziców i faktycznie stworzenie placówek tam gdzie ich nie było. Ewaluacja projektu wskazuje, że rodzice nabyli kompetencje założone w projekcie.

W opinii rozmówców najważniejszymi czynnikami decydującymi o sukcesie projektu była trafna diagnoza potrzeb odbiorców projektu, o czym świadczą m.in. wskaźniki ilościowe realizacji projektu – 800 dzieci objęto wsparciem (planowano 450), zainteresowanie projektem było tak duże, iż organizatorzy projektu musieli przygotować listy rezerwowe uczestników: „*Zainteresowanie projektem było ogromne!*⁵⁴”, jak deklarowali uczestnicy, niektóre dzieci same

⁵³ TDI opiekun projektu IX

⁵⁴ TDI koordynator projektu IX

chciały uczęszczać do przedszkoli i zwracały się do rodziców aby zapisali je do nich, ponadto utworzono 39 punktów przedszkolnych, w których pracę znalazło 39 opiekunów przedszkolnych. Diagnozę potrzeb przeprowadzano m.in. poprzez faktyczną weryfikację liczby narodzin dzieci w stosunku do miejscowości – zdecydowano, iż przedszkola powstaną tam gdzie narodzin dzieci było najwięcej, ponadto diagnozowano potrzeby uczestników poprzez spotkania, z których wynikało, że odbiorcy projektu chcą uruchomienia punktów przedszkolnych: „*Przedstawiano bardzo konkretne potrzeby, na które bezpośrednio odpowiadał projekt*”⁵⁵.

Do mocnych stron projektu w opinii uczestników należało, przede wszystkim: dostosowanie wsparcia do potrzeb dzieci, spotkania informacyjne dla rodziców, a także dostępność specjalistów – zwłaszcza logopedy i dobrze przygotowany budżet. Jeśli chodzi o słabe strony były one w mniejszym stopniu dostrzegane, rozmówcy wyróżnili: dyżury, które dla części rodziców były kłopotliwe, ponieważ wiązały się z poświęceniem 4h w ciągu dnia na pobyt w przedszkolu i wsparcie wychowawcy dzieci, krótki czas trwania projektu – w opinii rozmówców projekt mógł trwać dłużej, brak zajęć z języka angielskiego i zbyt krótki czas pracy placówki (4h, a wskazano na przynajmniej 5h).

VIII. Efekty projektu

Jak wskazano powyżej wskaźniki ilościowe realizacji projektu, są bardzo dobre – 800 dzieci objęto wsparciem (planowano 450), utworzono 39 punktów przedszkolnych, w których pracę znalazło 39 opiekunów.

Oczekiwania uczestników w związku z projektem oscylowały głównie wokół rozwoju ich dzieci, a także przygotowania do podjęcia nauki w szkole podstawowej. Ich wiedzę na temat znaczenia kształcenia przedszkolnego pogłębiały warsztaty tematyczne, w których brali udział. Rozmówcy zauważali, iż ich dzieci rozwijały się pod wpływem uczęszczania do przedszkoli:

„*Odkąd puściłam synka do przedszkola zmienił się. Stał się bardziej otwarty, mniej nieśmiały, a był bardzo*”⁵⁶. „*Synek nie poszedł tak bez przygotowania do szkoły od razu*”⁵⁷. Rozmówcy wskazali także na korzyści w postaci możliwości aktywnego spędzania czasu, projekt zakładał, iż rodzice będą wspierać opiekunów przedszkoli w zajęciach codziennych oraz w trakcie organizowanych wycieczek i wyjść edukacyjnych – rodzice wskazywali, iż dzięki temu czuli się potrzebni, mogli spędzić pożyteczny czas z dziećmi. Kolejną korzyścią wyniesioną z projektu było podniesienie świadomości na temat rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym oraz możliwość pracy dziecka ze specjalistą, gł. logopedą.

W przypadku braku dofinansowania środków z POKL: „*Projekt byłby realizowany, ale w mniejszym zakresie! M.in. bez kampanii informacyjnej, więc jego oddziaływanie byłoby mniejsze*”⁵⁸. Źródłem finansowania byłyby wówczas prawdopodobnie: środki własne Stowarzyszenia, urzędy gmin itp. W opinii rozmówców mieszkańcy nie chcą partycypować w finansowaniu przedszkoli.

W opinii rozmówców projekt zaspokaja potrzeby uczestników, ponieważ odbiorcy działania sami poinformowali beneficjentów, jakie mają problemy – brak przedszkoli.

Rezultaty projektu odpowiadają strategicznym potrzebom rozwoju kapitału ludzkiego w na obszarze, na którym był realizowany: „*Jeśli założymy, że strategicznymi potrzebami rozwoju Kapitału Ludzkiego jest wsparcie dzieci i rodziców to projekt – jego rezultaty - odpowiadają w bardzo dużym stopniu strategicznym potrzebom rozwoju Kapitału Ludzkiego*”⁵⁹.

Rekomendacje:

Mazowiecka Jednostka Wdrażania Projektów Unijnych ma oddziały w miastach powiatowych, ale są one mało aktywne, jeśli chodzi o przeprowadzanie szkoleń dla beneficjentów projektów. Jeśli chodzi o skuteczność programów unijnych wskazano na następujące propozycje szkoleń: jak

⁵⁵ TDI koordynator projektu IX

⁵⁶ TDI uczestnik 1. projektu IX

⁵⁷ TDI uczestnik 2. projektu IX

⁵⁸ TDI koordynator projektu IX

⁵⁹ TDI koordynator projektu IX

skutecznie realizować projekty; jak skutecznie aplikować o środki finansowe itp. Jeśli już są organizowane szkolenia to w Warszawie, a nie każdy beneficjent, pomimo, iż bardzo by chciał ma szansę wziąć w nich udział.

Rozmówcy wymieniali także, aby realizować projekty, będące wsparciem, stanowiące odpowiedź na zdiagnozowane potrzeby: „*Żeby była świadomość wśród ludzi, że środki publiczne są dobrze wykorzystane przez realizatorów projektów*⁶⁰”.

Zdjęcia:

<http://przedszkola.dobra24.pl/galerie.htm#>

I. Informacje podstawowe	
Priorytet	VIII Regionalne kadry gospodarki
Działanie	8.1 Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie
Poddziałanie	8.1.2 Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie - projekty konkursowe
Tytuł projektu	Turystyka - szansa dla rolnika
Beneficjent	AGENCJA ROZWOJU MAZOWSZA S.A
Okres realizacji	Od 2010-01-01 do 2011-12-31
Miejsce realizacji (powiaty)	Powiat płocki, powiat sochaczewski, powiat radomski, powiat siedlecki, powiat ostrowski, powiat węgrowski, powiat łosicki, powiat płoński
II. Diagnoza realizacji projektu	
Powody realizacji projektu: (jaki problem ma projekt rozwiązać)	
<p>Interwencja dotyczyła wsparcia osób odchodzących z rolnictwa, poprzez szkolenie oraz podniesienie kwalifikacji zawodowych. Był to kompleksowy projekt szkoleniowy objęty dodatkowo wsparciem psychologa oraz doradztwem zawodowym. Projekt był stworzony z myślą o rozwijającym się sektorze agroturystyki. Przeprowadzony był przed mistrzostwami europy w piłce nożnej EURO 2012, kiedy to zapotrzebowanie na tego typu działalność był zdecydowanie większa. Projekt ma na celu przede wszystkim zapewnić wsparcie osobom odchodzącym z rolnictwa.</p> <p>Oto następujące zidentyfikowane problemy jakim projekt miał przeciwdziałać:</p> <ul style="list-style-type: none">- niekorzystna sytuacja agrarna i ukryte bezrogie- bariera finansowa – osób z terenów rolniczych nie stać na szkolenia- brak odpowiednich kwalifikacji mieszkańców obszarów wiejskich z punktu widzenia pracodawcy <p>Cele szczegółowe:</p> <ul style="list-style-type: none">- Nabycie nowych kwalifikacji i umiejętności zawodowych w zawodzie kelner, kucharz, organizator agroturystyki, przewodnik agroturystyki, barman.- zwiększenie umiejętności samodzielnego i aktywnego poszukiwania pracy poprzez uzyskanie wsparcia doradczego- pozytywne zmiany w obszarze cech osobistych poprzez uzyskanie wsparcia psychologicznego i motywacyjnego dla osób zamierzających rozpocząć działalność gospodarczą. <p>Cele zostały wyznaczone na podstawie diagnozy potrzeb mieszkańców regionu. Analiza potrzeb była oparta na podstawie dokumentów branżowych oraz rozmów z instytucjami działającymi w obszarze rolnictwa w regionie, które znają realną sytuację mieszkańców m.in. rozmowy z wójtami.</p>	

⁶⁰ TDI opiekun projektu IX

Była przeprowadzona także ankieta z samymi rolnikami. Zdaniem wszystkich respondentów diagnoza potrzeb okazała się trafna, zdaniem jednego z rozmówców może to potwierdzić duże zainteresowanie projektem i brakiem problemów przy rekrutacji uczestników.

Projekt jest częścią szerszych działań wpisujących się w cele strategiczne rozwoju Województwa Mazowieckiego.

Doświadczenie:

Agencja Rozwoju Mazowsza od 2006 roku prowadziła szereg projektów szkoleniowych z finansowanych EFS. Prowadziła działania m.in. z ZPORR i PO KL. łączna wartość projektów wyniosła ok. 9 mln złotych. Działania agencji objęło wsparcie ok. 3700 osób, głównie pracownicy JST a także MŚP.

III. Przebieg realizacji, czynniki sukcesu projektu

Projekt był skierowany do 1080 osób zamieszkałych na terenach wiejskich i spełniających kryterium osób odchodzących z rolnictwa.

Zdaniem osób prowadzących projekt oraz opiekuna projektu grupa docelowa jest trudna. Rolnicy to zamknięta w swoich domach społeczność. Wiele projektów nie trafia do odbiorców, ponieważ ciężko zaangażować te osoby w jakiegokolwiek działanie. W tym przypadku nie miało to miejsca. Rozmówcy jako przyczyny powodzenia rekrutacji w dużej mierze zwracali uwagę na dobrze rozpoznane potrzeby i zaproponowane rozwiązania, które odbiorcom wydały się atrakcyjne. W rozmowach z grupami docelowymi projektu wniosek ten został potwierdzony.

Promocja projektu odbyła się za pomocą plakatów rozwieszonych w urzędach oraz miejscach przebywania grup docelowych. Dodatkowo w proces rekrutacji zostali włączeni sołtysi, wójtowie, starości oraz księża z miejscowych parafii.

Projektodawca oferował kursy w następujących zawodach: barman, kucharz, kelner, organizator agroturystyki. Dodatkowo uczestnicy byli objęci doradztwem psychologa oraz zawodowym. Każde szkolenie zawierało przede wszystkim zapoznanie z ABC prowadzenia działalności gospodarczej, obsługi komputera, pozyskiwania środków itp.

Uczestnicy bardzo sobie cenili zajęcia, mówiąc o sporej przydatności kursów oraz możliwości jakie dają. Jeden z uczestników (starsza osoba) zwrócił uwagę, że można by w przyszłości zastanowić się nad szkoleniem w innych zawodach bardziej dostosowanych do osób starszych, jej zdaniem w pewnym wieku ciężko osobom starszym podjąć działalność agroturystyczną lub pracę jako barman czy kelner.

W opinii wszystkich rozmówców zajmujących się prowadzeniem projektu sukcesem interwencji okazała się właśnie trafna diagnoza, odpowiednimi kanałami przeprowadzona rekrutacja (uczestnicy wspominali, że miejscowi przedstawiciele władzy sami nakłaniali do udziału) oraz dobrze dobrana firma szkoleniowa prowadząca profesjonalne kursy. W trakcie wywiadów padł, też wniosek o bliskości w dojazdach na miejsca szkoleń, jednak nie zostało to potwierdzone wśród uczestników, którzy jako słabszą stronę wskazywali właśnie uciążliwe dojazdy.

Projektodawcy, opiekun oraz sami uczestnicy mieli spore problemy w wskazaniu słabych stron projektu. Nie wskazali też jakiś większych problemów przy realizacji. Opiekun projektu powiedział, że takie działanie można uznać za przykład dobrych praktyk.

IV. Efekty projektu

Zdaniem projektodawców interwencja w znacznej mierze przyczynił się do zmiany sytuacji zawodowej uczestników. Agencja Rozwoju Mazowsza szacuje, że ok. 50% osób biorących udział w szkoleniach rozpoczęło działalność agroturystyczną (potwierdza to także opiekun projektu) lub podjęło pracę w nowo wyuczonym zawodzie. Nie zastosowano jednak żadnego narzędzia pomiaru. Dane są tylko szacunkowe, sporządzane na podstawie rozmów i ankiet pokursowych. Jeśli chodzi o zdiagnozowane potrzeby rozmówcy uznali, że wśród uczestników prawie w 100% zostały one zaspokojone. Jednak jest jeszcze w regionie duża grupa osób, dla których nie starczyło miejsc a

chciałyby wziąć udział w projekcie. Projektodawca uważa, że takie projekty należy powtarzać (można też implementować na innych obszarach model projektu, jednak każdorazowo trzeba wy badać dokładne potrzeby dostosowane do regionu). Zwrócił uwagę, że w przyszłym okresie programowania nie ma przewidzianych pieniędzy na takie działanie, które jednak w dalszym ciągu są bardzo potrzebne i jest na nie zapotrzebowanie i gdyby były one przewidziane powtórzyłby taki projekt.

Uczestnicy w trakcie rozmów największą uwagę zwrócili na efekty „miękkie” projektu. Przede wszystkim zaistniała integracja pomiędzy uczestnikami. Cieszą się, że „wyszli z domu”, zawiązali nowe znajomości i zmotywowali się do działania, nawet jeśli nie koniecznie wiążą swoją przyszłość z agroturystyką. Dostrzegli także potrzebę szkoleń, niektórzy twierdzili, że szkolenie było za krótkie i zabrakło pewnych elementów. Cieszyli się także z nowo nabytych umiejętności, które ich zdaniem przydają się w codziennym życiu. Znajomości są ważne z tego punktu widzenia, że osoby mogą się nawzajem polecać w miejscach, w których obecnie pracują.

Ważnym wątkiem przewijającym się w prawie wszystkich rozmowach jest kompleksowość wsparcia. Kursy były tylko pewnym krokiem. Uczestnicy i jak i projektodawcy mówią, że jednorazowe szkolenie to za mało. Należy udzielić dodatkowych form wsparcia. Jeden rozmówca powiedział, że z chęcią założyłby własną działalność agroturystyczną gdyby znalazłby się na to pieniądze (o takim wsparciu wspominał koordynator oraz opiekun projektu). Ważne są też dalsze szkolenia np. z pisania wniosków dotacyjnych czy zarządzaniu finansami małego przedsiębiorstwa.

Na podstawie przeprowadzonych rozmów, można wysnuć wniosek, że projekt zdecydowanie przyczynił się do wzrostu kapitału społecznego w regionie.

I. Informacje podstawowe	
Priorytet	VII Promocja integracji społecznej
Działanie	7.3 Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji
Poddziałanie	
Tytuł projektu	Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób starszych nieaktywnych zawodowo zamieszkujących tereny wiejskie gminy Goworowo
Beneficjent	Gmina Goworowo/Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Goworowie
Okres realizacji	Od 2010-10-01 do 2011-06-30
Miejsce realizacji (powiaty)	Powiat ostrołęcki
II. Diagnoza realizacji projektu	
Powody realizacji projektu: (jaki problem ma projekt rozwiązać)	
<p>Gmina Goworowo to gmina starzejąca się. Młodzi ludzie w poszukiwaniu pracy wyjeżdżają do dużych miejskich aglomeracji, pozostawiając starszych ludzi bez opieki. Głównym celem projektu było przeciwdziałanie i zapobieganie wykluczeniu społecznemu osób starszych, niezatrudnionych należących do klubów seniora. Dodatkowo projekt ma wyłonić liderów, którzy animowaliby by życie społeczne i kulturalne wśród osób starszych.</p> <p>Cele szczegółowe projektu obejmują:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zmniejszenie izolacji społecznej - motywacja do działania uczestników - aktywność społeczna osób starszych <p>Do poprawy sytuacji osób starszych wykluczonych zdaniem projektodawcy niezbędne jest kontynuowanie prac klubu seniora (miejsce aktywnej integracji), utworzenie chóru (sfinansowanie</p>	

pracy profesjonalnych instruktorów muzycznych), warsztaty psychologiczne podkreślające wartość aktywnego życia w podeszłym wieku oraz wyjazd integracyjny. I to są najważniejsze działania jakie beneficjent ma zamiar przeprowadzić podczas projektu.

Beneficjent prowadził wcześniej diagnozę sytuacji w celu identyfikacji problemów. Na podstawie badań została stworzona strategia „Rozwiązywania problemów społecznych” ze specjalnym programem zapobiegającym marginalizacji osób w podeszłym wieku, który został zatwierdzony przez urząd gminy. Strategia w całości wpisująca się w cele PO KL, stąd wziął się pomysł wystartowania w konkursie i zdobycia pieniędzy na działanie.

Jako miękkie rezultaty projektu projektodawca wymienia: wzrost wiary we własne umiejętności, poprawa samopoczucia, nabycie umiejętności radzenia sobie ze stresem, zwiększenie osobistych predyspozycji, umiejętności praktyczne (przygotowywanie dokumentów aplikacyjnych, wyszukiwanie adekwatnych ofert pracy).

Doświadczenie:

GOPS ma czteroletnie doświadczenie w pracy z ludźmi w podeszłym wieku, realizując różne projekty systemowe. Beneficjent realizował jeden projekt ze środków PPWOW.

III. Przebieg realizacji, czynniki sukcesu projektu

Projekt był skierowany do 50 osób należących do klubu seniora w Goworowie lub Kuninie.

Działania miały obejmować co miesięczne spotkania w klubie seniora, działalność chóru (zatrudnienie na umowę zlecenie instruktorów muzycznych), różnego rodzaju szkolenia mające na celu integrację społeczną, warsztaty psychologiczne oraz wyjazd zagranicznych dla 10 wyłonionych liderów mający na celu pokazania metod i funkcjonowania programów skierowanych do osób starszych.

W ramach szkoleń miały być zrealizowane następujące tematy:

- ja jako animator
- motywowanie ludzi do działania
- komunikacja i edukacja społeczna
- administracja

Projektodawca nie miał problemów z rekrutacją uczestników. Warto tu podkreślić dobrą znajomość zarówno samych starszych mieszkańców jak i ich potrzeb przez beneficjenta. Problemem okazało się początkowe zaangażowanie ludzi powyżej 64 roku życia (których wsparcie z tego programu nie obejmowało), wykonawcy programu wymienili uczestników biorąc osoby z listy rezerwowej. Zdaniem wszystkich rozmówców projekt cieszył się bardzo dużym zainteresowaniem i jest jeszcze wielu chętnych do wzięcia udziału w takim projekcie.

Beneficjent jako przyczyny sukcesu projektu wskazał mocną motywację uczestników do udziału oraz bardzo wysokie umiejętności osób prowadzących projekt. Należy tu podkreślić, że większość działań opierała się na pracy wolontariuszy oraz pracy pracowników socjalnych (w ramach normalnych godzin pracy). Jednak jak wskazał beneficjent wolontariusze mogą zrobić coś tylko raz, trudno ich angażować do tak trudnych działań na dłużej. Potrzebne są pieniądze na finansowanie osób, które by się mogły angażować przez dłuższy okres.

Jako mocne strony projektu zdaniem rozmówców można wymienić to, że udało się zdobyć na te cele pieniądze zewnętrzne, gminy Goworowo nie stać na prowadzenie takiej polityki. Ważne okazało się wyprowadzenie ludzi z domu. Zachęcenie ich do integracji. Zmniejszenie poczucia samotności zapobiega procesom starczej demencji. Jak podkreśla beneficjent w okresie trwania projektu do uczestników nie został skierowany żaden pracownik socjalny.

Jako słabe strony projektu beneficjent wskazał jego brak cykliczności. Jednorazowa interwencja zaspokoiła tylko jedną potrzebę, jednak pokazała kolejne (potrzebę działania chóru oraz potrzebę

spędzania czasu razem przy twórczych zajęciach np. robótki ręczne). Ludziom starszym jest konieczna kompleksowa cykliczna pomoc.

Uczestnicy projektu jako problem wskazali brak stałego i odpowiedniego miejsca, w którym mogłyby się odbywać spotkania.

IV. Efekty projektu

Wywiady z uczestnikami projektu były dość problematyczne ze względu na podeszły wiek grupy odbiorczej. Duża część rozmówców nie kojarzyła, że działania w jakich biorą udział są prowadzone przez GOPS Goworowo. Nie wiele osób wiedziało, że działania te są wsparte z funduszy europejskich. Niektórzy respondenci wspomnieli, że było to mówione na pierwszym spotkaniu, ale nie pamiętają zbyt dokładnie, o co dokładnie chodziło. Chociaż zdarzył się jeden przypadek (Pani, która została wyłoniona na lidera) kojarzyła, że projekt jest dotowany z EFS. Respondenci nie potrafili odróżnić, które działania klubu seniora są prowadzone w ramach PO KL a które nie.

Wszyscy uczestnicy zgodnie twierdzili, że są bardzo zadowoleni z działania klubu seniora. Mówili o potrzebie bycia razem, integracji oraz możliwości spędzenia czasu poza domem. Członkowie chóru bardzo pozytywnie wyrażali się o nim. Twierdzili, że bardzo im dużo daje. Oprócz prób ok. 2 razy w miesiącu jeżdżą po Polsce dając koncerty. Byli też na festiwalu piosenki religijnej.

Rozmówcy nie byli w stanie za dużo powiedzieć o tym czy brali udział w szkoleniach. W większości pamiętali, że coś się działo, ale nie byli w stanie określić czego dotyczyły. Dla nich jest to mniej ważne. Skupiali się bardziej na możliwości wspólnego spędzania czasu. Jeden rozmówca wspominał o nieformalnym spotkaniu wigilijnym organizowanym w klubie seniora, które nie było by możliwe gdyby nie uczestnictwo w projekcie. Ważne też są dla nich wyjazdy. Dla każdego rozmówcy to działanie było najważniejsze. Wspominali, że gdy byli jeszcze aktywni zawodowo nie mieli na to czasu, a teraz mogą podróżować i poznawać nowe regiony.

Zdaniem części rozmówców oraz z wniosków płynących z wywiadów można uznać, że cele projektu zostały zrealizowane, osoby starsze wyszły z domy z zaczęły aktywnie działać. Projekt przyczynił się do powstania pewnych nieformalnych więzi. Ludzie zaczęli się wspierać w trudnych momentach np. w przypadku śmierci współmałżonka. Można więc mówić o wytworzeniu się kapitału społecznego.

Zdaniem opiekuna projektu był to dobrze przeprowadzona interwencja. Dobrze została zbadana i dobrana grupa docelowa. Jednak nie można uznać tego projektu jako wzorcowy. Jest on bardzo ważny i warto na jego bazie tworzyć następne, zwłaszcza skierowane w kierunku osób starszych zagrożonych wykluczeniem społecznym. Jednak jak powiedziała pani dyrektor GOPS-u gminy Goworowo nie stać na takie działania i są konieczne pieniądze zewnętrzne, wspominała też, że w przyszłości powinny być częściej organizowane takie konkursy zwłaszcza dla jednostek organizacyjnych gminy.

IX. Informacje podstawowe

Priorytet	IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach
Działanie	9.2 Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego
Poddziałanie	
Tytuł projektu	Zawody przyszłości - program podnoszenia kwalifikacji zawodowych uczniów Zespołu Szkół Gastronomicznych w Warszawie
Beneficjent	Miasto Stołeczne Warszawa/Dzielnica Śródmieście m. st. Warszawy
Okres realizacji	1.09.2010 - 30.04.2012
Miejsce realizacji (powiaty)	Warszawa
X. Diagnoza realizacji projektu	

Powody realizacji projektu: (jaki problem ma projekt rozwiązać)

Zgodnie z założeniami działania 9.2 projekt miał służyć podniesieniu atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego. Celem głównym projektu było podniesienie umiejętności uczniów Zespołu Szkół Gastronomicznych (ZSG) poprzez podniesienie jakości oferty kształcenia zawodowego placówki i dostosowania jej do potrzeb rynku pracy. Wzięto pod uwagę zapotrzebowania na zawody na lokalnym rynku pracy zdiagnozowanym przez mazowieckie Urzędy Pracy.

W wyniku diagnozy projektu stwierdzono bowiem, iż uczniom przydałyby się pewne umiejętności, które nie są nauczane w szkole a oferta otwartego rynku edukacyjnego jest niedostępna dla uczniów szkół zawodowych z powodu barier finansowych. Z tego względu ustanowiono następujące cele szczegółowe projektu:

- wprowadzenie do oferty ZSG nowoczesnych zajęć edukacyjnych w zakresie gastronomii, baristyki, hotelarstwa;
- nawiązanie trwałej współpracy z pracodawcami w celu bieżącego monitorowania potrzeb rynku odnośnie kwalifikacji zawodowych i wykształcenia tak, aby systematycznie modyfikować ofertę edukacyjną placówki;
- podniesienie jakości kształcenia w ZSG poprzez doposażenie w materiały dydaktyczne, zapewniające wysoką efektywność nauczania;
- zwiększenie u uczestników projektu zainteresowania kontynuowaniem edukacji w wybranym zawodzie lub/i znalezieniem satysfakcjonującej, rozwojowej pracy;
- zwiększenie wśród uczestników projektu chęci do pogłębiania wiedzy i samorozwoju.

Doświadczenie:

Jak wynika z wywiadu z opiekunem projektu projektodawca był dobrze przygotowany do realizacji projektu – miał wiedzę w obszarze gastronomii na wyższym poziomie, a poza tym sprawnie przeprowadził projekt: *„ten projekt był sprawnie przeprowadzony, konkretny, ludzie, którzy go przeprowadzali – wiedzieli jak go osiągnąć, rynek był dobrze zbadany, nie było prawie zmian we wniosku, nie było problemów z rekrutacją”*.

XI. Przebieg realizacji, czynniki sukcesu projektu

Grupę docelową projektu stanowili uczniowie Zespołu Szkół Gastronomicznych (ZSG) w Warszawie w wieku 16- 21 lat. Ze względu na specyfikę roku szkolnego i związanego z nim programu zajęć oraz przyjętą tematykę projektu w projekcie wzięli udział uczniowie kształcący się w zawodach kelner (50), technik organizacji usług gastronomicznych i kucharz (340) i technik hotelarstwa (60). Łączna grupa uczestników projektu wyniosła 450 osób. Do udziału w szkoleniu Fidelio (program do kompleksowej obsługi informatycznej hoteli) nabór był otwarty i skierowany do uczniów TGH. Zastosowano jednak dodatkowe kryteria naboru, takie jak: pierwszeństwo będą miały dziewczęta oraz uczniowie klas II i III (ze względu na posiadaną już wiedzę i świadomość wyboru zawodu), a także wyniki z testu znajomości języka angielskiego.

Nie w pełni udało się zrealizować założenie większego udziału dziewcząt w projekcie – wynikało to z tego, iż – jak to określił asystent projektu: *„szkolenia były dedykowane do konkretnych klas, a w tych klasach, tam dziewczyn nie było”*. Dziewczęta licznie uczestniczyły jedynie w zajęciach z hotelarstwa, gdyż w klasach hotelarskich dziewczęta są liczniej reprezentowane a poza tym ze względu na oferowane w ramach projektu specjalistyczne szkolenie dotyczące umiejętności obsługi systemu informatycznego Fidelio wykorzystywanego do procesu zarządzania hotelem, zajęcia uznane zostały przez dziewczęta za szczególnie atrakcyjne.

Elementy wyróżniające projekt spośród innych będące jednocześnie czynnikami sukcesu:

- ➡ **nowoczesne zajęcia edukacyjne w zakresie gastronomii, baristyki, hotelarstwa;**

W ramach projektu odbyły się zajęcia edukacyjne w zakresie gastronomii, baristyki, hotelarstwa –

znacznie odbiegające ponad to, co było realizowane w szkole. Program merytoryczny był wyznaczany przez nauczycieli ze szkoły w porozumieniu z dyrekcją, tak, aby w istocie nie powielaly się tematy. Ponadto istotne było to, że zajęcia prowadzili specjaliści – praktycy, a nie nauczyciele na co dzień uczący w szkole. Ten projekt był bowiem od razu pisany pod wykonawców z zewnątrz (praktyków). Odwołując się do wypowiedzi asystenta projektu: „*prowadziliśmy równoległe dwa pozostałe projekty, które dotyczyły szkół zawodowych, ten projekt był szczególny, bo wprowadzał inny rodzaj zajęć, na wyższym poziomie – uczniowie byli bardziej zainteresowani udziałem, bo wyłonieni wykonawcy reprezentowali znane, renomowane firmy.*”. Przykładem mogą być zajęcia prowadzone przez p. Patryka Le Narta z Międzynarodowej Szkoły Barmanów i Somelierów.

Dzięki temu, że oferowane w projekcie zajęcia uznano za atrakcyjne w projekcie nie wystąpił problem z rekrutacją uczniów – co w przypadku standardowych projektów często jest problemem (jako że zajęcia projektowe odbywają się w godzinach pozaszkolnych – uczniowie musieli poświęcić swój wolny czas by wziąć w nich udział).

Jak wynika z wywiadów z uczniami – do projektu przyciągnęło ich to, że zajęcia były prowadzone przez osoby z zewnątrz, praktyków, dotyczyły tematów, które nie były prawie poruszane w szkole (np. potrawy z owoców morza) oraz to, iż były one prowadzone w sposób ciekawy, co przejawiało się m.in. tym, że było dużo pokazów.

badanie efektywności

Projekt wyróżniał się na tle innych projektów w ramach działania 9.2 tym, że od samego początku zakładał prowadzenie monitoringu i ewaluacji. Przy czym, w ramach ewaluacji nie ograniczono się tylko do wypełniania ankiet (co jest standardową praktyką), ale przeprowadzono również pogłębione wywiady indywidualne. Dzięki temu możliwe było pozyskanie większej liczby opinii od uczniów na temat poszczególnych aspektów realizacji projektu, a także zbadanie na ile przeprowadzone zajęcia były dla uczniów użyteczne. Zdaniem opiekuna projektu prowadzenie bardziej rozbudowanej ewaluacji i badanie na ile wiedza otrzymywana w ramach projektu przydaje się w praktyce warto rekomendować do zastosowania w innych projektach.

konferencja podsumowująca projekt

Projekt przewidywał organizację konferencji na koniec realizacji projektu. W konferencji wzięli udział zarówno przedstawiciele szkoły, samorządu, uczniów, ale także pracodawcy. Udział pracodawców w konferencji – jak wynika z wywiadu z asystentem projektu – wynikał z rozpowszechnienia informacji o projekcie, ale także z tego, iż uczniowie w rozmowach ze swoimi pracodawcami pozytywnie wypowiadali się o projekcie.

XII. Efekty projektu

W efekcie realizacji projektu należy uznać, iż znacznie wzrosła wiedza i umiejętności uczniów w zakresie nowoczesnych rozwiązań w dziedzinie gastronomii, balistyki i hotelarstwa. Jak wynika z ewaluacji prowadzonej przez projektodawców: „nie było mocnych słów krytyki, co im się nie podobało, pomysł był taki, że trafił w potrzeby uczniów”. Wywiady z uczniami wskazują, iż zasadniczo wszystkie realizowane w ramach projektu bloki zajęć ocenione zostały jako „bardzo ciekawe”, przykładowo jeden z uczniów powiedział: „fajne, ciekawe zajęcia, dużo było nowych rzeczy, których w szkole nie uczyli”. Uczniom podobał się w szczególności kształt zajęć – prowadzonych przez praktyków w formie pokazów.

Większość też uczniów w trakcie wywiadów wskazała, iż miała okazję wykorzystać nabyte umiejętności w praktyce/w pracy/ na praktykach u pracodawcy. Udział w projekcie uczniowie uznali również użyteczny ze względu na to, że odbyte szkolenia można było wpisać w CV, a – ich zdaniem - każde dodatkowe warsztaty mogą się przydać w przypadku poszukiwania pracy.

5.3 Zestawienie wniosków składanych w ramach konkursów ogłaszanych w woj. mazowieckim w ramach PO KL

Tabela 10. Zestawienie oceny wniosków⁶¹.

ROK	2007			2008			2009			2010			2011			2007-2011				
	wniosków w ramach oceny		umów	wniosków w ramach oceny		umów	wniosków w ramach oceny		umów	wniosków w ramach oceny		umów	wniosków w ramach oceny		umów	wniosków w ramach oceny		umów	succes rate	Pozyt ocena formalna
	F	M		F	M		F	M		F	M		F	M		F	M			
Działanie	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	$p=a+d+g+j+m$	$r=b+e+h+k$	$s=c+f+i+l+o$	s/r	r/p
6.01.01	210	98	15	237	171	35	472	441	88	326	312	57	25	22	2	1270	1044	197	16%	82%
6.01.02	32	26	26	9	9	9	29	29	28	33	33	33	9	9	7	112	106	103	92%	95%
6.02.00				214	113	19	125	57	41	93	49	28				432	219	88	20%	51%
6.03.00				82	49	47	169	108	61	68	37	30				319	194	138	43%	61%
7.01.01				218	208	178	230	229	65	242	236	24				690	673	267	39%	98%
7.01.02				39	35	33	37	37	8	38	38	0				114	110	41	36%	96%
7.01.03	1	1	1				1	1	0							2	2	1	50%	100%
7.02.01				196	83	31	285	151	79	221	109	20	264	128	22	966	471	152	16%	49%
7.02.02				53	23	16	112	22	20	55	13	9	34	12	10	254	70	55	22%	28%
7.03.00				180	104	67	589	255	214	246	91	81	340	171	167	1355	621	529	39%	46%
8.01.01	136	88	13	467	206	65	1491	412	164	857	351	174	724	122	66	3675	1179	482	13%	32%
8.01.02				50	17	14	161	35	32	175	63	37	183	71	19	569	186	102	18%	33%
8.01.03				9	3	3	13	4	3	12	5	5	11	5	5	45	17	16	36%	38%
8.01.04				1	1	1										1	1	1	100%	100%
8.02.01				15	6	6	51	12	12	124	68	23	24	1	7	214	87	48	22%	41%
8.02.02							3	3	3							3	3	3	100%	100%
9.01.01				138	103	14	164	68	31	120	76	10	260	170	104	682	417	159	23%	61%
9.01.02				271	208	59	356	162	75	342	245	61	223	130	39	1192	745	234	20%	63%
9.01.03				1	1	1	1	1	1							2	2	2	100%	100%
9.02.00				65	52	49	87	51	45	45	28	28	69	45	38	266	176	160	60%	66%
9.03.00				36	18	17	33	8	8	46	13	11	60	14	13	175	53	49	28%	30%
9.04.00				109	88	17	188	111	20	115	74	6	158	99	43	570	372	86	15%	65%
9.05.00	123	85	78	402	271	145	822	501	311	576	345	322	762	232	172	2685	1434	1028	38%	53%
Suma	260	174	92	2546	1589	782	4918	2228	1193	3375	1841	869	3112	1200	705	14211	7032	3641	26%	49%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych od Zamawiającego

5.4 Zestawienie zakończonych projektów

Tabela 11. Liczba zakończonych projektów (mających wniosek o płatność końcową)

Numer działania	Liczba zakończonych wniosków
6.01	225
6.02	26
6.03	113
7.01	1
7.02	116
7.03	317
8.01	242
8.02	14
9.01	95
9.02	38
9.03	20
9.04	17
9.05	640
Suma	1864

⁶¹ nie uwzględnia konkursów przeprowadzonych w trybie systemowym, uwzględnia konkursy ponadnarodowe i innowacyjne

5.5 Lista typów projektów i form wsparcia

Tabela 12. Zestawienie typów projektów i form wsparcia w ramach poszczególnych obszarów.

obszar	Typy projektów	Formy wsparcia
zatrudnienie i rynek pracy (VI i VIII)	<p>poradnictwo psychologiczne (8.1.2); subsydiowane zatrudnienie, (8.1.2, 7.2.1); przygotowanie zawodowe do pracy; staże i praktyki (9.2,8.1.2); szkolenia ogólne/specjalistyczne oraz doradztwo związane ze szkoleniami (8.1.1); kursy i szkolenia umożliwiające nabycie, podniesienie lub zmianę kwalifikacji i kompetencji zawodowych oraz rozwijanie umiejętności i kompetencji społecznych, niezbędnych na rynku pracy; poradnictwo zawodowe (8.1.2); prowadzenie, publikowanie i upowszechnianie badań i analiz; 7.1.3, 6.1.2 wsparcie pomostowe (6.2, 8.1.2, 7.2.2); wzmocnienie i rozwój publicznych służb zatrudnienia (6.1) jednorazowa dotacja (6.2, 8.1.2) prace interwencyjne;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • prace interwencyjne lub roboty publiczne • Środki na rozwój przedsiębiorczości • Dofinansowanie kosztów dojazdów do miejsca pracy i zakwaterowania • Doradztwo • Indywidualny Plan Działania • Poradnictwo zawodowe • Jednorazowe dodatki relokacyjne (mobilnościowe) • Pośrednictwo pracy • Staże/praktyki/przygotowanie zawodowe • Szkolenia/warsztaty/kursy
VIII adaptacyjność MSP i ich pracowników	<p>inicjatywy podejmowane na poziomie lokalnym i regionalnym przez związki pracodawców i związki zawodowe, mające na celu zwiększanie zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorców, w szczególności w zakresie: organizacji pracy (a),form świadczenia pracy (b), promocji podnoszenia kwalifikacji zawodowych (c),godzenia życia zawodowego i prywatnego (d)</p> <p>szkolenia i doradztwo dla przedsiębiorców wspomagające proces zmiany profilu działalności przedsiębiorstwa (8.1.2) tymczasowe zatrudnienie w MSP wysoko wykwalifikowanego personelu (8.2.1); stypendia naukowe i wsparcie towarzyszące (8.2.2); wsparcie współpracy między jednostkami naukowymi a przedsiębiorcami w zakresie innowacji i transferu technologii obejmujące wypracowanie konkretnych efektów wdrożeniowych (8.2.1); szkolenia i/lub doradztwo dla pracowników przedsiębiorstw prowadzone przez (lub z udziałem) pracowników naukowych jednostek naukowych i uczelni ukierunkowane na wdrożenie danych przedsięwzięć innowacyjnych w przedsiębiorstwach (8.2.1);</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Doradztwo (dla kadr zarządzających i pracowników przedsiębiorstw) • Dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej dla pracowników zwolnionych lub zagrożonych zwolnieniem z pracy • Staże/praktyki • Poradnictwo zawodowe/poradnictwo psychologiczne • Szkolenia/kursy

VII integracja społeczna	wsparcie dla utworzenia i/lub funkcjonowania (w tym wzmocnienia potencjału) instytucji wspierających ekonomią społeczną, zapewniających w ramach projektu w sposób komplementarny i łączny: dostęp do usług prawnych, księgowych, marketingowych doradztwo (indywidualne i grupowe, m.in. w postaci punktów lub centrów doradztwa, inkubatorów społecznej przedsiębiorczości tworzących wspólna infrastrukturą rozwoju), w tym doradztwo w Zakresie pozyskiwania przez podmioty ekonomii społecznej zewnętrznych źródeł finansowania np. w postaci pożyczek usługi wspierające rozwój partnerstwa lokalnego na rzecz ekonomii społecznej (m.in. poprzez budowę sieci współpracy lokalnych podmiotów w celu wspierania rozwoju podmiotów ekonomii Społecznej) promocja ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej	<ul style="list-style-type: none"> • Doradztwo/wsparcie finansowe dla członka spółdzielni socjalnej • Kontrakt socjalny • Poradnictwo zawodowe • Staże/praktyki/przygotowanie zawodowe • Wsparcie psychologiczne • Szkolenia/warsztaty/kursy • Wsparcie zdrowotne • Zatrudnienie socjalne (w spółdzielni socjalnej)
	wsparcie na założenie spółdzielni socjalnej, przystąpienie do lub zatrudnienie w spółdzielni;	
	wsparcie dla tworzenia i/lub działalności podmiotów integracji społecznej tj. centrów integracji społecznej, klubów integracji społecznej, zakładów aktywności zawodowej oraz podmiotów działających na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej (których podstawowym zadaniem nie jest działalność gospodarcza), z wyjątkiem warsztatów terapii zajęciowej 7.2.1	
	działania prowadzące do poszukiwania i testowania długookresowych źródeł finansowania podmiotów integracji społecznej; 7.2.1	
	rozwój nowych form i metod wsparcia indywidualnego i środowiskowego na rzecz integracji zawodowej i społecznej (w tym np. środowiskowej pracy socjalnej, centrów aktywizacji lokalnej, animacji lokalnej, streetworkingu, coachingu, treningu pracy); 7.2.1	
	rozwój usług społecznych przezwyciężających indywidualne bariery w integracji społecznej w tym w powrocie na rynek pracy; 7.2.1	
	promocja i wsparcie wolontariatu, w zakresie integracji osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym; 7.2.1	
	wsparcie tworzenia i działalności środowiskowych instytucji aktywizujących osoby niepełnosprawne, w tym zaburzone psychicznie; 7.2.1	
	wsparcie dla tworzenia i funkcjonowania pozaszkolnych form integracji społecznej młodzieży (świetlice środowiskowe w tym z programem socjoterapeutycznym, kluby środowiskowe) połączonych z realizacją działań w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej;	
	Wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym przez OPS i PCPR 7.1	
Oddolne inicjatywa na rzecz integracji społecznej 7.3		
I X ja	diagnozowanie potrzeb szkoleniowych oraz możliwości doskonalenia zawodowego w regionie;	<ul style="list-style-type: none"> • Kursy kwalifikacyjne/studia podyplomowe
	rozwój dialogu, partnerstwa publiczno-społecznego i współpracy na rzecz rozwoju kształcenia przez	

<p>całe życie na obszarach wiejskich; 9.5</p> <p>uczestnictwo osób dorosłych w kształceniu ustawicznym w formach szkolnych (tj. uzupełnienie lub Podwyższenie wykształcenia lub kwalifikacji w profilu ogólnym i zawodowym) oraz zwiększenie Znaczenia kształcenia ustawicznego, jako czynnika oddziałującego na sytuacja na rynku pracy (dotyczy projektów realizowanych w wyniku konkursów ogłaszanych do 2011 r. w Dz. 9.3);</p> <p>formalne potwierdzenie przez osoby dorosłe kwalifikacji uzyskanych w drodze nieformalnej lub pozaformalnej (Dz. 9.3)</p> <p>kształcenie nauczycieli (oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu) w tym; w formach krótkich (min. 40 Godz.), oraz w formach długich (w tym z uwzględnieniem studiów podyplomowych) (Dz. 9.4);</p> <p>efektywne programy doradztwa edukacyjno – zawodowego będące elementem programów rozwojowych w Dz. 9.2;</p> <p>doradztwo i opieka pedagogiczno – psychologicznych dla uczniów wykazujących problemy w nauce lub z innych przyczyn zagrożonych przedwczesnym wypadnięciem z systemu oświaty będące elementem programów rozwojowych w Poddz. 9.1.2 i Dz. 9.2;</p> <p>programy rozwojowe szkół i placówek prowadzących kształcenie ogólne i zawodowe ukierunkowane na wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów i zmniejszanie dysproporcji w ich osiągnięciach edukacyjnych oraz podnoszenie jakości procesu kształcenia (9.1.2 i 9.2);</p> <p>zagadnienia związane z poradnictwem i doradztwem edukacyjno - zawodowym, informowaniem uczniów o korzyściach płynących z wyboru danej ścieżki edukacyjnej oraz możliwościach dalszego kształcenia w kontekście uwarunkowań lokalnego i regionalnego rynku pracy będące elementem programów rozwojowych w Poddz. 9.1.2 ;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Doradztwo zawodowe • Działania o charakterze informacyjnym/promocyjnym • Staże/praktyki zawodowe • Szkolenia • Wsparcie przedszkoli • Zajęcia edukacyjne
--	---

5.6 Ranking województw w zakresie osiągnięcia wartości wskaźników komponentu regionalnego PO KL

Poniżej załączono tabele, w których ukazany jest stopień realizacji wartości docelowych wskaźników wszystkich województw wraz z podkreśleniem pozycji zajmowanej przez woj. mazowieckie.

Tabela 13. Stopień realizacji wartości docelowych wskaźnika „Liczba klientów instytucji pomocy społecznej, którzy zakończyli udział w projektach dotyczących aktywnej integracji” do końca 2011 r.

Miejsce w rankingu	Województwo	Stopień realizacji wartości docelowej wskaźnika
1	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	75%
2	KUJAWSKO-POMORSKIE	45%
3	DOLNOŚLĄSKIE	34%
4	ŚLĄSKIE	34%
5	MAZOWIECKIE	32%
6	ŚWIĘTOKRZYSKIE	31%
7	POMORSKIE	31%
8	LUBELSKIE	30%
9	ZACHODNIOPOMORSKIE	29%
10	OPOLSKIE	29%
11	PODKARPACKIE	29%
12	ŁODZKIE	28%
13	PODLASKIE	27%
14	MAŁOPOLSKIE	27%
15	WIELKOPOLSKIE	23%
16	LUBUSKIE	16%
Stopień realizacji celu PO KL		33%

Źródło: zestawienie własne realizacji Priorytetu VII w województwach Polski (na podstawie danych MRR z dnia 31 grudnia 2011 roku).

Tabela 14. Stopień realizacji wartości docelowych wskaźnika „Liczba podmiotów ekonomii społecznej, które otrzymały wsparcie z EFS za pośrednictwem instytucji wspierających ekonomię społeczną” do końca 2011 r.

Miejsce w rankingu	Województwo	Stopień realizacji wartości docelowej wskaźnika
1	ŁODZKIE	133%
2	MAŁOPOLSKIE	132%
3	ŚLĄSKIE	119%
4	LUBELSKIE	118%
5	PODKARPACKIE	106%
6	ZACHODNIOPOMORSKIE	100%
7	LUBUSKIE	94%
8	DOLNOŚLĄSKIE	93%
9	PODLASKIE	77%
10	ŚWIĘTOKRZYSKIE	54%
11	POMORSKIE	50%
12	OPOLSKIE	47%
13	KUJAWSKO-POMORSKIE	46%
14	MAZOWIECKIE	28%
15	WIELKOPOLSKIE	27%
16	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	21%
Stopień realizacji celu PO KL		79%

Źródło: zestawienie własne realizacji Priorytetu VII w województwach Polski (na podstawie danych MRR z dnia 31 grudnia 2011 roku).

Tabela 15. Stopień realizacji wartości docelowych wskaźnika „Liczba przedsiębiorstw, które zostały objęte wsparciem w zakresie projektów szkoleniowych” do końca 2011 r.

Miejsce w rankingu	Województwo	Stopień realizacji wartości docelowej wskaźnika
1	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	53%
2	MAŁOPOLSKIE	48%
3	POMORSKIE	47%
4	PODLASKIE	42%
5	ZACHODNIOPOMORSKIE	37%
6	PODKARPACKIE	34%
7	KUJAWSKO-POMORSKIE	34%
8	ŁODZKIE	33%
9	DOLNOŚLĄSKIE	29%
10	WIELKOPOLSKIE	28%
11	OPOLSKIE	27%
12	ŚWIĘTOKRZYSKIE	23%
13	LUBELSKIE	22%
14	LUBUSKIE	16%
15	MAZOWIECKIE	10%
16	ŚLĄSKIE	7%
Stopień realizacji celu PO KL		28%

Źródło: zestawienie własne realizacji Priorytetu VIII w województwach Polski (na podstawie danych MRR z dnia 31 grudnia 2011 roku).

Tabela 16. Stopień realizacji wartości docelowych wskaźnika „Liczba pracowników zagrożonych negatywnymi skutkami procesów restrukturyzacji w przedsiębiorstwach, którzy zostali objęci działaniami szybkiego reagowania” do końca 2011 r.

Miejsce w rankingu	Województwo	Stopień realizacji wartości docelowej wskaźnika
1	POMORSKIE	289%
2	LUBUSKIE	182%
3	PODLASKIE	148%
4	ZACHODNIOPOMORSKIE	141%
5	MAŁOPOLSKIE	84%
6	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	82%
7	DOLNOŚLĄSKIE	82%
8	WIELKOPOLSKIE	81%
9	LUBELSKIE	66%
10	ŁODZKIE	60%
11	KUJAWSKO-POMORSKIE	56%
12	PODKARPACKIE	36%
13	ŚLĄSKIE	31%
14	MAZOWIECKIE	12%
15	OPOLSKIE	11%
16	ŚWIĘTOKRZYSKIE	0%
Stopień realizacji celu PO KL		67%

Źródło: zestawienie własne realizacji Priorytetu VIII w województwach Polski (na podstawie danych MRR z dnia 31 grudnia 2011 roku).

Tabela 17. Stopień realizacji wartości docelowych wskaźnika „Liczba doktorantów, którzy otrzymali stypendia naukowe” do końca 2011 r.

Miejsce w rankingu	Województwo	Stopień realizacji wartości docelowej wskaźnika
1	PODKARPACKIE	147%
2	ZACHODNIOPOMORSKIE	137%
3	WARMIŃSKO-	137%

	MAZURSKIE	
4	KUJAWSKO-POMORSKIE	124%
5	LUBUSKIE	91%
6	POMORSKIE	74%
7	DOLNOŚLĄSKIE	66%
8	OPOLSKIE	62%
9	WIELKOPOLSKIE	55%
10	ŁODZKIE	53%
11	MAŁOPOLSKIE	52%
12	ŚWIĘTOKRZYSKIE	44%
13	LUBELSKIE	44%
14	PODLASKIE	36%
15	ŚLĄSKIE	26%
16	MAZOWIECKIE	8%
Stopień realizacji celu PO KL		54%

Źródło: zestawienie własne realizacji Priorytetu VIII w województwach Polski (na podstawie danych MRR z dnia 31 grudnia 2011 roku).

Tabela 18. Stopień realizacji wartości docelowych wskaźnika „Liczba uczniów w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe, którzy zakończyli udział w stażach i praktykach w ramach Priorytetu” do końca 2011 r.

Miejsce w rankingu	Województwo	Stopień realizacji wartości docelowej wskaźnika
1	OPOLSKIE	22%
2	LUBUSKIE	14%
3	PODLASKIE	13%
4	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	12%
5	MAŁOPOLSKIE	12%
6	ZACHODNIOPOMORSKIE	12%
7	KUJAWSKO-POMORSKIE	9%
8	MAZOWIECKIE	9%
9	WIELKOPOLSKIE	7%
10	ŚLĄSKIE	7%
11	PODKARPACKIE	6%
12	DOLNOŚLĄSKIE	6%
13	LUBELSKIE	5%
14	POMORSKIE	5%
15	ŁÓDZKIE	5%
16	ŚWIĘTOKRZYSKIE	5%
Stopień realizacji celu PO KL		9%

Źródło: zestawienie własne realizacji Priorytetu IX w województwach Polski (na podstawie danych MRR z dnia 31 grudnia 2011 roku).

Tabela 19. Stopień realizacji wartości docelowych wskaźnika „Liczba nauczycieli, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach” do końca 2011 r.

Miejsce w rankingu	Województwo	Stopień realizacji wartości docelowej wskaźnika
1	ŚWIĘTOKRZYSKIE	133%
2	KUJAWSKO-POMORSKIE	128%
3	ZACHODNIOPOMORSKIE	102%
4	PODLASKIE	82%
5	LUBUSKIE	78%
6	POMORSKIE	76%
7	MAŁOPOLSKIE	74%
8	OPOLSKIE	73%
9	DOLNOŚLĄSKIE	61%

10	LUBELSKIE	52%
11	ŚLĄSKIE	50%
12	ŁÓDZKIE	49%
13	WARMIŃSKO- MAZURSKIE	47%
14	WIELKOPOLSKIE	40%
15	MAZOWIECKIE	33%
16	PODKARPACKIE	29%
Stopień realizacji celu PO KL		62%

Źródło: zestawienie własne realizacji Priorytetu IX w województwach Polski (na podstawie danych MRR z dnia 31 grudnia 2011 roku).

Tabela 20. Stopień realizacji wartości docelowych wskaźnika „Liczba osób dorosłych w wieku 25-64 lata, które uczestniczyły w formalnym kształceniu ustawicznym w ramach Priorytetu” do końca 2011 r.

Miejsce w rankingu	Województwo	Stopień realizacji wartości docelowej wskaźnika
1	WIELKOPOLSKIE	36%
2	KUJAWSKO-POMORSKIE	36%
3	WARMIŃSKO- MAZURSKIE	25%
4	POMORSKIE	24%
5	ŁÓDZKIE	24%
6	ŚLĄSKIE	20%
7	MAZOWIECKIE	19%
8	PODLASKIE	17%
9	ŚWIĘTOKRZYSKIE	17%
10	OPOLSKIE	14%
11	LUBELSKIE	13%
12	ZACHODNIOPOMORSKIE	9%
13	LUBUSKIE	9%
14	DOLNOŚLĄSKIE	7%
15	MAŁOPOLSKIE	7%
16	PODKARPACKIE	6%
Stopień realizacji celu PO KL		18%

Źródło: zestawienie własne realizacji Priorytetu IX w województwach Polski (na podstawie danych MRR z dnia 31 grudnia 2011 roku).

6 Aneks

6.1 Lista dokumentów wykorzystanych podczas analizy danych

6.2 Narzędzia badawcze

6.2.1 Scenariusze do FGI kreatywnych

6.2.2 Scenariusze do IDI z IZ/IP

6.2.3 Scenariusze do studium przypadku (IDI/TDI)

6.2.4 Kwestionariusze CATI

6.3 Zapis wywiadów jakościowych

Dokumenty w wersji elektronicznej

6.4 Bazy danych CATI

Dokumenty w wersji elektronicznej

6.5 Matryca analizy wielokryterialnej

Dokumenty w wersji elektronicznej